PAGE(S) MISSING
NOT AVAILABLE

FOLIO NOS.
1 - 40

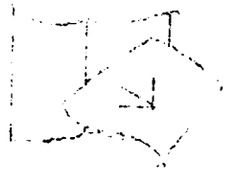

प्रतिप्रस्थादीनांअनाम्नानमंत्राणांपतिप्रस्थातारंत्वांवृणामहइतिप्रत्येवरणमित्यपदेशःचतुर्णांवरणपक्षेसोमप्रवाकवरणानंतरं अध्वर्युब्रह्मा हो
तोद्गातृणांवरणंकृत्वा तान्वृणानेयजमानः अग्निर्मेहोतायज्ञस्यार्त्विज्यंकरिष्यन्नादित्यो मेध्वर्युः कृष्णः चंद्रमामेब्रह्मात्मारुद्रो॥पर्जन्योमवद्गाता देवद
त्तः अस्मिन्यज्ञेचतुर्णामेववरणं अन्यतस्त्वितरेकर्मकुर्वंति चमसाध्वर्यवः सदस्यश्चऋत्विजः चतुर्णांवरणपक्षेचमसाध्वर्युवरणंकुर्वंति केचित्त्वग्नि
ष्टादिसंज्ञावरणकर्मणामधुपर्वकर्मः प्रथमंहोत्रेस्वरत्वाक्रमेणविधिनामधुपर्वंदत्वासर्वेषामप्यृत्विजांस्वस्वरत्वमार्गेणततोध्वर्यवेददाति
यजमानोध्वर्यवेकूर्चंददाति कूर्चेमावाय राजभ्रदसीतिमंत्रेणासिक्तपवित्रेपाद्यमुदकमापःपाद्याइतिपठति आपःपादावनेजनार्हि
सानीतिपाद्यमवेक्षते तेनोदकेनाध्वर्योःपादप्रक्षालनं मयिमहोवीर्यमितिप्रक्षालयित्वाऽसुपरस्तात्त्यक्त्वाचमनं अर्घ्यंपुष्पगंधादिभिःसं
स्कृत्यमंत्रमन्त्रयेनिधायकूर्चाभ्यांपरिगृह्यअर्हणीयआपइतिप्रयच्छति आमागन्यशसा॰मश्वूनामित्यभिमंत्रणं विराजोदोहोसिविराजो॰
विराज॥अंजलावेकदेशआनीयमानेजपति समुद्रंवः प्र॰त्यः विनीयमानाआपःमधुपर्कंमधुमिश्रंकांस्येनवर्षीयसाधिधायकूर्चाभ्यां
परिगृह्यमधुपर्कंकृत्वादुत्वेधिष्ठाये॰ आमागन्यशसेत्यभिमंत्रणं अमृतोपस्तरणमसीत्याचमनं यन्मधुनो॰मध्व्यासानीतिप्राश्या
नितरंसंप्रक्षाल्यापुनस्तूष्णींहिः अमृतापिधानमसीतिपुनराचामतिएतस्मिन्कालेवस्त्राभरणादिभिःरत्नंकृत्य गोरित्यृक्के यज्ञोवृध्य
तांउक्तजातेत्यृक्के॰एवंब्रह्मणःप्राङ्मुखादिकर्मभेदन उद्गातुःस्वरत्वविधानेन अध्वर्योतुराश्वलायनोक्तमधुपर्कदानमुच्यते यजमानो
ऽवविष्टरोविष्टरोविष्टरइत्यासनार्घंप्रयच्छति अहंवर्षसजातानामित्यर्घंविशति पाद्यंपाद्यंपाद्यमितिप्रक्षालनार्थमुदकंनिवे

दयति तेनाग्नःपादौप्रक्षालयति ततआचमति अर्घ्यमितिचिरुत्कार्घ्यमितिवेदयति तमंजलिनाप्रतिगृह्य एकदेशेनशिरसिप्रोक्षति॰आचमनी
यमितिचिराचमनार्थमुदकं अमृतोपस्तरणमसीत्यस्यैकदेशेनाचामति ततोन्यथाशास्त्रमाचमनं करोति मधुपर्कमाहरति आहृ
यमाणंमित्रस्यत्वाचक्षुषाप्रतीक्षेतइतिप्रतीक्ष्य मधुपर्कइतिनिराह देवस्यत्वा॰ प्रतिगृह्णामीत्यंजलिनाप्रतिगृह्य मधुवाताइतित्रयेणावेक्ष्य
सव्येपाणेरुत्वाअनामिकांगुष्ठेनाभिःप्रदक्षिणमावर्तयंल्लोहितं॥वसवस्त्वागायत्रेणछंदसाऽग्निदेवतमसुरस्तानिर्मार्ष्टु रुद्रास्त्वा॰दक्षिणतः आदित्यास्त्वा॰पश्चात्॥
विश्वेत्वादेवाउत्तरतः पूतेभ्यस्त्वेतिमध्यतोगृह्णात्यूर्ध्वंनिलिखतिपात्रं शिरसिमंत्रावरुणःएकदेशंविराजोदोहोसीतिप्राश्नाति आचम्यविराजोदो
हमशीयेतिद्वितीयं मयिदोहःपद्यायैविराजइतितृतीयं अमृतापिधानमसीतिपूर्ववेष्टणआचम्य सत्यंयशःश्रीर्मयिश्रीश्रयतामित्रावरुणौत्वा
यमध्यावामतिततःस्रुग्घ्यर्थंकर्मार्थेचद्विरावामतिगौर्गौरितिगांनिवेदयते मानारुद्राणांदुहितावसूनामितिजघित्वा ऊंसुरहंजनेतिसं
प्रेष्यतितेनागासुत्सृजति सतागृहीतान्वंतानप्रतिगृह्यात्र गामितिशेषः आप्याभ्यामति अथगंधमाल्यवस्त्राभरणादिभिरभ्यर्चततो
भोजनं भोजनांतेमधुपर्कः ऋग्विग्वरणंचयथाविहितशास्त्रांतरेणक्रियतेतदानार्हणरूपं॥एवंब्रह्मत्विग्भ्यमधुपर्कंददाति आर्ग्वेदिकश्चेत्
तथैवसामवेदिकस्यापि शिष्टानामपिवरणक्रमेणभोजनं ततोमधुपर्कः अथैतेषामग्निजांक्रियमाणस्यकर्मणःआदितआरभ्यास
माप्तेःपश्चाद्भोक्तानस्त्र्युपगगनादयोनियमाप्रवंति अथगार्हपत्येआज्यमधिश्रित्यतत्क्षणांमवज्वलनपर्यग्निकरणोत्पवनादिकृत्वा
एतेनाग्नेब्रह्मणेतिदक्षिणाग्नेरुत्तरेणाज्याहुतिंजुहोति अगाहिताग्निःनेमग्निंकृत्वानेतअनाहिताग्निरूमाग्नेशरणंमिमघोन

Digitized with financial assistance from the
Government of Maharashtra
on 11 June, 2017

इत्योपासनेऽनुक्त्वान् क्रतमचरीत्वार्त्विज्यंकुर्वाणोलोकिकेऽग्नौहोष्यन्नधर्मेणाज्यंसंस्कृत्येवजुहुयाद् नित्योहोमःआपस्तंबेनानिबंधनात् ॥स
मुच्चयोन्याय्यःसचिभिर्वेदार्थंधीयतइति विद्यमानदेवयजमानोऽविद्यमानदेवयजमानोवाराजानंयाचतीतिचदर्शि
यथाशास्त्रमेवानुव्याहरणशास्त्रः अग्निवानदेवयजनंयाचेद्देवतापूर्वोपतिष्ठेत सर्वासांदेवतानामुपस्थानं सप्तेरंपश्य देवपुत्रेइति ननोनादीश्रा
वंआधानेऽनुक्तं ततःसमारोपणं अथंतेयानिर्कःक्रियइति नवास्तोष्यतीयं गतश्रियःसर्वेषांसमारोपणंअरणीभ्यांयज्ञोपकरणैःसहदेवय
जनंगार्हपत्यादन्वारभःदेवयजनंप्राप्यपादप्रक्षालनादिकृत्वायजमानएदमगन्मऋत्यरणीभिःसहदेवयजनमध्यवस्यति कृतप्राग्वं
शास्यमध्यमास्कृणामारभ्यजपुःततोमथित्वोपारोहांयतनेनिदधाति निर्वर्तमानजपोपगानांलोकिकलमेव नस्मादादरंकृत्वाजपःका
र्यः अथयजमानोदृष्यानिर्देशंकरोति आज्यपवावःपुराडाशीयाएनेमयज्ञार्थाःयावद्यज्ञक्रतवोह्येशोयाद्वात्मणाभुंजीरन्नइति ततोविहृत्यानि
यज्ञभिरित्यनुवाकेनैकविंशत्याहुतीर्जुहोति सर्वत्रतीयाविभक्त्यंतनामकाःप्रथमांतपदोक्ताअग्न्यादयःतृतीयांतपदोक्तायज्ञुरादयश्चदेवताः
ततःसोममाहृत्याध्वर्यादिभिराराध्य पयोमिश्रेणोदनेनपरिवेषणंकरोति परिवेषणंभोजनं एवमध्वर्युप्रत्यृत्विजोयजमानाःकुर्वंति ततः
सोमायराज्ञइतिमंत्रान्निवेदयंति अग्निपरिस्तरणःस्रुवमादित्स्रुसप्तहोतारंजुहोति याचस्यतिर्ह्यस्मादेवता दीक्षिष्यमाणंसप्तहोतृ
रंजुहोतीतिवचनात् अभ्यासपक्षेवसंतेवसंतेनआवर्तते वसंतेवसंतेसोमेनयुष्माङ्त्यादिसंकल्पः प्रथमोरथंतरपक्षं द्वितीये
बृहत्पक्षं तृतीयेरथंतरपक्षं चतुर्थेबृहत्पक्षइति एवंव्यत्यासेनाभ्यासः सप्तहोतारंकृत्वाग्निपरिस्तरणंकृत्वादीक्षणीयार्थंविहृ

त्यस्वेदक्षऋत्वपरिष्ठतेयदात्वमग्नःस्वदासप्तहोतुःपुरस्तादुपस्थानं महतेरणायेतिलिंगात् अध्वर्युःदेवागातुविदइत्यादि अग्नयेत्वा
ऋभवस्त्वाएकादशानवमाभिनिवायधानेगं देक्षणीयंहविरिदमेषांमथियोर्णामसंतनं बर्हिराहृत्यन्नतप्रवेशनं पंचदशसप्तदशवासा
मिधेन्यःवैश्यस्यापिविकल्पः ब्रह्मौदनोसप्तदशोवाम्नायते अलंकरणं परिस्तरणं देवादेवेषुकर्मणोवामित्यादिरेकादशकपालानिस्थ
श्वहंहं नान्वाहार्यस्थालीपुरिनैकशंनिनग्नहवरणंचतत्वात् लूष्णामनिक्रम्यमंत्रेणनिरस्यमंत्रेणोपविशति अग्नाविष्णोजुषस्वनिर्व
पामि लूष्णामभिघार्य प्रियेणेत्यासादयति अथंयज्ञोमुखमानेचतुर्होता यस्यागन्नीषोमायादिनिवक्ष्यमाणास्वरःप्रधानार्थः देवतापद्
मेवोपांसुस्वरेणयागः अग्नाविष्णोवारंहग्रहा नपार्वणहोमः अविरुग्रधाशिनंनयजमानभागः इडायांसोमसत्राशीराशीर्मभित्येत
योर्लोपमिच्छंति केचिन्नेच्छंति आज्यंस्थित्वाहविःशेषोहासनमदक्षिणा एमाअग्मन्नित्यस्योहंकेचिदिच्छंति रायमगन्नाशीर्हकामंहवं
तइत्यादिकेचिल्लोपमिच्छंति पुरस्तादेवपत्नीभ्यःसंपत्नीयंजुहोति आज्येहोतादीक्षणीया यावत्यस्यवाग्भवतीस्यस्मिन्प्रधानस्य
कृष्णःस्वरःदीक्षणीयायाःप्रागग्निहोत्रकालेप्राप्तेऽग्निहोत्रंकृत्वा दीक्षणीयामारभ्यसोमप्रधानयागादर्वाक्अग्निहोत्रकाल
प्राप्तेऽपिकृत्वाअग्निहोत्रंदृष्टेःसंस्थाप्रधानयागात्संस्था दूर्ध्वंचेत्स्याज्ज्ञाग्निहोत्रंहोमः सोमाधानेकालेप्राप्तेऽग्निहोत्रंहोमःवो
भायनवचनात् दीक्षासकूपंकारयतीतिप्रकरणाद्यकृच्छ्राग्नीषोमीयसवनीयानुबंध्यानांतेनैवसूपकरणं सप्तश्लोकाः आ
ग्नेयविष्णुसोमस्यप्रवाकवरणंतथा आहूतोध्वर्युरुक्षिप्यंस्थालीमरासेमरक्षते आज्यंकृत्वाज्यशेषोहितंतंहुत्वावातथासनं

नवनीतंविहत्यश्वविषाणाजालमेवच योक्त्रंदेडश्चवस्त्राणिनंतुदर्भास्तलेवच दूर्वांसुजोचसोमश्चक्रान्तिःकृष्णमृगस्यच सोमक्रयार्थंक
ल्पिंचदधिमधूदनंतथा पात्राणिपरश्वुश्चकाष्ठानिचधवित्रं रुक्मापूर्णास्रुक्कांस्येवचवृतपानार्थमेवच लोष्टयारणीचनेपानाश्वयागार्थंग
मनेतथा स्वयमध्वर्युः प्राचीनवंशंकरोतिशरणस्यदेवयजनमध्यवसानापूर्वमेवशीलेनविधिनामीत्वाप्राग्वंशंकृत्वाअध्वर्युसानं अंते
वसायंवंशकरणंप्रतिदिशंहारिद्रवाणिप्राग्वंशसंडपंपुरस्तात्पुच्छंतंसर्वतोवेष्टितंसर्वाश्चिकीरोकल्पानायनाल्यंचहारिद्रवाणिप्रतिदिशंचत्वारि
उत्तरपूर्वस्यांएकं एवंकृतेप्राग्वंशोएनंप्राग्वंशात्पुरस्तात्समीपेदेशेपरिस्तृणेयजमानस्यकेशश्मश्रुनखपक्षाणांवपने आपसुंदंतु॰
वर्चसइतिशिरसोदक्षिणभागात्सुनक्षि औषधेत्रायस्वैनमितिप्रागग्रयदर्भमनधि औषधेत्रायस्वैनमितियजमानः स्वधितेमैनंहि
सिरस्वधितेमैनंहिंसीरितियजमानःदेवस्यत्वासवितापुनातिवपतिं स्वस्त्युत्तराग्रयशीर्षतियजमानःएवंहारिद्रवमुत्तरं
भागं आपसुंदंत्सित्यादिस्वस्त्युत्तराग्रयन्यायेसंतंकरोति उपपक्षरमश्रूणिपत्न्याअपिवपति नखानिकृंतनसमयोरपिशौचार्थस्या
र्थंकृत्वापश्चादौदुंबरेणउभयोर्दंतधावनं स्थावरास्वक्कस्नानं स्थावराभावेऽप्याः शांखिनीर्हरिद्रादिनिषेधवचनात् ॥
अवकिनीः अवकायुक्ताआपःएवमुक्तास्वक्कस्नानंकृत्वा आपोअस्मान्मातरं हिरण्यवर्णाःपवकसु॰ नातु हिरण्यवर्चाःसुचयइ ४३
तिद्वाभ्यांस्नानं उद्यद्भ्यःउत्तीर्यमाणोऽपतःघृतेमीतिपत्न्यालुहस्तपदेशःशोचार्थमाचम्यापोभ्यांतिकपोलप्रमाणंहृदयं॥

एवंपत्न्याःशौचार्थमुभयोराचमनं अथाध्वर्युर्वासःपरिधत्तेसूर्णांदीक्षासीतियजमानः सोमस्यनीविरसीत्यंतेवेष्टयतिलौकिकंवासः
पत्नीपरिधत्तेवुर्जेस्वेतिप्राग्वंशेऽन्नमश्नाति सर्वेर्मिश्रंहधीत्यादिहविष्यभोजनंउभयोःआचांतयोः आलेपनपर्यंतंनखनीलंदर्भपुंजौ
लाभ्यामाहवनीयेमहीनांपयोसीतिवर्हीषाऽसीतितंतीयेनभागेनसर्वांयज्ञांगान्यनुलोमान्यंते परीवानमवर्तयद्सुरक्षमंत्रेहिरण्यशूर्णांस
र्वेष्वंगानिस्पृशतिभवति हवस्यकनीनिकासिऽर्मयाहानिदर्भपुंज्यकांडेनदक्षिणमक्ष्यंकेसक्थ्यंचसमुत्कानिरंके एवंसव्येकुर्वंति
कृष्णत्वचंतःतयजातं अग्नेनसुत्तरेणोत्पादितसप्तभिर्दर्भपुंजैः चित्पतिस्त्वापुनात्वछिद्रेणपवित्रेणेतिनाभेरूर्ध्वंमुखादिचित्पतिर्मा
पुनात्वितियजमानःपुनध्वान्येःसप्तभिर्वाक्पतिस्त्वापुनात्वछिद्रेण॰रश्मिभिःवाक्पतिर्मापुनात्वितियजमानःपुनध्वान्येःदेवस्त्वा
सवितापुना॰रश्मिभिः नाभेरधोभागमंतंसकृन्निमार्ष्टि अत्यमाणःदेवोमासवितापुनात्वितियजमानःअन्यंचपावनशिरस्तआ
रभ्यावत्तादोनाभेरधोभागस्यावनं अत्यरमाणेन पाद्यमानजघस्यचकृत्वात् पाद्यमानस्तस्येतपवित्रपते॰रुकेत्यमिति॥
पवमानःसुवर्जनइत्यनुवाकंचपाद्यमानइंद्रस्यनातोवर्जायदेवादेवहेडनमितिस्यनुवाकंचपाद्यमानः अस्तिवृःपाठः असमासेन य
ज्ञाग्निर्मादेनसइतिपाठः तत्रगार्हपत्यइत्यादिसर्वत्र तत्रश्लोकाःहमश्रूपपक्षयोःपूर्वेणोदगादित्यविधिस्नानंकृत्वादंतावुप्ति
मूर्हेपूतेमिकेचन हमश्रूपपक्षयोरादिकेशवर्जनस्यादयःपत्न्यापानांतमितिसंस्यात्लौकिकंवस्त्रमित्यते केशावापान्पुरांसुके

प्राग्वंशेऽग्नुकृतेतथा स्नात्वाबालोकिकंवस्त्रंपरिधायशुक्लिकिया द्विनाय्यःपरत्रः आवोदेवासईमहे० हवामहइतिपूर्वाद्वारा प्राग्वंशं प्रविश्य इंद्राग्नीद्यावापृथिवीआपओषधीरितिअपरेणाहवनीयमतिक्रम्य वेदीक्षाणामधिपतिंप्राङ्मुखोपविशति अनडुर्धमे धावसंचरः आकूतोःपरिसमाप्तेःकर्मणिनिष्ठेआहवनीयाभिमुखएवासीत॥आकूत्याइतिचतसःसरस्वत्यैपूष्णाइत्येताःअध्वर्युःस्रुवेणतासुस्रुचायजमानःस्रुग्भ्यामाप्यायनंध्रुवायावाचमइतिचतसृभ्योचेणमइत्येताःयजमानोजुह्वास्रुक्स्रुवयोर्व्यत्यासःपंचमा आपोदेवीरित्यध्वर्युर्मनसामइतियजमानःअक्षरक्रमेणआप्याप्यजुह्वांरहोत्वानूक्तौचतुर्गृहणंध्रौवसमाप्तिः विश्वेदेवस्यनेतुरितिस्रुग्भ्यांजुहोतिआकूत्यादिस्रुचतसृणांचतुर्थ्यंतपदोक्तादेवताः आपोद्यावापृथिवीअंतरिक्षंसूर्यहस्पतिरितिपंचम्याः घाकानइतिपंचानांवाक्प्राणश्चक्षुश्चोत्रमनश्चदेवताःस्रुग्भ्यांजुहोतिःकालात्मासवितादेवताःस्रुग्भ्यांजुहोतिं हूयमानेवातेप्राणंमनसाध्रुवामहीतियजमानः स्रुक्षणाजिनेनयजमानंवीक्षयति यद्विद्वांश्चयजमानंसमस्यवीसयति अंतर्मनसेत्यादिश्चयद्विपूचीपतिसंचेत्नदाकृष्णाजिनेनालालुखेभवनः यद्येकस्याद्विर्भिणंपूर्वपादंप्रतिमीयेत् कृष्णाजिनस्यांतान्वाअध्वर्युर्विद्यात्सलक्षणानि यजमानः ऋक्सामयोःशिल्पेस्थ०उरुन्तरिक्षंस्रुक्कलशोरेवमभिमन्यते इंद्रशाक्वरगायत्री०सुनजमानपुरस्तादभिमन्त्रयते त्रिष्टुभमिनिरक्षिणतः जगतामितिपश्चात् अनुष्टुभमिकल्परतः इंद्रशाक्वरपंक्तिः सुनजमानिमध्ये जानंकसंकुचितभूत्वाजानुकृष्ण

जिनसमायंगत्वा॥इमंगोधियं०इहेमेति॥प्रसतःकटिप्रदेशादारभ्यारोहतिस्रुचामाणामित्यचमारोहजपति इमाःस्रुचोमारुहमिस्रुतोज पति आहंदीक्षा०मगमभिनिषजपति एवमंतंयजमानः अध्वर्युःपत्न्याःशिरसिकुंचकुरीरंलिपतिजावतोमेधस्योर्णायाःकृष्णेनदाम्ना कृतेजालेप्राणस्यिपति विष्णोःशर्मासि०यज्ञेनदक्षिणंमसंप्रोर्णोति नक्षत्राणां०पाहीतिस्तस्यैकदेशेनशिरसोवेष्टनं अथवादीर्घया टिके नशिरएववेष्टयति तथैवाचमनादिकुर्यात् एवमासोमक्रयणात् प्राचीनमाग्नावासतापत्नीदीक्षयति अनेकाश्चेद्वासोमेदःकेचित्त्व ध्वर्वास्यभिनिधाचीनस्थयोजना शरमयीमौंजावामेखलाभवतिरथ्वीतायजमानंपरिव्ययति॥दुर्गास्यांशिर०यज्ञपाहिमापाप्मनो मामाहिरसीतिउन्नेरणनाभिमित्यादियजमानः अपरेणगार्हपत्यमूर्ध्वजानुमासीनापत्नीयंजमानेत्वानत्यामि०वाजमभेदितियोके णसंन्नत्यति उन्नेरणनाभिमित्यादिपत्नी॥इंद्रत्वेत्यभिरसीतिबलिनयथुक्तांकृष्णविषाणांग्रथ्नाति कृष्णेत्वेतिलोहोपधनं शिरसिकंडूयनेग्रीवासुतस्यासृक्पिप्पलाभ्यइति विषाणेविद्धेतमित्यंगानि सकृन्मंत्रमुक्त्वोत्तमान्यंगानिकंडूयनानिकंडूयते नदुःखं कंडूयनस्वप्नइत्यादिनाऊर्ध्वसदसि० धेहीतिओंदुंबरंदंडंयजमानायप्रयच्छति स्रुपस्था०इत्यभिमंत्रयतेग्रहानिति उरुव्यचाअसि० पाहीतिलोहमयंचमसमभिमंत्रयते अग्नयेक्षीनादासांजपति अग्निर्दीक्षितइत्यादिसंस्थंग्रहपतिरिक्षंतः एतदंतस्यक्षीरा नामिसंज्ञा अध्वर्युःपश्चिवादीसत्यारभ्यतास्वादीक्षमाणमनुदीक्षंतामित्येतेरनुमंत्रयते यजमानं अग्निर्यज्ञमिरित्यनुवा

कंचवाचयति अथांगुलीर्न्यंचति स्वाहायज्ञंमनसेति हृदयनाभिके स्वाहादिवरत्यनाभिके स्वाहाऽथिव्यास्त्वेति मध्यमे स्वाहोरोरंतरिक्षा
दित्यंगुष्ठप्रदेशिन्ये स्वाहायज्ञंवातादारभइत्यंगुष्ठाभ्यामुद्धीकरोति केचिदेवंमंत्रावसाने हस्तुंचंति स्वाहायज्ञंम० हाद्याद्यावाऽथिवीभ्यां॥इतिप्र
थमे स्वाहादिवरत्यादिपूर्ववत् मुद्धीकृत्यावाग्यमनेकरोति अथैनमभिरूपाभ्यां वदति अदीक्षिष्टायं ब्राह्मणोऽभीधरन्नग्नीनाराय्यणरा
र्मणाऽपुरोमाधवशर्मणाऽपोशानाराय्यणशर्मणोलप्ता अदितिदाद्याःपुरोदेवकीदाद्याःपोशेरुक्मिणीदाद्यानपा एवंमिरूपैःएवंदेवै
र्भीमनुष्येभ्यआवेदयति यदिहिपितास्याद्यनमालरूपदुग्धोरूपलक्षयं यदिहृब्रह्मावामानरस्युःनद्यासर्वासामपिनामग्रहणं
एवंपितामहप्रपितामहाद्यानां तथैवपितामहीनांचवाग्यतस्तपोयुक्तआसेआनक्षत्राणास्तुवयात् अथाभ्यर्चयधिपक्षसस्यकाले
अग्नेज्योतिष्मतःकृत्तेनिसंप्रेष्यति अहिंसन्सर्वभूतान्यन्यत्रतीर्थेभ्यः पश्चनामिनिजपित्वा व्रतंकृत्तेनिवृतपरस्तुका अस्मिन्काले
वाचंयमेत्यु पवासयत्कृत्तेपितोत्कृतेनंवः यद्यपिनक्षत्रोदयादूर्ध्वंवाग्यमनकालःप्राप्तःनद्यापिवाग्यमनविसर्जनीयोरात्रिशेषः
मध्यरात्रेगार्हपत्येव्रतस्यदीक्षितस्यव्रतंयतीत्यादिपत्नीयजुस्तंत्रंथवनश्रपणं व्रतपात्रेषुनिहोचंत्रजुहोतिसमस्तयति पंचकृत्व
पंचपुनिनः अपरेणाहवनीयमित्यादिव्रतंव्रतयद्विष्यादि सत्रुपेहीतिव्रतयछति यजमानःघनिरुक्तानिधाय देवाधियंमनान्हे०
सहस्रोऽहस्रावनिज्यचेदेवाद्यूतिंव्रतयति पानंचहोमःतस्यान्तेमेचदेवता आवांनाःशिवाःपीताभवथ०जीवसद्यूतिंनाभिमरो

नि अपश्चपुत्वाजपति दुह्यमानाद्याव्रतपानादग्निहोत्रवत्कर्मप्रायश्चित्तं अग्निहोत्रस्याविच्छेदायेतिवचनात्सर्वथाव्रतंकर्तव्यं
नत्वेवव्रतंत्यजेदितिदधीयाद्यधिमिच्छेत् आत्मनःएतद्वावास्याद्यादिलभ्यते अथाग्निहोत्रहविषामितिवचनात्॥ऊरनोपिलभ्यते
सर्वाभावेपिघृतलाभेवाव्रतंयेत्सोहादेशोवादःदीक्षाव्रतवादत्युपसत्कालमकृत्वाएवगार्हपत्यमपरेणोपविश्यपत्न्यस्तूष्णींव्रत
यंतिपूजासन्येतिसनीहारानूप्रस्थापयतिसनीहारासनिहूतारः यजमानस्ययागार्थंभिक्षाकर्तारःसहस्रकोटिधनवतोपिसनीहा
रप्रस्थापनमित्येकस्यादीक्षायामिच्छंते अस्यहिवसस्यसमाप्तिः सिस्रोदीक्षाइत्यादिसुचंचंद्रमसीत्यादिश्यथालिंगंप्रतिग्रह
णंआगमनंपरिहाहृश्यंते तत्रश्लोकाः अमावादीक्षणीयास्थोताम्नुप्रणीयचप्राग्वंशोग्निसम्मितश्चैवयूपशादिरिष्यते खंदी
क्षणंप्रविश्याग्नेदक्षइतिचेध्मंदीक्षणीयाध्रुवायाम्धारणंतातथैवच संभारयजुषांहोमादीक्षाहोमात्पुरायदा एरमध्य
वसायाज्यंपवाद्यःसोमषडहं सप्तहोतापरिस्त्यज्यप्रणीयस्रेमदीक्षणी प्राग्वंशादिसमस्तंस्यात्खंदीक्षणांततःपरं संभारयजु
षाहोमोदीक्षार्थाकृतयस्तथा तृतीयःपरलः अपराह्णदीक्षयेद्दीक्षणीयाकर्तव्या आवेदनमपराह्णस्यपदेशः अपराह्णदी
क्षयेदित्यादिघूर्धेषुवक्रुषुखंडेषुप्रथमेहनिकर्तव्यानिपरार्थंजातान्युक्तानिप्रत्याहृत्यप्रथमेहन्युक्तानिव्रतंप्रपणादीनिपू
षासन्येत्यादिच अथदीक्षितधर्माउच्यंते जागर्त्यंतारात्रिं चमासितंविचक्षिणामित्येतन्नाम्नोश्वस्यपुरुषस्यनामधेयोक्तेषु

निहधानविदीक्षितः वासकेशवचनसित एतत्कर्मकुर्वीतेति वद्हेराजेदूचोस्वर्गमिच्छन्याएतत्कर्मकुर्वीतेति एवंवेदयंब्रूयात् व्याकरणलक्षणस्व
क्षितेःवाहैःसर्वज्ञल्यनं स्त्रीशूद्रैःसंभाषणंसंस्कृतेरपिनकर्तव्यं शूद्रंबालुप्रपद्येत शूद्रः अनभिलक्षितःस्यात् यथानेनस्त्रीचधोरगम्यागम
नादिवानकृतमितिनेनसंभाषणंकर्तव्यं पुरुषंप्रत्यस्यशूद्रस्यब्रूयाइत्याह अभिवादितेपरेणाभिवादितस्तंप्रत्याशिषमाह स्वयंनाभि
वादयते आचार्यादीनपि अग्निर्वैदीक्षितस्तस्मादेनंनोपस्पृशेत् अस्याभिवादनायनामनक्षत्रिब्रूयादादक्षिणादानात् कृष्णविषा
णंनाधिरूढेत् ईषधूसमसमपिहूलेनापिगत्वा हसति नमासमश्नाति नचमधुआविहितमांसंनस्त्रियंगच्छेत्स्वभार्यामपि तावत्
तंवेदेत् अनन्तवरंनैतरित प्रायश्चित्तं सर्वप्रायश्चित्तंच समाप्तेज्ञानपती स्मार्तप्रायश्चित्तंच नोपरिष्टाच्चानस्वङ्गादिहोमं ॥
ग्रीवनंश्लेष्मादीनांविसर्गःनतस्यानिषेधः विकालेमिश्रकर्मणंदीक्षितविमिता दूर्जयेत् दीक्षितविमितःप्रावंशःउदयास्तमयकाल
योदीक्षितविमित एवासीत नान्यनगछेत् प्रवासंचवर्जयेत् स्वार्थस्यप्रतिनिषेधः पर्वोसोम्यचसमिद्भर्मीनरादिषु दिवा
सूत्रपुरापर्वोनिषेधःकर्तव्यइत्यर्थः यदिनिरोधंनशक्नुयाद्गोशालायांवसेत् दर्भैतेयज्ञियैस्तृणादिनाछाद्य अग्नीसंचासी
तिमूत्रंविसृज्यशौचंकृत्वाचम्य पवित्रेसंभवेत्यपांतेतृणादिनिदधाति स्रुवेणस्रुवंदर्वेणपलाशादक्षिणपूर्वंचकृत्वाशौचो
यज्ञेनयज्ञसइत्यभिमंत्रयते क्षुधिपूर्वंकमेवादिदीक्षितोविकिरेदित्यादि यदन्नमीतिछंदसीवनेवाचीनाजपति स्वप्ने

MEMORIAL DR. SHAU DAJI

न्नभोजनेप्रबुध्यतेतोयदन्नमश्नतइतिजपति रुद्रियाभ्यइतिस्वशरीराद्पतितलोहितंदृष्ट्वाजपति बीभत्सानामेतिस्नुहानंनाभिका
लेदृष्ट्वा कृष्णाणामस्थापद्यत्यच्युतपस्थानामेतिस्वेदंदृष्ट्वाजपति नप्रतीच्याहारानिष्क्रामतिप्राग्वंशास्यनाकृतुसंयुक्तमाकृतिंनु हो
ति वैश्वदेवपंचमहायज्ञादयोनकार्याः अग्निहोत्रदर्शपूर्णमासादीनांनिवृत्तिः पशुपिंडपित्रयज्ञजातेस्यादीनांनिवृत्तिः यैस्वंगभू
ताःक्रतोःससर्गस्यादयस्तेक्रियंतएव नदद्यातिनगवादिदानंकरोति नपचतेअतिथिपूजनार्थंनपच्यते नित्यस्वाध्यायोपिप्रतिषि
ध्यते उदयास्तमयेसूर्यस्यदीक्षितविमितादूरेहेदेशास्थितोप्रायश्चित्तं उदुत्तमंवरुणपाशंस्थाद्यत्किंचेदंकितवासइतिवारुणी
र्जपति उदुत्यंसप्तत्वासौरीरप्युदितः अमेध्यंदृष्ट्वाचांतःसूर्यंप्रतिमंत्रयते अवद्यंमनइतिमामाहुःसाधित्यंतः अम्युदित्येकेपाति
केचित्अवद्यंमनइतिचानुसूर्येणउंदतीर्वलंधत्तेत्यवहत्रोजपति सहस्रदेवमंत्रः यस्मिन्नहनिविधानेनस्वपितदक्षिणेना
हवनीयंप्राकूशिरोयद्यज्ञादाहवनीयंदक्षीकरोतिविश्वेदेवाअग्निमामावहन्निति प्रबुध्योच्चयजपति कृष्णाजिनाद्व्यग्रा
सादनेदेवाजनमर्गायज्ञदुत्येकस्यमंत्रस्यनपः दंडकृष्णाजिनयोःसर्वत्रासाधारणंमूत्रपुरीषयोर्निरोधः अत्रकृष्णाजिनादीनियो
वदुरूपत्वाःसमानंब्रह्मचर्यंमधुमांसाभ्यंजनानुलेपनस्त्रीधारणास्त्रीभोक्तृतःमूत्रादिषुनानियमःपत्न्याः ॥नदीक्षित
स्यवसनंपरिदधातिदीक्षितेभावरुद्येस्त्रक्त्वापिप्रतिषेधः गायकीर्तनंचान्नभोजनंचान्येषांप्रतिषिध्यते यज्ञार्थेनिर्हरे

शेषाद्ग्याहुतीर्जुहोत्यग्नये स्विष्टकृतेऽग्नीषोमीयस्य संस्थायाः प्राङ्नाभेरुक्थ्यमेवं वपाहोमात्प्रागेवा तत्रश्लोकः नाभिवादयतेसर्वान्नाशीराह्
भिवादितः नामग्रहोपसंस्पर्शनिषेधोन्यस्यैवाहि चक्षुर्ग्रः पलक्षः नक्षत्रोदयात्प्राक्कृत्वादिग्वि सर्गः ऋतश्चिदसत्यमग्नेव्रतपा असी
तिजुहोत्वाचाग्यमनकरोतिप्राणदृग्दाधाग्निसर्गः त्वमग्निव्रतपा असीत्यभिमंत्रयति पुनर्वादीक्षितसायंस्वेदसद्ग्यादिदीक्षणीया
कर्म्या तत्रश्लोकः इदंविष्णुर्विचक्रमेत्रेधोनिदधेपदं समूढमस्यपांसुरे इत्याद्यनुसायंस्यत्वमग्नेत्रतपुरोदयात् पंचमःपदलः नाभ्यभिमर्श
नात्तूष्णीमाप्यसिक्तहनिरात्रौस्वापोभवतिनदात्वग्न्यन्नेत्वंरुद्रजारहि०पुनर्दद्ग्याहवनीयमभिमंत्रयते प्रभानायाःप्र
त्युष्यात्तानत्वमग्नेव्रतपाइत्यभिमंत्रयते नतोविश्वेदेवाअभिमामावहन्तु पुनर्मनःनानिविश्वेतिजुहोति यत्रानिषेधमात्रेषु
त्काप्राग्यज्ञियेनोक्तंतत्रसर्वप्रायश्चित्तमश्नातीतरसंधानःसृष्टिविसर्गोयानवीक्षितमादहनेचनासिनेत्यादिस्तोपेक्ष
मग्नइत्यभिमंत्रणं अग्नेव्रतपतेव्रतमचरिष्यंतदशकंतदशकादिनेयाद्यश्चूनानित्यादिमध्यंदिनेव्रतं अधिवसथसत्रेअग्निंज्योतिष्मतःनक्षत्रोदये
वाग्विसर्गमध्यरात्रेव्रतं स्वापःएवंदीक्षाहःरुद्रदीक्षितधर्मोः प्रायश्चित्तानिचोक्तानिदीक्षितधर्मोणामध्येज्योतिष्टोमाख्यदीस
स्यपसत्कल्पानोक्तास्तूर्वमेवोक्ताःअथवक्ष्यतेज्योतिष्टोमस्यद्वादशदीक्षाइतिमीमांसकाः द्वादशाहेभवतिवज्रोवैसोमक्रयणीवज्रेणै
वसत्कृत्यसोमंक्रीणातीतिश्रुतेः॥ ननुसूत्रकारस्यनियमइष्टःद्वादशाहंवामासंवासंवत्सरंवाग्यदाकश्चोभवतितदासोमोयज्ञाहैःएकादशेत्याद्यश्रुत

भ्यंतेसर्वदापर्वण्येवकृत्यमहरापत्तेश्चस्य अथवापर्वभिर्वाणिकृत्यमहर्दीक्षावापत्तेश्चस्य अपर्वणिकृत्याभाष्यकारेणयुक्ता आधा
नेऽंडेोगवचनात् यदापर्वणिकृत्यातदापूर्वपक्षस्यप्रथमायोदीक्षायेवंभ्योकृत्याअमावास्यांदीक्षायजनीयेवाकृत्यामितिअतोपि
लक्ष्यतेपक्षापवर्गामासापवर्गाश्चपूर्वंदीक्षणीयामकृत्वादेवयजनंप्रतिगमनमुक्ता अथदीक्षणीयांकृत्वादेवयजनंप्रतिगमनका
लउच्यते यस्मिन्नहनिदेवयजनंगंतेहागंनोहूयोरणावोसमारोप्यारणारथंनिधायमद्रादभिश्रेयः०सर्ववीरःप्रतिगमनंयजमानस्य
रथाभावेरथांगंवादृते अपनाक्षसमारोपणंशुभत्वचनात् पुनर्वत्सोमिरुपदेशःदेवाएषो०यत्रमिथमिति अथोपवेशनं पथिव्यादिसं प्रदर्शनार्थ
मिति अक्षिकेनेतु०हस्तेनलोष्टचूर्णं अथारात्प्राधिव्यासंभवेनिमध्येपारेचलिकताकोहंवाग्निष्येनाव्यासीनोध्येयं तत्रतिष्ठन्प्रणा
न्यामःप्रणिधिर्वानभिमुक्तोभवतिदेवयजनंगंतास्त्रअरणाहस्तरादग्नगंमेयध्यवस्यति पूर्ववद्यागसाधनैःसहगमनं तत्रश्लोकःहूयो
हूयोरण्योश्चसमारोप्यरथेस्थितः भद्रादिनावमारोप्यधिकृतभ्रूर्णस्तस्तथा अन्वारब्धरथः दक्षिणतउन्नमुत्तरतोनिवर्तेदेवयजनं
पुरस्तादपरंसद्मनिस्थंदेवयजनं आत्मनाद्वायत्रहूयुः श्रद्दधतिसोमाधानंवायत्रकरोतितदपिनित्यंदेवयजनं बहुमूल्यद
क्षिणादानेनदेवयजनसिद्धिः देवयजनस्यगुणांतरंपश्यामासि पुरोहविर्देवयजनेयाजयेदित्यनिकाम्यामिदीक्षासत्परिसमा
प्तासत्उदितेआदित्येविरणवाग्नियजमानेसोमपरिवेषणंकृत्वा उन्नरवेदिदेशइत्यादि अस्तादित्योपस्थानंइत्यस्मिन्यज्ञेसोम

परिशेषणं कृत्वा अहं त्वदस्मि॥ अनुष्ठानस्य पश्चात्स्थानं ततः प्रायणीयायाः कर्मवत्तरेणाग्नीत्यादि नक्षत्रप्रवेशनं चौर्णमासेन
चैपंचदशासामिधेन्यः नेध्मप्रभृत्यवनं वेदं कृत्वा कृत्स्नमितुपवेषः अलंकृत्यपरिस्तरणं देवादेवेतुस्थालीस्थ्यथ्वदूर्ध्वं अग्निहोत्रवह
वण्यादि नक्षत्र्याहुतपलेभ्यो वेतीरशोवहननार्थंषाभवेद्युः नक्षत्रवरणं सूक्ष्मो प्रविश्य संवेशनिरसोपवेशने पयःप्रणयनपक्षेप्र
णीतापात्रस्यप्रयोगः व्रतम्प्रयः प्रणोव्यामीत्यादिघृतप्रणयनवत् पयःशब्देनैकवचनांतेनसर्वप्रसन्नासः पवित्रेकृत्वायजमानवाचं
यच्छ संविशंतो वानस्पत्यासीत्यादि अदित्यैत्वगंसेनिर्वपामीत्यादि अवरक्षत्वहत्यर्थहस्यमसीत्यादि हस्तेनतुषोपवपनं उत्करे
निर्मिनोय ४ष्ठ्यादानादि ध्रुवासीतिस्थाल्यासादनं नंदुल्यादत्स्वदेवस्त्वासवितोत्पुनात्विति सूक्ष्मांस्थाल्यपयआसिच्य घर्मोसीति
नंदुल्यानावपति अंतरिक्षं अविदहंत पत्निवर्जं संप्रेषः दिवःशिल्पं अग्नेरहपतइत्येवपूर्वोपलोति अथाज्यग्रहणं सूक्ष्मोक्ष्मा
र्गेणसंवेषणाभिघार्यद्रौश्रुवस्येत्यादाय स्रुवेणचक्रुरित्यासादनं यज्ञोत्समंयज्ञोमनाग्नेचतुर्होतेत्यासन्नाभिमर्शनं॥ प्रया
जशेषेणोपभृतंसंसृतंहुत्वा नक्षत्रेष्टासादनं नाभ्यगौरीत्रः वोधेनियमनाय्यभागिलाश्चलायनमसात् सूक्ष्मक्रोणचनस्थिंगसु
क्ष्वित्वक्रुतंपशमिति कामायनमनालुकियेन यजमानःपंचहोतारंवृणीत चतुर्गृहीतंगृहीत्वाप्रथमेस्रुक्पांचहोत्रा
न्नक्षत्रहोत्रैः अवद्यन्येषसंप्रेष्यति एवंपथांस्वस्तिंयज ध्रुवस्थाज्जुहोति दक्षिरसीतिचतुर्गृहीतस्यभागानामंत्रमेचयो यंच

देवतायांश्रुयष्टव्याःत्वाबध्नामीत्यस्मिन्यूपेमध्यमस्तरेणपंचप्रधानानि एवमग्नीसोमसवितारमितिप्रतिदिशंयजति ऊर्ध्वासु
पत्नार्घ्वरोरदायादित्याअनुब्रूहीति अदितिंयज मध्येजुहोति अदित्याअहंप्रजायाव मरुतोयथवइत्यग्नाहाप्रत्याक्रम्यनारिष्टादि
अथवाप्रथममरितिसूक्तामारुतामन्वसृष्टावसमाज्येनपूरयित्वापथास्वस्त्यादीन्यजतिचरुगताज्येनतेनारिष्टाक्रवायाएवतत:
स्विष्टकृद्व स्विष्टकृतंयष्टाभिस्यस्मिन्यूपेसंचरितार्थंउपस्तरणाभिघारणेपूरितचरुस्थाल्यारएवप्राशित्रोपस्तरणादि द्रुवामवद्यति नात्र
यजमानभागंचतुर्धाकरणकालेत्रेधाकरणं आशानांत्वेत्यविकारः केचित्तुर्धाकुर्वंतिदूर्हेहोलाशितिव्यादेशाः अंतरिक्षस्यभागोसी
तिकृत्वा नक्षत्रिःवृषोष्ट्रासनं पथ्यास्वस्त्यादीनामोंतोजितयः अदित्याअहंप्रजिजनिषं एमाअग्मन्निति भवति केचिदेयमगन्नाशी
रित्यूहेनप्रयुज्यते शंयुवंनाप्रायणीयासंस्त्रावांतेत्यर्थः संस्राव्यान्वाततोदानपत्नीःसंयाजयेयुः स्रुक्त्रिमोक्तःसंपत्नीचदक्षिणाग्नि
होमभक्षियते यत्तशंचमहसिवर्जं त्रिमोचनइतिनविद्यंतइतिवचनात् नयोक्तस्रुग्विमोक्तःसंतस्यार्थस्यस्रुग्वारंभःसंस्राव्यप
क्षेस्रुक्त्यनीयेसंयाजयेत् समेवाकार्यइतिवचनात् उभयत्रवासंयाजयेत्प्राग्वेदोदार्हिस्तालीमित्यादि तत्रश्लोकौ आभिपूरण
पक्षेतु चरुंकृत्वाप्रयमालंभो एतेनापूर्यतेनैवयजेत्पथ्याचतुष्टयं नारिष्टास्रुक्क्रवायास्रुक्त्रिमोक्तपूरितात् उपस्तीर्य
दर्शवत्प्रयाजादेःप्रयमंयजिः सप्तमः परलः प्रायणीयाध्रुवाभ्यांजुहोमीतिजुहोति तूष्णीमाप्यायातस्मिंदर्भ

याहिरण्यं निधत्ते यद्वै यज्ञस्य क्रूरं तच्छान्त्यै यदधि पुरस्तात्प्रतीची सोमक्रयण्यवस्थिता भवति पक्षहायनीत्या शुक्लस्य क्षणं सोमक्रयणीमीक्षमाणो जुहोति क्रूरमिव ह वा एतद्यज्ञस्य यत्सोमक्रयणी देवता पुनश्चलुर्दद्धाति अग्नेर्योनिमारिः शुक्रमस्यमृतमसीति चतस्रोधिरण्यस्य धरति चतुष्पाद्वै पशवः पशूनेवावरुन्धे ऽग्नेर्देवयूहविर्निगृह्णीतस्याज्यस्यावेक्षणं सूर्यस्य चक्षुरारुहमिति रूक्षाजुत्तरवेदि देशङ्त्यादि सोमक्रय० विक्रयि सोमꣳराधयेत्यक्षा पराऽवर्तते अपि पन्थामित्यध्वर्युर्यजमानोऽन्वारभ्य जपति सहस्राक्षेण अक्तुभिरित्यर्थः अꣳसुमाते० ग्रहꣳ हरति यजमानो राजानमभिमंत्रयते क्षौमे वस्त्रे प्राग्दशावादरदशावास्तृणाति चमीणा उन्नान हस्तीभूत्वा अंगुष्ठनक्तनिष्टिकया अभित्यं देवं० इत्या रूक्वरिस्यंतया प्रथममभिमाते अभिमीकालेत्तादक्षिणतआस्ते एवमंगुष्ठेनोपमध्यमयाद्वितीयं अंगुष्ठेनमध्यमयातृतीयं अंगुष्ठेन प्रदेशिन्याचतुर्थं अंगुष्ठेनोपमध्यमयापंचमंतूष्णीपूर्ववत्त्रिरभीक्षाकालिष्टिकायांगुष्ठेनपंचमं एवंह्यस्मिन्प्राणान्प्राणेषु दधाति पंचकृत्वोयजुषापंचकृत्वस्तूष्णीमवशिष्टाभ्यांसह प्रजाभ्यस्त्वेतिनिधायमेनद्वाससाद्विगुणेनोपसंगृह्य प्राणायत्वेतिद्विगुणेनदीर्घत्वादिकेनोपनह्यति व्यानायत्वेतिविस्रꣳसमं प्रजाभ्यस्त्वेक्षणं पुनस्तूष्णींवभाति एषतेगायत्रो० सोमायक्रूतात् एषतेत्रैष्टुभः एषतेजागतः छंदोमानाꣳसोमायक्रूयादितिमंत्रांतः चतुर्भिर्यजमानोराजानमुपतिष्ठते तत्रश्लोकाः मातापितासरवो भ्रातासक्रयण्याःसंतुसर्वदा एवंह्यस्मिन्विकल्पेनसंख्याकल्पिताभिस्तथा अक्षमःपरमः देवसूर्य० देवतमित्यादित्यमुपतिष्ठते

ध्वर्युः सोमविक्रयिन्क्रय्यस्ते सोमाऽस्तिसोमविक्रयिणंप्रत्याह क्रय्योऽस्तिसोमविक्रयीप्रत्याह सोमंतेक्री०निषाहमितिजपित्वाकल्पयतेक्रीणा
नीत्यादिविकल्पः अथयदाक्रय्यःसोमंतेक्रीणानीतिजपित्वागवातेक्रीणानीत्येवब्रूयात् ब्रूयोवाअवइतिसोमविक्रय्यप्रत्याह एवमेवतिसोम
क्रयणंनिर्दिशति तस्याआत्मा०वंधुरितिजपित्वा शुक्रंतेशुक्रेणाक्रीणामि०गोरितिजपित्वा हिरण्येनक्रीणानि भूयोवाअवइतिसोमविक्रयी
नृषदसन्नूरसि०अयंतामितिमंत्रयेतः पश्वनेतिमंत्रयेतःकेचिक्रीणानीति अजयातेक्रीणानीति भूयोवाअतः धेन्वातेनि।भूयोवाअतःवत्से
नते०नि।भूयो०तः वृक्षस्त्वरेणासंदेनते०भू०नःवाल्मयीक्रीनक्रयणेनावाक्रीणानि अनड्वाहंतेनि मिश्रनाभ्यांगोभ्यांते०नि नौचस्रोवस्तनरी
च।भूयो०तः वासुसातेक्रीणानि नभूयोवाअतः अस्मेचंद्राणांहिरण्यमयादंते अस्मेज्योतिरुत्सूर्णाक्लकाद्दानं एषओत्सर्गिकः क्र
मः एकमेकविंशत्येवोपवादः सामान्यप्राप्त्याचिदक्षिणासन्नदक्षिणायोर्दशप्राप्ति सामान्येनहादशत्वात्तस्यप्राप्तिः दशभिर्हादशत्वात्तस्य
क्लृप्तेः भूयसाधेत्याहिनाविकल्पार्थ आरंभः तस्माद्वादशातदक्षिणस्यदशवाभूयसाएकादशभिचतुर्भिर्वागोभिरित्यर्थः एकेनांगवाहिर
ण्येनयासन्नाजयेतिचतुष्टयं सहापिवासंज्ञानएव एकमेकविंशतिदक्षिणास्य सर्वेषंप्रयोगः सोमविक्रयिन्क्रय्यस्तेसोमाः क्रय्यः सोमंते।गवा
नेक्रीणानि तस्याआत्मेतिजपित्वा द्वाभ्यांगोभ्यांतेक्रीणानि ननजुर्णाक्लकादद्दानं अथाग्निमन्थने दशाक्षमड्धंसपरिमितं सहस्रपक्षे॥ ५०
सर्वस्वदानपक्षे चतुर्विंशत्याग्निंगतावासहस्रदक्षिणास्य चतुर्विंशत्यासवांसंज्ञातिगाहिरण्यंतद्गोवासइतिविंशात् ब्रूयोःमसचोरयं .

प्रयोगः तस्याआत्मेतिजपित्वा चतुर्विंशत्यागोभिःक्रीणाति चतुर्विंशत्यागोभिर्हिरण्येनक्षौमेनवाससाक्रीणानाति अस्मेज्योतिरिति चूर्ण
मूर्णाक्लकाभ्यांसंसिच्य वृद्धमहमिक्रयणमनुविधेहीति स्वानभ्राजायेतिसोमक्रयणागवादी स्वानादिभ्योधि
क्षियेभ्योतिदिशति दर्भानितिमंत्रयेतःएकस्यांसोमक्रयण्यांचोदःएवावःसोमक्रयणीति वृत्रक्रपदेशःस्वजाअसिःपारातिसोमादानं॥
सोमविक्रयीक्रयायेतसोमेहियमाचेदुःस्वाचेवपहरेतेव अन्नयजमानोयोगुणेतेवयःस्क्रपर्णाइत्यन्वाहित्वउल्लाटयतिमित्रावरु०भूयास
मितिवृषणावंदक्षिणतःदंडंचैवावरुणायप्रयच्छति मित्रोसएहिक्रमित्रधाइतिराजानमादायजमानः वृंदूस्थोरुभाविश०स्योनस्योनमितिद
क्षिणमुराधासाद्यहस्ताभ्यांमिरत्नालंवस्यमाणकमोविकल्पःरुद्रस्यावर्तयतिति अनुवाकशेषेणपरदक्षिणंसोमक्रयणीमाहुस्तान्य
यागवानिक्रीत्वासोमं एनांयजमानस्वगोत्रेविसृजति यदिसोमविक्रयीप्रतिविदेतनमेन्ययाप्रयोजनमिति अवसायंनाशयेयुः
हिंसांकुर्वंतोनात्रायेयुः अवस्तोपिदंडेनघातमेकेमन्यंते उदायुषेत्यन्निमनियजमानोराजानमादायोर्वंतरिक्षमितिशकटस
मीपंगछति आदित्याःसदोसीत्यध्वर्युः शाकरनीडेकृष्णानिनमास्तरणानिनीडंयावत्परिश्रितंतत्रसादयति।आदित्याःसदः
अस्तक्षाद्यांव्रतानीत्यंतः तस्मिन्राजानमासाद्यवनेपुच्यंतरिक्षमितिनिवासस्यासर्वतः परिश्रयणं उदुत्यमितिसोर्यचोकृष्णा
जिनंपुरस्तात्प्रत्यानह्यतिनिवभाति धुरिध्रुवार्य केचिन्नत्रश्लोकः ५ दशमिर्हादशयुक्तविकल्पार्थंप्रयोजनं दशक्रय

स्तूस्तामान्यःसप्तगोश्चविगास्तथा मवसमपस्तः अत्रदर्शपूर्णमासवत्सूरसानिदक्षिणांतेमेवोत्तरं वारुणमसीतिन्नाक दसुक्षिपतिवरु
णस्योत्तम्भनमसिवरुणस्यस्कंभसर्जनमसीतिदक्षिणास्यांधुरिन्द्राग्न्योरित्याग्नीध्रीयमंत्रंतेनैवोत्तरस्यां
प्रतिसुंचतिउत्तरवेदं०वोदनाविनिधनंहोष्यन्पत्नीवेशयति सकृदेवमन्वारुणमसीतिद्वाभ्यामाग्नेयकपालंच भवति प्रत्यूहत्यभिधा
नीप्रत्यस्यति प्रतिस्कंदंच भवति एवमुत्तरं वारुणमसि प्रत्यूहति हरिणाक्षादेविभक्तमुत्तमपंक्तेरुत्तरे पेवसपवित्रसोमाभरज्ञेकोमायेति
प्रत्यवरुह्य०आरभ्यदक्षिणत्रध्वर्युर्यजमानोत्तरतश्चयंतिप्रांचः ततःप्रदक्षिणमावर्तंतेदक्षिणांसाभिमुखमवस्थायप्रतिचात्वरेणायजमानः व
त्सादक्षिणाएतिश्रेयसेभूत्वा०स्वस्त्ययन्यसीतिअध्वर्युराजानमभिमंत्रयतेअधिपथानमितिराजानंपुरस्तात्कुरुतोध्वर्युर्यजमानश्च
उत्तरलक्षणमग्नीषोमयोर्कपोरहोत्रायजमानोत्तरसीमसुस्थेतिपत्नीक्षेत्रे सीमप्रांचंशंतीयमानं॥ततोध्वर्युवःप्रतिप्रस्थातरेतेषूक्षेनारो
हणार्थंक्षेति नेषांवरणमिहपूर्वमङ्गानांक्षेत्रसंभासंदोसुरूक्षलक्षणासुरूक्षंव्याघारयन्प्रज्वलयंतीत्यादि अध्वर्युः वारुणमसीतिन्नाक
दमादित्य वरुणस्योत्तम्भनमित्यपस्तम्भ वरुणस्यस्कंभसर्जनमसीतिद्वाभ्यामध्वर्युरुत्तिष्ठन्नोवरुणस्यपाशाइति योक्र
पार्शंविसृज्य उन्नयकइतिप्रतिप्रहंसुंचतिएवमुत्तरमनड्वाहंविसुंचतिविसृजःसव्योविसृजोवा अथातिथ्यायालंभंप्रक्रमयति
उन्नेरणागार्हपत्यमित्यादिरुद्रायाजनांतं बर्हिराहरणकालेआश्वघाल्यःप्रस्तरोभूमान्तं बर्हिश्चतथैवभस्मः कृशमंस्थाविशा

भतिरक्तमिति विष्णवेजुष्टमभिघारयामि यज्ञोवैविष्णुर्यज्ञमेवाप्नोत्येतयासादनं यज्ञोस्यंयज्ञोममाग्नेयमनुहोतेत्यासंनाभिमर्शनं अग्निर्यन्तुभि
रित्याहिसंभारयज्ञसंभियावदेव अग्नेर्जनित्रमसीत्याद्यभिहोमांतं वेदंनिधाय चानिष्ठाचतुर्थेसर्वमोपभृतेसमानयति विष्णवेत्व
ष्टहिविष्णुयज्ञ विष्णोरहंदेवय० मादःप्रधानस्यापुंस्त्वात्यज्ञमानभागं डाङ्मानंनांतं धारयतिशेषमान्यत्तनो
गार्हपत्येदक्षिनत्यत्रतत्रभपयतीत्याहिमाभ्यभिमर्शनांतं नवश्लोकः आतिथ्यामार्जनांतास्याहुत्यावोपंचभिर्वषेत् सूक्ष्मांवर्षन
थान्वापोहविःकृत्वाभिमोचनं दशमःयत्वलः पश्चभ्यसमानोदशमः आतिथ्यामाशेवाक्तविषमसेवालानूनघ्नंसमवद्यति आ
पतयेत्वारक्षांसि पुरिषतयेत्वारः० तनूनपात्रेत्वा० शाक्तराय० घर्मस्तोनिधायवाग्यःकामोतिपंचार्षिनःपंचमं सदाक्तांसक्त
वाप्यांव्यग्रहणंधृवोरसुभयं क्षुत्रमेवाशी० माधाइतियजमानःपूर्वस्यहुतिं मानूनघ्नंग्रहणमपिधायः आपतिःपाणाःप
रिषनिर्मनःतनूनपात्रग्निःशाक्तरःशाक्तिःघर्मस्तोनिधोजोवात्मा एतेषांदेवतानांयथाग्रहणंमनेत् अनुमेदीक्षांदीक्षापतिरि
रितियजमानस्यहुतिं पूर्वं अनाधृष्टम० शाक्तेष्यन्तिस्यस्मिनः सर्वेमृगपक्षयोनि केचित्तदुस्यस्यहुतिं प्रजापतीस्तेनियज
मानः सक्तुंश्चस्रुक्षानिरवदिनति तदपिहोमः नचापिप्रजापतिर्देवता ग्रहेनाक्षिनत्यनत्रेषं संग्रसतीतिः अग्नीन्मदत्या
पाहुत्याग्नी धंपचतिनसंतीरेवाहित्याग्नी धः तामिरेहीत्यध्वर्युः सर्वेकर्तारस्त्रुक्षाहुतिः पाणौपक्षाज्यहिरण्यपा

DR. BHAU DAJI MEMORIAL डाक्टर भाऊदाजी इस्पितालस्य स्मारकम्

यो२२२युक्तहविसोमंस्पशतिकेचिदुदकेनाप्यायंयंति अथध्रुवेवंदत्येतिसर्वचराजानमासादेत् अथनिह्नवते निह्नवोपलापः॥
द्युर्लोकस्त्वंसोमोभूमिंगतउत्क्रान्त्यैकंदुग्धवाग्त्यनुवाकेअभिष्यविष्णवे अंतरिक्षदेवत्योहिसोमआप्यायितः यद्युलोकस्तः सो
मःपृथिव्याःसोमआप्यायितइत्येवमपन्हापः एवंस्तवानमस्कारांजलिंकृत्वादक्षिणाप्राणान्युक्तानाकृत्वासव्यान्वोचःएषवायः
पृथिव्याइतिद्याद्यापृथिवीभ्यांनमस्करोतिमनसा अथयजमानोबांमरदोसामुपैति अग्नेव्रतपतेसंव्यामममतन्मूरेषाव्रतानीतिआ
हवनीयमुपतिष्ठतेसंतरांमेरवलोसमायरढमे अतिशयेनतेयंसुहि नमव्रतोभवति उष्णमस्यग्नंदीक्षयतेशीर्षावचमनादपश्चतन्न
वारिभिःशितवाजसमेथिनःमदंतामिर्मीजयते यातेअग्नेरहिंयानमूस्राहित्येतेनेवानुर्ध्वंव्रतयति सूक्ष्णांमार्जनंएतेनेवव्रतयती
त्यपदेशः अथप्रवर्ग्यणप्रचर्योपसदाचरंति नप्रथमयेष्टेग्रहज्यादिनि प्रथमयेतिराज्ञेप्रतिनिधेधः नित्येग्निहोमेग्रहज्यादिनि
पुनर्यचनात् दुर्ब्राह्मणस्यविकल्पःदुर्ब्राह्मणवत्नः अनूचानस्यश्रोत्रियस्यनविकल्पः अथप्रवर्ग्यसंभरणउच्यते यदिपूर्वमे
वसंभरणंनदाक्रतुसंकल्पादिसमिदाधानेदेवनोस्थापनांतं कृत्वाग्नीन्विहृत्यतूष्णींकाटंकीसमिधमित्यादि देवपुरश्चरसंध्या
त्वसत्येवमंतंकृत्वा दूहमंदंतामिर्मीजयतेनेहनेप्रचरिष्यंतइत्यादि अमावास्यायांकृत्वेन्यूर्वस्मिन्पर्वण्युपक्रम्यसंकल्पादि
देवपुरश्चरसंध्यासंतेनदंशंकृत्वा दूहप्रचरणादि यद्येवंकर्तुमशक्नुयात्तदासंभरणकालाभावात्कृत्वा यांप्रहेजनेसंभरणं

च पौर्णमास्यां सत्स्याचेत् अदक्षिणस्याग्निसंभरणंपूर्वपक्षस्यविद्यमानत्वात्सुप्यनक्षत्रस्यच सत्त्वायांप्रहंजनंसर्वदाविकल्प्यते यदि
पौर्णमास्यादक्षिणोभवेत् नदादेवतोपस्थानंनसुप्तेमनइतिहोमः तूष्णींसमिधादानं देवस्यत्वासादद आदानं वैष्णवादीनांअन्यतमो
अग्निरसिदेवेभ्यइत्यग्निमंत्रणं जनिष्यन्नग्नाएस्यनइत्यर्धर्चेनं ब्रह्माणमामंत्रयतेउपप्रयंतित्यर्धर्चसुप्तेजपतः अध्वर्युर्ब्रह्माणंयज
मानाः सत्त्वाग्निनंअजांयुष्टकलांअश्वंहविषांचादायगार्हपत्यंनिर्हरंतिभेषुब्रह्मत्वमस्मिन्निरित्यत्वाग्नीधोगार्हपत्यंनिरूढवत्यनदेशे अपिवास्येतेसंभा
राःपरिधिनेनिहिताभवंति आहवनीयस्यसुरत्नाग्नत्वनंनिदधातिधूर्वैणवराहविहरंतेस्यसुरतोवल्मीकमस्निकांनस्यसुरतःपूती नं
कानडुर्वाविशेषःनस्यपुरतोजुहूंसंस्रवंश्रुवंआज्यस्थालींरोहिणाकपालेचकरोति यज्ञमुखेनत्वा मरुत्वतीयेनिधीवतीयेनिधत्वा मरुत्वतीयेनिधत्वा
यामिनिमरुत्वतनमभिमंत्रयते ऋध्यासमध्येनिग्रहणं उदकमाहरभ्य मरुत्वस्यशिरइत्यादाय मरुत्वतीयेनिधत्वा मरुत्वतीयेनिधत्वा
त्वाशुष्मेणेतिसंसृजतिवपति एवंद्वितीयंतृतीयंच तूष्णींचतुर्थंपवर्म्यमानाणांपर्यासंपवमानस्यरातिरित्यभ्यवहरति ऋध्या
समध्येत्यादिशार्ङ्गेजुह्वंतःदेवीर्षन्नो०ऋध्यासमध्येत्यादिपूर्ववत् इडइडेडोसि०ऋध्यासमित्यादि एतेनाअसिपन्नापतेरेनः
ऋध्यासमित्यादिपूर्ववत् आसुधीहिप्राणं०समिधेहीत्येतेनाश्वेनावघ्रापयति मरुद्भ्यस्त्वामधुलाकरोमीतिअजमभिदोहनं ५३
ब्रह्मवआर्याःऋत्विग्भ्यःहरणंउत्तरेणाविहारमित्यादिनिदधातिमधुत्वा०करोतिसूक्ष्मणाखानिःसेचनंउत्वासंसर्जनीयाः॥

अर्मकपालाःसैरभ्यैश्चरुहार्थैश्चसंसज्यएकमग्नमहावीरंश्रपयंतिमरुत्वस्यशिरोसातिपिंडंकरोतियज्ञस्यपदेस्थइतिअंगुष्ठाभ्यां
निर्गृह्णंगायत्रेणत्वाछंदसाकरोमीतिमहावीरंकरोतिमध्येसंमंत्रणंयथाप्रकारंमरुत्वस्यसात्मासातिरात्मांकरोति अदितिस्तेविलंग
ह्यासुघांडेनछंदसाचेणुपर्वणाविलंकरोति पंचोध्वपरिमितोःपक्षयोस्तृतीयंवेलामतिनयतिइत्यर्थःवेलाहिधिः अथवातृतीयंवेला
विभ्यःपर्वभ्यःतामितिमन्यतेदेवतासोविष्कृतामग्निहोत्रेभ्यइति अग्निहोत्रांगप्रक्षःएषभक्षोनादरणीयःएवंविलंकृत्वा सूर्यस्यहरसाग्रा
येतिसिकैस्कप्रतिष्ठापनं मरुत्वासोस्यसुवेस्रुणंएवंद्वितीयंतृतीयंचकरोति मरुत्वस्यशिरोसियज्ञस्यपदेस्थःचेष्टुभेनत्वा मरुत्वस्यसात्मासि॥
अदितिस्तेपडुभ्येनसूर्यस्यहरसाग्राभ्य मरुत्वोसिअनुवासंते मरुत्वस्यशिरोसियज्ञस्यपदेस्थःजागतेनत्वा मरुत्वस्य सात्मासि अदि
तिस्तेघांडेनसूर्यस्यहरसाग्रेत्वोसिति अधिवासंवेरेकं तूष्णींदोग्ध्रेआज्यस्थालींरोहिणाकपालेचकरोति परिमंडलेघोटकप्रकारे
णनश्चाहतीयंयाग्नवपंक्षपुरुषाकृतिस्तयापुरोडाशेरोहिणो साग्निविस्येकृतोयंमेसर्काकुलायिनाभितिकरोतिएतयाऽदो अग्र
वर्ग्यंउक्थादिषुतेनस्तूयंअग्रवर्ग्यंकृतावग्निचयंनस्यान्नदाप्रहंजनंनित्यमितियाज्ञिकावदंति श्रीभूतेरोर्वाणीभ्यामितिघृतमधु
नर्विधानात् श्लक्ष्णीकरणेश्लक्ष्णीकुर्वंति अहतंवंडातकादिभिः वंडातकफलं सोमविशेषइत्येके गवीधुकाधान्यविशेषाः कु
णोकुरीनकाः करंजबीजानिविधर्वणिराज्येनचर्विष्णोअग्नस्यसरूद्राहंपत्येप्रदायस्रुक्षाक्ष्यांपरिगृह्यधूपंदक्षिणोअग्नस्यनि

तेस्कन्धेः यमायत्वामरुवायत्वेतिप्रोक्षति द्विरुत्सृष्टा अग्नीद्वोहिणोपुरोडाशावधिश्रयति ध्रुत्याद्यानादिसम्पा ध्रुहमानंदर्शपूर्णमास
वत्सृष्ट्या नावपाच्यासंवापः प्रतिप्रस्तानारब्धोन्नयनविधिनापविचेअनुप्रहरत्येवमंतमाज्यसंस्कारंकरोति असंस्कारपक्षेपिपवित्रेरनुप्र
हरणं अग्निष्कालेगार्हपत्येदध्यधिश्रयति दधिनिषाज्यचर्वोस्करोतीतिवचनात् अथैतांसमाड्रासवीमित्यादि अग्नेणाहवनीय
हुत्वापुरस्ताद्वाजाःसंघासादयति नुस्याकरुणाग्निनमास्तीर्य तुस्मिन्नपरणीयोनिदधाति देवपुरश्चेतियुगपत् अग्नेतांमेधांमयूरवा
नित्यादि यथाहोतुरग्नेषानीत्वाजुघनेनगार्हपत्यंत्रस्तयुजमानोप्रस्तोहणावपश्चान्नीत्वा अध्वर्युहोतुरुपश्चादेवगार्हपत्यंनाभ्यंत
रः दक्षिणास्यद्वारस्यदक्षिणतोहोतुःसमीक्षायै चयनाहोतामिहतांमेधांपक्षेयत् पूर्वस्यास्पूर्णायादक्षिणतोवहिर्वेदिचसादयतिनं
ति अपरस्यांदक्षिणतोजायै तस्याअभ्यंकरंवर्करायै वर्करांजावतः चिषमसूरेवुविशारदामानिवभानि ततःस्वरानुपवसति
उन्नेरपागार्हपत्यमेकमुन्नेरणाहवनीयमेकं उन्नेरपूर्वद्वारस्यबहिरुक्षिप्यरवरंकरोति वात्यमोनिःपेचनवंते बहिर्मगाढनीयमोद
कं एवंकलोन्नेरणाहवनीयंभूतध्यासादयति औदुंबरराकलाकाष्ठंकीचसमिधंआसादयति अथैतंप्रचरणीयंमहावीरंराका
भ्यांपरिगृह्याग्निकाय्यंवेदनाहवनीयस्यपुरिधार्यमाणोदेवपुरश्चेतिसंमार्ष्टि औदुंबरेणस्रुवेणप्राणायत्वाहार्याय
स्वाहेत्येकादशाऊहोति दक्षिणाहस्तेनप्राणान्योदेवतादेवत्वासवितामध्वानक्तु रत्नंपरिणाक्तेनमहावीरमनक्ति पवित्रंवो

तपसस्त्वायसेव्यपरस्मिंस्वेराजतस्यनिधानं तास्मायेमहावीरंनिधाय मुंजग्रलक्षस्यदूर्यंहस्ताभ्यामाहायार्त्विग्यसेतिदक्षिणाहस्त
गतान्प्राणिगार्हपत्येदधयति नदूनज्वालायोरुणस्यसूसंहीतिविषेवेति तदूनज्वालायोदक्षिणाहस्तमूलानिज्योनिषेवेति नदूनज्वाला
यंसव्यगतस्याग्निनपसेवेति तद्दूरस्थासार्धिरसोस्यादित्यधासोमितिनिदधास्कपरिक्रामं सःसादस्व०दर्शनामितिमहावीरंप्रति
ष्ठापयति अंजंजिर्य०साहिरिनिमहावीरमनक्ति अनेवाभिपूरणं यजमानःआदेशान्करोति अनाधृष्यापुरस्ता०मैत्राइतिपुरस्ता
त्सर्वंचमेदाइतिमंथंतः पुचयतीदक्षिणतःस्रुवदापश्चात् आज्यंतिरुत्तरतः विधृतिरुपरिष्टात् मेधाइतिमंथंतः पृथिवीदेवेभ्यो मनो
रश्वासि०माहिःसीरिति सिध्यैत्यस्रुवौ अध्वर्युःप्रतिप्रस्थातारंधरुणादत्तःउभयोर्मंत्रःतयोरुग्नहणाच्चतुष्यदयागार्हपत्यो
दंगारानपोह्य चितस्तृण०अग्नयेत्यपरिश्रयति महावीरमभितःक्षिपति अग्निंहरन्नाहिसंवत्सरोयातायेकंकपोतंरध्वर्युमाआसा
तिदक्षिणतस्रुवमग्नयेधर्त्रेधरिदधाति प्रतिप्रस्थातारमासीनंपश्चात्सुरस्रुवौदधौ सर्वमंमाहनिःएवंप्रतिमाअसीत्यध्व
र्युःसंमाअसीतिनरःपुनर्विमाअसीत्यध्वर्युःउष्मांअसीतीतरः अंतरिक्षस्यांतर्धिरसीत्यध्वर्युःएकंदक्षिणतःहिंवंतपसस्त्वाय
सेत्रिसोवर्णेनमहावीरस्यापिधानं आभिर्गीभिःसुकृतेति।अहीन्द्रिमयीतिनिरभिमंत्रणं धविष्ठाण्यादत्ते गायत्रमसिवै
ष्णवमसिजागतमसि मधुमतीतिसक्तुकाविरुपवाजयति अथप्रदक्षिणंकुर्वंति पूर्वमाग्नीध्रस्तमन्वध्वर्युस्तमनुप्रतिप्र

प्रस्तानां मूर्ध्वमध्वनिधंगं धविनेणासंश्येषयंतः प्रणवेनसंराधयंतोहोतुःप्रणवेनसहॐकारंकुर्वंतः वृधानाःधर्मेधनैःसमंजंतः आज्येनप्रणवेधून्वंतिदीप्तेरुक्मस्यापादानं आभिर्वर्तिकाभिस्त्यभिज्ञायमानोदशधाचारित्यनुवाकेनाध्वर्युर्धर्ममभिमंत्रयत आसा नएव अप्रस्तुतानिनिश्चुवाकविनोधर्मंहूत्वानिष्क्रामति विःप्रसंख्यपर्यग्नि धविराप्यादायप्रतिप्रस्थात्रेप्रयच्छतिनाभिसंग्राडासीद्या सादयति यस्मिन्स्कंदत्यवधिरांतिनस्मिंवत्सानेनिधंनएवापक्षयंतीपाभित्यादि हूंहेवृत्रानवःसंस्मिन्हावीरावेसणं वृत्रस्यजत्रा नावध्यपोत्थायाहतुः त्वष्टीमतीतेसपेयेतिप्रतिप्रस्थानापलीवाचमति वत्रश्लोकः मेघोनसूरवानासंदोविचारवानितथेवच ॥ आहोकर्मणिनर्धंतुपविनेचाध्यमंचके हितीयःपवत्रः नतःसंप्रेष्यत्यग्नीद्दोहिणोधुरोजाशावासादयति आग्नी धीगारायोह नादिअलंकरणानंतरंजीकरोतिनकलोनिधायस्रुग्घ्यासहहोतुःपश्चाद्धूतःसमेयथोक्तरत्नःपुरोधयपरिस्तृणाछेत्तुःपश्चा दुभयोःपरिधिसंध्योःपश्चादुभावासादयति देवस्यत्वा० आददइतिरशनादानं आदित्येराश्लासानित्यादिपूर्वत्यांहाति इडएत्यदितएहिसर स्वत्येहीतिपत्येत्यदोग्धेनिदानेइत्यादाय दक्षिणास्यांहाति गोरारहीतिनिः कीर्त्यतिप्रस्थानासंदोधमादत्तहतिगोरारहीत्ये वमादिनामभिस्त्रिराहधर्मस्तुघर्मेतु अदित्याउक्षोसीमसानिरशनयाधर्मंदुघंधामि वाजुरस्येडहतिघर्मंपूषात्वेतिवाक्या हूयेनवत्संसंसृजतिमात्रा यत्तेशल्कंहतिधर्मंदुघमभिमंत्रयतेउरुघर्मोरुरोरितिनिधायपुनर्विशारदाभ्यांधा वह

स्यतिरेवत्यपुसादहतिदानवस्थेपरवहतिस्रुवात्संमृशति अग्निभ्यांविष्णवेत्येकेनवाक्येनैकैकंस्रुवं त्रिभिश्चतुर्थं वर्षीयसिदो ग्धेदोग्धिउपदेशःसर्वानुवाकास्रुवमवदृढंधेदोग्धिप्रतिप्रस्थानायजांधमादि दोहनंतूष्णीकरोति पञ्चजनीरलाभेदुग्धेपयसि दोहनमंत्राणांनपःउत्तिष्ठब्रह्मणस्पतइतिस्रुत्वाग्नौप्रायश्चित्तीःप्रहायप्राग्वंशंप्रविश्यअध्वर्युःहोकोस्रुहतिगायत्रोसित्रैष्टुभोसिजा गतश्चसोमस्यपयसंप्रतिप्रस्थाताउपहूयपयसीमुत्वापयसीआहरत्याग्नीध्रःसहोजोभागेनोपमेहीतिगोपयआहियमाणंप्रता स्तेध्वर्युःहूंहाग्निनावहितिगोपयआनयतिनदोग्धेन नहिसम्मयमाकुरिमानशाइतिप्रतिषेधात् अस्याकुरिसंस्तवात् अन्येनदारु पात्रेणानयति आनयनंयागोगात्मकं हूंहाग्निनोचदेवता स्वाहात्याहोमोस्यमंत्रयते।उक्षाणुमंत्रणमपियागः तस्यसूर्यरश्मिर्देवता मधुहविरसीत्यजापयस आनयनंप्रतिप्रस्थात्रिस्कंदेदशः सूर्यस्यतपस्तप्तभागः विष्णुमित्रेणोदकेनशांतिकृत्व आवाणथि वाभ्यांत्वापरिगृह्णामीतिशफाभ्यांपरिगृह्य अंतर्हितेनस्तोपयन्तामितिप्रतिप्रस्थातोपयमनेनोपयच्छति अध्वर्युःप्रतिग्राह्येण ब्रह्मणोहस्तेदेवासांत्वा०इत्यनेनमंत्रेणध्वर्युःउपयमनेनसहदत्ते तेजोसीत्यनुवाकेनोपहोमयतिहिरोसापाहीतिमंत्रांतः ब्रह्मनवा नमित्यादि अनुष्टुप्सन्वाक्येवाक्येष्विष्ट्वा समुद्रायत्वेत्यादि अवस्यवेत्यनुवाकेनाज्य अग्नयेत्वेतिपंच सवित्रेत्वर्तुमतइत्यंते अ नाधृष्याइत्यादिवा सोमायत्वाइत्यादिवा पंचहोतागायत्रसारेणागमनं प्राग्वंशंप्रविश्य दक्षिणंशेहिणं प्रतिष्ठितंप्रतिप्रस्थाता

जुहोति अहर्ज्योतिःप्रतिसूर्यमुकं अहर्देवता विश्वा आशादक्षिणसहित्यादि स्वाहाकृतस्य स्रुचा यजुर्भिर्हुतिघर्ममग्निमंत्रयते कृष्णशकृत्काले आश्वाघणाहि घर्मस्यपेज अश्विना घर्मपाने० स्वाहेंद्रायस्वाहेतिहोमः इंद्राश्विनौ चदेवता स्वाहेंद्रायेतिपदानंवा वदेत् स्वाहेंद्रावडित्यनुषप्रूतेहोमः अग्निःस्विष्टकृद्देवता घर्मसमाप्तमित्यनुवाकस्यो० णोपस्थाने प्रतिप्रस्थानाश्चतदभातिपूरयति इमेपाणि यजेमपाणिहोतिविक्षरंतमभिमंत्रयतेजेष्यायपाणिहोतिमंत्रांतः अग्नेनंदिशोनुमहावयेति एवंप्रतिप्रस्थानारमनुजुधीत्यध्वर्युराह यत्सरिनंदधिनेनजुरुक्तः लिंपेत्स्वाहेत्यध्वर्युःपूर्वस्यांदिशिजुहोति तेनैवमंत्रेणतस्यामेवदिशिप्रतिप्रस्थानजुहोति एवंसर्वत्रसमाय योनिदक्षिणतः इंद्रियावीतिपथ्याऽनुस्वेत्येवंस्वकलत्रतः केचित्प्रतिप्रस्थानाध्वर्युणासहैवजुहोतीति तदनुपपन्नं अनुवचनानुसामर्थ्या त्केचिदध्वर्युरेवजुहोति तदाएनमितिमंत्रावृत्तिरेवस्यात् प्रतिप्रस्थानवचनंतुन स्यात्तस्माद्वा देवता प्रस्थाकस्योपयमनेनोपयमनी य पूर्वस्मिन्वरेराजतनस्रुवंसमिधाय धर्मासि०स्रुक्काणिधारयन्नेत्यादिना स्रुक्कंदयादिति प्रतिष्ठापनं पूर्ववदुत्तरेणोहिणा होमः अहर्ज्योतिः तथैवदेवता अथोदुंबरशाकलाभ्यामुपयमनेनजुहोति पूर्वोक्तशरमस्वाहेति प्राचीनावीति पितृभ्योघर्मपेभ्यइति पश्चात् कलसर्वेषुलेपेषुलोपस्रुवाभ्यांहविर्धानस्वाहेतिमिश्रस्थानि पाकयज्ञानांचतुर्ण्यपदोक्ता देवताः अपवृपस्थश्चोपयमनेना निहोत्रंजुहोति अग्निहोत्रविधानात् सधर्मकमग्निहोत्रंकुंडपायिनामयनवत्तद्विश्वदानीमित्यादिमार्जनांतेघाद्ये॥

अथापउपस्पृशेतिविधानात्पूर्वेषांपदार्थानांलोपः विष्णुदंसोनिहस्तप्रक्षालनं तूष्णींकादर्भसमिधादानं प्रजापतिर्देवता पात्रा श्यानिर्हानिः उपयमनेनजुहोति अग्निहोत्रहवण्यामिहानिः विशेषविधानात् पयआदानमिहानिः भूःस्वाहेतिहोमः अग्निर्देवता प्रकृतस्यनिहानिः ऊर्जेत्वेतिस्रुवाधिश्रित्यइत्यंतंकृत्वा उपयमनंहवींषिप्रयच्छति होतावध्वर्युरित्यादि सर्वेषामुपहवः होतरुपहूयस्वेत्येवंप्रकारेणोपहवःकृतः हविः०अग्नाम हित्वामामाहिंसीरितिमहायति यजमानः प्रत्यक्षमवभृथेनैरं फाक्षयित्वोपयमनंप्र तिप्रस्थानइतिस्यादि तत्रिमंस्रुक्कमावधायेत्यादिविधानात् सर्वेप्यस्रुवादीनांनिहानिः आपोहिष्ठायाभिमार्जयंते वैष्णवोपयमन यमंकेचिदेवमग्निहोत्रंजुहोति तूष्णींमपउपस्पृश्य तूष्णींसमिधमाधाय भूःस्वाहेतिकृत्वाहोत्रेप्रदानादिकुर्वंति तनः प्राणा यस्वाहा भूतोस्वाहेत्यनुवाकाभ्यांहोमः व्याहृतीभिर्व्यस्ताभिःसमस्ताभिश्च चतुर्थ्यंतपदोक्ता देवताःउपयमनेनैवघर्महो मःसर्वत्रानादेशे सर्वंपरिधर्मसमवधायेत्यादि घर्मायसंसाद्यमानायानुब्रूहीति स्वाहास्यसूर्यस्यरश्मिरित्यनुसंस्राजंसं स्रावादनंगोविशत्यमदंतीरुपस्पृशंतीनोधातरिशंतिंकृधीति अस्मिन्काले घर्मप्रायश्चित्तास्तुच्यंते तत्रतापयस्कलेप्राय श्चित्तं घर्मस्रुक्लेमहावीरस्याभिपूरणादि घर्महोमात्प्राक्सर्वप्रायश्चित्तं अस्कारिनिहाभ्यांहुगभामभिमर्शणं प्रतनिषो महीतिमंत्रांतः नहधिषयसोभिमर्शनं यमस्यत्वेत्यादि भूपतयइति सर्वहविषामनावयवेनेतिवचनात् प्राणायस्वा

हापूर्णोस्वाहेत्येतावनुवाकौ भवतः सकृदग्निमेव धर्ममध्येयोर्विध्यपराधोनास्ति नचसर्वंचूह्यते दधिपयसोरुक्तत्वेनोपसद्यपनयनस्यसुखं
वृणमेवनास्कालिनिहोमः धर्ममध्येयद्विरुत्पन्नंतस्यसकृन्नेअसकावेत्युपदेशः यदिधर्मेणचरन्कश्चिद्दह्यते याःपुरस्तादिनिपुरस्ता
चैतएवंपतिदिशंयादक्षिणातइतिदक्षिणतःयापश्चादिनिपश्चात् योन्तरमरुत्कन्तरतः योपरिष्टात्तउपरिष्टात् सर्वतोसुगपत्नेत्स
र्वतः भवतर्न्यआरभ्येअसकावेदसकादेवऋतुयात् केचित्सकृदेहीति कंडूयनस्वप्नादिति आपस्तम्बोविध्यपराधेप्रायश्चित्तमाह
हेत्यनुवाकद्वयंव्याहृतयश्चसमुच्चीयंते भवतर्न्यसंभरेत्यनुवाकमनुवाकमाप्यश्चित्तेनसमुच्चयेनानुवाकद्वयंव्याहृतयश्च यदि
महावीरःपतेत प्राणाकृतिकालप्रभव्याप्रचरणात् औदुम्बरादुपदेशःसंसादनेतिस्थापनाद्याप्रचरणात् प्रायश्चित्तंजु
होतिःपात्नीवतेकृतिःपात्नीवतेकृतिःपात्नीवतेकृतिरिति अनुवाकौव्याहृतयश्च यदिनिष्टेन विधूदरणंमिनिसंदध्यात् अनाभिरंपिधादिभिःसंधा
नद्वयैःसंदहेदिदिमालिप्यप्यपचेत्सुनः नदाप्यनुवाकौभवतः संधानात्सर्वश्चैव एकंदोग्धोक्तंप्रायश्चित्तंनविधिर्वैविधीय
नद्रतिवचनात् यद्दहेदिदि०दात्मादेमहीत्यंतमभिमन्त्रमन्निमुद्वासयेत् अक्षक्षिप्तानंसंधिप्यान्यायदानंसंस्कृत्यमहावीरक
रोत्यग्निवत् नाम्यमाहरति आत्मानात्मानमेवसंधिप्यकुर्यात् अथवान्यमाहृत्यमन्त्रकरणकेचिदमन्त्रकरणकेनकु
र्वंतिप्रचरंति तेनमयादिघर्मंमनिपरीयुःऋत्विजःचतुःकृत्वःपंचीवापरीयुःपुनरुज्जासहरत्येतान्यांप्रदक्षिणंधर्मंमथ

Dr. BHAU DAJI MEMORIAL

होत्रेदद्यात् अथाग्निमध्यवाजुपरिघर्मंमुपाभिनिषीदेत् ततोऽग्नइतिआज्यमाहवनीये हुत्वानु वाक्काभ्यांव्याहृतिभि
श्च प्रक्षाल्यगांतानेवहुत्वात् यदिद्वयोर्भिन्नेषीदेत्तेवयः पक्षाकाकादिरुपहिनिषीदेत् यार्वाकशीत्यादिभ्यर्वाञ्चं कुर्यात् ॥
उपसुवाकोव्याहृतयः पूर्वंचहिष्कृत्यापयेत् संवाविजेन वाङ्गुल्युपहन्यात् उन्नाधनेनवधर्मंसुत्यापयति संवाविजेन पादेनघातयति
शार्ङ्गोवाहन्यात् पादावानिवस्त्रेचअभ्यांसुगन्धेनिसमान वाङ्गुलहननेघर्मंप्राप्तुमिनंसमयात्तानिकृत्वा दक्षिणास्यांद्वार्यहा
रवांदोग्धेनिदानेआदायाङ्गानिवर्जयित्वेतरनशाश्वयुहनिशाश्वाभिसेचणं कुरुहस्यनिसोपसादयित्यादि स्थानवस्थेरवहनिशाश्वाभि
ष्यांपिन्वस्वेदोग्धेअर्कपयआदत्तेपाचांतरेणसुरुथेजापयस्यर्कक्षीरं सिंचानेनासिंचनंघनिप्रस्थानोजापयोदोग्धिअजासा
उत्यन्नघर्मस्यांतशोधियोवाउत्यन्नेपुनराहुतिः महाभिषवेन केचित्सूर्यायावहेवेतिलिंगात् अभितेपिन्वतअर्कक्षारवासूजास्वा
नेनिधायसूर्यांरहोत्यागोपयआसिंचनेनासेचनंसर्वपात्रपाकसूर्यंध्यात्वतमन्त्र पर्वंसुत्यानि कृत्वायोपहवनंनपहोमयोगः
अन्नसमीमांसावक्ष्यमाणकाले तुअन्यत्रास्मिन्काले पूर्वंपूर्वेसवासंभरणोक्तपात्रसंजनंपदायास्मिन्काले पुरस्तात्पूर्वस्यांदि
शिअरुणवत्सवत्सः तस्मिन्काल्पहवनंप्रचारोवा उपकाशाउदयस्यसमीपं उपसुसंज्ञः समीमससमयाविधिने अर्धो
दिने उदितानुदितेसमयाविधिनेनेकारव्याउदितेवा संगवेवा समस्तसंगवांतः मध्यंदिनेवापवने रुके सकृदे

वप्रहृज्यात् औपसदेविकल्पेरन् आग्नीध्रागारंप्रहृजनंपोर्वाह्णिकः गार्हपत्यस्थानंआग्नीध्रीयं तस्मिन्गार्हपत्यकर्मणिक्रियमाने शास्त्री
सुस्तोयकर्मण्योन्नरवेदिकेनासुन्नरेणस्वरोन्युप्यमार्जालीयंचोक्तिस्वरेचयजमानकर्तृशास्त्रांतरे चात्वाले मेधाभिहंतिवचनकर्तृ हविर्धा
नेसदसिवाजावकरीयोवचनकर्तृ आग्नीध्रागारेसर्वेआसीनाः पक्षीपरिग्रहेदेवो वैविष्णवोयविष्ठवाडुः चरेतेसुकालेसुप्रचरं
तिहोताप्रशास्तानुस्तायजमानआग्नीध्रीयउत्तरेपत्नीचसहदेवप्रहृजनं चौह्निकमेवप्रहृजनंअथतस्मिन्काले उत्तरेदोग्धिप्रहृज्यहो
सनंनीत्वेस्वरकर्षणंउदुत्यंचित्रमित्याग्नीध्रीयेहोमः इमंसूसुस्वामिनोत्तरवेदिकं समासंतायविधिने प्रकृतमनुसरामः पू
र्वोक्तेनप्रकारेणप्रहृज्योपसद्यमानचरंतिएतद्धाधिपरीतं [illegible] वाक्यानामानिपंचसप्तदशादित्यांतानएवतां त्रिंशेष्वस्थानुरिष्यंतु
होमेरवनुसधर्मंकं उपसदःकर्मा याज्ञानाइतिपरिस्तरणं सूर्यंणापरिधानंनोउत्तरराजोवं सुस्वंकृत्वा दशदात्रणि यत्कृष्णोरूपं ॥
तत्संस्कृत्यधा एकाःसमिधेयज्ञायुरनुसंचरांस्त्यूहःवेदकरणं अग्नेकृत्यपरिस्तरणं देवोदेवेषु कर्मणेवां यज्ञस्यपात्रप्रयोगः ॥
स्रुग्यमग्निहोत्रहवणीपश्चाग्नकृंजुहूमुपभृतंध्रुवांवेदमाज्यस्थालीवेदाग्राणिचपुरस्तात्यविचकरणं ब्रह्मासनिरसनं यज्ञ
मानवाचंयछ यात्राग्निमर्शनेकृतेवाग्यमनार्थं अग्निंहोतारमुत्तरायज्ञप्रयोगः ब्राह्मणोःसंस्कृत्य ब्रह्माणमाज्यपात्राणि
प्रोक्ष्यान्नवाचंविसृजते स्रुग्यमादायलोमभ्योधिस्रुचयजुःलोमानिचहीति आनिष्या यास्तीर्णाग्निभ्यस्तंचयजुर्हरणं

देवस्यत्वा०इत्यस्यबार्हस्पत्यसूक्तस्यबृहस्पतिर्ऋषिर्बार्हस्पत्यादि यजमानमेवेक्षते अवघाटाभानुधानाद्यंनकृत्वाब्रह्मत्वमुत्तरंपरियाहं ऋतसदसीत्या दि यजत्यत्वा घ्रोक्षणीरासादयेध्मंत्वोपसादयेत्यादिदर्भमुपसाद्य घृताचीरित्यादि दिवःविष्ण्वग्नेरुरुहपतइत्यादि पूर्ववदाज्यलिप्ताभ्या मिनिक्तेसुप्रजायत्वेनि क्रवार्यमिवयहणं आपोदेवीः ब्रह्मन्प्रोक्षिष्यामीति प्रोक्षयन्नं कृष्णोसिवेदिसदसि स्वधाधिष्ठाभ्यः उपयामगृहीतो सुरूपवृत्नोसादयित्वा अग्नासाति प्राणश्च सूर्यस्यापुरस्तात्पाहीत्यग्निकल्पनं सुनर्जित्वा तेजिष्ठातेवानिहोमभिति दक्षिणामेका मेवविशोयंत्रेस्थःविष्णुमवित्र+ योनाविन्द्राय कंघृतोसि स्योनोमे हृदयंस्थाल्यैनावसरतं श्रीविष्णोपाहि विक्रमस्वेष्णवंधा मासिप्राजापत्यमिति ध्रौवं अग्नयेसमिध्यमानायेत्यादि अग्नेवाजजिदितिकृत्वा क रुदमितिकृत्वा प्रत्याप्यादित्ये सादहोतःदेवान्पितरइत्यादिनिधा यजमानःपंचहोतारं श्रीचादहोऽऽऽऽऽग्नि च्चतुरुपसदनिघ न वतिचाङ्गेत्यादि अग्नयेसुक्रहि अग्निंयजसमस्तउपांशु इन्द्रियस्यांतित्रयाणांसतुमंचणांसोमजिद्भ्यांपशुनंसुक्रामानायवि ष्णुंयजति अग्निःसोमोविष्णुश्चदेवता प्रत्याकस्य यतिभ्यनियाज्यायेति श्रीवाक्यंसर्वत्रकृत्वेषाऽकरोति अग्निर्देवता अग्नीन्मदं साप्रइत्यादि आतिथ्याबार्हतउपसदाअग्नीषोमीयस्यच अतिथ्याबार्हतमुदृत्यंबध्नेतउपसदर्यउपसादयेत्यः अमंःका रःघनगाचर्तने अन्तरबार्हिषी अग्नतत्कीर्णबार्हिस्तत्परिधिनाःपरिधयइत्येके अत्रिमन्त्रेसत्रकारोविधिर्वक्ष्यते आ

आज्यहविष्कृत्यैर्णमासतंत्रं माध्यमाकृतिंपुरस्तात्सुकृत्वा प्रधानमेव प्रयाजादीनांप्रतिषेधःउपदेशःप्रायश्चित्तमपिनकरोति एवमुपसदश्चरित्वाग्नीन्मदत्यापाःमदंतीदेवीःसाग्निरेहिरण्यवंदक्षेत्यध्वर्युः अंशुरंशुस्तेदाराय्यः अग्नीरेवपत्नीरित्यध्वर्युःसे नेंद्रस्यत्यग्नीध्रःसकृत्प्रणयाद्रानं साग्निसकृत्प्रणयेतियजमानःऽऽहोग्नेयंचपूर्ववत् सुवर्योकोस्तीर्णपहेतुलोमसकृत्संवेस्याहरि हान्वथा प्रकृतेनस्वनंस्तीर्णस्तीर्णरवभिमेवच माध्यमाकृतिमित्यनप्रयाजादिसकृत्करणं प्रायश्चित्तंनकृत्वाप्रधानादेवैनंवृ तीयःषट्सःसकृपूर्वाद्धेयोधर्वाद्धिकृत्वोभौउद्दिनमाने पयमप्रवर्ग्यंसकृपराहे अनस्तमितमानेआपरा द्धिकृत्वोभौहुतीयस्यप्रवर्ग्य स्थेवंप्रयोगः संसृष्टवतात्यादिदेवसुरध्वरसंध्यासंस्थितिसादनं सर्वानासादयति मेधांमाप्रपद्यंसोमाहाऽसदो सिकृताभिरवदा मवर्जंपवित्रकरणादि प्रविनासुपवृहरणांतंकृत्वा दध्यधिश्रयति सादनादि समानंपूर्वेणाराजिज्योतिरग्निरोहिणीजुहोति इंद्र युक्तारात्रिदेवता अपांपरोमाऽऽऽइतिसमिधानं अग्निदेवता अग्निर्ज्योतिरित्यग्निहोत्रं स्वाहात्वासंस्रवेभ्यइतिसादनं अन्य त्समानंपूर्वेणउपसत् याज्ञातउपसरासुइत्युपसदाऽऽऽऽऽतंसंधोमेहसेनिऽऽऽकृधः अधिहवसर्यं अग्नीज्योतिष्मतऽऽ ऽऽतं आःपश्नाव्रतंकरणंतमध्यरात्रेगार्हपत्यदक्षिनतस्यव्रतमित्यादि हस्तावधूनेजपांतंकृत्वा यातेअग्नेरुहियानमूरिति व्रतयंतिमाभ्यभिमर्शनांतं जागर्त्येनांरात्रिंशीतेराजनिहितायासुक्त्वा उपोदयंनोज्योतिष्मतः आःपश्नांव्रतंकरणांतसं

इषंवतीत्यादिसमानंपोर्वाह्णिकेन आपीपरोमारात्रिंयाज्ञसमिदाधानं अग्निर्देवता सूर्योज्योतिरित्यग्निहोमः एवंविपर्यासेनप्रथमोत्तमवर्जं समिदग्निहोत्रे तथैवोपसदः यानेअग्नेरजावाचेतिहोमः अग्निर्देवता दक्षिणोत्तानैर्निरूवः सकृत्प्रणव्याङ्गानांतेवेदिकरणं तिस्रएवसाङ्गस्योपसदः साङ्गएवकर्तव्यः अहीनाहिरात्रादिःयदिसंभारेणपौर्वाह्णिकेषुयुष्मोमस्यपरोधोभवतितथाअभ्यारंभमायासमुपसद्यवधायसुकृयात् रजतंहिरण्यमायोहरितंसुवर्णमध्यमेपवमान्योपसदावंतरेणासकृत्प्रणव्याङ्गानांतेवेदिमानं आग्नेयंवास्यमध्यमाच्छादिकात् पूर्वस्यांदिशिमध्येशंकुः तस्मात्प्राचःशोल्मकम्यशंकुंनिहंति तस्मात्शोल्मकमेदिवा शंकुःचतुरधिकंपंचाशत्प्रक्रमेणापदेनवांसमिनःस्थूल्लोभवति वृषभयनःपाशा आदित्तःपंचदशाप्रक्रमेणदेवानिरंशनं शंकोपाशोपनिसृज्यदक्षिणतःप्रसार्याकृष्यदक्षिणतःपंचदशाप्रक्रमेणदेवाशंकुःएवमुत्तरतःपाशोन्यत्यस्यवादक्षिणतःप्रसार्यहृदशाप्रक्रमेणदेवाशंकुःएवमुत्तरतःश्रोणाअंसौचनौवेहिहुतायापाश्यानेनीनिसर्वतःमध्येपत्न्या अग्निंनक्षिप्त्वामथ्नंवास्यमाणेवाशंकुःकृत्वाधिमिन्मिनिमंचसकृत्प्रक्रामेत्प्रक्रामेएवंकरोत्यथयावेदनेरमानरात्रिसंपेषः सविद्युत्सवज्रानंवानः सर्वेध्वर्यवोवेदिंकुर्वंति स्त्रियनविधनेनेत्यादिभिः लौकिकःस्त्रियः स्त्रियनस्वननादि विधनःसुकरः तेननीदंनोत्तानां अग्न ३ हो३ श्वस्यवापार्श्वस्थिपर्यस्तेन चम्वा द्वाघाद्वाणांमेलनानांवाछिदने परश्वनासूत्वाधिछनत्तिएवंवेदिंकृत्वा वेदिंकर

णानिप्रज्ञातानिनिदधाति अध्वर्युर्वेदंकृत्वादेवस्यत्वेत्यादि स्त्र्यादानादिदेवस्यसवितुःसवइत्यादिवर्मंतंकरोतिकृतमग्निइतिपसुवत् अथारणम्यूमोगराःनवादित्यस्यसवितुःवाल्लाद्रक्रमेषुप्रत्यस्यकरः तस्मिंल्लवयजुःसिर्वपनेदेवस्यत्वासवितुःसवइत्यंतंहत्वा चतुःशिरंवंडा तस्याःसूर्यपर्णेविस्यलुमंत्रवर्णं यदिपदेनवेदिं तदायुगमाउत्तरवेदिः यदिप्रक्रमेणतदादशापदादपदंचदशांगुलं॥ प्रक्रमोहिपदस्थिपदोवाउत्तरवेदिर्मानमुच्यते लालिटिकस्यस्थानस्यदक्षिणतउत्तरतश्चारभ्यरज्जुद्वयंदृढंचपदेप्रक्रमेवा शंकुरित्यर्थः शंकोर्दक्षिणतउत्तरतःप्रदेशमानेशंकवःरज्जुद्वयस्यदृढाःशंकवःउभयत्रशंकुद्वयंपश्चान्मध्येरज्जुंहत्वादक्षिणतःशंकोरज्वास्यशंदक्षिणतःप्रसार्यपंचपदेशंकुःदशपदपक्षे चत्वारिंशदंगुलियुगपक्षे एवमुत्तरतःउभयपक्षेएवंपूर्वस्मिन्-स्मिन्शंकुत्रयेण एवंमूलशोउत्तरवेदिर्मध्यमायांवेदिंवेष्टयंति ततोविज्ञायनीमेसीत्यादिदक्षिणातोमिसारणांतंपसुवत्॥ चात्वालंचनथैवकेचिदुत्तरवेदिंवदंतिविधानात् तदानीमेवापरा द्विकीभ्यांइत्यर्वाक्उपसत्तिरितिपक्षस्यकालः अथयूपकरणंउरुविष्णोदिक्रमस्वेत्यादिचषालकरणांतंपसुवत् आपराह्णिकावपराह्णेप्रवर्ग्योपसदौतत्रविशेषः रात्रिज्योतिरितिशेषोहिणो अथापरोमाइतिसमिदग्निर्ज्योतिरित्यग्निहोत्रं स्वाहातोमसेभ्यः रेजाद्वाजा सप्तानूनो निम्रुचः मध्यरात्रेहिसवनंतप्रभृतिनाक्ष्यभिमर्शनांतेहुते अग्नेत्वंसुजागृहि० दद इत्याहवनीयाभिमंत्रणं पूर्ववद्वेदेषु स्थायामाचम्य॥

तेषु

त्वमग्नेव्रतपाःविश्वेदेवा यूयमनः उपोदये अग्नेवज्योतिष्मतः वाःयमूनांव्रतंरक्षत येवोद्विष्टीभ्यांप्रचारः प्रवर्ग्येणप्रचरिष्यतइ
त्यादि अहर्ज्योतिरितिरोहिणो अथापरोमासराविचा० सूर्योज्योतिःस्वाहात्वासूर्यस्यरश्मिभिरयः यातेअग्नेहरसाचेतिविरोधः दक्षि
णोग्नेरग्नेवृतपतेत्वं दक्षिणाग्नेर्दक्षिणतस्त्वनाचाभूर्वयाहोरात्रेहस्थमहावेदश्च दक्षिणतोनोत्वामाजीजनेयेपात्रेणानिदधाति॥
तूष्णींसमिधमाधाय भूःस्वाहेत्याग्नेहोत्रंजुहोति भूर्भुवःस्वाहेतिमौपसदं भूर्भुवःस्वाहेत्यावसथ्यं समिन्नूष्वाग्नेवस
वेहाउपदेशात्क्रमंचकृत्वाःसमिधमादाय तूष्णीमाग्नेहोत्रंजुहोति उन्नमेतूष्णीं समिधमाधाय भूःस्वाहेति यातेअग्नेहरा
शयेति सव्योत्तानिर्मिनूवःस्रुक्त्रत्यंनिप्रवर्ग्याद्यासनं अग्निषोमप्रहरणकि प्रथमयजेति नोक्त्वाप्रवर्ज्यान् निर्वपेत्समिति
सर्वत्रोक्त्वाग्निमथनवत्कारंनमाःसमित्यादिप्रवर्ग्यकर्तुः प्रवर्ग्यंजुहोमीत्यत्र अग्नेदर्शपूर्णमासाभ्यांस्वर्गकामोयजेत इद
दामीति होतर्धर्मंतेददामीति अध्वर्योरुक्षोमेतेददामीति एवंदत्वापरस्परंसंस्पृश्यान्योन्यंक्षिप्रस्वरंसंकृत्य उपयमनान्यादि
चतुरहोनंरहोला घर्मयातेहिविष्णुरु० स्वाहाय आश्विनमास्यद्भ्यो घर्मयातेनासत्यरु० स्वाहानासत्याभ्यां घर्मयातेद्र० स्वाहाजालद्भ्यो अश्विभ्येत्यादि चमाणांघर्मोदेवता उभयोःपक्षयोर्जिघ्रन् मेवहोमंकुर्यात् आस्यदाद्विःसंपत्नयं के
विन्यर्वन्तिमन्यसे आसीन एवकृहोतीति अनुनोद्यानुमतिरित्यापलो मुद्गलयजेति आहवनीयेसमाप्य पालिभिनेद्

शोपत्न्यमुरंवस्त्रेणवेष्टयतिजैमिनीनांवचनात् अथैतत्प्रलोतासादासादनेयेनपत्नीमुरंवेष्टितं तस्मात्परिष्प्रयणंकर्तव्य
मितियाज्ञिकावदंति अग्विद्दनुमतइतिप्रवर्ग्यकर्तारःसघलोकाःप्राग्वंशमितिसहासंस्थामितिव्याहृतिभिश्चहरंति उपरिष्टव
दंजघनेनगार्हपत्यंदक्षिणाग्नेर्दक्षिणतश्चनाचाभूर्वयाहोरात्रेहस्थमहावेदश्चदक्षिणतोनोत्वामाजीजनेयेपात्रेणानिदधाति॥
ततःप्रतिप्रस्थातुरावसथं होष्यद्भिर्वेदिद्वारंतर्वेदिपादौनिधाय प्रलोतःसामानिगायेत्यध्वर्युःसर्वेसहपत्नीकाःसाम्नोविधनंनू
युःएविश्वंसमग्निर्णंदहअग्नइति दिवस्कांमन्यसइतिगर्छंति अथार्द्धर्चे प्रलोतःसामगायेति पूर्ववन्निधनमुपयंति ब्रह्म
णस्पांनष्यसइति सर्वंगर्छंतिउन्नरवेद्यांचेद्वेदिंप्राप्यप्रलोतःसामगायेति पूर्ववंनिधनंउपयंतिए३विश्वंसमग्निर्णंदह॥
इति प्राणस्यात्वांनष्यसेइत्यन्नरवेदिंसंस्राडासंदीप्रतिष्ठापयंतिसर्वाहासनविकल्पेषुदेशःप्राप्यनिधनंकुर्युःतृतीयं
निधनमुपेत्य प्राणस्यस्वेतिमंत्रेणोत्तरतोगत्वा प्रलोतसर्वाभिहरंसामगायेत्होत्रीयंसामगायेतिसंपेष्यति सर्वेहाहो
त्रीयस्यनिधनंकुर्युःए३उदधिनिधीन्यइतिनिःउदकुंभमादायेत्यादि वत्सानुरसीतिहविष्कृत्येनपरिषेचनं शांचवशिपरिषेच
नंनिपत्न्यंमुदकुंभहस्तएवचमुत्तानिर्मार्गमिर्मंत्रतस्यैत्यन्नरवेद्यभिमर्शनं तूष्णींस्वरोन्मृज्य सदोविश्वायुरितिअनुमृ
ष्टनं अपहतेषोन्यश्चिमेनिउलिप्सरवरनिवपनं उन्नरेणोत्तरनाभिमित्यादिस्वरेहिरण्यंनिधाय तस्मिन्प्रचरणीयंनिद

नि इतरोपूर्वापरौ अन्वेषसंवर्पपरिधर्म्मपरिमंडलाकारंनिदधाति आदित्यस्यरूपसदृशं महीमापयोसानिपथमेमहावीरेगोपथआ
नयतिज्योतिर्भाअसानि तस्मिन्नेवमध्वानयति वाजिनंत्वाऽवर्गमिति तस्मिन्नेवरथ्वानयति एवमितरयोः अथिवामहीनामित्या
ज्येनेमप्रथमंपूरयति ज्योतिर्भाइति मधुनेवहूतीयं वाजिनंत्वेतिदधेनेवलनीयं केचिन्मिथुनेराज्यादानिवीप्येकैकस्मिन्ना नय
ति घर्मोसन्नेऽसिघर्मोसहिरनेरंघविलवनंपूरणं अन्येषामप्यनुस्रुणं प्रतिपानंसंवाहनिः आदित्याकारंसुरूपाकृतिंवाकृत्वा अथै
नमुपनिषत्तेरंतिर्नामासीत्यादिर्ध्रुवासावित्यस्मिन्मंत्रेविपाकृष्याह पत्न्यानुस्त्वेवचनमयोत्य एतत्वमित्यादि इदमहं सोमपत्नी
त्यानुमेहि सहप्रजयासुस्त्वेवचनंपत्नीतूष्णीमिमानः माजीवीर्येऽउहूयमित्यादिर्ध्रोपुरस्तानेऽउहूयविंद इमन्मूर्ध्वं होमपक्षे॥
उपयमन्यादुत्तरेधानहासनेकाम्यनित्यचूरंतिर्नामेत्यादि इममग्नुत्यमित्यंतं सर्वेणासपत्नीकानां अथाग्निप्रणयनं आह
वनीयेप्रणयनीयमित्याद्युपर्यग्नौ धार्यमाणेध्याधारपात्रनिसंभारनिषदंनाकृत्वा अग्नेनाधस्त्वेत्या दिनासुक्तेतूष्णींस्रुच
मादाय अतन्नुनरमित्याद्यनुवीक्षणांतं अन्वग्निप्रस्थाता दर्शवत्स्वाहाकारेण हविर्धानाद्धविरादाय पत्न्यानुपाकरोति
उपवेषकरणं परिवासनमुत्कलादानं कंसाद्यवपानं नानाचमसग्रहालंकरणं तूष्णीकः सोमस्याहवनीयस्क नरंगानीत
यैवच तस्माधिरण्यमासादिगार्हपत्यस्तस्यैवन पोतस्यबर्हिस्त्वेदिंप्रोक्षतिलौकिकयज्ञिःप्रोक्षणबर्हिषा वेद्यामग्निस्मि

नीध्रेतानगोऽनिजमाःबहुलमग्निंप्रागपवर्गंस्तृणातिप्रयुक्तपूर्वइत्यादि सप्तम्यवमयत् अवस्थायपतिदक्षिनउत्तरतश्च॥
यदत्तनोयेपुनराज्येनसंमिश्र्य आनोवारःहवीरूतिसुरत्यापश्यन्नसि हिदेक्षिणामेवसुत्तरोसक्तूंश्च प्रागपवर्गमेवानक्ति अक्ष
शल्यं सकृदेवमंत्रोच्चारणंएवमुत्तरस्य हविर्धानस्योपानक्ति युंजतेमनइत्यक्षरवेद्योनुहोतिसवितादेवता हविर्धानाभ्यामित्यध्व
र्युःप्रथमायांधिरनूक्तायांप्रावोप्रेतमध्वरंऽउत्तरतोग्निंकृत्वाऽग्नेःप्रवर्तयेतिदक्षिणमध्वर्युरुत्तरंप्रतिप्रस्थाता दक्षिणतोग्न्याअक्ष
शहूयदिस्यात्सावित्रेवऽघोषायामित्यनुमंत्रणंप्रतिप्रस्थाताचस्वाहाकृतंवर्तनिहरण्यनिधायेदंविष्णुरितिजुहोतिऽरावतीनि
प्रतिप्रस्थाता हूयोर्विष्णोर्देवता अपजन्यमित्यध्वर्यवादीनामन्यतमोलोहंनिरस्यति आहवनीयाच्चीन्यतोवःप्रकामानुष्टिष्य॥
अन्वरमेथांहविष्याङ्क्तोस्थापनयतः नभ्यंचक्रमध्यपलंकं तन्त्रयथानिष्टेतेनसीतयैवस्थापनयतः वैष्णवमसि तन्मात्विति
उपस्तंभनमुपयोः दिवोवाविष्णवुऽसध्यादित्यध्रुर्मेथामिहेतिकर्णानंदंकर्णकालं विष्णोर्नुकमितिप्रतिप्रस्थाताद्युगपत्करुतः
अनूर्ध्वांश्चाभ्यानुक्षिणाधःकुर्वाःकृताःउपवेषयंतियत्रानपतंति अस्मिन्कालेहविर्धानस्यसुन्वविमानं प्रत्यायादक्षिणत
उत्तरतःप्रादेशादिसुरज्जुंहयशकंपत्नीमादिभूतशंकुंप्रभ्रमिंपरस्तात्प्रक्रमेपरेवाशंकुंनिहत्यपुरस्तोनवस्वरश्मिपुरंशंकुःउभयोः
शंकोर्दक्षिणतउत्तरम्वप्रादेशोशंकवःउत्तरभूतशंकुंहयमुत्तरेरज्जुः तथादक्षिणभूतशंकुरज्जुः प्रक्रमपक्षे परःपक्षे

DR. BHAU DAJI MEMORIAL डाक्टर भाऊदाजी स्मारकसंग्रह

पंचदशशंकोःपुरस्तोदशापदेशंकुःउभयोर्दक्षिणतउत्तरतश्चप्रादेशमात्रेशंकूपंचदशभूतशंकोरनुवध्यादक्षिणशंकौस्पृशन्दक्षि
णतश्चप्रसार्यप्रादेशाधिकेचतुरस्रौशंकूएवमुत्तरतःएवंपुरस्तात्पदमानेदक्षिणतःप्रसार्यदक्षिणपंचपदेशंकूएवमुत्तरतःएवंपु
रस्तात्एवंक्रमेसूत्राचास्तोकरार्थंवनरेषागलापरेणोत्तरवेदिमित्यादि अथमहावेदिविधानंविधित्सन्सर्वतःसर्वत्रस्थूणाःपरिमिनो
ति अथर्तुःसहदेवमंत्रमंत्रकापश्चात्पुरस्तात्दक्षिणतउत्तरतश्चप्रत्यंचंविक्रमोरादमसीतिपुरस्तादुराड्यंवंशनिधानंहवि
र्धानस्यपूर्वस्योपरिष्टात्कटिकारराद्यातस्यात्पुनरेवंशंविक्रमोस्युरसीतिदर्भैर्वेष्टयति विक्रमोर्ध्वमसीतिप्रज्ञातयंथिकरणं प्रा
चीवंशानत्याधायविक्रमोःपृष्ठमसीतिवदिःअंतरिक्षंविस्तारमसीत्यादिरथचक्रमित्यंतेरथेऽधिरोढरिपीनघारलोक्यादि हविर्धानस्यप्रमाणं अर्थ
वशेनसिद्धमेकेचित् कदांक्षेजनीस्तत्रापिद्वांग्ष्ठयंतरालेषुक्षिपत् परिलेखिकैःसर्वतोवेष्टयंतं विक्रमोस्थूरसीतिराद्या
अंतोसंमज्ञानि विक्रमोस्थूरसीतिउभयोर्दक्षिणाद्वाबाह्वंकैरेवेष्टयति सूच्याबध्नाम्मूलादारभ्यमध्यात् उपरेशीर्षेवेष्टयति
विक्रमोर्ध्वमसीतिप्रज्ञातयंथिकरणं एवमुत्तरं विक्रमोस्थूरसीति विक्रमोर्ध्वमसीति एवमुत्तरे अपरेकृतनः द्वार्यो वेष्टया
वमसि विक्रमोवेत्तेति हविर्धानमभिमंत्रयति सकलीकःपानीयेनमुखंयोनिंकरोतिगायत्रमसीतिमया वेष्टयंवंचादिवोर्ध्वं ५४
विक्रमोर्ध्वस्यात्रेवच चतुर्थोःपदतः पतद्विष्णुःविष्णो इतिहविर्धानात्यायजमानोनिष्क्रामति आहवनीयमारभ्यप्रयो

स्थितिवोग्नक्रमाग्नक्रामति नाध्वर्युःप्राक्हविर्धानेतायात् यदिप्रमादादतीयादूरेणाध्वर्युःसंचरेत् अथचात्मालमानं चात्मालमध्यशं
कोरनुवध्वादक्षिणाप्रत्यग्भिमनंशंकुंपश्चिमभागस्यमध्यशंकुंचस्पृशन्चपश्चात्प्रसार्यचपश्चादरत्निमात्रेशंकुंनिहत्यदक्षिणाप्रत्यंको
णशंकौपश्चिममध्यशंकौचरनुवध्वाअपरस्मिन्शंकौस्पृशन्पश्चात्स्पृशन्प्रसार्यद्वादशप्रक्रमेपदेवाशंकुःसउत्तरः दक्षिणोत्तर
सोदर्याग्रेउत्करस्यपश्चात्प्रादेशमात्रेशंकुंनिहत्यतनग्रंथपश्चादुत्करेरनुवध्वादुत्तरस्मिन्नधिशंकौस्पृशन्पश्चात्प्रसार्यषट्पदे
पुरंशंकुः तत्रात्रिषुचशंकुःउत्तरपश्चाद्भूतस्योत्तरतश्चतंशंकोरनुवध्वास्पृशन्दक्षिणाग्रंसार्यप्रादेशंशंकुःएवमुत्करस्यपश्चाद्भूत
स्योत्तरशंकुमारभ्यप्रादेशमध्यमंशंकोरनुवध्वादक्षिणभूतंशंकुंस्पृशन्त्रिषुपदेषुशंकुःएवमुत्तरतःएवमाग्नीध्रमंडपं मंडप
स्यदक्षिणाशंकोदक्षिणतःप्रादेशमात्रेशंकुःमध्यमंशंकोरनुवध्वाद्विपदेशंकुःआग्नीध्रीयायाननस्यमध्यतस्तस्यदक्षिणतःप्रादे
शमात्रेशंकुः आग्नीध्रीयशंकोपाशंचवाद्दक्षिणतःशंकुंस्पृशन्दक्षिणाग्रंसार्यचतुर्विंशतिपदेमार्जालीयःएवंकृत्वा प्राचीनवं
शंचतस्थूणमित्यादिकरोतितत्तःसदसोमानं एत्यादिमंत्रतंशंकोःपुरस्तात्त्रिषुपदेषुशंकुः तत्पुरस्तान्नवपदेषुशंकुःतयोः
शंकोः दक्षिणतउत्तरतश्चप्रादेशंशंकवः एवमनुसारेणरज्जुद्वयमित्यर्थः मध्यमेशंकौपार्श्वमतिमुच्यदक्षिणशंकुंस्पृशन्

दक्षिणतःप्रसार्यदशपदेषुशंकूःउत्तरतोऽक्ष एवंपदमाने प्रक्रममानेऽपरत्र्यधिकद्वादशसद्विपरक्रमेषुदक्षिणतऽपरत्र्यधिकद
शसद्विपरतःपूर्वापरंनवद्विपरं एवमाक्षौसुवरीमिनोति दक्षिणतःप्रक्रमेषड्याया२त्या हि देवस्यत्वा० आददृत्याभ्यादानं अभिरसिना
रिरसि परिलिखितःरक्षःकेतामिदृत्यवंरवनसि चवमतीभिःप्रोक्षति दिवेत्वा० अंतरिक्षायत्वा० पृथिव्यैत्वा सुधतोलोकःयवोसि
पित्रघाःसदनमसि उद्वियःस्तभानाऽहःप्राचीनसुकयति सुनाक्षत्रा धर्मणेति ब्रह्मवनिंत्वा त्वत्सदःहउन्नमयु विशारवेहिरण्यं
निधाय घृतेनद्यावापृथिवीआपृणेथाःस्वाहा आभूमिप्राणीपमीत् अवत्वाक्षणा आग्नेयभूमिगतेस्वाहाकारंकरोति द्यावापृथि
वीदेवना सिरवानाजुर्ध्वयजमानसंमिता नाभिदध्नपरियंतीआस्कुण्यामेवेयःउदंचंपात्रमुद्वशानत्वाधाय रेंरमसीतिछदिःष्य
ध्यूहति विश्वमनसस्त्वायेतिचीवरमुत्तराणि इंद्रस्यसदोसीतिदक्षिणायाणि छर्यंतरासेषुकवंसेजनाश्चसिषासंति परिलेखति
कडादिभिःपरिक्रमयति पूर्वद्वारस्यदक्षिणांस्थूणां इंद्रस्यस्यूरसि इंद्रस्यध्रुवमसि एवंप्रतिपस्थानेनरणएवमपरे इंद्रस्य
स्यूरसि इंद्रस्यध्रुवमसिरेंरमसीत्यायुनक्तिसंसिंचतिसमिसुशानि नाध्वर्युःपत्न्यवःसदोनायाधिष्ण्याश्चोत्तारंवा वेयुधतो
यदाद्यायरुनिसंचरेत् नमस्तोकः दिवेवाषडाषवेवदेयुष्यारुनध्यै पत्नी सांकीडिनंनयायादुत्तरेनोदक्षिणेनथा मनवस्त्वः
परस्त्वः दक्षिणास्यहविर्धानस्याधस्तात्सुरोसंस्थाप्यादित्येऽन्वमानंकृत्वा परिलिखनेच कृत्वा देवस्यत्वा० आददेऽभिरसि

नाशिरसिपरिलिखितंप्रस्थवद् दक्षिणपूर्वमारभ्यप्रदक्षिणमुत्तरपूर्वापवर्गःकर्मसु तूष्णीचतुरोवाकुमात्रान् स्वात्ताउपवपस्यस्य
रणोहणो० स्वगामानिदक्षिणपूर्वस्वात्तापुरुषस्यशिराऽसिसपत्नहेतिवाकुमुपायहत्य इदमहंतंवलगं० अरातीयतोनिषांस्
नासंग्रहणं गायत्रेणछंदसावबाहोवलगःइतिव्यंतिविलसमीपेअवबाहोधनेपाऽयतिहरसेन हरामिवेष्णावाभिति हरति अवबाहोदुरस्य
स्यैवेणोपस्तंभनेनिवपति एवंदक्षिणापरं रक्षोहणंवलगहनः सम्राहसिभ्रातव्यहा भ्रातृव्यमहंराधतीयति श्रैष्टुभेनछंदसावबाहो
वलगःहरामिवेष्णावाभ्यां अवबाहेदुरस्यःएवमुत्तरपरं रक्षोहणः स्वराडस्यभिमातिहा इदमहंतंरातीयति जागतेनछंदसावबाहो
वलगःहरामिवेष्णवाभ्यां अवबाहोदुरस्यःएवमुत्तरपूर्वं रक्षोहणः विश्वाराडसि हंता इदमहंतंरायति आनुष्टुभेनछंदसावबाहो
वलगःकेचिदानुष्टुभेनछंदसीत्यवबाहोवलगःइतिहरतिवेष्णवाभ्यां० अवबाहोदुरस्युःप्रथमेषासेषुविराडसिसपत्नहे
तिषासर्वान्नविराडसि सम्राडसिस्वराडसि विश्वाराडसि हंतेतिवाकूउपावहरतःसंम्राड्भ्यां त्वाषष्ठ्यामित्यभिमर्शनेनैवं सर्वान
भिमृश्य दक्षिणपूर्वंयजमानोवभ्यामिन्नमुत्तरापरमध्वर्युअध्वर्योकिमत्र भद्रमिष्यध्वर्योःतन्मेसहेतियजमानेऽउत्तरपूर्वंयज
मानोदक्षिणापरमध्वर्युः अध्वर्योकिमत्र भद्रंतन्मेतियजमानःरक्षोहणन्त्वोनाभिवेष्णवाभितियवमतीभिःप्रोक्षणं रक्षोहणः०
अवभ्रयाभिवेष्णवान् यवोसियवमवास्य रक्षोहणं० अचस्तरणाभिवेष्णवान् वर्हिषावस्तीर्यं रक्षोहणः भिऊर्हो

मिवैष्णवान् स्वाहा विष्णवे वैष्णवा अवाचीनाग्नेरग्नेहोमान्तं सर्वेषां औदुम्बराद्विगुणाद्विशिखे अधिषवणफलकेसवनः
रक्षोहणो० प्रोक्षण्यग्नयेवैष्णवा रक्षोहणो० उपदधात्यग्नयेवैष्णवा रक्षोहणो० पर्यूहाग्नयेवैष्णवा रक्षोहणो०
वैष्णवीरित्यग्नेर्मन्त्रणं प्रोक्षणाद्यग्नेर्मन्त्रणान्तेऽधिषवणफलकयोर्युगपत् अन्येषोपसंनमनलुपरवपोस्कभिष्यतुरश्मारवरंकुरोनि पुर
स्तात्सवरक्रियाया सोमपात्रेण्यआसंनं चोलिखत्येन अध्वर्युःपक्षकाशंसंवरश्चांतरा चात्मोलूखलावित्यादि प्रकृतेसोमेक्रीते स्कन्दहनिये
काकारणामंतरादोषरागमेननदोषः मनवक्रीतो चतुर्हैवसनंकलारवनलाभिचवापनाद् एकस्यकृत्वाप्यन्येषांसमाप्तिश्चतथैव च ॥
प्रोक्षणाद्यग्निहोमांतं एकस्मिन्नग्नौसंचरेच्च प्रोक्षणाद्यग्निमंथनांतंनंचफलकयोलक्षया यज्ञःपवत्रःपात्रालांसलाहत्य आग्नी ध्रस्थाने
विभूरसिप्रवाहणो० श्रोडेणानीकेनपाहिमाग्नेपिशहिमासाहिंसासिसिनिवपति सदसीनरासिप्याहि पिशीलमाधाधिक्षियाधम
वेसुःवह्निरसिहव्यवाहनोश्रोडे० हिंसासिहोत्रायं सप्तक्षिणानःश्वात्रोसिप्रचेतसोश्रोडे० हिंसासिप्रशास्त्रोयं सुधोसिविश्ववेदा०
श्रोडेणा० हिंसासिक्रत्वेरणहोत्रायं ब्रह्मणाकंसिमः वधिरासिकाविरोडे० हिंसासिमैत्रः अंघारिसमिबंभारीश्रोडे० हिंसा
सिनेत्रः अवस्फूरसिनुवस्त्रारोडे० हिंसासिव्यधावाकस्य मेध्यूरसिमाजालीग्नीश्रोडे० हिंसासिमाजालीयं पञ्चाविंशे
नेनमिद्देवानमनुवेशनंनंनमग्निमकस्य अध्वनामध्वपतेसुनिसर्वेष अध्वनामध्वपतेहूत्वाहवनीयस्यपञ्चाविंशेत्याजपि

त्वा संब्राह्मिसक्रशावूरोडे० हिंसासिमाहवनीयमुपनिष्क्रते अध्वनोपरिष्टाद्रोसिपवमानोरोडेणेतिवहिष्पवमानास्तावद्देशं अ
ध्वनो प्रतक्कासिनमस्वान्रोडेणानीकेनेतिपात्नीवतं अध्वनो असंमृष्टोसिहव्यसूदोरोडेणेतिशामित्रं अध्वनो संमृष्टोसिविष्णवराधो डेणे
त्यन्तरं अध्वनो कृतधामासिसमद्यर्ज्योतिरोडेणेतीडोदुंबरी अध्वनो घृतश्चोतिरसि सद्यधीमारोडेणेतिब्रह्मणं अध्वनो सदस्योसिमधि
ह्नुवोरोडेणेतिसदस्यं हनस्वेत् अध्वनो संमृष्टोसिविष्णवराधोडेणेतिसदः अध्वनो अजोस्येकपाडेणेतिशालामुखीयं अध्वनो अहि
रसिबुध्नियोरोडेणेतिप्राजहितं अध्वनोकृतोसिकव्यवाहनोरोडेणेतिदक्षिणाग्निं अध्वनो आयुर्हि०हिंकारोडेणेतिहविधानं वि
श्वायुर्वामदेव्यंनद० हिंकारोडेणेतिआग्नीध्रीयं अध्वनो आयुःपातिरथंतरं०हिंकारोडेण०मामाहिंसासिसिसदः पुनस्तरणंतवहि
र्हिसिसंप्रेषःउन्नयेद्वेष्टादीनवर्जयित्वास्तरणं शालामुखीयेनस्तृणन्ति उन्नयेदृद्दक्षिण
तआसीनःपिबति यतिअग्नेरुद्धियात्तूष्णिमनाग्न्याग्निमंथनांतं अग्नीषोमीयस्यपशोस्तंभंप्रक्रमति षडहोतापक्षिश्चांगभूते
सुनविद्यते अंगभूतायेपशवःसोमार्थास्तअग्नीषोमीयसवनीयानूबंध्याःनेषुषडहोतानविद्यते सप्तहोत्रातमेवार्थंसाधयति
देवतापरिग्रहार्थंपञ्चविधिःतस्यार्थदर्शनंयाज्यासाधयति तस्मात्पञ्चविधिर्भवति अथकर्मक्रमः शास्त्रंवाष्ठिवाग्नेयेण ऋचेत्वा ॥
ऊर्जेत्वा इमांग्रावाणौ तूष्णींप्लक्षशाखयाहरति आतिथ्याद्बर्हिस्तेनैवसुब्रह्मण्यतूष्णींसंनह्यति अथपरिस्तरणं उन्नीरन्नणा

नि परिभोजनीयार्थं स्रुक्त्वं कृत्वा पात्रुकमिध्मं संमृज्यानिक्त्वा परिधीन्त्सन्निधाय यत्कृष्णरुतीमंत्रमनुहुत्वा तनस्वामेकं धिष्ण्यानि
धासंमराभिनिसः समिधोयजाग्नुरनुसंचराकृत्यहः नचोन्परिधीनिनिने भमृज्यन्न उपवेषकरणं चिह्यत्लाशो०पसुंहव्यवाहमनि
त्यूहः कृष्णालेपनं इमोपर्णं परिस्तरणं देवादिदेवकर्मणोवामित्यादि पात्रप्रयोगकाले प्रचरणीस्रुवंसंसमाप्रयुनक्तिऋक्सामहप्रयो
गाः नन्नु अवरणं यजमानवार्चयेत्यादि संविशोनां प्रोक्षणीः संस्कृत्य स्रुत्वाणामानीय पात्राणिप्रोक्ष्य स्रुक्णीस्थमाहाम प्रोक्षणी
रासादयेत्यादि पुनिवर्जस्थंयज्ञायज्ञम स्रुकगादामादि नेधर्मवार्हिषोलूपसादनं ऋक्सुंसंस्तृज्य सस्याहवनाप्रचरणीयेवसाहोमहवनादि
पसुचत्र संमार्गान्मत्यग्नेर्हरणनस्त्यादि अन्नपाजहितेकाम्यपत्नीकर्माणि आज्याधिश्रयणशालासुस्वीयेसदोहविर्धानयोरंनरालेस्थलेस्वाया मासाद्य प्रचरण्यामादिनः आज्यस्थाल्या एवस्रुवंस्रुक्सुंस्तृत्यानिजमदग्नीनामपि पात्रुकाज्यानि संस्कृत्यानि चेतुब्रह्मणस्य
त्वं०सीदक्षिणेति प्रतिप्रस्थातापत्नीसुदानयति प्रतिपत्न्याहवनीयेनस्थ अथाह०रुद्रकपर्दजसस्था०अवाभ्यं अग्निमुकालेकत्वात्प
रेणोत्तरेधिसुस्तरेनागस्योत्तरेणाहवनीयंधिष्ण्यंसुस्तरेणाग्नीधीयंधिष्ण्यायंपरीत्यपूर्वेणाग्नाग्नीधीयंधिष्ण्यंपरीत्यदक्षिणेनाग्नीधीयं प्रविश्यपरेणाग्नाग्नीधी
यं दक्षिणानिकर्म्मोपविशेयुर्ब्रह्मयजमानौदक्षिणेकपलेराजानिनिहितेसमिधिप्रक्षालनिनिसंप्रेष्यति अध्वर्युयजमानोत्वारभतनस्त्यादि पत्नी
मिनरेसुत्रभ्रातरोत्वारभंतेनान्योन्यं वासंसेनिस्कन्दंउंधा स्वःसोमसन्नुक्ष।ऋः०वरुत्रयः स्वाहा ऋक्पाणीअनुराज्ञस्यवे

नुस्वाहा सामोदेवतातयोः आज्यशेषमवशेषयति सतोग्रहासस्सोमंयेयेसंनिक्रामति प्राग्वंशाहविरसिक्षति सतोग्राघृणआददेत्य
जमानपरिचारकाः वायव्यानिहोणकलशादादत्ते पत्नीसामयतिआहवनीयंहोमान् अग्नयःसिप्रवर्तयंतिवायोयाहरस्यत्नालासुस्वा
येस्थाध्वंते अग्नयंसि अग्नीषोमाभ्यांमसुमयंति दूध्राद्यहिराज्यानिभूत्वाग्नंवंशादन्वाहरतिसस्थस्तिस्वार्यांवाग्नेसणाम्र त्नालासुस्वाये
मणयनोयमित्यादि अग्नीषोमाभ्यांप्रणायमानायामसुस्रुहोतिसंप्रेष्यतिनिरस्रुक्षायमयंनोअग्निरिसिसर्वंप्राग्वंशगास्त्रोनिरुक्ष।
मंति आत्माग्नीयेस्थापितेमेत्रावरुणाप्रतिप्रस्थातारंराजानंप्रदानस्रुवेणाग्नीधीयंगत्वा एवाबद्धेतिपूर्ववदुपस्थेराजानंकुरुते न
तोध्वर्युरग्नेनयेतिजुहोति अग्नेर्देवता यावादीभ्याग्नीधीयेस्थाध्वंते वत्सा हविर्धानस्य पाश्चिमेहोरेतिष्ठति उत्तरेणाग्नीधीयमि
त्याद्याहवनीयंप्राप्यरुविष्णविति संवेजुहोति विष्णुर्देवता अमात्याःप्रदक्षिणमाहृत्य यथेतंगच्छंति अध्वर्युःसोमोजिगाति०सद्मि
त्यपरयाद्वाराराजानंहविर्धानंप्रपादयति वत्सारराजानमध्वर्यवेप्रदायेत्यादि अपरेणोत्तरेवेदिंदक्षिणानिकम्योपविशंति आवपा
मोमादस्तेअध्वर्युःअदित्याःसदोसीतिकृष्णाजिनमास्तीर्य अदित्याःसदआसीदेतिएतावान्मनुष्यः तस्मिन्नारानमासादयति ॥
पूर्वयायजुमानःप्रविशेयुर्यवोदेवःसवितरितिदेवताभ्यःसोमंप्रयछतिरक्षणार्थंदक्षतिमंमांतःएतत्वंश्वपागा अग्निमंत्रणं॥
इदमहंयोयमेणेतिप्रदक्षिणं नमोदेवेभ्यइतिनमस्कारोजालिंप्राचीनंकरोति प्राचीमावीति स्वधायितंपयइतिदक्षिणासु

स्वः इदमहं निर्ऋणस्य पाशात् स्वरभिष्यꣳ सुवर्ण्यꣳ सुवर्यꣳ वै श्वानरं ज्योतिरित्याहवनीयं अन्वयं जमानो वांतरदीक्षामेव सृजते
अग्नेर्व्रतपते० मम तनूस्त्वच्यसृत्० व्रतानीत्यपस्यामं समिधावानंवा विनशंमेस्वलीपाचित्यादि स्वाहायज्ञंमनसा० दारुमहꣳसुषीवि
सर्गं स्वाहावाचिवानेविसृजतेवा चंविसृजते दीक्षितवाचंयच्छत्यस्यनिष्कृत्यैः अपराङ्कृत्योदेवेभ्यउपसंक्रमणंवनिवर्तने ननमुध्वा
वर्हिषोरासादनंउर्णामृदिनियजमानः प्रोक्षणीनामभिमंत्रणादि मादेवादिवादि पशुवत् प्रोक्षणीद्रोणनिनयनं महावेदे दक्षि
णस्याग्नीधोरास्यचंखिंखिलस्यदेशमेदास्तरणंचाहवनिः स्तरणंवेदिकं नयाजमानस्यचाहवनिः परिधाज्याभिमर्शनांतंपशुव
द् आसन्नाभिमर्शनंचनयेवन अभ्यादानादि पशुवत्प्रणयनंकृत्वा अग्नीषोमाभ्यांत्वा जुष्टंप्रोक्षामि पशुपाकरोमानिविशेषः अुपाच्यहोमा
दि अग्ना वग्निस्तरणेतिकृत्वा अग्नीषोमाभ्यांत्वाजुष्टंनिरुक्षामीति सुब्रह्मण्योवधीस्थः प्रोक्षामग्नीषोमाभ्यांत्वाजुष्टंप्रोक्षामि अ
ग्नीषोमेत्यादिकꣳ इदमधर्षंरिष्यंतंपशुवत् महावेद्यास्तरणमाहाग्नेवेदेहन्नरूनसिक्षतः मानुषस्त्रक्कंकुनराम्नाव्यत्याथाविते
कतुयाजार्थमिवः होत्रामादिवआपथिभ्यांहोत्रानाममानुषः प्रथमहोमेहते आम्नावणांभवसत्यत्वणामस्युक्तनराम्नुनराम्ना
व्यत्याथाविनेतिमाग्नीध्रात्मानुषःपत्नाकृतिः आम्नावणादि अश्विनाअध्वर्यूआध्वर्यवान अहंयुसघ्नामोचपानिमस्यानु
नामनानुषी यज्ञशर्मविज्ञानामीषोमानुषाविनिवत्स्वनामप्रतिपस्यानुनामनीवानिदिशात् ज्ञोवाचोमयोमसि चासो

मꣳसमर्धयेतिप्रक्षतहोमउभयोऽत्र भयत्रसरस्वतीदेवता आम्नावणादि मित्रावरुणोप्रशास्त्रोप्रशास्त्रात् मैत्रावरुणस्यमानुषद्
नि पश्चर्यनसघुनर्विप्रयते आम्नावणादि इंद्रोब्रह्मात्मणादिनिब्रात्मणांऽसिनोनाममानुषः आम्नावणादि मरुतःपोवात्स्यो
नुनामनानुषः आम्नावणादि व्यावोनेष्टादिनेष्टुर्नाममानुषः आम्नावणादि अग्नीद्वोनोनम्नइतियजमानस्यनाम सर्वत्रमा
नुषइत्यैः यजमानस्यापिप्रक्षत्तहोमः सवनार्थंधरणपक्षे अथः सत्यंयजमानइतिविशेषः नराइहहोतारंकृत्वामैत्रावरुणंप
सुवपृणाति घृतवतापृक्षइत्यादिप्रसुंचमानाइतिकुते प्राजहितादग्निहोत्रंजुहोत्यदक्षिणयाद्वारानिर्हत्यदक्षिणोनमार्जा
लीयंनीत्वोत्तरायूपाहवनीयमुत्तरोहस्तेवनीयंज्ञपतिमित्यादि एवएवपशुप्रपणः यर्हिपशुमाप्नोतमितिब्रात्मणेविहितं
च आहवनीयात्सयत्रउल्मुकेचाग्नीधोहरति आपोदेवीःसुधायुवइतिनक्रव्यादः आवपायाहोमादास्तइतिवचनात् वषोत्थर
णाकालेउल्मुकंसर्वमादायपत्निनिवर्तनेवषाग्नयपणायुन्नमप्रयानेहत्वाग्नेविषाहवीꣳष्यग्निधार्यनोपक्रमनमिस्युतेकृत्वो
परमतिदिवाप्रक्षोरित्यस्मिन्पक्षेआज्यभागादिरग्नौसर्वमेनिरीयस्मुस्यभिधानात् अस्तुयंतमितियदानदासर्वदिवाअ
ग्नीषोमाभ्यांछागस्यवपायामेदसइतिप्रेषः एवंप्रेष्यति प्रागग्नीषोमीयादित्यस्मिन्पक्षेप्रधानस्यचथाद्रामं अथ
केयामितिनस्मिन्पक्षेप्रधानस्यकृष्णःस्वरः अनुब्रूहीत्यस्यमध्यमस्वरः अग्नीषोमयोरहꣳसमानमितिवावीवा॥

संस्रावेणाभिहोत्रहवणीं हुत्वा सक्तुकेन्येत्यादि मार्जनान्तं कृत्वा स्रुक्स्रुवौ प्रत्यग्निपतापूर्वायामिति प्रेषः आहुतायां कुंभेन सह स्रुवेणावसती: वरीवर्द्धानि गिरिर्भवोसवाति या गिरिष्ठाः च हंतीनांपत्यद्० निषंधरद्धानि मांसमावहंतीरतायास्समीपगताः अगिरिभिरोषिनाता यान् स्थावरास्त्रुनगरद्धीयात् ताभ्यांवेवानपनद्धसंधीरद्धानि मेघस्यापावद्यास्यचसंधी यद्यग्निष्टायांनानिर्देशात्मनोद्धस्य कूलस्यचैवा ताभ्यांसंधीप्रतीपं प्रतिस्रोतंगरद्धानिमज्जयन्तरद्धानि हविष्मती० अस्कन्दयं० यद्दर्शं अग्नेर्वापनगरहस्यसदसि सादयामीतिसादरं स्कन्नाय० धर्मेतिपजमानः अस्तंयतमस्तमोजिरिष्यस्मिन्यहो अगरद्धोनेषु वसतावरीषु अस्मिंयान्नदाक्षवर्ष धर्मस्त्वाहनिपंचाकीकुनाकुत्वात्रस्त्वाधर्मपांवरदेवेभवनः उत्कांधारमसाधोगरद्धानि दिवापसाजिरिनि पक्षेनपायाग्निश्चरात्रा वेवधिहितत्वात् अस्मयवासोसमाजिनःकृष्णांगरद्धीयात् नदाधिनपाग्निभिर्नं भुक्तमिनेपिवरदानंनोल्का यस्मिदेशेवहंती मानभाव: नक्षिन्नाकृत्यानिगोगरद्धणपुपहणं मकलमुलसरामः स्कन्नायेनिकृते पत्नुस्तुरोवाराज्यपात्रसंसादनादि अग्नी षोमाभ्यांकृष्णमित्यादिसर्वं अनुमंत्रणमंत्रेणचतुर्होतत्यासन्नाभिसदनि अग्नीषोमाभ्यांपुरोडाशाभ्यांनिर्वपेत्० अग्नीषोमव दनुमंत्रणं स्विष्टकृदादिमार्जनान्तमंतरंहवी:पासिनत्यादिपसुवत् अग्नीषोमाभ्यांछागस्य हविषोनुब्रूहिनिर्वपेत्० सान्ना यवदनुमंत्रणं चपाचदित्यर्थः वसन्तेनाग्नीषोमीयेधीचसमाप्तिः अग्नीषोमीयंहएमाअग्नन्निनिर्वपेत्० नाचस्वरू

DR BHAU DAJI MEMORIAL

पेणोक्तेषु नहृदयशूलसूद्धासयति पुरस्ताद्वपलोप्यःसपत्नीयहोमः आग्नेयंनवेवा संपत्नायहोमः मित्रायावसतीवरीः परिहरन्ती त्यादिपथाम्नायं इंद्राग्नियोभागधेयास्थस्कन्नायस्कन्दिनीः विश्वेवोदेवानांस्कन्नायस्कन्दिनीः यत्तेजाग्रतोनिसन्नाअभिमंत्रणं यत्ते ॥ अत्रप्रतिप्रस्थातापृथस्याग्नेसांयदोहंदोहयति परिस्तरणादिदर्शवत् मित्रावरुणाभ्यांदेवेभ्योहव्यं मित्रावरुणाभ्यांदधि यज्ञस्य संतानिरसानिसंकुलरातंनवे उष्टिवणाभ्यांवान् वत्सापाकरणांते यायजमानस्वेत्यध्वर्युःसंप्रेष्यति एतामिलृंगाकरोति पंचदोहा नांतिहकरणलौकिकाग्नेयत्वेपणं अपूर्वत्वात् एतामिप्रज्ञातामिगिदधाति अथसवनीयस्यपशोःसवनीयानांसाधारणं बर्हिः नवा प्रस्तरइत्यत्रपक्षे तदाग्नेयेशेषिकरणासुस्कर्णांप्रसंगपक्षेसवनीयस्यपशोरेवबर्हिः तदानीमुत्कर्षे अथकर्मक्रमः शाखाच्छेदनंप शुवत् शूलशाखावत्तेरणंगार्हपत्यमित्यादि सन्निधाःसंस्थइत्येवमंतं प्रस्तरंकृत्वा देवबर्हिः शातवल्शामित्यादि उदगग्रंविन त्य अनुमंत्रितायोमिशिनिप्रस्तरं इंद्राग्नेयंसन्नहनमितिअनधोनिदधाति इत्येवमंतंपरिस्तरणादि परिभोजनीयासुशीरत णादीनिपशुबर्हिधूमप्रस्तरसन्नहनाभिनिधायवेदकरणं प्रशातनादिकुंभ्यालेपनांतंपशुवत् इडोपर्णंच परिस्तृणीतउभावध्वा देवादेवेषु गार्हपत्येहोमिनस्यव्रतमित्यादिनाप्यभिमर्शनंदीक्षाव्रतं येदेवासनोजाताः आग्नीध्रेहविर्धानेवायजमान

स्यजागरणंवा सोमंरक्षतोयजमानंजागरयंति प्रातंर्वोपस्था आग्नीध्रेवर्हिषिजः सुक्षीकः सोमसम्बसमीपस्थानामभिःस्वस्तुल
भ्यते मेघजायोल्लासंधौत्याग्नेयीसौत्यांप्रतिस्वानःस्वदीपकंएवाधिदेवंधनंलालंदनिघृणिना सोमयेनकलाहुतिःप्रयोगस्यप्रदीपिका
समाप्तःपक्षः अंसहालवेत्रुध्यानिभागावधिलोमायारोवत्रुणासहैवत्रुध्यानांधर्मरूपेनयेस्यात्राग्नीधमंडपमभिमन्त्रयंति ॥
दृढंविष्णुर्विचक्रमइतिदृविधानं अग्नआयूंषिपवसइतिस्रुचः आवामीमन्यस्तुचिपाइतिवाग्यच्यानि आघारेअग्निमिंधनइति
सदः प्रजापतिर्मनसाधीरेतइतिस्रुत्वा प्रजापतिर्मनसाधीरेतोधानादीक्षायांस्वाहा एवंपूर्वपूर्वस्तुक्कोत्तरेणोत्तरेवाज्यंहोति प्र
यमोग्नेमीक्षमाणेतिवाहिषदंचाहिषदः कृष्णस्यनिरग्नीधान् सिंधुरवधत्तंस्रुवंस्रुचंचूतुरस्रोवत्मचम
सोहोतुस्रुक्परिमंडलःस्रुक्यजमानस्यअग्निरुन्नयतिष्यते अन्नाल्करत्नंतस्यानुब्रूतोवत्मशंसिनःपीतुरयेविशादवीस्यान्ने
ष्णुदक्षिणवत्कः अडावाकस्यरास्नावाग्नीध्रस्यमरुत्वतः आवोरःपात्रमेवरेनियताःहृतलक्षणाः सुनक्मिनेसधिवोज्योति
षासहेतिद्रोणकलशंसुदक्षाषविंशुनक्मिवासुमतारिशेमेतेसहेत्याधवनीयं सुनक्मिवाचंसत्रसूर्येणेतिप्रधुरेषूत्तरतः
तूष्णीग्रिरेकधनाम्यंटानधस्तात्यब्दादुसंपंचसप्तादयःसूत्यासक्यस्मिन्वर्मणिसोममिमीतेतस्यैकदेशमधिषवणेचर्मस्व
रंपरिक्षेतचमुःसुटंनसोमाव्यपनीयतेतस्यरहोहवेःवेरुणवमितिलौकिकाग्निःप्रोक्षणंरहोदोवावत्रघ्नइतिमार्जनः॥

तश्चसूर्यदेवताहृतःपात्रमसिचंद्रमादेवतापात्रमसितेअपरेणप्रणीताहृदक्षिणतउत्तरतश्च अनाम्नातमंत्रत्वात्कोवोसुनक्तिसवो
सुनक्तिहविर्यादक्षिणस्यांश्रोण्यांआयजनेस्थालीविष्णुदेवताधिदेवतापात्रमसितउत्तरस्यांइंद्रोदेवता कपालंउदःपात्रमसिस्फ्यस्थाली
तस्यातउत्तरतोनेवमंत्रेणोक्थपात्रंस्थाल्योर्मध्येवोषुदक्षसधनिंपुरंध्यतिप्रातःपात्राणि अनाम्नातमंत्रत्वात्कोवोसुनक्तितिउत्तरेसे
दधिग्रहपात्रंकोवोसुनक्तिअंशुंग्रहपात्रंकोवोसुनक्तितेवैवपात्रमेकंतस्यकोवोसुनक्तिउत्तरस्यैहविर्धानस्यायेनेषधिर्देवतापात्र व
मसी+पस्तंभनंअयेनादित्यस्थालीकोवोसुनक्तितस्यातउत्तरपात्रंकोवोसुनक्तिउत्तरस्यहविर्धानस्यायेनेषधिर्देवतापात्र+स्रुपोनेध्रुवस्रु
ल्लोमध्येपरिप्लवोयथावकाशंदर्शमेवेसापरिप्लवयासहितेधामेकादशेषुकृत्स्नःकोवोसुनक्तिचमसंसहलंचतुरस्रोवत्मचम
सोहोतुस्रुक्परिमंडलःस्रुक्यजमानस्यअग्निरुन्नयतिष्यते अन्नाल्करत्नंतस्यानुब्रूतोवत्मशंसिनःपीतुरयेविशादवीस्यान्ने
ष्णुदक्षिणवत्कः अडावाकस्यरास्नावाग्नीध्रस्यमरुत्वतः आवोरःपात्रमेवरेनियताःहृतलक्षणाः सुनक्मिनेसधिवोज्योति
षासहेतिद्रोणकलशंसुदक्षाषविंशुनक्मिवासुमतारिशेमेतेसहेत्याधवनीयं सुनक्मिवाचंसत्रसूर्येणेतिप्रधुरेषूत्तरतः
तूष्णीग्रिरेकधनाम्यंटानधस्तात्यब्दादुसंपंचसप्तादयःसूत्यासक्यस्मिन्वर्मणिसोममिमीतेतस्यैकदेशमधिषवणेचर्मस्व
रंपरिक्षेतचमुःसुटंनसोमाव्यपनीयतेतस्यरहोहवेःवेरुणवमितिलौकिकाग्निःप्रोक्षणंरहोदोवावत्रघ्नइतिमार्जनः॥

रक्षोहाणा स्तृणामीति चर्मास्तरणं रक्षोघ्नो वो बलघ्नः संसादयामीत्येष वा अग्निर्वैश्वानरो नक्षत्राणि तस्मिन्नक्षत्रैरुपरि परस्तान्मध्ये अपां
सयाङ्गनिनेनीयुषदभिमंत्रणं अग्नीषोमाय त्वा जनीयपाचाणि प्रयुनक्ति कर्मणोवामित्या अग्नीषोमाय वहांस्कवांसादनात्त ए
नावानूविधेमः कालए वेधाव हिंकारुपसादनं विभज्यपाशिनसंमार्जनं शालामुखवा चेपत्नीकर्मायया ज्याधिमंथति कव्योसा
नि प्रोक्षणकालेकाश्मनसहप्रोक्षणं स्यात्तेवा यामाज्यग्रहणं चेदिह पितृभ्यश्च युनज्मिनि स्तृणिस्रुचः संस्रावाभिमंत्रयते॥
प्राकृनाग्निमंत्रणंकृत्वाधिकनिन्कदेशः विष्णुमिस्तेत्याज्यानि अग्निवैकोवैसोमपाचाणांवासादनं अपांहयाङ्गयनं यदग्नी
षोमीयस्याज्यानिभागंहोनदासवनीयस्यस्यात्तेवा यानभवति आग्नीध्रएव अपरेणोत्तरवेदिमित्यग्निन्यङ्गो अग्नीषोमा
वस्यत्तेवा यांविष्णुमिस्तेत्यभिमंत्र्य सन्नाभिमर्शनंकृत्वा आसन्यासंचाल्याहि० हेनि पशुपतिर्देवता पंच होतारं
चाग्नीध्रेस्वर्गकामस्य अग्निर्होता सोमः सोमस्य० स्वाहा त्र त्मादिचना अरेवयाङ्गयं सादनं हृदेवा मन० सोमराज न्येत्य
वरीहनिहाभ्यांघावस्कसोमसुषावहरनि अस्मिन्कोलेहोतरहोत्या हृ मनःपानर्यावभ्योदेवभ्योनु वह्नि० यथासा हृयति
मनसानेवा चालिनि होतारंपत्याह पानरसुवाकोपाकरणंछंदोगानुसरणाङ्कर्मान् अग्नाग्निनेवयकनेत्ये उपाकनेवत्सा

वाग्यनआत्मे अङ्गयतिप्रस्तानासवनीयाग्निर्वपति कर्मणोवा यज्ञस्यसंतनिः दर्शास्तरणादि पात्रसंसादनकाले मर्जनार्थेहृ कपाले
पुरोडाशकपालान्येकादश सूर्पहृंबर्हिहृं कटाग्निनादि वहृं उलूखलमुसलाभ्यांसहाग्नौ प्रत्यपत्याद्वा सरवासादयते नस्रेवहृलूखल
धर्मानिस्तृणन्नवाह् पात्रेप्राशित्रहरणे प्रणीतास्प्रणयनमुलूखलमार्ष्टवात्पवित्रंपात्रदोहपात्राणि वाजिनपात्रंचमुहूस्रुवाश्च पवित्रेहृवे
हृःहृतेभवतः प्रणीप्रणयनंविकल्पेन वासस्यत्याहि वेषायवाभिनिहृपहृं सर्वेयवाभवंति ज्ञालार्थोन्यहिहाय सूर्पेपवित्रेनिधा
य यवावहृंहायहरिवतेजक्रंमिर्वपामि हृंहायपूषण्वतेसुक्रंमिर्वपामीति अन्यस्मिन्सूर्पेपवित्रेनिधाय व्रीहीन्मरस्वत्येभारत्येजक्र
क्रंमिर्वपामि पुनःपूर्वपुनिसतेसुयवान् हृंहायजक्रंमिर्वपामि निर्वापंतेकृत्वा अग्निवायव्यप्रजाति हृदेदेवानामित्यादि हृंहृहरि
वःहृव्यंरक्षस्वैहृपूषण्वहव्यंरक्षस्वसरस्वतिभारतिहव्यंरक्षस्वैहृहव्यंरक्षस्वेत्कपसादयति सन्यूकायामित्यादि हृंहृाय
हरिवतेवोसुक्रंप्रोक्षामीहृायपूषण्वतेवोजक्रंप्रोक्षामीसरस्वत्येभारत्येवोसुक्रंप्रोक्षामीहृायवोजक्रंप्रोक्षामि इतिप्रोक्षणंसर्वाभिः
सुंधध्वमित्यनु नप्रोक्षणादिपात्यस्यसादनं अवाहनकालेयवानामेवावहनंउलूखलेशिनंचनीनं कृत्वा यवाग्रागंव्यावर्त्यमि
तिविभागः हृहिमंहृस्यहरिवतः हृहिमंपूस्यपूषण्वतः हृतिधानाकरंभामाशीर्मिर्दिशः हृहिमंहृस्येतिपुरोडाशान्कृत्वा
शिनादानादि हृंहृायजक्रमधिवपामि अव्यूतिकुलमादित्यंनेकृत्वा धरुणादानादि पतित्वयज्ञेहृंहृायजक्रंसंवपामि॥

नेडुलानुलूखलाद्दिलुलूचपूतान्युलूखलानि पुरोडाशंश्रपणानामिभिःसंसृज्यनस्याभिःसंसिच्यधिंडं कृत्वा चर्मोप्यो विष्वासुषादयति नेडुला
न्द्रहविर्हविषेन्द्रायधानास्कन्द्रकपालेनपयोगात्चर्मास्थाविष्वासुषदन्निधाद्दोचर्मोसानिपुरोडाशंश्च नमिघानहोर्हरसायंदोह
मानयति पुरोडाशस्यपचनादि अंतरिक्षसर्वेषांआप्यलेपमिनीत्यविष्णवेत्वाद्येत्याहाविष्णवेत्वाद्यंसंमार्ष्टिघृतागेहीतिघृतस्कंभ
निहीनमसिसपत्नसाहणंत्वंसंवर्ण अग्नेतनूपात्रेजसेसहसेबलायदिवःशिल्म अयंप्राणायत्वेदमहंसेनायत्वेतिपुरोडाशस्य सूर्यज्योति
षोविघानंनहनद्दिहायेतिधानानां सूर्यज्योतिर्विघाहिल्वविकृतएवलाजपुरोडाशयोःसूर्यज्योतिर्मयस्यायंसूक्ष्मोधानाकरंभः
चाभिघार्य सरस्वत्यैभारत्यैसरस्वत्यैपौष्णमभिघारयामीतिलाजान्सूक्ष्मापुरोडाशं चसक्तूनांसोमस्यांशोःस्वाहेतिस्वःसदनंकरोमि घृत०कल्प
यामीतिघृतेनधानानां स्योनंतेसदनंकरोमीतिलाजानांपुरोडाशस्य सुकृतस्यगोपौष्णमिनाद्यक्षुतोजानिनोरोमन्वतीनामितिधानानामाद्यासनं सु
कृतस्यगोपौष्णमिनाद्यक्षुतोजानिनोरोमन्वतीनामितिवाग्यवागूमाग्नावैष्णवमेकादशकपालंनिर्वपेद्वैष्णवोवैयज्ञःस्वेनैवभागधेयेनयज्ञं
यज्ञेनसंतनोतिकरंभार्द्धान्आज्येनधानाःसंसृज्यपार्श्वान्तंगामितिघापयतियज्ञमयत्वायकरंभार्द्धान्कृत्वाजिनादानादिंकृत्वापयः
पश्वनेजक्षमधिवपामीतिअसंवपंत्नीभिर्वेष्यंनकरोमि आज्येनसंसृज्यसक्तून्सृक्कणीप्रतिघापयतिसुकृतंवैखाजानुद्वा
स्यकृत्वाजिनादानादिभसदमुपसदंस्यंतनोत्यनंकृत्वाभिघारणंसोमस्यमानुषाणांप्रतिवीहित्वास्वर्गेतिमिआग्नीध्रस्य

पक्ष्यावास्तब्यहस्तस्यनस्वायोस्थापनं अमुष्यत्रजन्मरंव अग्नेस्तनूरसीतिसव्यहस्तनखेषुसाजानावधत्ते अदृश्यस्मानुषास्तनूरदेवे
भ्योहव्यंरक्षशमिन्वामाद्रूमितिदक्षिणहस्तान्नस्वानादधातिउषानपनयति चर्मकृधास्यमितिध्रुवंरक्षःहस्तेनरसंसांभागं प्रक्षालिषन्न
सिक्षोहामनइतिस्थापनं पुरोडाशस्तूहस्य तूष्णींप्रतिघाय दृंहेत्यभिघास्तूहस्य वाग्निनसेचनंनकृत्वाकूर्माधिभूमिरितिकपालो
निप्रत्यनक्ति नखशिखंतः तद्यद्विपरामंवा प्रथमंब्रूयुरहूस्तांभ्रंसुधस्थेतिपदस्तोमा पवमानःपटलःयन्नाभिजा
नात्यक्तुंघाइतिश्रपणात्प्रभृतिपरिवरण्यामध्येहोमःअग्निरापोग्रावाणःसविताद्विवःस्तुवःप्रचरणंचतुर्गृहीत्वाअपद्रव्य
होतारंनिसंप्रेषःमैत्रावरुणस्यचमसमाध्वर्यस्तस्यचमसमादत्ते अन्येकेचिदेकधानाग्यदानादद्दते उक्थेताहोतश्चमसमादत्ते चस
तीवरीग्रादायतीर्थेनसंदंशावालदिशागंछंति प्रेत्यदेहीं०हिंसारिषातिनेषापलाशुदानयति पात्रेजनीस्थालीधारयमाणां पादि
तिपत्न्यावुत्तरप्रदेशेलक्ष्यते तस्यैजन्यःतासांधारणार्थास्थालीपात्रेजनीस्थालीतांधारयमाणां पत्नीवदुत्तरेणाग्नयनं अध्व
र्युब्रह्मयजमानाग्न्वाल्लोक्षरावंतरेणागत्यानारब्धवाक्मनस्यमानेस्रुवंतएवबृहतीमारुहति अमूहरांप्रहरत्यदेवीराप:मा
गस्तंस्थाला आघोरेवनाःकार्ष्मरसी०मरभिमिमीवनं अघोनोदनं समुद्रस्यवोक्षित्वाउन्नयतिमेत्रावरुणश्चमसेनगृह्णा
ति सोमस्यैत्येकधनाःपतिघटंमंचाहुतिः प्रत्यंतिसंतीःवरुणोरुद्रेभआदित्येभ्योविश्वेभ्योवोदेवेभ्यःपत्नेजनीर्गृह्णामि

यशायवः पत्नेजनीः सादयामि इतिसर्वाभ्युगपत् प्रेषापूर्ववत् प्रेहीत्यादानयति अपरेणाग्नेधीयमित्यादि वसभ्योरुद्रेभ्य आदित्येभ्यः पत्नेजनीः सादयामि यशायवः पत्नेजनीः सादयामीति सादयति पत्नीहोत्रमसेनवसतीवरीभ्योग्रहीत्वा उपरिवात्वादित्यादि समन्यायंनानिस्रुत्वा होत्रमसमित्यादि उपमाभीः परिचण्यासमनक्ति संवोनक्तिनि होत्रमसमाशाभाः यशायशमिनिमेचावरुणत्वमसायाः अध्वर्यवेरपाइतिपत्न उन्नेतमन्नसुरुनेमापदेयस्कल्पा यमग्नेपवस्कमर्त्यमिनिपत्नचरणीनोधाकृतुकरणंजुहोति अग्नि ईंचनाग्नीध्रीयहोमः आत्मणासहहविर्धानंगच्छति एकधनाद्यानुपूर्ववदादत्ते आत्मानुदक्षिणतोगत्वाप्रतिनिवर्त्तनिःपूर्वयाद्वारेत्यादि सवनीयाकृपाद्यमानास्विष्टकृत्वात् अपरद्वाराहविर्धानमपप्रपादयतियजमानोद्विःसहगत्वाप्रवेशितास्वक्तपूर्वयाप्रविशति अध्वर्युःप्रधुरेप्रचरणीःसादयति अपुमान्वमेडकःएतस्मेवहविर्धानस्येत्येवमादिहविर्धानेनमैत्रावरुणचमसमुन्नेष्यन्नेषांस्वचनेन्यांपुनश्चकंहोत्रचमसंउन्नेष्यन्हविर्धानस्याधस्तात्पुरोनुवाक्यमनोवसतीवरीःपश्चादृक्षमेकधनाःएवंसादितेनाधिषवणेहविषाचरति दधित्र्यहपात्रमादायपत्नीपूर्वंग्रहीतंदध्यानीय उपयामगृहीतोसिप्रजापतयेत्वाजुष्टंगृह्णामीतिग्रहेणगृहीत्वा ॥ उपयामोच्चारणकालेग्रहणंपश्चान्मंत्रसमाप्तिःसर्वत्र अपेंद्रद्रप्सुजुहोमीतिहरणं प्राणायत्वाजुहोमीतिहोमः प्रजापतिईंचनादधित्र्यहोमित्यकामस्यकाम्यादितरौ आज्यग्रहणपर्यंतेनैवमंत्रेणलौकिकमाज्यं सोमग्रहपर्यंतमेकयाहुत्या

यांमित्यादिन्यासमाम्नाते दधित्र्यहोमानंतरमदाभ्यग्रहोमीति अभ्यदाभ्यग्रहणमिग्रहाभ्यदभ्रःपयसोवामित्याग्नेयांगृह्णाति लौकिकस्यदभ्रःपयसोवा मित्याभ्यांऋतिवसतीवरीभ्यांतत्स्थानाय मुष्कैनमुष्कैण सूर्यस्यरश्मिभिरिति ग्रहणं उपनधूस्थराशास्थानंधूम्रकृज्जति वसवस्त्वाग्रहंसन्नुपेहीत्येकंरुद्रास्त्वाग्रन्नुपेहीतिद्वितीयं आदित्यास्त्वाग्रन्नुपेहीतितृतीयं तैरेवंसूत्यहमाधूनोति मांदानासकेनमुष्कमाधूनोमि मेदनासकेनमुष्कोतनासकेनमुष्कमंकपंचूतनासकेन रेशासुतेसुमेषासुतेसुवाशीसुतेसुविम्बनासकेनमुष्कमाधासुतेसुतनाचेकुहासकेनमुष्काकरीसुनिसुकमुष्कासकेनिमुष्कमुष्कमाधूनोमीतिसर्वं यदापंचहोतारंतदापंचधातुर्धियाहुतीर्जुहोतिपंचमं यदासंसक्तंतदापंचकृत्वोहुत्वाभ्योहुत्वाभ्यांहुतिरेकेन अंशेनोपयामःएवमाधावंकृत्वा अग्निमुखाअसन्नेतस्यादाय कुहूःरूपेणपुरोगाइतिहरति यन्नेसोमादाभ्यंगामःसोमायत्वाहविनिर्वपामीतिहोमः सोमोदिवता अध्वर्योहादशप्रयमगर्भाःपशोहोदरामि इत्यधीवासंवेष्टयेवंदत्ते आधवनाभ्यंसूम्नहातानग्निरधात्ति हिरण्यपात्राणामधस्तात् अशोमुष्यहंगृह्णाति एकयाहुत्या न्नंराजानमुपरिनिदधाति मिथोसुष्यःवसतीवरीभिःसंसिच्यअवीहंधीःसोममित्यभिमंत्र्य हिरण्यपाणिहस्तसूत्रेण स्रुचौ सहदक्षिणेषुत्य आमास्वा[illegible]निर्वधीरितिप्रयमधुनुहस्तमभ्यक्तंद्रोणाग्निविषुवः प्राचीनाभ्यांध्वर्युर्यजमानश्च मध्यस्थे नवासुनाग्रहणं अध्व[illegible]स्रुवेणगृह्णाति वामदेव्यमनवानंगायमानः सामसंकल्पानंगोतोपयामःएवंग्र

होतेइंद्राग्नोमे० अश्विनेत्य[illegible]स्य पूर्ववत्प्राप्यापान्याम्मध्यस्थेनवायुनाऽऽहोमि दध्वनेमिसंचः प्रजापतिर्देवता पूर्ववत्स्रोहाः कृत्य
धीवासंचदद्याति अथसदःपरिक्रम्यप्रत्यङ्मुखस्तंभस्पृशति भसेहिमाविशाऽऽहोसि अश्विनोस्त्वा० अपरस्यैषं संद्राघिमानिः० वत्सक्रम
दूणस्यगायत्रंछंदसः प्रजापतिपीतस्यवायुपाणा० हिम्बमे० कंचिदृत्विजमुपहूयमानमणं हिम्बमे० अमुकंयहस्यप्रदणकाले होमका
लेवाभ्यास धारणमनाक्रम्यस्याच्चदाजानःप्राणाइतिवानमोनेहिरण्ये ध्रुर्ध्रुर्यजमानोर्ग्भ्यासः अग्नेनाचित्यादिवरदानं अधुर्ध्रुर्नमहतो
यहणोनित्योभ्रातव्यवनादाभ्यइत्यादिनित्ययोःकामःलोनसर्वेनिविहतोपतिमेधःवाजपेयादिषुनित्योउपदेशात्कमहतोकाम्यो॥
वाजपेयादिषुविभातिरुक्रियस्यस्रुपरिहिनस्यसर्वघविहतोग्रहानयो विनातिपक्रमेन नवस्तोको पंचमुक्तोयदाधावःश्वनु
भिःपंचमस्तमा द्राभ्यांद्राभ्यांचतुरुक्त समहतोयदानदा द्राभ्यांद्राभ्यांनुसंवाणांपंचमुक्तवत्तेषपत्रेकेकेनतमाशिष्टेत्रिभि
स्त्रिभिस्रुचमनुर्यादि [illegible]पवतः उन्नरस्यावर्तन्यामित्यादिपूर्वावस्थितेवसतीवरीभिःघरमति नाहरन्ति यमाद्यानुनियाभा
स्यं० विनष्पोन्निनियजमानंवाचयति देवस्यत्वा० आदेदत्यानाणस्यधरहरन् स्वधितिवनिमित्यग्निसंचयते तमादहानइत्यादिन
सुपरिनिधायतस्मिन्परिक्रम्यचत्रोसमिमीते अंशेनावाचिहोपः इंद्रायत्वाहस्तघ्नमूनिपयसि अंशुनाहरन्तिश्चिक्रमा इंद्रा
यत्वाहस्तघ्नमूनिउपमध्यमया इंद्रायत्वाभिमातिघ्नमूनिमध्यमया इंद्रायत्वादित्यवनमूनिप्रदक्षिणन्वा इंद्रायत्वा वि

ग्वेदावनइत्यपमध्यमया नूर्ध्वांचिंचहस्तः कमिष्यंचैवपंचमंपवेदिस्त्रिरिनलभ्यते ग्रूयासंप्राणासवनार्थंराजानंकृत्वा अ
ल्पावासंमार्ष्टिनार्थिकरोति प्राणःसवनार्थोदेवऋहायार्पसोमसुपरेसुप्यहोत्यमसेचोनमूनिधाय यावाणसुपांसुसवनसुपरि
धारयन् विःप्रदक्षिणंपरिप्लावयन्निमाग्नर्धेनि यसूतावरोशनयनास्यर्थः प्राणा०अंशवेमिघरेमिमंगातः मित्रोयोमार्यांकामयेतेत्य
ध्वर्योःकामंयजमानस्याग्न्याधेयादूर्ध्वंविवाहप्रतिषेधात् स्वाहास्तु०सोमःपिवतिति तासामेकदेशोनोपरुजति स्थिरादितीसतोवै
तिवचनात् पुनश्चप्राणापानिनुपसृजतोतिकृत्वा षडङ्गाईश्वरस्यरसंसन्निधानायधर्मोनिधाय यत्रेसोमदिविज्योति०चेतोयद्
तिनुपरस्यराजानमभिमंत्र्य धिषणेवादेवृहिरंसिहामिति अधिषवणफलके अवाहधं०सोमंमिनिराजानमभिमंत्रयते मामेमं
संविक्थाइतिव्याघाणसुद्यस्य अनागसस्त्वाग्रयं०राजानिदणंमनर्धायानिसुणोति सर्वमोभाभ्यांहस्ताभ्यामभिषवः दशवामिभोमि
तिव्यावस्तुतिलिंगात् सोतुर्वासुभ्यामितिन आमाक्रान् दृप्तमस्कर अथयतिप्रस्तोताउपांसुयांग्रहान्यज्यधर्मंविमिहितायो
षणमा मंस्तूंहाधांपात्रेनदधाति अध्वर्युर्दक्षिणेनहस्तेनग्रपीडमंसर्वंग्रकरोति नरोयन्नेतुदुरुद्दक्षिणेनेतिलिंगात् एवं
ग्रपीडयरसमंजलिनाग्रहणति वाचस्पतये०तेभ्यस्तेतिग्रंस्तूंग्रज्ञानमिधनं एषःग्रथमःपर्यासः पुनश्चग्राणापानित्यप
सर्गांतंसकृत्वा यत्रेसोमदिविज्योतिः०धिषणेवादेवृ० अवाहधं०मासेमासि० अनागसस्त्वा हृदाहृत्वोभिगृणाति आमा

होत्रचमसाभ्यैः सह आमास्कान् इध्मसन्नहनं प्रति प्रस्थातांहविषानोचतुर्णीहावेनदधाति वाचस्पतये०अंशुनीनिधानं पुनश्च
भोगपतिग्रहणसज्ञपनीतं इध्मस्यनिधानं स्रोक्नोसि०पार्थिवेभ्यस्त्वध्वर्युर्हस्तादायउर्वन्तरिक्षमन्विहीतिदक्षिणेन होत्रचमसंसूनवधायेत्यादि
क्रामति मनस्त्वाच्छिन्दन्दक्षिणतोवस्थायदक्षिणंपरिधिसंधिमन्वच्छ्रुत्य स्वाहास्रुक्प्रवृःस्वर्यायेतिदक्षिणात्प्राचमित्याहिहोमः
नस्वाहाकारोमंत्रांतेप्राणोदेवता स्वर्यःस्वाहृतःअर्थनःप्राणःसर्वेवैदेवतानिर्यावःकार्यःदेवेभ्यस्त्वामरीचिपेभ्यइतिलोपनिर्मार्गः
देवामरीचिपाःयंद्विष्मादित्यादिकामःसर्वमायुरयणस्यान्त्यांसंपातमवनीयरथंतेयोनिरित्यादिलोमानिनिमोचनवदधाति अथै
नान्यमिचरन इत्यस्यप्रयोगःवत्सांसुरद्दोग्धासोक्नोसीत्यादायदेवदत्तस्यत्वाप्राणायोसादयामीतिसादयित्वाग्निवैप्राणादा योवै
तरिक्षमन्विहीतिपूर्ववत्प्रणीतंकृत्वादेवदत्तस्यत्वाप्राणमपिदधामीतिहस्तेनापिधायदेवदत्तंजत्यवत्स्रोहाभ्यामितिनिर्हि
होत्र सौमस्यधिदूरस्यात् अस्तंनिहितमित्यर्थः आसनिनोलिखेत्र अग्निरुपसंस्कुर्यात्यावत्रिवेत्र ग्रहर्विसौमदिरस्यम
देमत्यादेवदत्तोस्रुक्स्वाहाजिह्मेसित्रंत्यस्रुक्प्रत्यञ्जहोति सेधानावनवनीतंकृत्वादेवदत्तस्यत्वाप्राणायोसा
दयामीतिसादयेत्र अथयत्त्वाहिंसिष्टसंस्रुवमभिघारयतोऽजहोति देवाःस्रोमपेयंपीत्वासंस्थितयज्ञाःकडिमिनस्वाहा
कारः इत्यन्योकः इंद्राग्नित्वाहिमासंतुनेवहिंसिष्टंकल्पमानेनिर्मोवमिघारयतस्वाहा अध्वर्योःकामनेत्या ॥ तृतीयःपट्ट

DR. BHAU DAJI MEMORIAL

न

त्रः अथमहाभिषवमभिषुण्वंति आदाभ्योसुमित्यादिवसवस्त्वाग्रहेतिमिग्रहीतंउशिक्०अपाहोति अपिग्रहतिउपांशुपा
वमोग्रथमोयत्तेसोमादाभ्यमितिस्वाहाकरिष्यादिग्रहतिसुरक्षादध्वर्युरित्यादिउपरेराजानंन्युप्यहोत्रचमसेभ्यूनवधायेत्यादि
प्रागुपरिग्रहादुपांशुसवनस्यधारयतेनहितरुतः अवाक्धमित्यध्वर्युः सर्वेउपांशुसवनमितरेद्यावभिरभिषुण्वंति हस्ताभ्यां आ
मास्कान्० इध्मसन्नहनेतिवाध्वर्युःप्रागपाग्निधिसुतभिमंत्रणांतएवंहितावंतोवंचकरोति सर्वेदक्षिणेनहस्तेनपीडयंतिउभे
नांतरेणोलूखलमुसलेउलूखलमुसलाभ्यांधवनीवेवनयंति एषएवार्धसोमस्यचषपाःवसतीवरीराहायनेनैवमार्गेणान य
ति एषःप्रथमःपर्यासः एवंविहितोहितायरुद्रोनयच्छउसेमभिषवेहोत्रचमसेयाजमानभिस्थादि चषिवेन
इतिविसृज्यमानमभिमंत्रयतेनयजमानःपूर्वंग्रहांतंवोर्णासूत्रंपवमानेकरोति चमसस्थमग्निरिवहोत्रचमसेनधाराःस्रावयति
तस्मिन्नुदचनेसोमेनाधारानविछिद्यनेतथाध्वर्युरंतर्यामपात्रंप्रसाल्यसुषुम्नंग्रहीतोस्यूर्ध्वोनयनू०मादयस्वेति
ग्रहांति नषविनसंमार्गःसमानत्वात्पणावभिषवनात् प्रतिप्रस्थायेप्रस्थायस्वाहेतोसोमाहावोर्वंतरिक्षमन्विहीत्यन्तरे हो
तारमभिक्रम्यमवस्वाहिंगित्यन्तरतोवस्थायउत्तरपरिधिसंधिमन्वच्छ्रुत्यस्वाहाद्यावित्यन्तरतोऽजहोति उपांशुवन्त्रहो
र्यांहि पूंहीदेवता अर्थतस्राहुतः सूर्यएव देवेभ्यस्त्वामरीचिपेभ्यः देवामरीचिपाः देवताः अस्यर्वोवमाप्रयणस्थाना

मानयति एषनेयोनिरपानायैनेनिसादनं व्यानायनेनिवपांसुस्वनसस्पर्शं प्राकृत्याचाधीहंधेत्वासकाव्रुसमश्वसंदाध्वरं नथाभि
ष्वण्वंतिसर्वेर्ग्रहैर्यर्वैनवेष्यते चतुर्थंसवस्यः यदिरथंतरसामासीमस्यरथंतरएवस्यात्तदेवरायवान्चाक्षुरग्रहीयात् यदिबृहत्सा
मासुकायान् यदिजगत्यामायत्यणायान् उपयसासामिधादिर्याधाकाम्य अपिवासर्वैर्वैवायवायानेवैर्वैवायवयानित्यादिका
म्यानियहायाग्निनैऋतिकानि वात्मनीक्लानि यान्प्राचीनमायत्यणादित्यर्क प्राचीनंपूर्वमायत्यणात् यावत्रग्रहीयाद्बृहान्तानुपां
शुग्रहीयात् यान्ध्रुवान्तानुपदिमतःसशाहुस्तुपादिमत् आयुयणस्तुपांशुयंकाम्यमेवायवायान्पूर्वंग्रहीयान्नसायेत्वैवाय
वस्यसादनमनुसाद्यतेप्रकृतिमनुसरामः आपोमोमपवमानेवा अपायस्यधारावाः देवावृ०उपयामग्रहीतोसीवायुभ्यो
त्वा नस्मिन्निवरुद्धानि पवित्रदशाभिःपरिसत्यैयमनेयोनिःसोमोभ्यांत्वेनिसादयति आयुनेनेमावरुणंरुद्धानि अयंवोमि
त्रावरुणा० हूर्वंउपयामग्रहीतोसिमित्रावरुणाभ्यांत्वाध्रुवसदसीनेनरायावर्चसेसत्रायसंसदायसोमदेवत्यानिपवित्रदशाभिः
परिसत्यैयमनेयोनिर्धृतानुभ्यांत्वेनिसादयति अयंवेनश्चोदयदितिसुक्रं उपयामग्र०द्यावापृथिवीभ्यांत्वेनिग्रहीष्यामीति पवित्र
वतेयोनिर्वरिमापाहिनिसादयति संपत्त्यैनिमंत्रियेनक्रचक्षुक्रउपयामग्रहीतोसीद्रायत्वेनिग्रहीष्यामीति मनोनयेसु द
वनीषु० गायत्र्यादिनियवसक्रुभिःस्त्रीपशवोवैपवित्रदशाभिर्मिथुनात्त्वएषनेयोनिःपशूनाप्नोतिनिसादयति हैष्यस्यैव

ग्रहणंक्रचक्षुक्रउपयामग्रहीतोसिवारवंतीयाहिएषनेयोनिर्वारवंतीयाहिनिसादयति हांडाग्नयेत्विसुक्रंक्रत्वसुक्रएषनेयोनिःप्रजात्यहि
एषनेयोनिर्मर्कायनेनिमंथिनंवृत्रायवधायहिरण्मयेनशिपेनशिपवानाम्नाग्निंहरित् यंद्वाषादयतंत्वाशंपवेशयामीति वृदमहंदे
वदक्षंगार्ह्यदेवदक्षस्वयुनेवोत्तरार्धाहिशउवृहामिवृत्रिसुक्रस्यस्थानादपनयनंवृदमहंमहादेवस्यवीर्यंवृंवोत्तरार्धं
विशिसादयामीतिसुक्रस्थानेमंथिनंसादयति निर्योन्युक्रामग्निर्योसुक्रामंथिनोग्रहीष्यामएषणंग्रहीष्यतिस्वात्त्वायेदेवादिवीत्यपयामग्रहो
तोसात्यैनंग्रहीष्यतएषपरिस्तृणात्युपयामाभाक्त्वःउपयामग्रहीतोस्यादित्यत्वासोमायादि दुंहेवेनंस्वेतेपुरस्तादुपयामायजुः एवंग्रहीत्वाहि
मितिविहिंकृत्यसोमःपवतइत्यादिपूर्वमाग्नेयणस्तालीस्थमन्यत्रिमानीयतेनहूतीयंधारांकरणंसर्वत्रपवित्रस्यदशाभिःउपांशु
सवनादागादिएवमेतमध्वर्युर्वीर्यतोमयति आत्मनात्मानंखलुवाकोपांकरणादित्यमनेउपांशोरंशुसंकोचेविसर्गः पवित्रदशाभिः
एषनेयोनिर्विश्वेभ्यस्त्वादेवेभ्यः अथाभिप्रास्तावमुद्गृह्णाति उपनआवृहि।उपयामगृहीतोसि०तेजस्वतेएषतेयोनि०तेजस्वते॥
उन्निधंहिनीयंउन्निधत्तोजसा०उपयामगृ०तोजस्वतेएषतेतोजस्वतेतुरायिर्वि०उपयाम०भ्राजस्वतएषतेयो०भ्राजस्वते॥
सर्वेनपवित्रदशाभिःपरिस्रज्यउद्यंगृह्णातिउपयामगृहीतोसीद्रायत्वेनिग्रहीष्यामीतिवित्वापरिस्रज्यएषतेयोनिरिंद्रायत्वो
द्यातुवृत्रंनिसादयतिध्रुवंगृह्णातिस्थालीपाकेमनोदात्रंपरिहरत्यग्नीद्रात्रंध्रुवंनिदधि०अन्धुतस्तिनमइत्येतेनग्रह

यो एषते योनिरग्नये त्वावैश्वानराय आयुष्कामस्यहिरण्येसादनं अथवामूर्धानंदिवइत्यृचापरिषादुपयामगृहीतोसिअग्नयेत्वा
वैश्वानरायेत्याहिंसित्रमस्यैतत्पुरस्तादुपयामंयजुःहिरण्यंवैशिमस्तात् अग्निचित्कस्यपुचस्तंगोपायतियद्दिकामयेतमाप्तराज्यस्य
उत्क्रामेदपरुध्यःराज्यान्मऋध्नोराजेतिवाइदमहमित्याहिंस्यात्कामंधियंत्वत्वादामीतिविशोमःसाहयामीतिव प्रजानामायुर्धिचालनमि
तिनिंदाउन्नरविध्यर्थः पूर्वोक्तेनमंचेणोपर्युपरिसमोपेक्षणमतिप्रवनेनमंचेणोपर्युपर्यतिहरेत् अग्निचरनवत्तरविधिः इदमहंमहारे
वस्यवाक्षमनस्युःप्रवर्तयामीतिध्रुवंभ्रमयेत् उत्तरेणवामंचेणाक्षंगयेत् खंडनेध्रुवस्यमंचेण अमुष्मिन्नाम अन्यांध्रुवस्थांलीमं
चेणसादत्वा मंचेणनस्मिन्हर्म्यसमानयति प्रक्रमनमनुसरानः ध्रुवंगृहीत्वासादयति धारांविरमयति पविचमित्याहिपुनर्गृहीतेवि
त्रेविनक्ष्मातःसवनपर्यासमानयति एकत्वमसभक्षणार्थंसाधवनीयेवशिनष्टि उपयामगृहीतोसिप्रजापतयेत्वा उपांशोर्याय
त्वाउपांशोर्देवेभ्यस्त्वादेवेभ्यःतेनपूतमानयहाः अग्निर्होतेतिसर्वानुग्रहानभिमृशतियजमानः अमुंमवतांसंवाहमिः इमम्यज्ञं
दक्षयन्तेइमम्योदुस्तोयन्तेइमोमधुमान्त्संग्रहोसामहाहविःचाचस्यतेत्रिधेसेना यधिष्ठेयेत्वाहाविषुहोमानामि
त्रोदेवतानोहोत्रंप्रजापतिर्नित्यमावायंचेत्नत्याजुहोति यजमानःसग्रहोनारमेवाध्वर्युर्वहिर्वेदिंहरति ननोध्वर्युप्रमीतान्वा
रमतइत्यादि हविर्धानपूर्वद्वारेत्यारभः वागयेगाइतियजमानः गोचरःयथाइत्यध्वर्युस्वयंहोतेतिसत्रमरीत्यागछति

पुरेहणाइत्यधिषयंसरंतइत्यर्वेहिसमानाध्वाइत्यडिंवशीर्षाणिअधोमुखानिसंपेतिवहिर्वेदिंधूनोति अध्वर्युस्तत्रांसदेशे
अंतर्वेद्युपविश्यमुंचतिस्तोकमुपाकरोतिवासुहिंकरतीतिवासुहिंकरणमुहिप्रदानंदधतिमंत्रांतःअत्मस्तोयामःप्रशास्तृस्कन्धे ब्रह्मा देव
सवितरेतत्तेःप्रसवइत्यस्कंधाद्राशिमवसिस्यन्यत्वास्यंअम्बुःकंस्कंतेत्यनुजानातिततोयजमानःवस्वेहिंकरुःवरुधेविनिःस्कंगितिव
प्रस्तावेओमितियजमानउपगायति अध्वर्युर्व्यतिरिक्ताइतरेहोत्रमिमाधर्मुपगायेत् स्वयमनेचदशहोतारंमध्यमायांस्तोत्रायां
हिंम्वाहेत्राभिःहिंडोभिवेत्यंतेनोसिःसंपारयस्कंतस्यस्कंतमसिःगम्वादिहियांतःरथीयीणामित्येतान्ततोध्वर्युः अग्नीदग्नाविहर
।वहिरितिसंप्रेष्यति आत्मणोंऽकृत्यांनंवा कृत्योकृत्यासिद्धमेव तमभोक्षःउभाभ्यामग्निभ्यंवंति दक्षिणेनप्रपाडनंमंथिनोयव
सक्तुस्थानेसंस्थाकनकस्थन् पंचमःषडलः आग्नीध्राद्विहिणियाविहरंति आग्नीध्रादंगारानाहृत्यहोत्रायांविहृत्यपुनर्गृहीत्वाअं
तरायूपमाहवनीयंचदक्षिणतोहृत्वाप्रशास्त्रीयंअग्नेतंप्रत्येत्यपुनर्गृहीत्वाग्नीध्रीयंपुनर्गृहीत्वा पोत्रीयंपुनर्गृहीत्वानेष्ट्री
यंपुनर्गृहीत्वाछावाकीयंपुनर्गृहीत्वाप्रशास्त्रीयंमार्गेणहृत्वामार्जालीयंपांसुकाधिष्ण्येषुमिवपतिनाधिष्ण्यानलुरेशोषाहव
नीयादिषु अध्वर्युःप्रवरुव्यांपंचगृहीतमित्यादिपुरिष्कृत्यराजानंगृहीत्वात्स्यांमुत्तरवेदिमाग्नीध्रीयं होत्रीयं सोमेमा घो
र्यविहरेणमार्गेणआज्येनप्रशास्त्रीयंव्याघार्यचेत्यंतेप्रत्येत्याज्येनैवआत्मणाछंसीयंपोत्रीयंनेष्ट्रीयंमत्ताबाकीयंपुनःसोमे

नेवमार्जालीयंव्याघारयतिविभूरसीतियदासदासंम्राडसीत्याहवनीयंव्याघार्यविभूरसीत्यादिभिरितराणात्स्फ्येदेशाःअनुदेशनमंत्रत्वात्
आहवनीयस्थेप्रजापतिर्देवता नूनंरक्षांसिविभूरादिविशिष्टाधिपत्यामार्जालीयंव्याघार्यसदःप्रविश्यपरिप्लवयाभक्षःमसेहिःअग्निनो
स्रावाक्रुष्वाःसध्यायंनःपक्षसंत्वा॰अग्नादुपस्तृणंतिवाग्जुषाणा॰हिंस्वसेमार्जालीयंप्रसाल्यनं आग्नीध्रीयस्यसंततिरसि॰
बर्हिस्तृणानिकर्मणेवामिहिस्रावधनिज्य देवोवःसवितामध्वानछिद्रंपाणानामंकरणंत्वप्रयस्वगायत्रंछंदसस्तुर्यंयज्ञमाने
जसेतियजमानःप्रकल्पतिवदितराद्देवस्त्वा॰स्तृणंतिरसिंवहिष्मवमानान्देशाद्वप्रेत्यसयजमानोराजानस्तुपनिषद्यते विष्णोस्तूपोऽसं॰
आसिनमित्यनुयेवाधर्युसोमंक्रीनियाचाण्यभिमन्त्रयते असंमवनोमंत्रोवाहनिः आग्निनंगरह्णाति आर्षेकशा॰उपयामगृहीतोस्यग्नि
भ्यांत्वा एषतेयोनिर्मीध्रीभ्यांत्वा उन्नयाविकल्पार्थौ द्रोणकलशान्परिप्लवयाभ्यहणं यदाग्निनाग्रहाः नदाग्निद्रोणकलशान्परि
प्लवयाग्रहणं चिन्वतायूपंपरिवीयदेवस्यत्वेतिरशनादानादिपात्रकर्मअग्नीषोमीयपशानामर्धर्चसंक्षिप्यपरिव्ययनंतु
मेवस्वरुमंत्रेणोदायसंत्रेणावरुहतिउपदेशान्नीषोमयार्थविस्रस्यप्रसुज्यनयापरिव्ययतिअग्निर्वोमिआग्नेयंसवनीय
पशुमुपाकरोतिअग्नयेत्वाजुष्टमुपाकरोमिएषतेयोनिरग्नीषोमाभ्यांत्वाजुष्टंनिर्वपामिआज्यहोत्रायेमेआत्मन्नेमेअंगेभ्योमे आयुषेमे तेजसेमे आज्यंपशवाज्यंमेषराज्यमेषपशुभ्योमोमिकेचित्॥
पुरोडाशमवद्यंस्यनाभ्यांमियेषांतेजसेमे ओजसेमे वर्चसेमएष्टान्नेयंमेंद्रियंवीर्यमितिविष्णोर्जठरमसिचर्वीदामेवर्चसेपवस्व
इंद्रस्यजठरमसिविश्वेषांदेवानांजठरमसिकोसिकोनामयोयोसिसोमस्तांहणीमहएवस्तायविश्वेभ्योमरुद्भ्यइत्येतावान्
एवमंत्रःकोसिकोनामेसिउपयजमानोमंत्रःइंद्रंशत्रुरस्यस्थानेवत्रस्यवर्चसराद्वःवत्रस्यवर्चसकामाहमित्येवकामाःवत्रस्ययजमानोभवति
कोरेरुपतिष्ठतेस्रुतोस्यःप्राणायापानायमेश्रोणीस्तंश्रोणीस्तांसच्यामंमेश्रोणाहिस्रुतोसिसवाचंमेश्रोणाहिस्रुतोसिदक्षंक्रतुंमेस्रुतो
स्थचक्षुर्मेश्रोणीतंःस्रुतोसिश्रोत्रंमेश्रोणाहिस्रितोस्यात्मानंमेश्रो॰स्रुतोसंयानिमे॰स्रुतोस्यासुर्मे॰स्रुतमसिसेजोमेश्रो
णाहित्याज्यानिएषदाज्यंचस्रुतमसिपशूंमेश्रोणाहिनिएषदाज्यमेवस्रुतास्थयुषिंमेश्रोणीतयजापतिर्जठरमसिस्रु॰
समाश्रोणाहिइंद्रस्यजठरमसिविश्वेषांदेवानांजठरमसिस्रुतस्रुमित्यादिविलोरायेवुरोडाशंधारयंतं अन्यत्रात्मानिव

र्नेनेएवमंनाःस्थनंकारःउत्तरतस्थनशाङ्गामावाद् तनोयजमानः अग्निंपवित्रमित्याहवनीयं सोमःपवित्रमिति सर्वंसोमं सूर्यःपवित्रमि
त्यादित्यंउपहूतागायद्भतिदक्षिणार्थागाःउपहूतोहंगयामित्याहैवमंनाःस्थनंकारःशुनिकेचित् अन्यत्रात्मानिर्वर्तनेउत्तरेणाहवनीर्धा
नमिनिवेशिकरणमित्याश्वलायनेरभिघार्यउपस्तृणयस्तयः स्वभिःउपहूयध्वमित्यपनिष्ठेनउपमाद्यावापृथिवीशुनिद्यावापृथि
वीउपास्तावोङ्कयनामिनिबर्हिष्यवमानदेशेकलशोङ्कयनामिनिद्रोणकलशंसोमोङ्कयनामिनिसर्वंसोमं अग्निङ्कयमित्याहवनी
यं उपदेवयाङ्कयंनामिनिमथ्यमानान् उपयज्ञोङ्कयनामिनियज्ञंउपमाहोभावपहवेङ्कयंनामिनिसदसिगतान्हौत्रकाच् नमो
ग्नयेमरुद्भ्यंर्त्वादित्याहवनीयं नमोरुद्रायमरुद्भ्यंपाहीत्याग्नीध्रंनमइंद्रायर्त्वधीहीतीयं दृढेस्थःशिथिरेसमाचीमाःंहस
स्पानमिनिद्यावापृथिवीसूर्योमादेवोदिव्यादंहसस्पात्विनिसूर्यं वासुरंतरिक्षात्यानिति चाग्नेंअग्निःपृथिव्याःपात्वित्या
हवनीयं यमुनिपत्न्यःपात्विनियमेनप्रान्वीनावीनिनियमस्यप्राधान्यात् नात्रजलस्पर्शोनच सरस्वतीमनुव्येम्यइतिसर
स्वतीदेवीहारोमाभासंनाममिनिसरोहारोवृत्रेनमइतिपुरस्तात्समवत्तं उपरुद्रेभ्यःप्रस्तरस्य॥नमःसरसिजायेतिसरोनमःसरस
स्यतयइतिसरस्वत्यां॥नमःसरस्वतीनांपुरोगाणामित्यृत्विजःनमोदिवइतिद्यां॥नमःपृथिव्याइतिपृथिव्यां॥अन्तरिक्षायेतिस्वायतनात्
र्णंनिरस्यापउपस्पृशेत्य॥उन्निषतउद्धृतश्चगृभमित्यपविज्ञातिपातमाद्यां॰ क्रुरतिजपति॥प्राचीनावीती आर्षंनापितरः॰भूयास्तं

सदोहविर्धानंपरेत्येत यज्ञोपवीत्यपउपस्पृश्यउभावेतामिजपतोध्वर्युंयजमानञ्च अग्निःपवित्रमित्यादिसदोवाएषांतं अपि
वायजमानएवजपति अग्निःपवित्रमित्यादीनि अध्वर्योरुपवेशनस्थानादिरसमाप्तुपविष्टजपांतानानिउपदेशःप्रतिगरस्था
करोति प्रतिप्रस्थातापियेयोतिसवनायागत्यादयति अमूहंनविहत्यत्स्वप्नस्वाभंयस्यउक्तेवाग्निंप्रियेधेतिहूःस्यामितिकेचित्
आसमाप्यग्निंशमितुर्भागेनामिजपतोध्वर्युं यज्ञोसीतिलाजान् आग्नेयविकारत्वात् दृदंहिष्ठंयस्थिरंवोपयस्वांपयस्वामाधि
मोसिस्वरुः केनिदाग्निस्वामांधिनोमितिअथयत्नइतिसर्वेषांहविरुत्पत्तिकर्मयोगःकर्तव्यः॰अपतमिंद्रोहरिवास्तुवन्मान्नुदेना
मितिधानाः अतमिंद्रःपूषकवान्सुवर्णान्नुदतामितिकरंभं अपतमिंद्रइतिसुरोदात्रं ममाग्नेसर्वेषांपंचहोतारंच पुनःपंचहोता
रमहवामिनस्यसामाध्यवत् आसिंचावहित्यर्थः ऊर्ध्वासुपस्तीर्यधानाअवद्यति मामेहंमांसंविशिधंमाबोहिंसिषंमाव
स्तेजोपक्रमोहरसमुधरेमनुर्यिंचतेवसामभिःप्रत्यवदास्यामिनमोवोअस्तूमाहिंसिषंमेतिततःकरंभात्परिवायात्सु
रोत्तोदोभिघार्यस्यार्धिहरण्यवद्यति अभिघार्यधानाहुतेन प्रत्यभिघारयति यदग्नेरानामिवोदग्धिलोमाकार्यं॰ नहूआ
प्यायतांपुनरितिउपस्तृत्यपरिस्तीर्यसक्तूत्वाकृत्वादाभिघारयति स्विष्टकृतः प्रातःप्रातःसावसेद्रायपुरोडाशानां
मसुनूहोत्यादिवषट्कृतेजुहोति इंद्रोदेवतां इंद्रस्यहंदेवयज्यायैंद्रियाय्यमादोमादइंद्रियाय्यन्नार्द्रंभूयास्तंइंद्रियावी

निरिंद्रयाजिनः इंद्रस्याहंदेवयज्यायैंद्रियाय्यग्नीदग्नीदिंद्रियायैंग्नीदपरयासंज्ञेमानंमहिमानंगमेयमितिमहेंद्रयाजिनः अथकस्मा
देनेषाऽहविषामिंद्रमेवयजंतीति देवतापनयेद्धतेरैंद्रत्वेसत्यपिदित्तानुमंत्रणं अग्नीषोमाभ्यामितिप्रधानानिस्कृत्यत्वभाष्यका
रेणोक्तं औपभृतानिविषयंत्यत्राहाग्नेयेनुवाक्यायेप्येतानिसंप्रेषोउत्तरार्धपूर्वार्धं अग्नेरहंदेवयज्यायाश्चयज्ञेन सीमांग
भूतानामग्निर्दिक्देशानामाज्याकृतीनांमध्येहोमःपशोर्वपावदानानांनेतानामग्निमध्येपुरोडाशानांप्रधानाकृतिमध्येपुरोडाशादीनांधाना
दीनामपिमध्येसौम्यस्यदक्षिणार्धेविहितत्वात् दधिघर्मस्यनदेशःअग्निनासोमाकृतिरग्नेर्दक्षिणानउत्तरतश्चैवाग्नेरहवि
र्दानस्यनेरस्कोःसादनं प्राशित्रमवदायापरेणाहवनीयंदक्षिणतोहत्वासदःप्रविश्यप्रत्यगुपयमणेप्रयच्छति तत्प्रतिगृह्यविधिनाप्रक्षयति यथे
तंप्रत्येत्यइडामवदायहोत्रेप्रदायहविर्धानंगत्वासंप्रेष्यतिवायवेंद्रवायूगामसुक्रतोहीति प्रतिप्रस्थानादित्यपात्रेप्रक्षा
ल्यद्रोणकलशादुपयामगृहीतोसिवायवेत्वासमदभिषिंचामीतिगृहीत्वाधारयति अधर्युरैंद्रवायवमादत्तेपरिप्लव
याद्रोणकलशादुद्धीत्वाउपोनिष्कस्य अधरोयज्ञो०देवसोमसुताहा औमुध्याध्यग्नुर्यंतपदोक्तदेवताः यस्मात्स्थानात्सन्य
नेअनभिक्रम्यहोष्यामीतिनक्षिप्तास्थानंनिष्क्रामतिसर्वत्रहारियोजनादन्यत्र आग्नाव्यमत्याग्नाविनेवायवेंद्रवा
युभ्यांप्रेष्यतिमयमेवयज्ञरिध्वर्युर्जुहोति हिनोदेवमधूकारेधर्युप्रतिप्रस्थानारोजुक्रतः मधुमत्यवाग्देवताहिनोत्य

स्येंद्रवायूप्रतिनिदेत्यास्येतएवतेत्यहे भूरसि०पाहीतियजमानआदित्यमुपतिष्ठते प्रत्याक्रम्यअधोधर्मोपाचइत्यादिप्रतिप्रस्था
देवेभ्यस्वेतिस्थाल्यांसंपातमवनयतियद्यधर्युरादायमथिवसःपुरोवसःहितिमहंहोत्रेप्रयच्छति व्याघारणशेषंपरिप्लवयामस
ति मृत्प्रालनांतं मित्रावरुणाभ्यामसुक्रूहि प्रतिप्रस्थातोपयामगृहीतोसिसदसिचयहादानादि मित्रमध्यनपरिप्लवया मित्रावरु
णाभ्यांप्रेष्यसुक्रोघघट्टकेनसुगपज्जुहुतः मित्रावरुणोदेवता धूरसि०अपानपाअपानंमेपाहीतिस्थादित्योपस्थानं मिथःसंपातावे
वनयनं विष्णवेभ्यस्वेतिसंपातावनयनं मथिवसःविंदद्वसरिति होत्रेप्रदानं अश्विभ्यामसुक्रूहि प्रतिप्रस्थातोपयामगृहीतोसुत
मदसिग्रहादानादि अश्विभ्यांप्रेष्यघघट्टकेनसुगपज्जुहुतः अश्विनोदेवता विष्णूरसिशेषस्त्रीणांव्यानपाव्यानंमेपाहीति आदि
त्योपस्थानंमिथःसंपातावनयनं विष्णवेभ्यस्वेतिसंपातावनयनं विष्णवुरुक्रमेषः०वस्त्यइतिअधिधानं आदित्यपात्रे
णमथिवसःसंयद्वसरिति होत्रेप्रदानंपाहीतिमंत्रांतः हविर्धानंगत्वासंप्रेष्यति उन्नीयमानेत्योलुक्रूहि रवरस्यचमसान्नुन्वति
उन्नेताहोतृचमसमुत्स्याध्वर्यवचमसान्नुन्वयतिद्रोणकलशादुपस्तीर्यघृतपूतउन्नीयद्रोणकलशानभिघारयति सर्वचमसानोन्ने
षकल्पः द्विदेवत्यानामेकाकाव्याःकल्पाइत्यकल्पप्रथमंहोतृचमसं ब्रह्मणोद्वारार्थमानस्यप्रशास्त्रादित्यूणाछंसिनः पोतुर्ने
ष्टरजावायुरस्याग्नीध्रस्येतिचमसान्नुन्वयकल्पः नाभाताबाकचमसोन्नयनं नवशोकाःयदिमन्येतयेपत्नेप्यंगुलीमवत्तुरा

योनरंदृंतयाचोनोमित्रायोनोश्विनोतया हिनीयनवस्थात्रादेवोणात्मनिनिगरत्यते हिदेवत्यपुरायाहाहारायांस्वलुसाधनं मित्रादेस्क
एवकार्यप्रतिनियात्यमेवच तथाश्विनस्यहोमेतुपूर्वपूर्वाकृतिस्तथा सादनेतुतथैवस्यात्समावद्वीर्यएवच युगपद्वहणादिस्यादुत्तर
स्रुक्वत्रया प्रतिपत्स्यावपात्रंस्यात्प्रतिप्रस्थानमेवच चमसेषूक्तेषुस्रुक्कामथिन्यांप्रचरतः स्रुतोसिजनधाः०स्रुक्कपाः
पणंयंतु स्रुतोसिजनधाः०मंथिपाःपणंयंतु॥इत्यादहतेचमसाःचमसाध्वर्यवेवत्रूयामादत्तेनोदेशोस्रुक्कामंथिनो प्रोक्षितास्यम
मथिधाम प्रोक्षितास्यामधस्तात्त्वंसपध्वंसमनः अपनुत्तोरांडामर्कोसहरेवदत्तेनेतिउपयोस्तल्यंवांसु यदाअपनुत्तःरांड
इतिवानदापिमनसाहेव्यस्यधान्यं अपनुत्तःवांडःसहःपाप्मना पाःस्तनुपध्वंसमनः प्राङ्सुखो उर्वनरिसमन्विहीतिआहव
नीयंप्रतिगछन्नंदेवेणमन्युनायुजा०प्रतीव्यवारमेतेस्रुक्कंयजमानआहोमान् आत्मसंधन्नमितिउभौजिन्वतमितिग्रहावर
लीवासंधन्नः अनाधृष्टमसीव्यंसुश्रायापीउनं व्यपरिकंनाविवहिंसमानाविवपरिक्रामतः स्रुवीराज्ञतिदक्षिणेनाध्वर्युःस्रु
प्रजाःस्रुक्कंरेणाप्रतिपस्थानासंजग्मानाविव्यादिपूर्ववत्संधन्नः प्रजांमयिदयजमानेचेत्येतेन निरस्तोरांडामर्कोसहासुंयाम
नेतिअपोक्षितोशाकलोबर्हिर्वेदिनिरस्यतः व्यस्तास्यावापत्रंपस्थस्य प्रोक्षितावाधन्नःस्रुक्कस्यसमिदसीत्यध्वर्युःमंथि
नःसमिदसिनिप्रतिपस्थाना आज्यावघ्रत्याघ्रावितेभानःभानःलावस्य०योयावतेधमित्यध्वर्युःसंप्रेष्यति समग्रथ

DR BHAU DAJI MEMORIAL

मःसंहतियथाधिनाध्वर्युर्जुहोतिस्रुक्कंसमग्रथमःसंहतिःनस्रेसूर्यायस्रुत्रामाजुहोतिस्वाहेतिप्रतिपस्थानापुरस्तात्प्रत्यंचोजुहु
तःपश्चात्प्राचश्चमसाध्वर्यवोजुहोमि अग्नितःसोमाकृतिभिरान्येन सदस्यपहोतस्यापिचमसांश्चरंसदस्योमध्यतःकारिणःमध्यमोभ
वति मध्यतःकारिणांचमसाः अनुवषट्कारिचहूयते इतरेचोचमसावषट्कारएवचमसाध्वर्यवोगासंस्योमध्यतःकारिणांचमसोभव
ति स्रुक्कामंथिनोश्चमसांपरस्तात्रूपंदेवतानांरूपंचस्रुक्कामिति अनुवषट्कारेस्तूष्णींसुप्तयोर्होमः अग्निःस्विष्टकृ
देवता सर्वत्रानुवषट्कोहोत्रकेप्रोद्गातृयाजमानसदस्यानांसदस्यपहोसदस्यस्रुक्पात्रभायतनेसादयित्वोन्नराधीद्धित्यादिरा
पतेरुद्रभागोस्यग्नेःस्वाहा रुद्रोवास्तुपतिर्देवता सर्वकृतपहोमंथिनःसंस्रावंहुत्वायतनेसादयाभिमेतुहोतुरित्याध्वर्युःस
दस्यैतिसदस्यपहोचमसाध्वर्यवेतिहोत्रकेप्रोद्गातृयजमानसदस्यानांचमसान्प्रयच्छति मैत्रावरुणचमसंद्रोणकलशाद्ग्रु
ह्मीयचमसाध्वर्युःप्रयच्छतितमादाहवनीयंगत्वाग्नाव्यघ्रत्याघ्रावितेहोतर्यजप्रशास्तरुमिवा होतर्यजेतिप्रशास्तारमेवचोद
यति यदप्रतिरथंतरंहितोयोहोतेतिवचनात् षवषट्कारानुवषट्कारोहोमः मित्रावरुणोदेवताचमसाध्वर्यवेप्रयच्छति सस
देोगत्वातस्मैददातिएवमुत्तरैःप्रचरति त्रत्मन्यजेपोतर्यजनेष्टर्यजेअग्नीध्रयजेति यथासंख्येनइंद्रमरुतः अग्निर्देवपत्य
स्तृणाअग्निरितिदेवताः अग्निर्देवपत्यस्तृणावनेषुःअनुवषट्कारोग्निःस्विष्टकृतः अग्नीध्रचमसमादायसदएत्यथा

दग्नीदित्याह सप्तदशकपालमिन्द्राग्नीआरभ्य उच्चैरधिः राजन्यौवैन्द्र्यग्नयोः राजसूतेनेनचरिष्यामः पुरस्तादैन्द्रवायवंग्रह
सयति पुरस्तात्स्थापयित्वा होत्रमभिनेतेनोपहूतः इत्युपहवंकारयित्वा भक्षेहिमावित्या ह्वेरासीत्याह्रियमाणंप्रतीक्ष्याश्विनोस्वा
बाहुभ्यांसंघ्यासमिमिप्रतिगृह्णन्वचसंत्वास्यवस्यप्राणेषूपनिष्याहंअवयोहृद्य मंद्राभिक्रतुः वर्चसेवस्कम इत्यास्यसोमस्या
हिगायत्रछंदसोपांशुपात्रस्यमधुमतः भक्षणं इंद्रपीतस्यनिधासर्वत्र अप्यन्यदेवतासोमपीतस्येतिवचनात् इंद्रोयस्मिन्सवने
पिबतिसोमंमिंद्रमिंद्रपीतसवनमितिसवनमभिधाय वाग्नुषाणा वाग्देवानिधानुहथिवा हिन्वमेणावाहरिवइतिमाभिदेशंहो
त्रचमसेपिङ्गंविज्जलंनयतिपुनश्चहोत्रभक्षितमश्वस्तूपनिप्रस्तानावाचारमेतेहोत्रमभिनेतुरस्तात्स्थापयित्वापूर्वस्य
हितीयमहाव्रीहिसमानसुप्रयोः एवसुस्रंरोमशचक्षुरोरूपनिधाहंविद्रोमः सक्तेदधसंपातावनयनपात्रोत्सर्जने आश्विनंमक्ष
यतोमेवायरुणंपूर्ववत्सुपहवंकृत्वा आत्मानंसवनेभक्षयिष्यंतंपरिक्रम्यस्त्रीवत्रोरूपनिरस्य भक्षयतासुप्रयोः हिन्वसे संपातावं
नयनंपात्रोत्सर्जनेहविःशेषाद्दाहुत्वापुरोडाशाद्दाकलसेनैंद्रवायवस्यपात्रेणद्धानिपत्नसंयोमेनोवरुणस्यावद्धानिदक्षिणस्य
हविर्धानस्येत्यासादिआत्मानीयसवनात् शेषाद्दायनं कृत्वेषाद्दातु रुत्तरतिपर्वणी अनक्ति दूर्वाकाण्डेनघृतेनाज्यानानि
इडाया पुरोडाशाद्दाकलमध्वर्वाकाण्यभिद्धाति यजमानपत्नीभक्षयतिवेति वेग्रहणादिति मैत्रायणीनांप्रतिप्रस्थातोन ॥ प

रिवापस्यचषुर्धाकरेणं आग्नीध्रेहविर्धानेषाप्रक्षयंतिनियजमानोधिहविर्धानंप्रक्षयतिसोमाद्धविर्धानाभिनिवचनात् नक्षेनेषांप्रा
संगिकंवैशेषिकंचमुख्यंनिप्रासंगिकमनूद्याजाद्दाख्यमाणंवैशेषिकंज्ञात्वाग्रहरणादिनोत्कर्षतिअसंबंधात् परस्यैषांज्ञानोत्
त्कर्षेदित्यपरउत्कर्षेनत्वपूहः पुरोडाशानांसवनीयस्यपत्नीःप्रसंगपक्षेउत्कर्षणंअनुत्कर्षपक्षे हविर्धानमक्षणेकृतेत्रणाग्रहरण
रनि वाजिनपाजसपत्नीर्येत्यादिचानुमंत्रस्यबहुत्वाज्जिभ्योनुब्रूहीवाजिनोग्नेज वाजिनमहंजेमानंभिंद्धीवावाजस्यनुरहंआयुष्मान् चष
टूक्षतेदिशःस्वाहेत्यपस्थानांतंकृत्वासर्वैसमुपहूयवाजिनंभक्षयंतिवाजिनंगामक्षोअवतिनिवेदासानिवेदाभिमर्शनंरथमप्रजस्वना
म्याधानंकृत्वाविष्टेपफलीकरणहोमोपल्याधैवेदग्रासमंत्रेनिरीयहोत्रविधानंतत् यदिप्रणीताःकोवेयोक्षादित्यादिचामरस्य
नीवेशंमल्यंनेयंवाइत्यपवेषोद्दासनं यद्दैकपालमुपविंशतिविधसः पूक्षस्तरपिप्रनइंद्रवायूविमुंचतांद्दतिभक्षनार्थयोःक्रमेण
प्रक्षविधत् पुरोडाशस्यवाजमानाभ्यूहेनचउत्कर्षपक्षमुपरिष्टाद्दक्ष्यामः अथचमसभक्षणंवषट्कारोहोत्रभक्षस्यप्रावरः होमा
भिघाक्षामध्वर्योःनान्यतरेणहोमेनवाभिघावेत्वासमारब्धानंचहोत्रचमसमित्यादिसूत्रार्थाश्चमसाभक्षयंतीतिहोत्र
चमसमध्वर्युर्वषट्हवमिद्धाभक्षयति नतोसूत्रचमसंतस्मिन्नुपहूयः एवसुस्रंरेषुमनोद्धात्रचमसंछंदोगपतिषिध्यत्वात्त्रजे
मिनीनामप्रतिषिद्धभक्षंसोद्धात्रचमसंभक्षयेदेवयस्माछंस्तावेनविरोधः नतोयजमानचमसंतनःप्रशास्तृब्राह्मणः

छंसिनःपोतनेषुराग्नीध्रस्थेतिप्रक्षणंहिःसंचमसमिनिहोतुःसमाख्याविधानंहोचकाःसंचंचमसंहूर्मसयंतिनेषानपिवषट्कारसमा
ख्याविधानंप्रशास्त्रासक्रक्षिनंमक्षेहोत्यादिनाप्याभिमर्शनांतंकरोतिप्रशास्तृहपक्रयेतिविशेषतःएवंब्राह्मणछंसिनापोत्रानेष्टृ
मनाध्रेषाचाध्वर्युर्मक्षयतिन्नत्मस्रुपक्रयस्वपोतलेषःअग्नीदिस्कपहवः अध्वर्योहोत्रचमसेनप्रक्षणंहोमाभावात् अन्यतरणो
तिहोत्रकव्यतिरिक्तचमसिनंसमाख्यप्रक्षणंविधानंस्वत्यादीनामित्यर्थः समाख्यप्रक्षेस्वव्यतिरिक्तचमसिनउपहूयसमाख्या
प्रक्षणंप्रक्षयतिवृद्धान्तन्नअन्यजमानव्यतिरिक्तान् होत्रकाउपयमंगृहीतेचित् चमसिनउपयमंगृहीति सर्वत्रप्रक्षिनानाप्यायं
ंयंति आप्यायस्वसमेतुइतिएवमाप्यायितानुन्नयनक्रमेणसादयंतिप्रक्षिणस्यहविर्धानस्याधस्तादपालंबेअपालंबःप
श्चिमः शाकटभागः चषकुमारकालंबंते नक्षत्रोक्तः शास्त्रायहरणादिस्यद्रोणकलशिनेतिरिक्तं प्रासंगिकमनूयाज्ञा
दीनिचोत्कर्षणंचषा समनःपरलः उपविक्रयत्यग्नावाकःउपविशेत्प्रावाकेउक्तदेशे चसकृन्मोलूख्यःपूर्वचत्पत्नी अपरेण
नेष्टीसंपन्नेजनाःसादयंति अग्नावाकायेतिपुरोडाशंहरंतंप्रावाकेनुमंत्रयतेन्नाह अग्नावाकचहरत्वयज्ञेषाचमिनि उपोअ
स्मानित्यंते अग्नावाकोमनुपहरतिन्याहिउनेनागावइतिहोचोक्तेन्नोयमानायानुब्रूहीतिसंप्रेष्यति उपयमनः
स्रुक्कलशेत्यनःप्रेषः पूर्ववदग्नावाकचमसंशुल्मयतिनमादाग्नाग्नावणादिअग्नावाकयजमंत्रयमूकलानुवषट्कृते

होमःइंद्राग्नीदेवतामाध्वर्युस्तेमसहनक्षतिअध्वर्युरुपक्रयसेतिवदन्प्रहरेत्येवब्रूयात् आप्यायितमंतरासेषुराग्नीध्रस्यचचम
सेनादयतिचतुर्गृहेःप्रचरतःदक्षिणमनुपाचमध्वर्युरादत्तेउत्तरंप्रतिप्रस्थाताउपयामगृहीतोसीमधुश्चेत्यध्वर्युःपरिप्लवया
गृह्णातिउपयामगृहीतोसिमाधवेतिपात्नीवतेनप्रतिप्रस्थाताअध्वर्युणासहआग्नेयंगृह्णातिपवित्रदृशानिःपरिप्लवउप
योःनिष्क्रामस्यध्वर्युराग्नीध्रप्रस्थाग्नावितिक्रतुनाप्रेष्यतिसंप्रेष्यति वषट्हुतेजुहोतिसाधदेवो ध्रुवइंद्रोमधुमद्देवता प्रतिप्रस्थाताद्वा
रिनिष्क्रम्यविहोतमध्वर्युर्यहणंगृह्णातिउत्तरतःपरिधिमतिक्रम्यहदक्षिणतोधारयति अध्वर्युरग्नेरुत्तरेणप्रतिप्रस्थारंदक्षिणेनगच्छ
ति एवंनिष्क्रामतिप्रतिप्रस्थातानिष्क्रम्याग्नाव्यप्रस्थाग्नावितिक्रतुनाप्रेष्यतिसंशोंसुहोमि मरुतोमाधवन्देवताः अध्वर्यु
पयामगृहीतोसिस्रुक्त्वेतिगृह्णातिप्रतिप्रस्थाताद्वारितिष्ठति अध्वर्युराग्नावणादिक्रतुनाप्रेष्यतिस्वाहासुक्रन्देवता
प्रतिप्रस्थातास्रुचिन्येतिगृहीत्वाद्वारितिष्ठतिप्रविशंतंप्रेषणआग्नावणादिक्रतुनाप्रेष्यति अग्निःस्रुचिन्देवता अध्वर्यु
मन्त्रेतिगृहीत्वा आग्नावणादिक्रतुनाप्रेष्यति इंद्रोनमन्देवता प्रतिप्रस्थातानमस्यत्रेतिगृहीत्वानिष्क्रामंतंपात्रेणआग्ना
वणादिक्रतुनाप्रेष्यति मित्रावरुणौनमसन्देवता अध्वर्युःपात्रेपर्याहृत्यउपयामगृहीतोसीत्यस्यनिष्क्रामंतंपात्रेणआ
ग्नावणादिक्रतुभिःप्रेष्यति इविणोदाइषमन्देवता प्रतिप्रस्थाताउपयामगृहीतोस्यूर्जेत्वक्रतुभिःप्रेष्य इविणोदाउ

ऊर्ध्वदेवता अध्वर्युरुपसहध्वनिष्कामेनपात्रेणाआग्नावणादिक्रतुभिःप्रेष्येति इविर्धानादासहध्वदेवताःप्रतिप्रस्थातासहध्वनि
ष्कामेनपात्रेणाआग्नावणादिक्रतुभिःप्रेष्यति इविर्धानादासहध्वदेवता उन्नीयपूर्ववद्धविराच्यौक्षणेपर्युह्याध्वर्युःपरिप्लवयाउपयामगृहीतो
सीन्द्राग्नेपात्रेणप्रतिप्रस्थातापात्रान्तरेणासहध्वआग्नावणादिक्रतुनाप्रेष्यति अध्वर्युर्यजमानमित्यक्षौहोतरेनद्यजेत्याहाध्वर्युः
अश्विनौतपत्नीदेवताःप्रविशतंनयेहयाप्रतिप्रस्थाताक्रतुनाप्रेष्यतिगृहपतेयजेत्यक्षौहोतरेनद्यजेत्याहगृहपतिर्यजमानः अ
ग्निर्गृहपतिस्तपत्नीदेवतादशगृहपत्यएषाविधिश्चयोदशस्तत्समोरिस्यादित्यआग्नावैष्णवंदशाक्षरंत्रैष्टुभंदैवत्यंप
वंसंपातोव्यवनीयआग्नीध्रीयेनपात्रेणाध्वर्युरैडान्तंगृहानीड्यान्तरागतंक्रतुनेक्षयामगृहीतोसीडाग्नियंत्वापरिगृह्णामि
नेयोनिरंहाग्निभ्यांत्वाप्रतिप्रस्थातादर्शपूर्णमासंउपावध्वर्युर्यत्रावपद्यूकर्तुकमःएवमध्वर्युहोत्राप्रतिप्रस्थातापोत्राएवंव्यत्यासंकृत्वाप्रसर्पि
त्वामार्जालीयंप्रणीयपात्रंध्वर्युसदोविलंवपतिवृत्रस्य इज्मादेवहूःसरस्वतीयोऽसोमोदृश्वसध्वर्युरोयामोदृश्वेति ॐ
मोयामोदृश्वोमिति प्रणौतीति ॐमितिस्रुवंसंतिशोऽसासोदेवोयोसोदेवोमितिस्रुवंसंविशतिहविष्कृदायेत्येवंसध्वर्युःस्रुवंसंमार्ष्टि
पतिगरःआर्ग्वहिकेनप्रतिगरःप्रतिगरःकार्यःसंनिप्रथमेशोसामीदेवऽॐयामोदेवमितिस्रुवंसंनशोसामोदेवोमिति

व्याहावेषुशस्त्रंजात ॐमितिस्रुवंसंस्थशस्त्रमसिशस्त्रेगम्यादंद्रियावंतोरथ्याणामितिमंत्रोजातःयहमध्वर्युरित्याहिउक्थशस्त्रायज
सोमस्येतिचमसाध्वर्थवश्चमसाभारावांसंषड्डारालुषड्डारावोरसुप्रकंपयतिइंद्राग्नीदेवताःयहस्यमनुषड्डारेग्निः
स्विष्टकृन्नाराशंसानपिमसाद्भसायंतिहोत्राअहिनेध्वर्युर्मैत्रेहित्यादिहिन्वमेगात्राहरिवइत्यंतंचमसाभारांश्चसाद्भस
यंतिसमारब्धाभक्षयन् मंद्राभिरूतिरित्यादिचमसेनभारांश्चसंपातस्यमधुमतइतिवाजुषाणोनियेद्राग्नीपातस्येतिवासर्व
समारब्धाभक्षयन् उपहवंश्रोषन्नाग्नीध्रादिषुचमसेषुसोमंदेवःसुक्रपविणग्रहाणि औमासश्चर्षणीधृतउपयामगृहीतोसिवि
श्वेभ्यस्त्वादेवेभ्यएष तेयोनिर्विश्वेभ्यस्त्वादेवेभ्यः असर्जन्याववृतध्वंइडकंद्राक्षंचहिङ्कुर्यंप्रयच्छति मित्रस्तोष्यामःप्रशास्तादेवसवि
तरेतत्तेप्राह प्रसवेप्रेतिरसि ॐस्रुक्तेतिनिरस्यति यजमानःइडायैहिंङ्कुरुतस्यैमेवरुध्यैएषवैहोतासंज्ञपयतिसंज्ञपयत्येवैनंयस्मै
त्वाहार्विहोतादेवेभ्यइतिब्रूयात्तस्यमानेचएषवैहोतास्रुक्तेतस्रुवस्यरयाणां।। अध्वर्युःइडादेवहूःसोमोदृश्वसोमोदृश्वेतिमैत्रावरुण
स्यशस्त्रमसित्यादियजमानःयहमध्वर्युरित्यादिपूर्ववत्सर्वेदेवादेवताःमारांश्चसाद्यसुमाःपितरइतिकृष्णाजिनेपूर्ववद्भ
सणंसर्वमसाद्भसायाःआप्यायनंयहवमसेसुप्रकेतेतिहोत्राप्रीणातीकव्यवाहनोकव्यंवहतीत्यंगृह्णाति उपयामगृहीतोसिवायव
णाभ्यांत्वादेवेभ्योदेवायुवंसुकव्यंवःउक्थायुवंगृहीतो[redacted]वरुणाभ्यांत्वा युनक्तिहविरसिकव्यस्थालीमभिमृश

धस्थानुरुक्थ्यके अथसमःपरलःसमानःप्रश्नः अग्निपचादिमध्यंदिनसवनंनायते तस्यकर्मतूष्णींसोमसुपाचत्वत्यवसतीवरीर्हीत्व
चमसमग्निपूर्यनिग्राभ्यास्तेतियजमानंवाचयतिपावस्तेतिसोमस्तूष्णींपंप्रयजतिरुद्रास्त्वेति अदाभ्याग्नीवरुणौत्वेदेवसोमोत्यध्वर्यु
जतियत्तेसोमादाभ्यंमित्यपांरसुपावनं हिनीयुपर्यायानावपिसृजतिपुरस्तादधर्युरित्यादि उपरेराजानंस्रुग्यहोत्रचमसेस्थूलचधा
य प्रागपाक्स्थानास्थः अवीक्षंधंहाईहेस्कोयेः अग्निस्तुवंतिघोषवानितिवचनात्संराधनेनक्रियापुनःपुनरावर्तनंयेनः आमा
स्कान् दृंसघरुंदृएवंप्रागपागित्यादिनिगदेनाग्निमंचणांतेरुंहिनीयंस्तनीयंचतूष्णींसप्रथमःपर्यासःसंभृत्यहिनीयंचेवंस्तनीयं
चनत्रविशेषःस्तनीयेपर्यासेमध्यमाभ्यांचेडहडहडहित्यभिघवःउच्चैरेवउन्नमेहोत्रचमसीयानभिसुवंजनडहाइहेतिविप्रुषाभि
मंचणांतेकृत्वाप्रतिप्रस्थातायाग्नीदेवायाहुणाःवत्मज्यस्येति ततःप्रतिप्रस्थानःसवनीयाग्निर्वेपेत्याहप्रतिप्रस्थाताप
सुपुरोडाशंनिरूप्यसवनीयाग्निर्वपतिपसुपुरोडाशपक्षेसकृनाकृतूनिखिद्रूपिधापनंसवनीयैःकृतमिति कर्मणोवामित्यादिप्रा
नःसवनवद्रूर्नकपालाभ्यांसहाएकादशकपालानिप्रसुनक्ति नसाम्येनावाजिनपाचेरुनराशिपानःसवनवत् पवित्रकरणानिनि
र्वपणकाले अग्नयेत्वुष्मितिग्रीहीनिरूप्य इंद्रायहरिवतेवाजुषंधीक्षामीत्यादिपाचप्रोक्षणांतःसमानिः यथाभागमावर्तेथा
मितिग्रीहीन्विभज्य इदमग्नेरनिपुसुपुरोडाशौमानुषेसरस्वत्याइतिलाजांश्च कृत्वाजिमादानादिहविष्कृतावाचे

विसृज्य गुदंमानिर्वोधारित्यादि हृदयाग्रपर्णांतं अवरक्षद्रुत्यादि तंडुलप्रस्कंदनांतंग्रीहीणांकृत्वा यथानामधिहविराचपनंतंडुलप्रस्कं
दनांतं अदब्धेनत्वेतिसंचेषणत्रिष्कलीकर्तव्याइति देवेभ्यःसुधधमित्यादिग्रीहीनुप्रोक्षःपरालांतंकृत्वातंत्रेणनिनयनं कृष्णाजिना
दानादितंडुलादिभिमंत्रर्णांतंतंत्रेण अग्नयेजुष्टमधिवपामि अण्वीभिरुक्तमादित्यंतंकृत्वाग्नेयस्यचयथाभागमितिप्रातःसवनव च
वनंडुलानिप्रज्यनिर्दिश्यइंद्रायजुष्टमधिवपामि कपालोपधानेअग्नेयस्यचतूष्णींहिः अष्टसंमितःपूर्जनार्थोपधानादिनात्रदोहक
र्म अंगाराधूहनादि अग्नयेजुष्टंसंयामि इंद्रायजुष्टंसंवृणामि पयोसीत्याग्नेयमधिश्रित्यधर्मोस्योविश्वायुरधिनियवानधि
श्रित्यांसश्रितमित्यादिआप्यलेपंनिनीयप्राग्रीवसंमार्गःपवित्रेअपिसृज्येदमहमित्यादिआप्यायंतोयतयोनिरिसित्याग्नेयमुद्वा
स्यप्रातःसवनदितरेषामुद्वासनेएवंपसुपुरोडाशपक्षेअकरणपक्षेसर्वंप्रातःसवनवत्पयस्यावर्जंग्राव्णेत्वोदमेकृते॥
अथर्तुःसंभरणादिपवित्रस्थनाभिकरणांतंप्राकृतोयजमानःहोत्रचमसेनधारांस्रावयति उदचनेनोन्नेताधावनीयावुन्नयति
सुक्कांमथितमित्यादि अर्यमेनइतिसुक्कंगृह्णातिहिरण्येनसवित्राएषतेयोनिर्ऋतायाहि संप्रत्नथा मर्काय त्वा मनोनयेषु ए
षतेयोनिः प्रजाःपाहि अथायंयजमानस्थालीमितुमेवाग्न्यस्मिंपाचआनीयतेनहितीयांधारांउदचनेन पवित्रस्था धस्तात्स्रुक्तं
तीयांधारांकरोति येदेवाइतिसरुभ्योधाराभ्योगृह्णाति हिंहिंसोमःपवतेएषतेयोनिर्विश्वेभ्यस्त्वा अधोक्ष्यगृह्णाति उप

यामगृहीतोसि इंद्राय त्वाऽहरदुत इत्यादिनतोमरुत्वतीयंनगृह्णाति वैनर्तुचेषेण ध्वर्युः मरुत्वंत उपयामगृहीतोसींद्रायत्वामरुत्वत ए
षतेयोनि रिंद्रायत्वामरुत्वते प्रतिप्रस्थाता हुंहूमरुत्वः एषतेयोनिः मरुत्वतेत्वेत्येतस्मिन्निषेधः एकधनानाव्यथार्थमेत्वावरुणत्वम
सीयाः पुनर्भरतोविलइत्यादि प्रातस्सवनघत्र उपयामगृहीतोसिप्रजापतयेत्वा हुंणकलशं उपयामगृहीतोसिआधवनीयं उप
यामगृहीतोसिविश्वेभ्यस्त्वादेवेभ्यः पुनर्भरंत अग्निर्होतेत्यचगृहीतानामेवयाजंनं नूत्वंतियात्यादीनायहविकाशोःस्रंते कोरेःश्वोप
स्थाने अग्निमूकोलेगृहीतानामेव द्रोणकलशं हूंहुधसी परिभरंति चक्रुर्भ्यांमेन्द्रवेधा आत्मनेमे अंगेभ्योमे विस्रोजठरमसि
हूंहुस्यजठरमसि विश्वेषांदेवानांजठरमसि सोमस्यत्वा क्रतवेजमानो ग्रहौस्यचक्षुषीमे ग्रहौस्यात्मानंमे ग्रहौस्यंगानिमे ग्र
तास्यपृष्ठिमे प्रजापतेर्जठरमसि हूंहुस्यजठरमसि विश्वेषांदेवानां ग्रहनलं वैषुवान् हुमध्वरक्रद यत्तेदक्षो योग्रहो यत्ते
हुंसोमधृचा सप्तहोता वागुयेगा वैषुवान्पंक्त्या ध्वर्युःसर्पति उत्तरेणाहवनीयमित्यादि वायुर्वैकर्ता सुक्प्रदानं त्वत्त
स्तोष्यामहइतिस्तुत्वा देवसवितरेनत्ते विसृजामीति स्तोमभागाः ओंस्तुत ज्योतिष्टोमकल्पविहोता ज्योतिष्टोमकल्प स्तुत्वयमा
नेचए थिवीहोता उन्नीदेव हुत्यस्यां स्रुक्पर्णोसि अग्नाहोह स्तुतस्यस्तुत्मसि अग्नीधस्तोत्रियहरत्यध्वर्यु प्रातःसवन
स्तोत्रियविहरणं तथैवआधारणं परिप्लवचाक्षरणं आग्नीध्रकर्मणोवामिनेऽकृत्वाउरोडाशानामलंकरणं प्रातःस

DR. BHAU DAJI MEMORIAL

वनवत् विश्वोत्वंन्नुस्तवस्तमं यजमानस्य अध्वर्योःपात्राग्निगृह्णंने सोमःपवित्रंसमाप्लुतु कलशोक्षयतां सोमोक्षयतां अक्षता
र्थंत्वात् स्थानायक्रमतात्व अथाग्नीध्रीयाप्रतिप्रस्थाताघर्मंगृह्णाति औदुंबर्यौस्तुचौपसृत्यार्थवतीभ्यांवाघतीभ्यांवा स्रुचं अभिघार्यवाङ्
त्वाऽग्नेभ्यस्त्वेत्यक्ष्णा आग्नीध्रीधिष्मिस्वाह होतर्वदस्वयज्ञियंसाधुहोतारमाहुरातीमसत्रंनेतिहोतुःस्रुत्वा श्रायंतुहविरितिप्रत्यक्षा
नमादायप्रतिप्रस्थाता आग्रवणादिक्रत्वा दधिघर्मस्यर्यजेति यामिंदुमाहुःइंद्रोदेवता स्वाहावादिंद्रायेत्यनुवषट्कारः अग्निःस्विष्टक
देवता होताअध्वर्युर्वा प्रतिप्रस्थाताग्नीध्रयजमानश्च मूर्धुवःस्वरित्यनुवाकेन मानोयज्ञंवः आचम्य मित्रोजनान्यजसमित्रेति नाभ्य
भिमर्शनं प्रियेणानाम्नेतिसवनीयानासादयति पसुपुरोडाशमभिमृश्य यशोसीतिलाजान् अर्यंयज्ञइतिसर्वेषां योनःकनीयइ
तिप्रातःसवनवत् ममाग्नेपंचहोतर्जुहूमुपसृजीग्नेयमवस्थेति यजमानःपंचहोतारंवदेत् अग्नेपसुपुरोडाशस्यानुब्रूहिएवं
प्रेष्य प्रहृतिवदनुमंत्रणं सवनीयानांदेवतापनयः माध्यंदिनस्यसवनस्येतिप्रेष होमः इंद्रस्याहंदेवयज्ययेंद्रियावन्मादःइत्य
नुमंत्रणं प्रत्याक्रम्यपसुपुरोडाशस्यस्विष्टकृदर्थमवदानसवनीयानामवद्यति अग्नयेनुब्रूहीत्यादि प्रातःसवनदिडामवदाय
उन्नीयमानेस्योनुब्रूहीत्यादिनेध्मबर्हिषीसमुन्नीयाज्याकृचमसमुन्नयति ततआग्नीध्रस्य तूष्णीमुक्कामंधिनाभ्यांप्रचरतःप्रा
तःसवनवत् नवविशेषः माध्यंदिनस्यसवनस्यनिष्केवल्यस्येत्यादिप्रेष्यः सप्रथमइत्यनयोःप्रातःसवनवत् परमात्म

रूपोद्दीश्वता रुद्रोवृत्तिकेचित् एषनेरुद्रभागःप्रेतुहोतुरित्यादिप्रातःसवनवत्सर्वाभ्यमसानित्यादिप्रातःसवनवत् रुद्रवद्रूपाख्येतिविशेषः संग्राभिप्रतिपक्षेइतरथाबारुणाग्नसंधित्वाध्याय्यदक्षिणस्यहविर्धानस्याधस्तादपालंबेसादनेपशुपुरोडाशहीनपक्षेप्रातःसवनवत्सवनाद्यांगकर्मयथास्यात्तंत्रेनचश्लोकःपुरोडाशापशोर्वास्याम्यग्निचित्तुहिरण्मयेन विभ्रिदस्येतिविष्णोश्चसोमःपवत्वेतिसोमःपवत्वेतूपयमनःपतत्रः अथदक्षिणादानं चेद्यादक्षिणाभागेषुदक्षिणास्वचस्थितासुपचरण्यांचतुर्गृहीतंगृहीत्वापंचगृहीतानिरथादिदाने उन्नेरेणहविर्धानमित्यादिप्राग्वंशपरिक्षयसमाप्तिपर्यंतानित्यादिपूर्ववद्धिरण्मयंपवध्यूतेवधाय उद्वत्यंचित्रं रूपोदेवतादिवंगछ स्वःपतेनेतिहिरण्मयमाज्यंचधारयमाणोरूपेणवइतिदक्षिणागछंतिइतरैःसमन्वारब्धरथवगछंतिचतुर्थोवःनाकेइतिचतुर्थीरुदक्षिणाधिगछंतिततआग्नीध्रेददातिहिरण्मयपूर्णपात्रेसुपचरणंसार्वरूपेणेददातिततोवक्ष्यमाणान्संगानिदत्वा वत्सादिभ्यःस्वेन दक्षिणाभागेनूनिष्क्रीणातेहीनवाचेनेददामिनांतेनदक्षिणानारूपेणाहीननिष्क्रीणानिप्रतिगृह्यानःप्राणेतिददामिनंतेप्रसो नश्चक्षुरेतनूपाःअसन्मनस्तेददामितनूपेनअभयंनःप्राणेतनूपेनेत्यनेनचक्षुरादिसमस्तेनतनूपेहीत्यकाम्योवोददामिनहीदक्षिणारूपेण स्वेनाहीननिष्क्रीणामि+ततोग्नावस्तुवाचेनेददामिसांतेउरुणःप्राणेतेददामिसांतेसकृत्वत्सस्यश्चक्षुरेतनूपेप्रतिहृतीश्चक्षु रेवदामितनूपेचमसाध्वर्यवेगांनिधोददामिनानिधोवासोभिनिष्क्रीणामिकतुःदक्षिणाभ्यनिरिक्ताभिःप्रसर्पकाःवोमानि

इडुदीनंकर्तव्यमित्यर्थः प्रकृतमनुसरामः एतत्ते अग्नेराधः न यंता शितिहिरण्ययपाणिरिति चत्वारोत्तरार्धेनरेणानीत्वाउत्तरजानि
गावः एवमंतमस्कारध्यानवेयुः आग्नी ध्रेअग्नयेनिर्वपेति अग्निर्देवता चनेक्षिप्तेन आदीनादाने घृतप्रोक्षणादेवता प्रजापतेनस्त्वदि
तिपुरुषाहाने प्रजापतिर्देवता आवेयाय हिरण्यंददाति वात्सप्रमद्वराध्यासं रूक्षधान्यदक्षिणमितिवा आवेयाय ददाति अ
स्मदाचा समंस्कृतमितिनानादक्षिणानामनुमंत्रणं यजमानएव सदस्यविरूपः सदस्यैरितिसदाचाक्षण ऋत्विग्भ्योनमइ
त्यर्चेइनमस्कारंयजमानस्य हरिणस्यैविषाणाप्रासनं आवेयदानादिविषाणाप्रासनांतंयजमाने यज्ञनिनायेतिपक्षे समधि
ष्ठानादिरूपणवर्तितव्यं एतन्नइतिनमनं अग्नेनयेत्याग्नी ध्रेकर्तव्येयदानंचकल्पानुयोयोविप्रवेदः चतुर्थाध्यायास्येने
सदःप्रस्तरंविस्तृत्यवइत्यनुवाकेनकृत्वाअंतःसदस्यासनेभ्यइत्यादि हिरण्यादीन्यास्त्रीआवेहीनर्चाचमित्यादि अंतःस
दस्यनिषद्यःऋत्विग्भ्योददाति अध्वर्युभ्योहविर्धानासीनेभ्योददाति नेडुहीविधानंनेनसंबंधात् अन्येप्रतिहर्त्रेदत्वा अस्मद्दा
त्रेऋत्विइनमस्कारंकृत्वा चमसाध्वर्युभ्योदानंसदसीदक्षिणाभागाआसीनेभ्यःप्रसर्पकेभ्यः आसित्यासीनंतेषांदानेनाधान्
नयाचितोदत्वानकृष्वकश्यपेभ्यःअध्यात्मणाद्यराज्ञन्यंवैश्यायमदाने अविदुषेब्रह्मणायदानं सोमोवैयशसाश्रुत्येनद्वा
ब्रह्मणंज्ञात्वासदग्रवेक्ष्यप्रसर्पकैः सोमेचवर्तमानेसोमांगानिचकल्पानियथादर्शनं अंतरयेत्तस्मात्सोमेसोमः प्राच्यइ

वचनात् यदीयमानंगृह्णातिनदुष्यायविनदद्यात् यस्मैनिवृक्षामीत्यादिप्रतिषेधाः अन्योन्यायप्रमादाद्दद्यात् नमइदमुपदमिति
जपेत् अतिनयनपक्षेप्रसर्पकेभ्योदत्वाविषाणाप्रासनं उपायपक्षेतुक्षत्रियःसमृद्धशकलोपान्यदेवस्यत्वासवितुःप्रार्पणाभिरितिप्रतिग्र
हः आग्नीध्रः अमत्रेहिरण्यमितिमंत्रेणमंत्रहोमेनियुद्दानोक्तं अथनदातव्यंयजमानेननाधिप्रतियहीतृमन्येःप्रसर्पकेभ्यश्चत्वं
ध्यावपायोद्धृतायोदद्यात् यजमानःप्रतिगृह्णीयुः प्रसर्पकाः विषाणाप्रासनंकृत्वा पंचभ्यैश्चकर्मणाजुहोति यज्ञपतिमृषयः विश्व
कर्मास्वाहा घोराऋषयः पात्रस्वाहा अन्यव्रतायोमपात्रमन्यमानःस्वसत्येस्वाहा यैभक्षयंतो कर्मास्वाहा नमःपितृभ्यःपापवि
द्भ्यस्वाहा विश्वकर्मणं द्वितीयपंचमषर्जानांविश्वकर्मादेवता द्वितीयस्यपरमात्मादेवता पंचमस्यपितरः मरुत्वतीयाज्यांप्रचरतः
अध्वर्युःप्रतिप्रस्थानात्र स्वस्यगादत्ते इंद्रायमरुत्वतेनुवाकेनाद्यंतेहोमः इंद्रोमरुत्वान्देवता द्विदेवत्यस्संपातोव्यधि
यामहितेनपथेनाध्वर्युस्तृतीयंमरुत्वतीयंगृह्णाति मरुत्वाइंद्र एषतेरथइतिमरुत्वते अध्वर्युःप्रतिप्रस्थानात्रमेचावरुणानग्न्यु
रसास्यापनग्रहसंपातवर्जं मार्जालीयेपात्रेप्रसाद्यपात्रंधारयमाणःइडादेवहूरित्यादि शौंसामोदइवशास्त्रस्यशास्त्रं अ
ध्वर्युरित्यादिउक्थशस्त्रेयजसोमस्य अनुप्रकरणं इंद्रोमरुत्वांदेवता तृतीयपितरःयदध्वर्युर्नसंयतीति द्विश्वमइत्येनंचम
सोध्वमसिनः नाराशंसचमसंदानिभूनिः इडइवहूरणस्येतिविकारः आप्यायनांतंकृत्वासादयति शुक्रपात्रेणमाहेंद्रग्रहा

गरहानि महाꣳइंद्रोय ओजसाऽपयाम महेंद्रायत्वा एषते महेंद्रायत्वा एतत्तेमनोंऽशुमित्यंशुते असर्सि देवसवितरेतत्ते प्रसवस्य
ह्रेत्वा ऽंशुस्तन ऽंशुमित्यंशुमानंशुस्तस्यस्तनं वृत्रहेवहूःशोंसामोदꣳव शास्त्रस्य अध्वर्युयहमादत्तेचमसाꣳश्चमसिनः अनुप्रकंपना
र्थं अनियाद्यागाणामाग्नेयमुपनिष्क्रामादत्तेऽग्नेषाꣳसूर्यसुमेना प्राश्नवणादिउक्थशाꣳसोमस्य वषट्कृतेसोमः महेंद्रोदेवता चम
सानामनुप्रकंपनं वषट्कारेप्रदानं अनियाद्यागामहेंद्रकृतमनिष्क्रामानाग्नेयमुन्नयति अग्नेतेजसिन्द्रं तेजतेजोहोमित्वाहा अग्नि
र्देवता तेजोदिदमीत्यनुमंत्रणं इंद्रोजसिन्द्रमिमेतेजाऽऽहोति इंद्रोदेवता ओजोदिदमीत्यनुमंत्रणं सौर्यमुन्नेनाऽऽहोति सूर्यभ्रा
जस्विन्त्सूर्योदेवता ऽऽवर्हिरदमीत्यनुमंत्रणं अनियाद्यागमग्नीद्रसूर्यादेवताः चमसाध्वर्यवऽएतत्सवनमासतेयानि च
मसाꣳश्चमसिनः नराशꣳसपात्तस्यनिनाभ्यग्निमर्शनांतं सर्वमसाश्चमसाः अनियाद्यागाग्नेयमुन्नयनांतं चमसाध्वर्यवः
ह्रूयमस्य मथिमेधां अग्निस्तेजोदधातु नाभ्यग्निमर्शनांतं नेष्टापोत्तहोत्यादिअनियाद्यागरूपह्रूयमस्य उन्नेतरूपह्रूयमस्य
धां मयोद्रइंद्रियंदधातु नाभ्यग्निमर्शनांतं उन्नेतापोत्तहोत्यादिअनियाद्यागरूपह्रूयमस्य नेष्टरूपह्रूयस्य मथिमेधां प्राजोदधा
तु नाभ्यग्निमर्शनांतं चमसेषुप्रक्षालितेषुचमसेषु अनियाद्यागपूर्वंचउक्थ्यग्रहानिसादयति पुनर्हविरसि ब्राह्मणान्छंसिषुस्वा
नुन्नयति असर्सि देवसवितः उक्थिगग्निस्तनस्य इडादेवहूःशोंसामोदꣳव शास्त्रस्यअहमध्वर्युरित्यादि उक्थशाꣳसोमाना
देवेभ्यस्वा नमग्नि प्रस्थानामसयति उपयामगृहीतोसीत्यायत्वा सर्वंग्रहानि नस्तोमभिरुक्थानि पूतभृतोविल इत्यादि उ
क्थाकचमसमुन्नयति असर्सि देवसवितःप्रकेतोसि स्तनस्य इडादेवहूःशोंसामोदꣳव शास्त्रस्यउक्थंवावात्यादꣳ अहमध्व
र्युरित्यादि वषट्कृतेनुवषट्कृते होमःउक्थामदेवयाज्यायाꣳसर्वमसाꣳश्चमसाभवंति अग्निंनरइत्यादिप्रातःसवनवद्विशेषे
वास्याम स्वाहा विश्वेदेवासस्तनꣳदेवताः संतिष्ठतेमाध्यंदिनꣳसवनं तन्नक्षत्रोक्थाः समाद्यादिदिवंगउरूपेणतनएवच अग्ने
णाग्नेयदानंस्यात्तुचोवोविसृवस्तथा अग्नाद्विरण्यमस्यद्राक्तिग्रयमनमस्कृता चमसाध्वर्युदानेस्यात्सर्पेभ्यस्तथे
चचविषाणग्रासनाहोस्यादनिनीयविधीकमात् हविर्धानेसदस्यंतरित्येसिमाविधौतथा द्विनीयःपटलः समाप्तेमा
ध्यंदिनंसवनं आदित्वारंभणंतृतीयसवनमित्यादि आदित्यपात्रेपशाल्यादित्यपात्रेदेवत्यंयहꣳसपात्रेभोग्रहानि॥

कदाचनस्तरीरसीति उपयामगृहीतोऽस्यादित्येभ्यस्त्वा सोमंगृह्णामीत्याह कुदाचनप्रयुच्छसीति उपयाम० स्यादित्येभ्य स्त्वेत्यादित्यानेवैतयजमानं यच्छति सोमोदेवानामुपयामगृहीतोऽस्यादित्येभ्यस्त्वा घृतःसंपानेभ्यः एवैतद्यजमानं सवनेभ्यास्पृणाति निक्रमणस्वरेण विवस्वत आदित्य तारःस्तनित्नावाणमुपांशुसवनं अधुथायनेमैनंमेत्यभिवासयसासुस्वपक्षाय दर्शैर्हविर्भिनचयहमपिधाय स्तूर्यमाणे विधेमते अहंप रस्तात्सुमानानामिति अन्धारमनेजयमानः कविर्यज्ञस्य सनीत्यानित्याहवनीयसमीप आसस्रुद्यात्वर्धयंतीति चालयतिय हं आदित्येभ्योजुहूहिप्रियेभ्यएवैतद्धोमेयजमानोरुचयति ततःशोधयत्यादयति ततोसुरवाक्षदनस्थापोहनं केचित्सुरवनक्षादयंति परावृःसुरवएवैकहोनि ततोसहाभिषवःपात्रःसवनंस्वर्गाभिषवार्थेहोत्रकसंवसतीवरीभिःसंपूर्वेणपात्रेभ्यस्थितिवाचनंउपां श्वभिषवशेषणात् अग्निमेनेत्यपदेशो आत्मात्मस्था अपाहोनिहोत्रसदाभ्यांसुमपिसृजति यमेसोमादाभ्यंहनिहोत्रवृषा सुपावनोउपांशुपात्रस्थमपिसृजति पावनयोर्मनेषणायनि अग्नंचकमिनरस्य सुनस्वादध्वर्युरित्यादिमान्त्रःसुवनस्यनु प्राक्ष्यो वास्य अवाधंनस्यामभिषवःआसास्कादुरसस्यस्कंद एवंविनिःसंपरणं एवंहिनाचैतनोयं कजीषापोहनंकृत्वाप्र तिप्रस्थानःसवनाच्चालिर्वपतिसंप्रेषः कर्मणेवासित्यादिपत्नुरोडाशावर्जमाध्यंदिनवत्कपालप्रत्यंजनीनेप्रतिप्रस्था ९१ नाकरोतिपूर्वमिहितंदधिसुरस्यपत्नीआग्नीध्रमनुपसमेतीति अपरयाहोमाहविर्धानंपवयतिपूर्वयागनाभिय:पूर्व

देवस्वा॰न्प्रियस्थरसि अथ प्रतिप्रस्थाता स्रुवेणैषदाज्यस्येत्यादि सूतसं॰हवी॰रग्नीतः अग्नयेत्वाजुष्टमभिघारयामीत्येतद्दंतं करोति
पञ्चभिर्घारणाद्यध्वर्युः असमाप्तकर्तृकत्वात् संवादेन भारद्वाजादयस्त्रयोदेवाः अग्नयेजुष्टगृह्णामीत्यादि॰यजुषां
रिक्ताद्दि॰यजुषस्यनिः स्रिष्टक्रत्स्रुवांश्च त्वा वैश्वानरे दक्षिणेऽनहविर्धानमित्यादि सूत्रामार्जालीये सोमः पवित्रं॰पुनातु कलशोऽक्ष्यतं॥
सोमोऽक्षतेन प्रतिप्रस्थाताग्नियेजोषमित्यनुवाक्यायां सादयति यज्ञोऽग्निस्त्वाजानां अग्नयेयज्ञहनिसर्वेणो चीनःकनीय इति हरिवनः सूपस्थनः
सूपस्थस्त्वं पैचेहोतोमेमोऽनेऽक्षाक्षुपस्तार्यं धानावुहेलावराय त्रिणावयत्यागृह्णाति स्तनोयज्ञवनसेंद्रायसुरोडाशाग्नाग्नाभिमिथेघः
एवंपैष्यस्त्रिषक्रद्वषराणंनेमानःसवनवत् इंद्रोदेवता सोध्वर्युरादत्तेचमसाः॰ध्वमसाध्वर्यवः
आभाज्यप्रयाज्याधिनेतोयस्यसवनस्यर्तुसवनइतिपेमःवषट्कृतेध्वर्युः प्रेषतायमवनेस्वाहेति सूतरेनूक्ष्णोसर्वेऽनुवषट्॰सुरवाः॥
इंद्रस्यसुनाःदेवता विश्वमानित्यादि॰ग्रहणाभिनइतिकेचित् अनुवषट्कारेवषट्स्वयमभिगृह्णीयात्नमः॰स्वाहा अग्निः॰स्विष्टदेव
ता अनुवषट्कारे वषट्स्वयं सुत्वावयज यविष्ठधनिजनप्रेषतनाय इंद्रायसुष्यनीदेवता वषट्स्वयं पोनर्यज सुक्रतोहोत्राणा॰स्वा
हा सुक्रतोदेवता वषट्स्वयं नेष्टर्यज पयसोहोत्राणा॰स्वाहा पत्नीषाद्यस्वाद्देवता वषट्स्वयं अच्छावाकस्य यज मृज्मापतये
मनवेस्वाहा इंद्राविष्णूदेवता वषट्स्वयं अग्नीध्रयज ऋतसदनाः अग्निर्जानेषादेवताः वषट्स्वयं अनुवषट्कारे सर्वत्रा

॰स्विष्टक्रद्देवता वषट्स्वयं अग्नीध्रयज ऋतसदनाः अग्निर्जानेषादेवताः वषट्स्वयं अनुवषट्कारे सर्वत्रा
॰प्यस्यादेवेभ्यः इडादेवहूः॰ज्ञो॰स्यामोदइव प्रशास्तावाचयति हविष्मतस्त्वाऽग्नयोहविष्मंतमिति प्रतिगृणाति मदामोदइव अथर्वा

मोरामोदूरवेत्यवसानेषु आघ्राहावात् निर्युह्यिर्वाग्यविनिर्युत्वा प्रतिप्रस्थाता हि देवत्यपात्राणिवासुर्वोविसुंचतिनिर्युच्यापरया
द्वारेतिहिदेवत्यानामायतनेसादयतिशात्रस्यशात्रवंग्रहमधर्युरित्यादिउक्थशायजसोमस्य अलुप्तकंपं विश्वेभ्योदेवेभ्यइति
त्यागः काव्याधिनरोनाराशंसिर्गायहमधर्युभक्षयतिचमसांश्चमसिनःनराशंसभक्षणेनराशंसपानस्येतिविशेषःसर्वमन्यत्
प्लवमसाःनाभ्यभिमर्शनांतं चमसेसुपलाशानिनु सोम्यस्यचरोरलंकृतंप्रकृतमतिपात्रासादनादि स्यात्तांस्तूपंचहुंहूंहुंकृत्याजिना
दिशाम्याहृषदुपलवर्जं पुरस्तःपात्रोपधिकरणादि अनड्वहेनसंविशंतासोमाधुक्षंहविर्धानानि सोमहव्यंरक्षसंसोमायत्वोक्षं
णोहानि हुंकृत्याजिरानादि अवहत्यविष्कृत्यकरणांतंहुंत्वाप्रक्षाल्यउत्करेनिनीर्नित्य धृष्यादानादि ध्रुवोसीतिस्कान्त्वा
सादनांतं नंहुत्वानुत्पत्यपवस्वनानि धर्मोसिस्वाज्यांतंहुत्वानाधपति देवोवःसवितोत्पुनातु अच्छिद्रेणपवित्रेणवसोःसूर्यस्य
रश्मिभिः तस्यतेपवित्रपतइत्यभिमंत्रणं आदीक्षणवनस्येति प्रियेणोख्यासादनं अग्नयेत्वाजुष्टंप्रोक्षामीत्यविदहंतमप्रयत्न अग्नं
ना पंचहोतापुरस्ताध्वितस्यउभयतोघृतस्यमाज्या ऊर्ध्वाचासुर्गाहोतरहोत्वा आत्माग्नयेत्वमग्नेसुपांसुकायजे
त्यन्वैःचमसैःहुत्वेतिः अग्निर्देवता दधिरासिप्रत्याक्रम्यापरेणपत्नीशालांस्थंडिलंकृत्वास्वयंसुरतोदक्षिणान आसीनः
पात्रोनावीतीजुह्वासुपत्नीर्यहस्तेनप्रथममवदानमवद्यतिमेहनोमहसमवदानमवद्यतिमेहनोमहसइतीमंमवदानंजपत्यभिमार

DR. BHAU DAJI MEMORIAL

दर्शयति नेक्षापत्नीवासंसिनमभिदेशमुक्त्वेक्षित्वा अंगदेवानित्यनुवाक्येन जुहूभ्यांसमवदायोर्वोर्वापत्नेजनीर्नयति प्राचीरुदूचीर्वा यदाप्
श्वात्सुस्वानदाप्राची यदादक्षिणात्सुस्वानदाउदीची एवंमित्रस्तुस्तोत्रियानुरूपान्दर्शयत्यानयति च तनूपावीरवीरवीरवा सर्वोदकमानय
ति स्रुक्तस्यस्रुक्तमसि अक्ष्यन्नमाग्निमान्नंप्रतिगृह्णामि स्वरमाणइत्यर्थः सोमोमोदइव सोमोमोदेवोमिति प्रत्यक्षा
योक्रुंचेदधिष्ठितं एवंपुनस्तनोत्याभ्यासप्रकरणेतिमंत्रवर्णं आपोहिष्ठेत्यभिज्ञायापोविभिन्त्सानिरुप्याति स्वादुस्किल्वायमित्येम
दाभोदेवश्रीमोदेवत्यवसानेषु सोमोमोदेवेतिप्रणवे एवंव्यत्यासंसमनक्त्वः मदामोदेवीसोमोदेवं पुनश्चाक्तक्त्वः मदामोदे
वमदामोदेवमित्यादि यथैवोरीजमेत्यादिषु अभिशेषः पवित्रधानाद्यां सक्तुकलशाद्यां प्रतिप्रस्थाताध्वर्यवेनयति अथवापु
रस्ताद्ब्रह्मण्यस्यावनयः ब्रह्मण्यमिशिरास्त्वनाम नास्यपुरस्ताद्यज्ञमुखं दाक्षिणमथनीवासमाहाभांवाजमनोहिर्बुध्निय इत्यधिवा॥
भूतमसि भूत्यासं प्रतिप्रस्थाताध्वर्यवेत्यस्य द्यावापृथिवीभ्यांत्वा परिगृह्णामि विश्वेत्वा पार्श्वाभ्यां ध्रुवंध्रुवेण स्रुक्प्रतिग्रहणं
यति स्रुक्प्रतिगार्ह्यं ब्रह्मण्यवाचीत्याह स्रुक्प्रतिग्रहं होमयमसमध्वर्युरासादयेत्यमसोयमसाध्वर्यवः आसाद
यादि ब्रह्मण्यशायज्ञसोमानां वषट्कारानुवषट्कारमोहोमूः अग्निर्वैश्वानरोदेवता सरुक्त्रिःसहाभक्षाद्गृह्णाति होत्र
यमसमध्वर्युप्रतिप्रस्थायति मक्षिहोत्यादि स्रुक्स्रुवमिश्रेणोरसीनां स्रुक्तिमीवेनिमक्षयति हिन्वमे सर्वान्यमसान्

होतामक्षयति यमसिनःसमुपहूय समारब्धामक्षंभक्षयेति प्रक्षालितेषु यमसेषु यथालं मूत्यासं इत्यादिर्यजमानउपनिष्क्रमे
आसुर्मइंद्रियंधेहि यशोमआगंकृधित्याहवनीयमुपनिष्क्रामते अग्नीदोयथाजानंगारानाहरेत्यादिपाशुकर्म आग्नीध्रीयाद्गन्धाहरणं
होत्रीयउपयज्ञागः अग्नयस्रुहोत्रोयद्दिपयस्यापक्षआधिनः इत्यरथापरिधीन्प्रहृत्य स्रुवाद्यंयमसरूपिःपरिधीनभिजुहोति एम
देतंकृत्वासमनीयस्यपत्नीर्हविःशेषप्रक्षणंतन्नश्लोकः दक्षिणासुस्रुवयाम्नेजनीमिश्रयेचनं प्रत्यङ्सुस्रुवाद्यवासंधिरुर्वाध्व
र्णमेवा चतुर्थःपटलः वैश्वदेविकाद्यामस्कर्म पत्नीसंनाहांतेवाजिनधानमुपस्तीर्यस्यादि वाजिनप्रक्षणंनकृत्वा हारियोजन प्रचा
रः इत्यरथासंनाहांतेऽग्नेनाहोणाकलशेनसर्वमाग्नयणंगृह्णातिउपधामगृह्णातिसिहरसिमहंगृह्णामि वसुभिर्धानाहिमि
त्यालापवित्रसंमार्गःशार्ष्ण्यधिनिधायशिरसिन्योप्यकलशंस्थापयित्वा इंद्रायहरिवतेसुत्रह्मण्यादि एवंप्रेष्य हरोस्यहर्योः
स्वाहेतिहोमः विश्वेभ्यहोमजुहोति संकल्पयेदामनिक्रम्यइंद्रोहरिवान्देवता अथरेणोत्तरवेदिं प्रतिष्ठाप्यसदसिवाप्रसर्पति॥
होत्रेप्रदाय प्रसेहित्यादि अवेक्षणांतसर्वंकुर्वंति प्रक्षिते होतरिहोतुरुन्नेतरुपद्रष्टयस्रुक्पत्नवः शिष्टानोसूर्वेषामधित्ये
वोपहवःउन्नेतास्वयंहोतुरुपद्रष्टयस्य अध्वर्योरुत्तमवद उद्गातःयजमान प्रस्तोताः प्रतिप्रस्थाताः ब्रह्मवत्प्रशास्ताः अतोवा
कनेष्टः अग्नाग् प्रतिहर्तः आषल्लत् पोतः सुब्रह्मण्य उपद्रष्टयस्रुगिति सर्वमेवसुपहवंकृत्वा इडयद्रष्टयस्रुवेवसोम प्र

स्यामीति भक्षणं पात्रानरेणोपस्थेदेवहिरेवमक्षणं धानाअसंभिदेष्टेदनमकृत्वा निष्कानिकुर्वंति अवद्यकुर्वंति धाना स्कनसोनि शि
विघधंतिविच्छिद्याकारंमक्षयंति चूषशाद्वासुकरणं तमआचमनं धानाभक्षणस्य विद्यमानत्वात् कृष्येहिमायेति सर्वेषांजपः आपूर्य
स्यामापूरयत धनेनच भक्षशेष पूरना धानाःसोमाध्वउत्तरवेद्यांनिवपति यस्मआत्मनो मिंदाकृत पुनरग्निरिति वा मिंदयान्यतरया
हवनीयोपस्थानंसर्वेषांदेवकृतस्येनसइति षड्भिर्मंत्रैःषड्दधाति सर्वेनतएकधनपरिशेषेषु हरिणीत्यादि यथाचमसेव्यवनी
यापरेण चात्वालमित्यादि अभक्षधौतस्य भक्षयामीत्यवघ्राणभक्षणं वा अयंयजमानस दस्यानां इतरचमसिनांचमसेविधिना॥
सप्तदेवः अरिष्टा अस्माकं अजाश्वंवः अंतर्वेदिरोमनिनाय दधिकाव्णइति दधिद्रव्यभक्षणं सर्वेषामाग्नीध्रीयमंडपे उभा
कवीसरव्यविसर्गः केचित्परस्परमन्वारभ्यमुंचंतिबहुचाः आत्मूलेपान्मक्षित्वा पशुवत्यत्नासंयाजाः दक्षिणेनविहारंजाघनी
हरंति आग्नेयनसोमत्वष्टारावित्यादि इडास्थानेनिष्कृत्वा उत्कर्षपक्षेवेदोसीति वेदाभिमर्शनेउत्कर्षपक्षेइडभक्षयत्यनानिविद्व
लेपफलीकरणहोमो यासरस्वतीत्यादि इतरथाइडास्थानेनिष्कृत्वा यासरस्वतीआप्यासिनयमेवघृष्टिमनो अद्येतमहवनी
यंगृह्णा वत्सप्रनिष्टेत्यादि सर्वेषांयज्ञियानिकृत्वा जुहूंचतुरश्रिनीं पंचकृत्वः आघ्याघरहोत्वात्स्रीचतुरश्रहोतेधो
वसमाप्तिः इतरथा चतुष्कृत्व आघ्यायनं धानारानिरिति मंत्रेचस्रुवाहाकारेणजुहोति संततमविच्छिद्यधाराःसमराः

समराधाराःयज्ञयज्ञमभिसंपश्यद्भागयहिःप्रहूयते यमिषंपश्यमरविधामात् समिद्धयजुर्वांदेवतोच्यते यथमंत्रधानाप्रजाप
तिर्मंत्रस्यऋषिर्विष्णुः स्थितोयतोव्रतंहरोयस्यसखा चतुर्धास्याग्निःपंचमस्यविश्वेदेवाः षष्ठस्याग्निःयज्ञोयज्ञंपशुवत् पशुवदभिस्तृणा
हिउत्कर्षपक्षेवोवोक्षाहिनिप्रणीतामार्जनांतं ननउपवेषदृत्यवोद्वासने जुहोत्यौदेवामनुष्येयूपेवाधारयन् जुहूतंउपवे
षाद्युपविशन्प्रजामित्यादि जुहूतं अध्वर्युर्मेकपालं स्रुवंदधिग्रहं वा यद्वर्मेघर्मेचमूलोद्वासने अनुत्कर्षपक्षेअभिस्तृणा
हिदृविक्षतावपशुवदुपवेषदृत्यनुद्वास्यमूलोद्वासनाद्यपोअन्वाहार्यमिति उपस्तृणातिं ततोयजमानस्यविघ्नानिक्रमा दि
पशुवन्नप्रनयनविसर्गः गोमानिनिजघिताशूपोपस्तृणं नमस्तक्षभ्यः आशासानःयहिनावूंध्या नयज्ञंयज्ञपतेमहिः ब्राह्म
णंक्षत्रियंवैश्यंहंतिसंप्रेषःपूर्वदग्निमनादृत्यः अग्नेनरादीनांदेवतोच्यते आदित्यस्तिस्रःसरस्वतीमग्निंदेवता चतुर्थपंचमयोर्देवाश्व
यथासंख्यंषष्ठस्यबृहस्पतिः सप्तमस्यविश्वकर्मा अष्टमस्याग्निःनवदशमयोरग्नीषत्तोमहैकादशीदेवादेवताःस्वस्तिनःइं
द्रःपूषाबृहस्पतिस्त्वंपवस्वा मरुतएवशान्तिर्विश्वेदेवाःप्रेषोअग्नइत्यादिसप्तनदृत्यंतानां अग्निर्देवता मनोज्योतिरित्यय
स्त्रिंशद्यन्मेविष्वकर्मेतिचतुर्णांसुक्ताआहितः अग्निंदूतमजमोत्यादित्रयाणामग्निः चक्षुःसूर्यो विष्णुर्यथासप्तस्यं यज्ञंतनू
नामुक्ताः एष्ट्यादीनांपृथिवीविभ्वरी सिनीवाल्यौउरुंप्रथाविनेनमस्तेस्तुवोविश्वेतमनोज्योतिरित्यस्यसप्तस्य

श्वेत्यादीनामुक्ताः पंचप्रादेशानूरुत्वा इंद्रतनायमिति जुहोति ऋग्वेदो वै चतुःसोधत्वाः ऋग्वदेनैवर्तुभिः सर्वतनूर्गात्वा
भिष्क्रामति अग्निनादेवेनेति जागतविष्णुक्रमणंयजमानस्य सर्वेभिरेनिश्चतुर्थं इंद्रेणसयुजोवयमिति अनुवाक्येनोपेणो हवनीयो प
स्थानं तत्रश्लोकःमेरुव्रजाविषाणायाग्रासनेसिंयदासदा माहिंसुर्मरुतोग्रास्यमासदाऽऽरुविषाणकं पंचमः पदः अवभृथस्य स्थाने
वैप्रक्रमयति अवेदिपक्षस्य वेदिपक्षस्यचानुमार्ष्टियज्ञं चा जानाओषधयः परिस्तरणी रूनराणि परिधीञ्जनानोलूपराज्ञी नेधः॥
वेदकरणं उपवेपंच समूहनालेकरणं देवादेवेषु कर्मणोधामित्यादि एककपालस्यैकवृद्धं सर्पंकरणा जिनमित्याहिपक्वं निवर्हिनरा
णि अन्वाहार्यस्थालीपाचपात्रिनवर्जानि पवित्रकरणं यजमानंवाचंयच्छ संविशंतो वरुणायज्ञंसंनिधेपामि वरुणस्यहस्य स्करस
स्व वरुणायवोज्ञंपोहामिशोभनिधायं वरुणायज्ञस्यधिवपामि ध्रुवमसीत्येककपालोपधानं वरुणांगिरणांन्तस्य स्व व
रुणायज्ञस्यसंदधामि आप्यलेपंमिनाक्ष स्रुवोहविर्धानयोर्मध्येसंप्रेषः स्कंधंचस्रुवस्य संस्पृशंति आज्येनोदेहिन प्रोक्षणीनामभिः
पूर्वः समेनंस्वंतिस्थिवा नूर्ध्वांमपःसर्वानिनयंतिशमध्वरस्येत्यादि स्रुक्संमार्जनं दिवःशिशुमं अग्नेरहमनइत्यादिगार्हं
पत्योपस्थानादि महीनामित्यादि नपोसप्तम्यत्यधन्नचाङ्गिराज्य चतुर्गृहीतान्याज्यानि जमदग्नीनामपि मदाभन्नूमाजो ९६
उपस्तृणंत्यंचानीत्यादिशांपंचानांत्वायंचजनानां चरोस्वा स्रुक्षणस्रुवा ध्रुवायोपस्तृणंति वत्सपवित्रविसर्गं इदमहंसेनाया

अमन्तर्णं प्रहरति सौवर्मा घारयति प्रजापतयेस्वाहा आधाय अग्नीदधः स्रिवःसंस्रवि आपोवाजजितोवाजंवरिष्यन्हेनापांसंमार्गः
भुवनमसि आपोयन्त्यूर्दंनमःऊर्क्ते हिंकृणोमि देहि रूपमेमे नामिकृमणं अग्नेरनीकेचरण्येस्वाहा अग्निर्देवता वागस्याग्ने
योन्यादि सहस्रा सुस्वस्यशिरोसि वर्ष्मोनं स्थवीराय यशोनयशः स्रुप्यतिप्रवरः कंदसिस्वादिमासुधरुणंनस्सोमः घृतवती
वाहुरिति घर्षिवो होमा वाज्यमाजानिर्भासर्वमानयति अनन्वयाजपत्नी रूतरयाअर्धमानीयजन्तरयाप्रयाजंयजति अपयर्हिय
इतिवचनात् अन्वयाजपत्नीउपप्रनंसनमस्तुहीति हुत्वाऽऽज्यभागौवरुणमाहाथ घृतस्याज्यहोत्रेः वरुणंयज वरुणस्याह
मग्नादः नाशिष्ठाक्रूवाघानर्णंकृत्वा मनवाय हिरभिघारयति सुमदग्नीनांपुरोडाशानिदार्यावद्यति अग्नीवरुणाभ्यामनुब्रूहि अ
ग्नीवरुणौयज अग्नीवरुणौधारय इडाभाक्षावद्यतेन अर्धेधेविसमाहि: यद्यन्वयाजपत्नी औपप्रनंसकामानीत्यादि दे
वौयज मजेष्टेति मक्षिनिषद्यसंवपनं नखाग्रंसमंयादि सुप्रयसंवपनमसीति यद्येवादर्णोव्यत्यस्यवाकेनवध्नीहु
वरशारवयाग्रीवाणा पंचभिरित्यादिविकल्पःसर्वत्रेति विधेशेषनिगमयति यत्सप्तसप्तसंवत्सरंत्रिनाभ्यस्तीन्
अक्रधीनस्य मीमृशोअस्यसूनिःसहसयामि यदाप्रदत्यवाभिकृक्रुवादिति नखाग्रेणेति सर्वत्रेतिप्रदत्याज्येन
होमः नखंधस्याज्येनवर्धयत्यनिंगान् यस्यचंहोमः यदेकयाजुक्रुयादर्वाक्होमकर्मादिति यजोमहरणमन्व

रणंपूरयतानिक्वित् समुद्रंवःप्रहिणोमातिसर्गोनिसोमसिन्ताव्यक्षरेप्रधिष्यति विरूतोवरुणस्यपाशइतियजमानोमेरक्षतां
विचरन्तेहरणानिनंचयन्निमंप्रातंपूर्वमेवषासस्रावपलाशमंधिष्यामातियोक्रपाशंविमुच्यजालंवधिमुष्यावभरेधिष्यति देवीरा
पएषवइत्यवभृथमभिमंत्र्यसमिधानइत्यपःअगात्यसशिरस्कावपुषमङ्गलोनदुरुक्रायैःशिरसासहअंगशोधनंमकुर्वंतोमवतःअ
न्योन्यस्मैप्रधावतउषावावांतोयद्दीक्षासइतिसर्वमन्तेअभिषेकंकुरुतःहिरण्यंउपदेशस्रुवंप्रतिमंचमंजलिनाभिषेकःउभेनर्व
सायोनउभयंआनमुशतियजमानःसंप्रेष्यतिउदेतप्रजाविवेशस्रुचोन्नयतिसर्वान्विजःअहनवसमाप्तुदितःअहनवस्त्रधारिणो
यजमानःपत्नीचोन्नीतौमवतःअतस्तद्विधानंदीक्षणीयादिसोमोक्षणीयांतंहिगुणंयजमानस्यसोमोपहननंपत्नीचेनवध्नातिसोम
तत्यक्ष्यापत्नीवरुत्वेनतदेवद्विगावसारयं सोमपरिस्रयणंवाधरिधत्ते वनिसुष्यंतरिक्षमितिरूतं तदाग्नावस्लोतानगरहीयात्का
र्यंकृत्वाप्रतियष्टेरूतावभृथेनयंतमसस्परीत्यादित्यमुपस्थायप्रतिसुतावरुणस्यपाशइत्यदकांतंप्रत्यस्यतिपुनरग्न
मग्निवेशयन्ति समित्माणयःसमिधस्लासर्वउन्नेतारंपुरस्कृत्य अपामसोममस्मृताअभूम अहीयेतिनामकर्मागज्ञानं अ
पामसोममित्यादि आज्ञायेमेत्यंतंसर्वेषांसपत्नीकानांदेवयजनंप्राप्याचमनंकृत्वा अधीस्येधिमहीत्याहवनीयेसमिध
आधायापोअन्वचारिषमित्यपनिषंतेसर्वेसहसपत्नीकाःतमश्लोकःउष्णीषंहिगुणंयदुपत्न्यायस्मिन्नबध्यतेसोमो

सोमोवनेषु यद्वृधंयन्नक्षोमपृश्निश्चं षड्ढःपटलः प्रायणीयावदुदयनीया यज्ञाप्रायणीयानयोदनीय तस्या:कर्म शाला मुखवत्येऽउत्तरेण
गार्हपत्यमित्यादि प्रस्तरमाहरेत् अनुभिमायेनिरिणेपूर्वस्मिन्बर्हिष्युपरिमिद्धानिसहसंनहनं अन्वग्नेत्र प्रवेशः अग्नेव्रतपतइत्यादि
पुरिस्तरणादि पात्रासादनकाले प्रायणीयस्थाली निष्कासनं स्थण्डिलं इदं इन्नराधिघृतवत् अन्वाहार्यवज्ज्ञानि पवित्रकरणं अदि
त्येऽनुमन्यस्वेत्यादि प्रायणीयवत्स्रोक्षणी रासादयेत्यादि पोषणी पत्नीसंनह्योरेनोदेहीति इध्मबर्हिरुपसाद्य स्रुक्करसंमार्ज
नं पत्नीसंनहनंच चतुर्होत्राहवनीयादनं पशुयाजानिष्ठा प्रत्याकृत्यनासाद्य स्रुक्कृत्यमाज्यंगृहीत्वा यजमानस्यपंचहोता अग्नये
नु वहोत्यादि दक्षिणतोहोमः सोमायानु वहिसोमं यजमपश्चाद्धोमःसविचेनु वहि सवितारंयजउत्तरतोहोमःपथ्यायैस्वस्तयेनु
वहि पथ्याःस्वस्तिंयजपुरस्ताद्धोमः चतुर्गृहीतं द्विरासीस्यनुमंत्रणं प्रायणीयावायसिहवीषिचकृमवदाम अदितेऽनुमन्यस्व हि
अदितिंयज मध्येहोमः अहंदेवयज्यया पशुयजमानश्च सहसोदिवः नाहिष्ठादिस्विष्टकृन्निधीयमानः क्रमावदानपक्षे
नाहिष्ठानासंस्थानंनसंस्थाप्यता अग्नयाजपक्षेस्कन्यस्यदोषः यैप्रायणीयकर्मविजः नएवोदयनीयायाः अशक्तौप्रतिप
त्तिपरस्थानाहिभिःकृते रहापिनयेवसमानमवदयनीया मैत्रावरुणीगावशानुबध्नातिकृतेभक्षणेनिरूढपशुबधवद्विधा
नात्यदानूबंध्यास्तिस्रःउत्तरतपवानियोजनं॥ अत्राप्यानूबंध्यायाःकर्म॥ शारवाछित्वा॥ अनुप्रवेशनं।मूलंगृह्य

DR. BHAU DAJI MEMORIAL

स्वास्त्यः आयवणो क्यादिव्य ऋषार्त्वच हूँ हूँ इत्तराणिपाणिप्रक्रतिवत् प्रकृतिवद्ग्रहणमिति वचनात्दीर्घाभावः स्थानीवर्ज्यानि भवि
ष्यकरणादिनिर्वापकाले धानेऽनुब्रूहिनिर्वपामि अग्नीषोमाभ्यां राकायैऽनुब्रूहि सिनीवाल्यैऽनुब्रूहि कुहूऽनुब्रूहि इतिनिर्वापः निरूपणवचो
ष्य इदंदेवानामित्यादि धानाहव्यंरक्षस्व अनुमतेहव्यंरक्षस्व राकेहव्यंरक्षस्व सिनीवालिहव्यंरक्षकुहूहव्यंरक्षस्वेत्यवसा
दनं धानेवोऽनुब्रूमोवक्ष्यामि अनुमत्यैवोऽनुब्रूमः राकायैवोऽनुब्रूमः सिनीवाल्यैवोऽनुब्रूमः कुहूवोऽनुब्रूमोवक्ष्यामीतिप्रोक्षणं उत्करेविर्मिनीत्य
यथाभागंव्यावर्तध्वमितिनिर्विभागः इदंधानाहविरिति पुरोडाशार्थात् इदमनुमत्याः राकायाः सिनीवाल्याः कुहवाहवि चर्वर्थात् हव्यार्जिघ्रा
दानादि धानेवोऽनुब्रूमोवक्ष्यामीत्यन्तं प्रतिनिरूपणादिस्थानं अदितिरसीत्यादि अदितिराज्यमसीत्यंतं कृत्वा धानाभ्योवाज्यंरक्षांसि
सेधतेत्यादि इध्मबर्हिःप्रोक्षणादि इध्मबर्हिःप्रोक्षणं वेदिरसीत्यादि स्वधायिनेत्यः पूषणेविष्णोरूपोसीत्यादि प्राणापानाभ्यामित्यादि प्रति
यत्रनिरूढ्य सूर्यस्त्वाचक्षुषाऽभिपश्यतु विष्णोःमनसेत्यः विष्णवेत्वाहुतंप्राशयामीत्यंतं अग्नयेत्वाजुष्टंप्रोक्षामीत्यादि प्रो
क्षणीसि सोमायत्वाजुष्टंप्रोक्षामि इयंवेत्यादौ एतावत्समवदानं नोक्तं प्रोक्षणाहि विष्णवेत्वाजुष्टंप्रोक्षामीत्यादौ धामासिप्राजापत्यं इदमहंसेनायाः
सूर्मस्योनिः सुरोडासं यजमानोत्यामिक्षां आघ्यासौमेधनवीनिः धानेऽवभृथमणिधारयामित्यभिधारयति इंद्रहवेत्यामिक्षां
जुहोति हव्यवाडग्नेत्वाजुष्टंप्रोक्षामीत्यंतं कृत्वा धानादीनाजुहोति आदित्यंचरुंनिर्वपेत्यादि आमिक्षावज्रमंत्रं

हितस्य पञ्चादासोमेविष्णुस्मरेत् आत्मनः स्वर्गायिनवा इति संप्रेषः सहस्रंब्राह्मणाभोजयितव्याः नवःसमारोपणं प्राजहितस्य
यद्यु जस्वस्वयाणांपंचानांवासमारोपणंएवंकृत्वथक्कयज्ञपात्रैः सहप्राग्दर्वोदवसाय प्राग्दिशासुवक्कदेशंवा प्राच्यारणीभिःसह॥
इमंदेवःप्रेषयतीति देवयजनाध्वसानं विहारकल्पनंकृत्वा मथितोपावरोह्य प्रणीतोदवसानीयाया अग्न्याधानादि अज
स्रपक्षेसर्वंमथितोपावरोह्यायतनेनिधायोदवसानीयेष्टिः अग्न्याधानादि आग्नेयोष्टाकपालःसर्वंप्रकृतिवत् अनड्वा
न्दक्षिणानस्रस्रमानंहिरण्यनाक्षात्मनभोजनंनांतादवसानीयाअन्ते औदवसानीयः हविःरात्रिमनीत्यचैत्रस्यपाथश्चित्वाप्र
धानं उदवसानीयास्थाने पूर्णाहुतिर्वाआहवनीयेवितत्य हुत्वादशसदहोतेनाग्नेयमष्टाकपालंपुरश्चित्वा इदंविष्णुर्विचक्रमइतिस्वाहा
कारेणहोमःविष्णुदेवता इष्टिपक्षेअग्निःरात्रिमनीत्यचैत्र सर्वंप्रायश्चित्तंकृत्वा पूर्णाहुतिः तस्मिन्भावे अवेत्यइष्टिपक्षे
सर्वंसंचपूर्णाहुतिस्तस्मिन्नेवाग्नौ दशहोमा अग्निहोत्रवद्धोमश्च सीमाधानेसुत्यकालकरणारंभः उदवसानीयोन्तरकालं अ
स्माअग्निहोत्रंजुहोति अग्न्याधानिहोमस्योदवसानीयांतनेष्टेअतिक्रमेच प्रमादाद्यस्यप्रागस्तमयस्यात्रेष्टारंभं
केचिन्मानहोमेकृतेअग्निहोमसमाप्तिरिति उदवसानीया पूर्वासमाप्ता पूर्णाहुतौवा समाप्ता अग्निहोमसमाप्तिः॥
विधत्तेत्यध्वरकर्मकुर्वतांप्रत्यक्षदर्शनं विष्णोःसंस्मरणादेव संपूर्णस्यादितिश्रुतिः सप्तसप्तरत्नः एवांवैविध्यवि

धिनेनतालक्षंदक्षिणासिद्धा सोमयेणसहस्राक्षिःप्रयोगस्यप्रदीपिका २ ॥ श्रीसोमयसदाशिवार्पणमस्तु॥ ० ० ०
श्रीगणेशायनमः दुष्टयज्ञोद्धरणंनामसोमयज्ञप्रयोगः गृहस्थोयजमानोयज्ञंकर्तुमिच्छन्पूर्वंयज्ञकर्मसर्वमग्निहोत्रवत् सो
मेनयक्ष्ये ज्योतिष्टोमेनेष्टेनकृतागाद्दरादानदक्षिणोनपशुमान् भूयासमिति विष्णुदादिसर्वं मंदंतीमाजंगंतोक्तिनेनप्रहरिष्ये
नोक्तेयज्ञेज्ञात्वृत्विग्वचनात्तदेव सोमसंस्थायवर्षेवैदिकरणं सोमसंस्थासहस्रसंवत्सरंवैदिकरणं पंचदशदंडपंचपंचैकैक
मंत्रेणैकैकविहरणंवत्सरमासाःपरमंत्राणांविकारमिच्छंति यावज्जमानस्यस्रक्प्रभृत्यवशेषः यावद्भिश्चैतस्यैदधिग्रहायतन
मनातनंमैत्रावरुणायेत्यादि धर्मप्रभृत्यशेषःतत्कथंयावत्प्रभृत्य दधिग्रहमेवपशुनक्षि नासिक्याह्यायाणि नेषांग्रहणभावा
त् चतुर्थेग्रहीष्यमाणत्वंवक्तमसिद्धाह्यासंस्मरणाद्वारेति दधिग्रहंप्रभृत्यादित्यस्याप्यादिनसंबन्धदाभोविरुद्धत्वात् केचि
दिच्छंति आग्रयणग्रहीष्यमाणेनैंद्राग्नःपशुः इंद्राग्निभ्योजाकलमित्यादि अपपतनशंडः अपपुनोमर्कः इ
त्येवकेचित् निरस्तोशंडः निरस्तोमर्कइतिकेचित् माध्यंदिनेदम्नीदम्नीवृषिहरेतिप्रैषोसंडुर्विस्पतः विष्णोत्वंनोअंतम इत्यंतं
स्तोमंकृत्वा पात्राभिमर्शनेहुतेन दधिधर्मेणाग्नःसकलोयानांमासादनादि स्तोत्रंचसवने आग्रयणग्रहीष्यंतीति॥
आत्मानंमेअंगेभ्योमे यज्ञियमित्यादि स्तोत्रियात्मानंमे स्तोत्रियंगानिमे स्तोमास्तनूर्मेयज्ञियमित्यादि अग्निहोमचमसानुन्न

स्थिमध्वमुत्सृजतेत्योराजानमनिरेवुनिनधूनमतोविलइत्यादि आत्मन्मंदिंद्रियंधेहीत्यपस्थायउक्थेरुद्धातिउपयामगृहीतोसीद्राबरुणा
भ्यांत्वाएषतेयोनिरिंद्रायत्वाभ्यांत्वानिसादंपुनर्हविरसिमैत्राबरुणंचमसाध्वर्युरुन्नयति असमर्ज्यसर्जिसंतुरसीतिस्तोमभागः रुक्मस्य
रुजादेवयूःशोभायमानोदृश्वशास्यस्यहनध्वर्युरित्यादिवषट्कृतेहोमः इंद्रावरुणोदेवताकुत्सादेवाश्चंचमसेषुप्रक्षालि
तेषु उपयामगृहीतोसीद्राबरुणाभ्यांत्वाजुष्टंनिर्व्याम्यादि एवमेवोनिरिंद्रायत्वाबाहुभ्यांत्वाजुष्टंनिर्व्यामि पुनर्हविरसि ब्राह्मणाच्छंसीचम
समुत्सृजत्यासुमत्यनि धनंजयोनामस्तोमभागःशेषंपूर्ववत् प्रतिपत्स्यानानमहसयति उपयामगृहीतोसीद्राविष्ण्वग्न्याभ्यांत्वाजुष्ट
मित्यादि नस्त्रजाव्यमर्शने पुनर्नतोविलइत्यादि उक्थेनसर्वंराजानमित्यादि असमर्ज्यादिवरस्योपधीपत्नीस्तोमोपधीरितिस्तोमभागः
शस्त्रांते उक्थमवाचीद्यावेत्याह प्रतिपत्स्यानावृत्तमेषु प्रक्षालितेषु अग्नीदोपचुजानेशारासित्याद्युदवसानीयांते ब्रह्मणोवा
कथासंस्था अथवोऽशिनःकर्मः यद्वावोऽद्राःस्तोमश्चवोऽद्राःशस्त्रंतेनवोऽद्राणिस्यस्मकर्मः मोमेनयजेयीतिवोमे
नवोऽशिनारथंतुरसाप्लाक्षादशाहानदक्षिणेनबर्हिषानुसवनंयानुसवनंयानेनयानेनवोऽशिनारथंतुरसाप्लाक्षादशाहानदक्षि
णेनबर्हिषानुसवनंयानुसवनंयानेनयानेनवोऽशिनारथंतुरसाप्लाक्षादशाहानदक्षिणेनबर्हिषानुसवनंयानुसवनंयानेनयानेनवोऽशि
नारथंतुरसाप्लाक्षादशाहानदक्षिणेनबर्हिषानुसवनंयानुसवनंयानेनयानेनवोऽशिनारथंतुरसाप्लाक्षादशाहानदक्षिणेनबर्हिषानुसव
नंयानुसवनंयानेनयानेनवोऽशिनारथंतुरसाप्लाक्षादशाहानदक्षिणेनबर्हिषानुसवनंयानुसवनंयानेनयानेनवोऽशिनारथंतुरसाप्लाक्षा
दशाहानदक्षिण

नेषु यजासंस्त्वमेवमात्मानं हंसुहरण्यरूपमित्येतेपूर्वमुत्तरेभ्यश्चतुर्भ्यो निवत्तूक्थ्येषाचोद्गायदेवेभ्यइत्यादिषूक्थशा
यज्ञसोमानां इंद्राधिपतेधिपतिस्त्वंयहमध्वर्युर्हुंहोमिचमसाःश्वमसिनउदकुःसुरवाःइंद्रोदेवतामहस्यचमसानांच इंद्रश्चमसं
त्वाशिनियहमध्वर्युर्मंक्षयतिआदित्यचमसानां विशेषः उपाकृतेहिरण्यमुंबोद्गात्रेददातिउद्गात्रेपत्नायाम्बहि
रण्ययज्ञतिरंहोगायज्ञतिवचनात् सहस्यम्बत्तरोम्बनरोदक्षिणोनयाम्बिहोताम्बधारणं अग्नीदोबयज्ञानित्यादिषुदवसानीयांतेप्र
कृतिवत् पोउशिनोयहणास्यस्थानांसर्वेणसवनेनेतिविकल्पः अथैकेषांशाखिनांउक्थ्यपात्रायाग्र्यपात्रभ्यांपचर्य उक्थ्यस्य
आग्रहणेपोडशिपात्रासर्वेणमाध्यंदिनेसवनेनसहस्तोत्रेसवनेउक्थ्यपर्यायैःपंचदशिनेनपूर्वयोःसवनयोर्भागःस्तोत्रेसवनेसर्वैःपं
चदशिनउक्थ्यपर्यायैःसर्वैरायव्यणाग्रहणेन अथिवात्स्तोत्रेसवनेआग्रयणादेवपात्रकात्सर्वैःपंचदशिनेआग्रयणादेवनोक्थ्यग्रहीत्वाद्वा उक्थ्य
संस्थैकनोविकल्पेनग्रहणं स्तुतशस्त्रसहितकतुकरणस्यउक्थ्यपोडशिन्येवग्रहणंकासंयोडशिनः अतिरात्रेषडुक्था
नांस्तोत्रेत्यादिनास्तवर्चसपत्नुकासयोरतिरात्रेनिगदेनः अकाम्यपक्षेविकल्पः अग्निष्टोमेराजन्यस्यग्रहणं स्तुतशस्त्रा ग्निष्टो
मेराजन्यस्यग्रहणं स्तुतशस्त्राभ्यांतुउक्थ्यपोडशिवत् अग्निष्टोमवदेवकतुकरणं एषएवराजन्यस्याग्नि

मनूपःएवंराजन्यस्याग्निहोमत्रयमेवाग्निहोमःसोपिराजन्यस्येतिकेचित् तन्नसर्वेषांमेवेतिभगवतोगौतमेनपुरश्चरसंस्कारे
णचोदितत्वात् अग्निहोडग्निष्टोमसंस्था अथातिरात्रेषडुक्थानांस्तोत्रेषडहस्तवर्तनइत्यतिरात्रः सोमेनयजेतेत्यतिरात्रेयाज्ञ
ज्ञामान्याद्दशरात्रदक्षिणोनप्रजापतिषडहवासेनित्येकेचित् केचित्तावितःप्रथमप्रकृतिकेचित्स्थाप्यः तत्राधिप्रायेणएवप्रथम
यज्ञेनप्रकृतीतिनिगमांसकाःइतरेषांतुनकाराःकामरहितेनैवसंभाष्यकारोणाह अतिरात्रेकेपूर्वमित्यत्रअधिकृतिरात्रि
रात्रइतिछंदोगमतं सहस्रदक्षिणाःसर्वमग्निहोमवत् परिधयंतिमानेहत्वासप्तदशादीध्यध्रुहतिऐंद्रमसीतिमध्यमानियं
वविश्वजनस्यछायेतियंत्रसदस्यसदोसीतिसप्तकृत्वोकरणकालेनजुहोति नीपस्यशीतिचयमग्नेइतिवदनुसंस्थायैवप्रप
द्यतेपत्नुकालेसारस्वतीमेधीसरस्वत्येत्वाशुष्मंपाकरोमास्यादिउपाकृत्यैपंचहोमेषुस्वाहेमेहोमःनोहःमिक्रीतोयंअनूत्वं
ध्यावत्येवध्यमानंउपाकृताशामामानोहव्यमापोदेवीःस्वदतेमंतेषांयाधिरेदेवाःस्वाःस्वराडन्नमाशुंहव्यवतीःसंज्ञपय
तओषधीत्रायस्वैनंहिंसीःसरस्वत्येमेव्यावपायामेदसोनुरूहिइतिपेषःसरस्वत्याअहमन्नाद्यंसरस्वत्येपुरोडाश
स्यानुरूहिएवंप्रेष्यवाचयन्नाद्यमित्येवऐंद्राग्नइतिमंत्रेदेवत्रायंतीमवसेसत्रायःसरस्वत्येप्रेष्यहविषोनुरूहिएवं
प्रेष्यवाचयन्नाद्यमित्येवपोडशयमसेसुनुतधूतपाइतिनोनेनःसर्वमितिमेधःपयोदत्राभ्यःश्रमसगोभ्योराजा

मन्त्रनिरेचयित्वाऽऽडशचमसेऽवनयनंऽऽडशिनाप्रचर्यप्रक्षालितेषुरात्रिपर्यायैःप्रचरति प्रथमपर्यायेइंद्रायत्वाधिशर्वरायेतिहोत्र
चमसस्योन्नयनं द्विनीयपर्यायेमैत्रावरुणचमसंइंद्रायत्वाधिशर्वरायेति तृतीयेपर्यायेब्राह्मणाच्छंसिचमसं चतुर्थेऽच्छावाकचमसं
प्रथमाभ्यांगृहपतिध्वर्युःप्रचरति उन्नराभ्यांप्रतिप्रस्थाताऽयंवःप्रथमःपर्यायुःएवंविहितोद्विनीयतृतीयचतुर्थोऽपर्यायो सर्वेचेंद्रायेदमि
तिन्यागुःसर्वेद्वारात्रिनिनिषद्यचमान् अग्निमारुतिपाषाणायवेत्यारभ्यअनुरोहोत्स्यन्नाःद्वादशकपालेनेष्ट्वाऽनुरोहाःपुरोडाशा
प्रक्षालनेषु नमःपृथिवीप्रस्कन्दायाग्निंद्विकपालंनिर्वपति कर्मणोवामित्यादि द्विकपालेष्वपूपेषु कृष्णाजिनादिषु अपरमन्वरुनः
पात्रीपवित्रकरणादि अग्निभ्यांऽऽज्यंहविर्वपामि अग्निमोहव्यरक्षेत्यादि पात्रयोगायेडाकपालानांसमवानिःकपालोपधान
कालेऽग्नीदोपयजामंगारानित्यादिनोद्वाभ्यांसंचाभ्यांसुपधानं प्रस्तरणांसंगिरसांनपक्षानयेथां अध्वर्युःपत्नीनाम् पवित्रविसर्गःवृहदग्नेऽक्षीणामृ
त्यादि तूष्णीमग्निधारणं त्रिर्यजेतीध्माबर्हिषःप्रक्षेपः अथयज्ञोयोनःकनीयः अपनमग्निमीळतेत्यनुवाकेन समानेनपंचहोता ननोध्व
र्युःपूतपक्तेतिवित्यादिनुक्तेनःसर्वमितिप्रेषः होतृचमसस्यान्नयनं दधानिःकलशावित्यादि अन्वाहार्ये संधिचमसेवो
याकरणंच चमसेष्वासिक्तेषुसोमभागाः स्रुक्प्रणयनं वृत्रहेवदृः शोसामोदृढ्व आदित्याभद्रिंत्रशाल्लस्यपरिधानं उपयमनीर्वा उ
य शास्त्रस्य पंचहोतारंयजमानः प्रतिप्रस्थातारंकृत्वासुपस्तीर्य अग्निनेषुरोडाशंसर्वहुतंजुहोतिवदायहिरभिधारयति १०३

पंचावत्तीभिः अग्निमयंतिरोअद्भिर्याताः सोमानामनुवूहीतिप्रेषः अग्निमयंतिरोअद्भिर्याताःसोमानोप्रेष्यूषद्दक्षेतपुरोडाश
स्यचमसानांवहोमःहोत्रचमसमध्वर्युरादत्तेचमसाःअमसाध्वर्यवःपुरोडाशंपाषाणिप्रस्थातामध्येपुरोडाशस्यहोमः अग्निनःसोमाकु
तयःअध्वर्युर्होत्रचमसंजुहोति अग्निनोरयिमितिद्विर्जाघन्यादःचमसानामग्निर्देवताहोत्रचमसमध्वर्युःप्रतिभरत्यसि सर्वान्च
मसान्द्विर्होत्राप्रसच्यसि चमसिन्नःसोमान्याह्यंधसेतिप्रतिभरत्येषतेपर्यायोयज्ञचमसेषुप्रक्षालितेषु अग्नीदोपयजामंगारानित्यादि
उदवसानीयांतेऽग्नीदोपयजाः [illegible] यदाग्निभ्यांसोमानामितिप्रेषः [illegible] यदाप्रोत्यग्नूविष्णुःनदसोर्यामस्यासोर्यामस्यंतस्यप्रयोगःसोमेनय
ज्ञेज्योतिरोमेणासोर्यामेणातिरात्रेणरथंतरसाम्नाहादशाहानदक्षिणेनसर्वान्कामानवाप्नवानीतिसंकल्पः विष्णुदसिसर्वम
तिरावत्संधिचमसांतरुक्त्वा संधिचमसेनपूतपक्तोविलइत्यादिनोनेनःसर्वं चतुर्भ्यःचमसगणेभ्योराजानमतिरेचयति॥
पथमेपर्यायेअग्नयेवैश्वानरायसुरथचमसानुन्नयने इंद्रायत्वेतिद्वितीये विश्वेभ्योदेवेभ्यस्त्वेतितृतीये विष्णवेशिपिविष्टायेतिचतुर्थे रात्रिप
र्यायेषनूनुरथ्यानांप्रथमाभ्यामध्वर्युःउन्नराभ्यांप्रतिप्रस्थाता अंतेपूतभृतोविलइत्यादिउन्नेनःसर्वं प्रथमेवेषमोरसीति
सोमभागःउन्नरेषांचषाणांचस्थविरसीति तस्यनिरभ्यासः प्रक्षालितेषुचमसेषु अग्नीदोपयजानिस्थाचदवसानीयांते
यदाग्निभ्यांसोमानामितिप्रेषः तदाचतुर्णामपिचमसगणानामग्निर्देवता पूर्वस्मिन्यज्ञे संधिचमसवदितिपक्षेअग्नि

DR. BHAU DAJI MEMORIAL

लिंगवचनएवंनपुंसकलिंगेऽभवतः नोहः हिरण्ययपात्रादुत्तरयोर्नपुंसकलिंगयोःसंनिपातेनपुंसकलिंगं विशिष्यतइतिव्याकरणस्मरणेः ना
त्मयणाइत्यनिवेहिरण्यनार्घ्यधेनूनि अग्नयेहिरण्यमितिहिरण्यप्रतियहःब्राह्मणस्यैतावत्कथस्यस्यकृत्यगामितिधि
नोः अत्रयज्ञोऽभवत्यजमानस्यपुनराहार्यत्वात् यज्ञसंचमइहिवर्जब्राह्मणोभोजनांतेननःसोमःप्रवाकवरणादिसोमक्रयणकाले
त्रिंशत्क्रयःदक्षिणाकालेशतंचनरःमाहेंद्रस्यस्रोचोपाकरणकाले अरणीस्थाचहिर्भावउत्तरेषुपक्षेषुबहिस्थानेवहिरवकास्ता
भिश्चयथासंख्यमाध्यंदिनपवमानेरथंतरसामकाले रथघोषःकर्तव्यःहहस्कोऽपिहोतुःपक्षेघोषःकर्तव्यःत्रयोदशानिरोचेषु
पर्वसुनोर्मासेषुपुनःमादसर्वेषुपुनःपशुस्थपचोऽजेछहस्यनिसवचदधिनिषेकार्थमितिकर्पदिनाप्याकारिणोक्तसवाना
मोनेनसमादिहाग्नियेकः कृष्णाजिनमाग्नेयेनछहस्येनयुक्तमिनयर्चास्तुकामंजिनोःसंज्ञानेवाना मोहेंद्रेस्तयुमाने अग्निरि
क्तोवैविशोयउक्तःउंनयकालेसंधिचमसचमन्यरणकल्पयेत्अग्निमांद्यकालेचतुर्णांशिपशुकेसमाने प्राणाग्निनिप
र्वणिनेधानवासहतेयोजानइति यज्ञोऽभूयस्यानिविद्यस्यसौत्रामणीपयस्याच नाविकनपुंसेन्यनरा इतिसर्वत्रा
नोर्यामः इतिसंख्यानीसेदः प्रथमःपशवः क्रतुपशावेकादशिनाग्नेयेकपाले आग्नेयेयहोनेइत्यारभ्यनाःक्रतुपशा
वः आग्नेयाहिचारूणांनाःएकादशिनाः नेषकसौविष्कृत्यंते नेषांसमवायेसहप्रयोगउपाकरणप्रोक्षणादयआवर्तते

यथाजादिसंकल्पविधंते तस्यकर्मचूपाकृतोयादिदीक्षितस्याथाहवनीयेअरण्येयास्रुवमाज्यशेषमित्यादिअत्रेव्याख्यानगामित्यायाछेद
नांतमेकेकस्यावनेते मानेनसहर्णवेकेकस्य एवंचोदशानोसर्वेषांप्रथमपशोपाणाहरणंनोपशायस्यसर्वत्रस्याग्नावैष्णवइतिःद्वादशस्रुवः
अधिमंथनंशकलंसुरुवादाहरति अंजनशकलंसर्वेषांउपशास्यचस्रुवः वेदिमानकालेएकोनपंचाशदंगुलेनपंचविंशेनरज्जुसं
मितेनदंडेनवेदिमानं आग्निमारुतकालेअग्निस्तवेजानपशुमाग्नेयप्रयोगः अग्नीषोमीयपात्रकालेएकादशिद्युणारशनाद्वेत्रिगुण
इंद्राग्न्यहंद्वादशानाकालेद्वेवस्त्रेमाहिनेरशनाद्वयस्यामितिदाने परिवीरसीत्यनूहेनाग्निंपरिव्ययति उपभीरणिमग्निस्तविमा
दित्यादिप्रस्तरमितिवस्यसुवत्सवनीयस्यपरिस्तरणंनकरोति नवानेहस्यत्रशाइतिमंत्रेयज्ञस्यहव्यमिस्रुवःपरिस्तरणंनेडादध्यो हा
भ्यांरशनाभ्यांमेक्षंस्रुवंणापरिव्ययति सहोपशयमग्निसमीपइतराच्छूपात्सोपशयाच्च सवनीयस्यपात्रप्रयोगकालेद्वेरशनाः
पाशावाविमुच्यतइत्येतेऽग्नि विक्षुस्रुवमाप्रयुनक्ति चतुर्विंशतिमिद्गुणाःएकादशद्विगुणाः चतुर्हुत्वेहिस्रुवेकस्रुवाक्षुभीहृदयशू
लानिचैकादशा स्रुवेणवहिष्यवमानेसंप्रेषेषपशुभिरेहात्वेहःयज्ञार्थस्रुवइतिवचनाद् आग्निमंगृह्णातीदंवस्मेतेत्यभ्यादानं॥
अग्निस्तेदक्षिणतोऽसमात्रेचतुरधिकशतांगुलेपरिलिखतिउपराःसर्वत्रप्रादेशविष्कंभाःएवमग्निष्णादुन्नयनःएवंव्यत्या
सेनदशानांपरिलेखनं अध्वर्यावेतिनियोज्य चमेशिक्षइतिप्रक्षालनं परिलेखनकर्मणाउपशयंप्रक्षालयति एथिव्यैतेत्ते

स्याहिभोक्षणमेकैकस्य सुंधतामिनिशेषावनयंदशास्रुस्वसंशेषंउपशायस्रुनउपदेशास्रुचस्रिस्रुपशायनिधानं नचैनाक्रुंस्कारान्

यवोसिपित्रणाःस्रुसदनमसिघृतेनद्यावापृथिवी सुंधतामित्याहिद्याकलहोमांतंप्रत्यवटमावर्तने चूपाचाज्यमानाधानुद्रुहोतिपेपः

रूपांजनादिहाभ्यांपरिष्वयणांतमेकैकस्य देवस्यधामिस्रूहेनाहानं परिधीरमीत्यविकारेणाउपद्राचस्यपरिष्वयणंकृत्वाइदम

हंशाउमिंवाक्यमिंदस्यवज्रेणाभिनिदधामीतिनिदधानि सूर्यैचक्षिमनिस्यविमहिस्यंनंकृत्वा दिवःस्तनचस्येतिस्वरूणांनं

चैणादानं आसन्नानामंतरिक्षस्यत्वेत्यन्तर्हेण वयंहनंरूपमेदानोपद्राचस्य मनःपस्रुलोक्षपनं रूपेत्येतिबर्हिषीआदायद्रुहनशा

खांच अग्नयेत्वाजुष्टंप्रोक्षामीत्याग्नियुमग्निरुसमीपस्रुपाकरोति निधायबर्हिषीआदायसेचद्रुहनशास्वयास्रस्त्येत्वाज

ष्टमित्यग्निरुसेकान्तरमिंचद्रूपेनिधानाद्रुमेवबर्हिषीआदायद्रुहनशाखांसोमायत्वेत्यग्निरुस्यदक्षिणाद्रुपेरथंव्यत्यासेनैका

दशपस्रुपाकरोति आग्नियःकृष्णग्रीवःसारस्वतीमृष्यस्रुपाकाःकृष्णेमेषा पस्रुंसोजातिविशोषाः कृष्णग्रीवःकृष्णांधरःसेषीपसिस्था॥

बभ्रुःकपिलःश्यामःकृष्णाःशितिपादःश्वेतपादः शितिक्रुवर्णाः आचार्यमनस्रुव्यन्ये अरुणःसंध्यावरुणाः कृष्णाग्रः

वेत्रुदण्डस्रुचस्रुहितः सुन्वेनमभिधिनः अधोरामःउरः परिधीकृष्णवर्णः पैत्रःसुपगानसुस्योमेषः उपद्राचमारण्यपस्रु

निर्हरेत्॥ कृष्णाग्रगलेपस्रुरितिनिर्देशः हस्तेनपस्रुरितिउपाकृत्यपचहोमेनुहः कृष्णेयान अभिक्षिनशरीरे ॥॥नि

क्षीनइमेयज्ञियेभागधेयेसु येवध्यमानास्रुग्रहाकृतायूशामाबुभयेयेनुपाशुःअग्नेर्जिह्वमसीत्याद्यभिहोमांतंसकृत्साधिनेषणश

रनादाग्नाहिनिधोजनांतमेकैकस्य यूपस्यदक्षिणतःसर्वेषांनियोजनंपूर्वोक्तकमेण अन्यत्रौपधीभ्यःप्रोक्षाम्यग्नयेत्वाजुष्टंप्रोक्षामी

द्विवाक्यांतानांचोक्तकमेणप्रोक्षणं अथोयेतरहिस स्वांतंविद्धिनिकमेणहवाग्रदेनाभिमंत्रेमंवीरुध्यमाचार्यप्रत्याकम्य सेनेप्राणइत्या

दिसयज्ञपतिशिरसंतकमेणसर्वेषांकृत्वा अवासमंजनादिदशप्रयाजानिपुरुषसूक्तसर्वांतनस्रि स्वधितेमैनंहिंसीरंजनंअभ्यनराचा धारा

यास्रेवनस्वधितिमाग्नेयमंत्रांतनिरुस्वरूग्रहनं पुनःस्वधितेरंजनं पुनर्यूपेस्वरुग्रहनं मेध्यास्वरुणांजनपुनर्यूपेस्वरुग्रहनं

एवंयावदंगानांस्वेनस्वेनस्वरुणास्वधितिमंथंजनंकृत्वास्वमित्रेस्वधितिमित्याहि पर्यग्नियइत्यार्ग्नियंरथंतंनेनस्वर्गंयात पति

निस्तेमितिपूर्वेणांयाधस्रिरिदेवाःस्रुस्वराडित्याहिसर्वेषांविमोकःतंनेन येवध्यमानाग्सकृत्रेवतीर्यज्ञपतिमित्याहितं

दक्षिणेनप्रत्यंचमित्यंतमेकैकस्यकृत्वा एवंकमेणसारस्वत्यादींरेवतीत्याहि एवमेतं आम्नाव्यप्रत्याम्नावणेकृतेउपप्रेष्ये॥

स्रुक्करणोवध्यगोहवनंग्रथमेषोपसुंचानाद्यावर्तने नानाप्राणहनिवा एकादशकृत्वःपथिव्यासंपचः अमायुंकृण्व

नःसमयजत एकएवशमितासर्वेदर्शनात् स्वर्विदस्यस्वरित लोकविदस्यलोकमित गातुविदस्यगातुमित नाथविद

स्यनाथमित नवाठवेनादृष्टिमयेनरिष्यथदेवाःस्रुदिश्यपथिभिःसुगेभिः यमयंनिःनमसा दधात्यिस्यविकारेण॥

आशानोवशाज्ञापानेभ्यः नानाप्राणः पक्षभ्यः अधियंतुपाय्यः मासानूधश्छंदः इंद्रस्य भागः रथंधमिनिषक्तपवेरथमिनिहूयोस्तंचे
णावापस्थूनानयनं तंचैमनेहरणमिनिमंत्रेणात्र सुस्थेपस्थुमन्वारभ्यास्थावणादिसंवत्सरमेणसंज्ञासेषु यदस्थापारे अवाशिषाथामि
निहूयोःअवाशिष्टमिनिमंत्रेण एवंसर्वाभ्योमंत्रतंमंत्रतंनियमायोगएवमेवियाज्यो अवेयिहूइतिहूत्वा अमंथंस्तंते अपस्थाधि
षाथां अपस्थाधिष्वं निमेहूधंस्य निमेहस्तः शाकलकृतः शाकलकृत समज्ञाथां समज्ञाध्वं इत्यहः संज्ञपनहोमेयत्यशोमासु
मंत्रमनोपहिराप्नुते अग्निर्मेत्यादिपूर्वशास्त्रया वपामपणीनां वामिनारज्येनन पाशेभ्यःपक्षुभ्यंचन वपामपणीभिःस
ह अग्निर्मेपाशमित्यादिसुस्थेस्थपरीतेरंमंत्रेणवारणानांसर्वासामुद्वासनं अरातीयंतमग्निमिनि ननःपितेपस्थानित्यादिसुधाभ्व
रिषाइत्यंतंप्रत्येकंहुत्वाशोमधीभ्य इतिपक्षाप्यायनमंतेनिनीय ओषधेत्रायस्वैनमित्यादि अमलयेत्यासुपस्थंनामीत्या
दि वायवैस्थेनाग्निमेध्याःपूर्ववन्नामनिर्देशः अंतेयपशोर्लोहितनिरसनंचेषा केचिदरसनामानास्थेनि वपोधरणाधिधा
नं मस्कतमिनिज्ञाग्निचेषनिनयति नूमस्कूर्मस्य वल्गुरेकदेशा वपामपणासुनरन्वारभते अजमानः सर्वाःनिर्दश्था
मिनिमंत्रेषा वाचोवीहीत्यत्रस्वसनंपर्यायेषास्वस्याःस्वस्याः स्वाहुतइतिमंत्रेषाग्निहोमः स्रुत्रानियारणानंचेषा च
ज्ञआत्मोस्यन्नूहेनसर्वयत्रान् केचिदूहनिछंनि मेवआत्मनःपवित्राःविनस्किरे आत्मन्वंनःसोमघ्नवंनोहि

देवावगडतस्कर्वाविदत्रयजमानायमह्यं हहतगाहंहतगोपतिं संचेषस्य पिप्पलाओषधीःक्रियेत्यासादनं हहमित्यासन्नाग्निमर्श
नं प्रसुतहियासोमांहसिःउत्तमप्रयाजादिपूर्वपरिषद्यहोमांतंहुत्वावपाभिःपर्यायेषाचरतिवासएवपयाप्रचर्यांतरपरिषद्य
होमःसारस्वतयोस्यैवंस्थिरमनोसोमाग्नावहंकृतासुमंत्रणं सेवांतुसरस्वत्याअहंवाचमन्वाग्नेमिनिस्थादियज्ञांगवैकृती
रिनिसूत्रकारपठितक्रमेणवपोत्खरणाग्निधारणंपर्यायेषा स्वाहोर्ध्वनभसमिनिवपामपणानांसंचेषाग्रहरणंसंस्रावणंच॥
अथचात्वालेमार्जनंप्रातःसवनायसंप्रसर्पतोत्यादिसवनसमाप्तिःमाध्यंदिनेपुरोडाशानांआग्नेयादि अग्नादोमूयासंवाचम
माद्यंहचहाग्रजनिष्यायअनाधृष्टःप्राणैःसंयुज्यइंद्रियावीइंद्रियाण्यमादः अग्नादःअग्नादइतिक्रमेणस्तनयसवनेअग्नी
षेणस्तवनेपशुसंज्ञदेवतेनिमेषःस्तनइहवीःइत्यामिक्षेत्याद्यनूहःसंनेमनसाअग्नयेजुष्टमनिर्वापामीत्यन्यस्य
दाज्यमानस्यसरस्वत्येनिक्रमेणयस्तआत्मेतिचक्रमेणउपांशुमेचणंतंचेषा हहंहगाइत्याद्यासादनांतंमेकैकस्यस्व
स्वसूक्तस्यपार्श्वतोधारणंक्रमेणासन्नाग्निमर्शनंचसरटूपस्तरेषु मेधातायेअग्नेयस्यदेवताग्यदाग्नेयोविरूपाक्षा
ग्यनहाग्नेवतस्योपरिहिरण्यशकलंसंहत्यामेदसाग्नाहत्यादेवतसोविरूपाक्षयोरिडायाश्चोपरिष्टात् हेवतस्यहिरण्यश
कलंसंहत्याभिघार्यवसाहोमंगृह्णातिहंःप्राणइतिहुत्वा अग्नयेछागस्यहविषोनुब्रूहीत्यादि अर्धचैवसाहोमंशोच

मन्यत्र रात्रसूक्तेरेषांवपस्तरणादिवसाहोमवोषनिधानांतंकृत्वाचागःसरस्वत्येमेष्याहविषः सोमायत्वागस्यहविषइत्यादिमेषः यथा
लिंगंवैकृताशिनिकृत्तानुमंत्रणं शिष्टामंत्रासाम्नाध्यवत् वरुणस्यत्वसाहोमंकृत्वाशिष्टमानीयदिशांयागः सरस्वत्येमेष्याहविः दिशा
मुपस्थानंकृत्वाप्रत्याकृमंत्र पशुवत्पशोरुपदाज्यग्रहणं पुनरन्वाआज्यग्रहणमेव आज्याभिमंत्र्यदिवस्त्वेत्यभ्यादानादि पशुवत् शाखासुस्वीय
स्यपुरस्तादुपसमानं यदोत्तानिकृत्वा नपितृणांसदनमसिहोध्रुवांपरिव्ययणांतंकरोति तूष्णीमेवपशुत्वेऽवाक्रमणमुपावरोमी
त्यादि एवमितोऽग्नेर्दक्षिणतएव होत्रकाश्चास्योर्दैवमानुषयोर्मनुष्यान्कृतान्तात् अनूबंध्यायां पर्यग्निकरणांतपक्षे एकादशाज्य
भवशेषयति अस्मिन्पक्षेनयाभित्रेस्वधितिमतीदानं पर्यग्निकरणकृते अपाद्येषुकृतेषुपशुमुत्सृजति त्वष्टृदमित्यादेशत्यागः
अवत्तान्समाग्निः पशोःसमाग्निर्वा पशुमुत्सृज्याज्येनशेषंसंस्थापयेत् यासामूधंरित्यादिनेडायागः संज्ञपनहोमस्यर
शनोत्सर्जनं तस्यलोपः पशुदानयनादिमार्जनांतंकरोति वाक्कआयायतामित्यादि रूपिण्यलाबोधारित्यंतेलोपः घृतवती
रात्रुत्कल्पमप्रयाजांतंकृत्वाध्रुवासंपदाज्ययोरभिघारणंकृते आज्यभागौचरित्वापरिषेचनहोमंकृत्वाऊर्ध्वानुपस्तीर्य हिर
ण्यशकलमवधायरक्तेचेणवपात्रस्थानेऽग्नावाजाजंगरंकृति तूष्णीहिरण्यशकलमुपरिष्टात्कृत्वाभिघार्यत्वेष्टागस्य
वपायामेदसइतिप्रेषः ज्ञानवेदोवपयागउद्वासनिस्यवृहन्होमः सासाम्नाध्यवरुमंत्रणं पशुधर्माज्यमितिवचना

त्र उत्तरपरिषेचनहोमः नसंस्तरविष्णुक्रमहोमः चषालप्रणयनसंस्कारस्वाद्यं पात्रैरभिर्मार्जनं यस्मिन्मार्जनपुरोडाशास्तेन धौवाज्यसुरर्हो
त्वाद्यैः पुरोडाशस्येत्यादि यद्देवत्यस्येतिन्यायेन यद्देवत्यः देवना सिरुक्तस्यानेन धौवाज्यसुरर्होत्वाद्यागः अग्निर्देवता प्राग्विधेयस्याज्यस्याव
दानं ननश्चनस्रुचयस्रुचणानि इत्यादिभिर्नवभिः ह्रीः इत्यभिनिधायेत्यादिभिर्लोपः क्रूरकर्मपक्षतोहिरण्यशकलाधानं ममीतामेयेह विष्ण
रित्यविकारेणसकृन्मन्त्रेणाघारावाज्यभागौहुत्वा इडामन्त्रणं हुतानेत्यादीनामस्कालेहिर्हिरवदानं एकादशशकलोमन्त्रेण नस्रुचीन
त्रैवयमसिनोविष्णुकलोध्रुवानएव हिरण्यशकलोउपयमनाभिघारणंच आज्यस्थाल्याःसमनक्तिवृहामयधीनि अपांत्वोष
धीनामित्यभिनिधानएव समिधिनिधायाघारावाज्यभागौहुत्वा समिधामित्यादि अधर्वचित्सास्कालीयस्या
ज्यहोमः चषालहुतेहोमः स्रुक्स्रुवसंमार्जनेन नाशिष्यादिवनस्पतिस्विष्टकृदिडाप्राशनोत्तरस्थाल्यौदोपयजानेगारमित्यादि आज्य
स्थाल्याभवदाज्यसक्तुरंगारस्थाहेतिहुतशेषहोमः जयतीस्थानिआज्यस्थाल्याएव नमदर्शवत्समिष्टयजुः नपसुचन् अग्निस्त
णीहिनूहरयस्त्रोत्रासनं विष्णुक्रमादिशोमसंयतनमस्वरूपः नमश्चरंचमश्चशिक्षासणमीजनं ननपसुपुरोडाशाद्यनुवं
ध्याकर्म नयुस्त्यापत्नीरेविहवि रित्यादिकृतोःसमाप्तिः यदिकामेष्टीकर्मैकारशीस्यात् कृमिरणाकापिष्ठलीएकादशिनी
अग्निश्चआग्नेयश्च नस्त्रोमश्चनदक्षिणानश्वैदूरुःचरोश्चसारस्वत्याद्याः दक्षिणेषुसूर्यश्चसावित्राद्याः व्यत्यासेनद्

क्षिणापवर्गाःएवमुपाकरणक्रमः अग्निश्चआग्नेयं उत्तरेणेंद्रं दक्षिणतश्चैंद्रं उत्तरतःसारस्वतं दक्षिणतःसावित्रंउत्तरतःसौम्यं दक्षि
णतोवैश्वदेवंउत्तरतःपौष्णं दक्षिणतोमारुतंउत्तरतोवाहस्त्यंदक्षिणतोवारुणमितिक्रमेणोपाकृत्योपशयनिर्देशःएकपूर्व
कापेयास्यात् आग्नेयस्याभिनिधेयंदक्षारस्यतस्यकृत्तादीसौम्यादीनांवाहस्त्यंत्वेवानांमतःसावित्रादिवारुणांतानां यथासूत्रक्रमे
णोत्सर्गः तामभिरात्रचरमआरभेत अतिरात्रचयसाहिरात्रादयः अहीनाएकादशरात्रपर्यंताः तेषामालंभनिउपदेशःएकविंशति
रात्रआलंभनःसप्तदशोदशरात्राणांसंख्यःतस्मादतिरात्रचरमःसद्यस्कालेनहुति सर्वाणिषोडशातिरात्रप्रकृतीनचमवतिउपदेशाः सत्रे
षुप्रवासचर्येति हितीयःपटलः वासिष्ठोत्रआज्यागिरोमेशोहिरण्यउपर्यंतरागगर्ग्याभोयिप्रवराः तस्यवैषासिनोवासिष्ठा
त्रलिष्ठोवसोतिदर्शपूर्णमासयोर्विहृतं तस्यप्रकृतीनामिरिषन्मनोवत्सयेवत्रलिष्ठःएवंवासिष्ठोभवति अथवाप्योवाकृत्रिमोनो
मप्रागात्सूरश्मिरसीत्येनमारोहणमर्यंहागंस्तोमभागहानं अभूर्णुषायानिकृतीष्टिकृत्येतेतुषाज्यसूक्ते नेतमेकंत्रिंशयः तक्र
तस्यास्यवोम्न अन्येषंगमतयोःअमरालक्ष्मनर्धिःतृचवाज्यमनं सर्वेषाम्त्रिषाकृतीपरमेवाज्यतंत्रेषेइदंविष्णुः भूर्णुवः
सुवरितिप्रायश्चित्तं राज्ञोमानादिषु दक्षिणतआस्ते तमाधिवाज्यमनं सरोहवि धानेषु संभायमानेषुवाज्यमने अभ
र्णुकर्मत्वात् शोमसुक्तंपूर्वमेव स्तोत्रियःपटलः दक्षिणाप्रतिग्रहीष्यन्प्रसदश्वोपानंकृत्वाभ्यावर्त्यप्रतिगृह्णीया

त् अधोवायोर्नयनमपानुवं अग्न्यादित्येभ्यो देवताभ्यः प्रतिग्रहणे नासनस्त्रिसंकल्पः हिरण्यमग्नये वासः पुरुषविशेषमादानमिति
देवस्य त्वेत्यादि देवदक्षिणेत्यंते अग्नये हिरण्यंतेनासनत्वमित्यारभ्य ज्ञानस्तोगीरसस्त्येवमंतं प्रतिग्रहे यथासंख्यं सर्वत्राज्ञानमंते
षु पुरुषाणामाविशः देवस्य त्वेत्यादि उपरिष्टादन्याधिः तेनासनत्वमित्यादि अनाज्ञानमंतेषु ज्ञानस्तोगीरसस्त्रिनेनैव प्रतिग्रहः
ग्नास्त्वाङ्गैतन्निनिति चयमित्यंतमुक्तं सोमाय वासस्तेनासनत्वमित्यादि वासस्यतु संगवः कृष्णयजुर्वेदेनासनत्वं एकेन हस्तेन तथा पवित्रान
मेकेन प्रतिग्रहः वरुणाय वासस्तेनासनत्वं पूर्ववद्ब्रह्मणस्पतये उरुर्यंतेनासनत्वं अग्नये प्रायश्चित्तये प्रतिग्रहः ब्रह्मणेनासनत्वं अ
ग्नयेजुष्टेनासनत्वमिनिवा अजाशब्दस्त्रिसंख्यो लिंगाच्चेत्यादुष्टोवि तेनासनत्वं अधिर्मेघः अभ्यंतरः सर्वेदस्सर्वक्षिणो
सहस्रेवैसधिश्चयमाभ्यधदक्षिणो निर्कल्पा अभ्यंतरगर्दभो तेनासनत्वं उपदेशात्तु निर्कल्पा अभ्यंतरं तेनासनत्वं निर्कल्पेगर्दभं
तेनासनत्वंइति हिमवतोहाल्मलं तेनासनत्वं अग्नेनप्रतिग्रहः गोधर्वेभ्यस्तद्वत्तेनासनत्वं अश्वतरोभ्योलंकरणंतेनासनं विश्वेभ्यो
देवेभ्योधान्यंतेनासनं वाचेक्षं तेनासनंउक्तंजैमंतेनासनत्वमिनिवा शाकाश्वमश्वतरीनगर्दभं तेन अश्वतरस्त्रिनेनैव वत्सतरीगो
दनमित्यादि देवदक्षिणेवैश्वानरायरथं वैश्वानरः पत्नयेस्युक्ताजारवीराजानावद्गोदनमनुदेवदक्षिणेगोदनंयेरथंतरे १३०
नासनत्वमित्यादि यत्किंचाभाषान्तं अपाणिद्वयंतस्मर्वेषु ज्ञानस्तेनिप्रतिगृह्णीयात् चूर्णपात्रोपबर्हणादि हिरण्यय

वासआदत्तश्वश्च॥अवधारणानपुरस्तात्सावित्रीमोपरिष्टाद्वाधिः॥नहिरण्यादीनांविकल्पः॥अनाज्ञानमंत्राणांअप्रा
तिनोसुज्ञानस्याप्रतिग्रहमंत्रामंत्राणांसोमसर्वदेवैसदक्षिणेचसंभवः॥एतेप्रतिग्रहमंत्राःयद्वैतंत्राथीनामेवदक्षिणानोप्रति
ग्रहमवेयः॥देवावैवरुणमथाजयंतिनिश्रुतेः॥तलौकिकानांप्रतिग्रहे॥अन्यदाहार्त्वियजमानलिंगत्वात्॥अंगदक्षिणादि
ष्वप्रतिग्रहमंत्राः॥समित्स्तुतिस्तूपस्तूयनमंत्राः॥आदधातिस्तोदितत्वात्॥उपदेशात्सुतोग्निरितिप्रधानदक्षिणेति॥सर्वत्राप्यं
गदक्षिणासुकेचिन्नयनमाहुः॥तत्रत्रिसूत्रकाःस्तुदृचपूर्णमासयोःप्रतिगृह्णमः॥उत्तरतःपरीत्यस्माह॥तस्मान्नयनसंबंधः॥ ॥चतुर्थःषष्ठःखंडः॥संवत्सरेचतुर्णामेकोना
श्नीयात्॥चतुष्पाण्मासिकस्तोदनानीत्यर्थः॥एकेचतुर्होतॄणामध्येतृणांतेनत्रयेचत्वारिंशत्तेनाध्ययनेनतेपञ्चाशद्धरित्वा
धीयीतेत्यपरेद्याः॥एषावाजपतेर्गोसवः॥अनाहिताग्नेरयोपासनिकस्य॥एवमध्ययनः॥यःप्रजाकामःस्यात्तंगवेसवे
सहस्रदक्षाहानिनमनुरंविनान्यत्रनूतनासीसूलशाटीनोपरिधायाधःशयीत॥द्वादशाहानिप्रातःकालेसहोपासनेन
प्राङ्मुखोगत्वाग्न्याधेयेहुंगछस्वाहेति॥पुनरुत्थायदशहोतारंसंग्रहकामेरुक्त्वाचतुर्होतारंसंग्रहंजुहोति॥अर्धंवाचतुः पू
र्वभागेनार्धमुत्तरेणवाअनाहिताग्नेरयोपासनहोमेनतेग्नेनिवर्तते॥यःप्रजाकामयेतसहस्रदक्षाग्रहीतेनस्रुचेपूरयित्वाद्

रहोतारंमनसावृत्वदर्भस्तंबेजुहोतिसंग्रहं॥अथवैकक्रार्थः॥यंब्राह्मणंविद्यांविद्यांसमित्वाद्विषंद्विद्यांसंयंब्राह्मणंपशो
नशाघुकानत्व्यानिर्यस्यनजायेतसोहरण्यंपरस्यदर्भस्तंभसुहुत्य॥दक्षिणाग्नेरापक्षानितिवत्॥ब्राह्मणोदक्षिणतआसीनो
भवति॥चतुर्होत्र्याचक्षीत॥चितिःस्रुगित्यादिरभ्यस्तवपूर्घर्मभिरोनानूनवाक्रतुंसुखायवृत्रहन्॥तस्मैब्राह्मण
यवरदानं॥आहिताग्नेर्यद्विप्रजांपशून्कामयेतसदशहोतारंमनसाध्यायेत्सदशदेवपत्नीनामथदेवपत्नीनाचतुर्भिर्यजमेश्चतस्राज्याहु
तीर्जुहोति॥तस्मैदेवत्वनुकोयंदेवपत्न्यः॥एवंपर्वणिपर्वण्यनरोगोनेरजसोहोति॥समाप्तपुनरनुवाकआरभ्यते॥
तस्मैदेवस्त्वाहेवत्वंमंत्राः॥यद्विपुरस्तादेवपत्नीभ्योराकाहव्यः॥नाअपिकृच्छ्राजरहोति॥यदिसवत्सानजायेतततः
परंनरक्षेत्॥नाधियेत॥अपिचरन्दहेतोनूरजसोहोति॥अजेतजरहोतीसर्वः॥स्वष्टतहरिभावेद्रा॥अदरभरो॥य
द्वाचःक्रूरमित्यादितस्मान्नःस्वाहाकारः॥खडित्यवमाहित्वाग्नेनप्रदानं॥अंसौकृत्वाहुत्वा॥यःकामयेतविरो
मआजायेतेतिसचतुर्होतारंजरहोयादेवमेवाजायेत॥आसपास्यसजरहोतीसर्वोजायेत॥सत्रियमसूयरः॥
धनाधिकोवैश्यस्य॥नजायेतेतसस्यापरःपुत्रइतिवावरयितव्यःयत्रक्षिप्राविधानंतत्राध्वर्युर्जरहोति॥
अन्यनास्वयमातृण्णोराजाचतुर्होतारंजरहोति॥तस्मैहादशनातदद्यात्॥अथर्वयोःप्रतिपदमंत्रः॥साजमा

DR BHAU DAJI MEMORIAL

पत्नीहोतारं उत्तरतोदक्षिणाग्नुस्रुचंहोतारं उपरिष्टात्प्राङ्मुखंसन्नहोतारं संभारेष्वग्निभिष्व अग्निर्यजुर्भिःसमेंइत्येतयर्चा
पत्न्यामुखमालिप्य अलंकारसमाप्यंगच्छति सवनवोसवनि प्रियोभवति इमेचतुर्होतारइति होतार्यंसमुहाःसुस्वाहाकाराः यत्राहोमा
र्थाः यत्रात्मर्थंविहारसमिल्यादीनचयहस्वाहाकारवर्जं यत्रजपस्तेनचोच्यते यथाचहिष्पवमाने दशहोतान्वातुस्वरया चातुर्होत्रणा
येविहारसंयुक्ताः यथादशहोतारंवदेत्सुरस्नात्वाग्निधेनाग्नाग्निमि अंसरस्वारंदेवानांपत्नीरिष्टाहितान्नेरेव मेविहारसंयुक्ता
नग्नावंनि यथाचहोर्मुयाज्यानिमि नग्नाहितान्नेरष्टाहितान्नेश्च पंचमः पदस्तः अग्निंनरादीनिपाय्यश्चित्राभिःपूर्वेणोक्तानि अहि
र्नईडितईडितेभ्येईवेःपार्थिवेःपातु नइसंयज्ञमवेतु॰ भारभ्यंस्वाहा वातुर्नईडितईडितेभ्येईवेरांतरिक्षेःपातु नइसंयज्ञमवं॰
दिव्येःपातुनइसं॰ विश्वर्नईडित॰दिवियेःपातु नइसंयज्ञं॰ अग्निर्यजुर्भिः नइसंयज्ञं सूर्यात्वगाकारैः नइसंयज्ञम॰स्वाहा सूर्यो
म॰नइसं सुवीर्यवेत्स्वाहा उत्यन्नआग्नीध्रीयएतस्याचश्चित्रं अनाक्लाने किंचित्तु विनाशितमिति संदेहे होतव्यइति ॥
घसनीघरीसुसवनीयासुवाकंकाकदध्यादि यजुर्भिर्हविष्यइति कंकादिसंघणं संघणंचलितमिक्षणमाहवनीयेजुहोरे
शीरकंहनि यद्यसुचोनदक्षिणंघणमेव यहिप्रानःसवनेप्रातर्योगाक्षीमसमितिरिक्तंपश्येत्यानःसवने यज्ञमस्योक्थ
पर्यायस्यचमसोन्नमनेक्षणे चारस्यवाक्या अर्वाचीमसमितिरिक्तंपश्येन्नमितिरिक्तंचमसेवस्तुन्नयेत् सर्वप्रायश्चित्तं

कृत्वाउपसृजुयाहापरिप्लवादिभिः शास्त्रयाज्यायासहाकुर्तिमाज्ययोमेचरिरेषमस्यांपूतंहृताधवनीयुचमसहोणकलशोक्थाग्न्ह्
मतिरेकेसीमाकृतिरेकविधिःनेतरेषुसोमेषु तेष्वग्निमरादयएवकुर्तेहृत्वाअतिरिक्तंकृतेसुचयस्रुवैरासीनचेतराश्चवेतंचसोमं
कुर्यात् आकृतिमात्रातिरेकेपिप्रायश्चित्तंएकधनादिभिर्विधीयतेहोत्रचमसस्रुवाद्दशचमसासुमयति अतिरिक्तादेवोप
स्तरणाभिघारणे अतिरिक्तादिवपूतमिद्रोणकलशोहवानस्यसंस्कारः यमानयहाग्निमर्शनपंचहोतार्यहावकाशस्तंकारो
द्वौद्वौपरिप्लवः विष्णोरिंद्रस्यविश्वेषांदेवानांसोमस्यांशूनांस्थसंप्रजापतेरिंद्रस्यविश्वेषांदेवानांश्रुतस्यं द्वौसमुद्रावित्यहेनकेचित्॥
एकंसमुद्रइत्यादिकेचित्मंत्रस्यलोपः होत्रचमससुस्थानुमयति असर्जि अग्निधीरसीतिसोमभागात्पंचमाध्येदिनेप्यतिरेके
प्रकेतोसीतिसोमभागः स्तनोयसवनेअग्निरोमचमसउन्नेतिशास्त्रयाज्यावाअर्वागतिरिक्तदर्शनेष्वन्वयसुपहोमोवा कुर्तेह
वाअतिरिक्तरसादुचमस्थास्यन्नुक्थ्यग्रहानितिपविंचेवितत्यद्रोणकलशमधस्तात्स्रुवाधारायाग्रहणे उपयामगृहीतोसीद्राय
त्वाहृहृतइतिसादयित्वापूतक्रतोवाचयति अतिरिक्तरसंपवमानस्यहार्यं अग्निमर्शनंपंचहोतार्यच द्वौद्वौ परिप्लवः अंगेगयः
पुरुरेमेविष्णोरिंद्रस्यविश्वेषांदेवानांसोमस्तोक्षणीमहे स्तोसंगानि स्तासस्तुयुधिं प्रजापतेरिंद्रस्यविश्वेषां स्तनस्तं के
वि हाधवनीयमधि कुर्वंति ततःपूतक्रतोखिलइत्यादि तदाद्दोसमुद्रावित्यविकारेण उपयामगृहीतोसीद्रावरुणाभ्यां

षिच्येत्येवमादि॥वसतीवरीकर्मचत्वष्यते॥पैत्रामगृणवमसाद्याः क्रियंते॥सवनीयाश्च गृह्यंते॥सवनीयादूर्ध्वंकथनांनामपा
त्रेजनीगृह्यंते॥सवनीयान्प्रपद्य॥दधिग्रहेणप्रचर्याहाभ्येनप्रचरति॥ऋजीषंश्रपित्वाधवनेस्थापनंश्रपयंति॥महाभिषवाभावात्॥
औशुग्रहंनामदेवेनातिरात्रेगृह्णाति॥उपांशुचअग्निषवनेजं॥वाचस्यतिरात्रेगृह्णाति॥ऋजीषंश्रपयंतेस्थापनं॥द्वितीयम
तिरात्रेसर्वमाधवनीयेवनयंति॥द्रोणकलशमधस्तात्कृत्वापवित्रेवितत्नीतयोर्ग्रहादि॥शुक्रग्रहेणगृह्यते॥द्वितीयत्वात्॥षोडशिनंना
गृह्णाति॥एतदप्यतिरात्रवत्॥द्वितीयत्वात्॥अतिरात्रचरमोद्वितीयग्रहेति॥वाजपेयवदाहुतेषशुभिः॥आग्निवनग्रहंगृहीत्वाषट्यूपा
नोछेदंकृत्वपशवेपाशावदनंकृत्वा अग्निरग्रेपूर्वमेवकृतःरशनादामादि अग्निरस्यदक्षिणतआरभ्यषण्णांसमानंपूर्वेणसहयैश्च
म्यदेवस्यूपप्रभृतिकदारुषण्णांयूपानांछेदनादिवसतीवरीपरिहरणं अग्निषवाभावात्॥ऊर्ध्वंपालीवनंकृत्वारात्रौसंज्ञपनंकृत्वा
प्यादोहनंपत्न्यवेक्षणेविक्रांतमंत्रंचदोहमित्यर्थः रात्रौपरिसरणांतेसहारक्षिभ्यांधिष्ण्यादिदक्षिणतोवाहयेत्॥ऋत्विग्व
र्मोत्सर्गाद्यंयज्ञायज्ञीयंतस्यक्षीरंपुरुषमुखेजुहोतिहरयस्तेधामूपणीस्थाःस्वाहेत्यनुवाकेचयूपंदक्षिणतोवाहयंति॥ऋत्विग्व
र्मोत्सर्गाःयूपंअपनिष्क्रम्यक्षीरंनिधायेत्रेजनेहोत्रचमसेनवसतीवरीनिःस्रावादिपेयंजालुप्यते॥वसतीवरीभ्योनिः

वक्तव्यइतिचचनात् योऽग्निरिवहितिकेचिदूहंति सचऊर्ध्वोरोचिर्विशावीवाजकवागाकुर्यात् इत्यामानं नस्मादेकस्तोमएवएकएवचम
सगणः होतचमसमुख्यः अधिपतिरसानिस्तोमभागः अनोर्यामेतिरेकअनोर्यामेणातिरात्रेनिष्पद्यमानादतिरात्रवत् द्विरात्रमिति
केचित् तन्न छंदोगेअनोर्यास्तिरोरिचोतमेवनिर्विधिविकल्पनीयकुर्यादितिप्रत्यक्षवचनादेकस्तोमएवएकएवचमसगणाः॥
तेनिरीयमुनाएकस्तोमेनैकमानएकएवचमसगणाः वस्यद्विरसानिस्तोमभागः षष्ठःषट्टलः अहिस्तोमोमंसस्तोस्यानाविहिंषाण
योःसमानस्तोस्यानांसहनंचेस्यानासनीपदेकोस्यानामित्यर्थः आग्नेयवणादिपरस्यरात्रपर्णीनद्दोमः पर्वतनत्र्याहिनिःव्यवधा
विहिंषाणयोरहिनद्दोषःतस्यकर्म महारावात्मारोवृत्रघ्नावस्यात्मिर्वज्रोभिरित्यादिनिश्चतुर्भिःसंभारयज्ञुर्भिर्वाहवनीये॥
ननःनोवस्यवसंस्कार्यचमसिद्धस्यनि कृवःकर्णाभीवर्तनेत्र वसासमूकरुनाहुमेकहृदयेनरेकरुनादभिजिनंवायज्ञकतुरुरुना
कोशाहुकोशोरुकरुनादिनिप्रेमः कंदोगावत्यात्मानि नतीरनयेनमेत्यादिमहारावेपानरहुवाकजुषाकरोत्यन्वारंभेयज
माने धर्युः संवेशायोपवेशायगायचियाअभिप्रत्येत्याहुनि चतुर्ग्रहीतंजुहोतिदेवनाः समिद्धेजज्वलनेकरोनि एवंसाध्वंदिन
दिसवनादौ अंगिरसोधिष्ण्येरग्निभिरिनि चतुर्गृहीत्वासंवेशायोपवेशायचिषुभिरभिप्रत्येत्याहा पूर्ववद्देवना नोभि
षवादिनतीयसवने अहिर्बुध्नियाखाहेनि चतुर्भिर्गृहीत्वासंवेशायोपवेशायनगोभिरभिप्रत्येत्याहा पूर्ववद्देवना आदि

त्यग्रहणादिप्राणापानौ० सिक्तमितिपात्रेसिक्तंकृतंपुरस्ताज्जपरत्यर्थः अवभृथेवसवआज्येनेतिचतुर्भिःसंवेशायोपवेशाय
चतुर्गृहीत्येतनोवभृथेत्यादि० अग्नयेधर्त्रेपथस्पतयेस्वाहेतिचतुर्थ्यन्तपदोक्तदेवनाः समिद्धेजज्वलनेकरोति एवंसाध्वंदिन
दिसवनादौ अंगिरसोधिष्ण्येरग्निभिरिनि चतुर्गृहीत्वासंवेशायोपवेशायपंक्त्याअभिप्रत्येत्या
स्वाहेतिहोमः पंचसप्तनोयज्ञः वीणिसवनान्यवभृथोद्वंध्येमिपंच अंत्यसंभारयज्ञःस्यज्यत्वेनसमिद्धेबलवत्स्तोमुहोमिऊर्ध्व
मुखमग्निमिद्धेदोगास्तुतःएनिशाद्वेनिशाद्वोवाबाहुविद्युतेलान्याउद्यानिप्रवंति मरुतनोयाप्रतिवत् यहिव्यवुमानस्वाज्यंप्रतिष्व
त् अभिवेतीवात्मणउसिनःसामप्रवनिउपेमहरयेतरिकर्तव्ये सर्वेषुसंसवप्रायश्चित्तेषुयंविधिः यज्ञाग्निहोमःपरयज्ञस्या
त् स्वयज्ञोवाकुर्यात् परयज्ञोयजुष्यःस्वयज्ञाज्ञोयोऽशीस्यात् परयज्ञःयोऽशीयहि स्वयज्ञोतिरात्रःस्यात् परयज्ञोयस्यति
रात्रः स्वयज्ञोहिरात्रः यहिहिरात्रःपरयज्ञःस्वयज्ञस्त्रिरात्रः संवर्गर्गुणिरात्रवत् परस्याहुस्यते यहित्रिरात्रःपरयज्ञ एकस्तोम
मेववर्धते एकएवचमसगणाःतथैवसोमातिरेक एवंसहस्रसंतोविहिंषाणयोःपरःपरस्यालुप्तानंतउभयोःपूर्वदीक्षित
स्यनसंस्थाद्वयः पश्चाद्दीक्षितस्यसंस्थाद्वयः तत्रब्राह्मणंपूर्वोपस्तस्यवेमेयान्नवतीतिनवाऽऽख्यादिविहृत्यिः अभि
जिद्विश्वजिद्राप्तवति नैमित्तिकउभयोरेकस्यवाविप्रतिसर्वपृष्ठःसर्वस्तोमोतिरात्रोभवति अथयापूर्ववत्संस्था
पयितव्यः चैवारभ्यासेवसंस्था नीकथ्याद्यः संभारयजुरादयोनैमित्तिकाः अग्निवर्तादयःसज्जनीयाद्यश्च

सर्वत्राप्येषोवा अत्यग्निष्टुद्यद्अग्निष्टोमइत्यादिना अथवादक्षिणाद्दिशावरीयांसंकुर्वन्ति शत्रुयज्ञापिनद्यापिसंभार
संयुमाहुयःसजनीयुंघातःसवनेवेश्वदेवेषुप्रउगशस्त्रंशित्यर्थः तस्मिन्पशावेकादशिनियुनक्तिद्वादश्यं मासानांयेसिपेत् कयाशुभीयंतनीयसव
नेवैश्वदेवेसिपेत् निष्केवल्येचोणिस्तूक्तागिरांसेतु रथोयावेनमध्यानंगाछत्यद्भिनहन्यात्प्रोक्षणावध्वर्यजेतनचसुनसंसवःएकस्मि
न्हैवाराजन्हयेनयत्रवाग्विराड्यादेतरानचसुनसंसवः यत्रगिरिश्चिन्नपर्वतसंभवानदीनचसुनसंसवःनाद्रिषाणयोःसंसवःयत्रना
चनानाभूतंत्रज्ञेयंनसुनसंसवः द्विद्रिषाणयोरेवसंसवःभार्ध्वसंस्थावाअत्यग्निष्टुवे अभिजिद्विश्वजिदोवादक्षिणाभिर्वसय
स्तावाधिकल्पाःसंभारंयजुरादिदृष्ट्वस्यआज्यानिचपर्वतेनि ऋग्भवंतीचसामरूपंतीच एवंविद्वानिस्त्रर्गीयोयुष्मंदक्षिणाभिर्वसा
यस्तासोकर्याणांसचेषारथंसंस्कुर्वतनसंस्थानरविधिः संभारयजुरादयःभवंतिसमासंसवप्रायश्चित्तं मदिरा क्षित्त
स्योपवासपूर्वस्यात् उपसादोरोगाः नर्चनेमिनिष्कसूक्तेनउत्तरेदेदक्षिणतोयजमानायचूशायीन् तत्रयाजमानाधिकरोति अश
क्तेवाकरोति नेपरिरः स्यात्रिधीयमंजुपुनर्यन्यः परीमामितिविधिमंत्रैः परीमपरिनत्तंदद्यासिनत्तमपरिदद्यात्तेदेव
त्राग्नीवषट्कारंक्षत्राग्निघ्नंयजुस हविर्भेदेवैर्वसवःएतन्नःप्रातःसवनंनहविषाध्वरंकृधिपरीमंविश्वेदेवेरित्यंनंकृत्वा एतन्नौमाध्यंदिनंसवनंनहविषाध्वरं कृधिपरीमंविश्वेदेवेरित्यादित्याएतन्नःसन्त

नोयत्तवनंन्तहविषाध्वरंकृधिगात्रुंयंगच्छिषुआग्नीध्रीयमुपसमाधायसंयद्धिस्रोर्यदक्षिणतोगार्हपत्यमुपवेत्यग्नेस्तनूरसी
नउदंशमंस्थापयेत् ब्राह्मणआग्नीध्रमभिमुखंवर्तयेत् तस्मिंश्चकउदंशेएकविंशतिवालेकविंशतिदर्भपुंजीलाम्रवस्यमाणेस्थि
मिर्मंत्रैर्निधायाभिमृशेत् जानुदघ्नमस्कंता इमंदेवदत्तंजीवयत जानुदघ्नमस्कंताइमंदेवदत्तंजीवयत संजानुदघ्नमस्कंताइमं
देवदत्तंसंजीवयतेति याजमानीओषधयइतीषधिस्तूक्तेनोदकुंभेनाभिषिंचेत् आपःपृणीतभेषजंवरूथंतन्वेममयक्ष्मंविश्वमिन्वतंअनाग
पाययतिनुपाःसंतनयामसिप्राणापानौपातांदेवदत्तायास्यमामयद्दंसर्वंमेमोचिसुजपांसुसवनंमेगोपायतांदेवदत्तेत्यादिभिर्म
न्त्रैर्ध्रुवांतैरभिमर्शनंवाचंदत्तंकृत्वा चक्षुर्मामोमेआत्मानंअंगानिआयुर्मेध्रुवंपातुदेवदत्तं अमीषामनेवमंगानुपाःसंतनयामोमे
प्राणापानावित्यादिनाध्रुवांतांस्वयंयजमानोजपति सुक्षितयेसुक्षित्यैवक्षसेप्राणायप्राणमात्मनआत्मानंवाचेवाव
मस्मैसुनर्ददेहित्याहमिआग्नीध्रीयेहोमःसुक्षितयेदेवतापूर्वसुपांसंतनयामीतइत्यादिभिःध्रुवांतैरभिमर्शः स्वयंजपश्चआग्नी
ध्रीयउत्पन्नएतत्सायंभिन्नेतुपूर्वोक्तियमाणोपिनेमिन्नेकादिभिर्नेतप्रागग्रहणादीक्षणीयाकृतुसंकल्पप्रकृतीत्यर्थः
तदाघोगोपरमः तस्मिन्नेवकालेचावंतिहवींष्यनुसमानितेभ्योहविर्भ्यःसमिष्टयजुः कृतेसोमेतंडागादिभ्यः संज्ञपनेच
नूरुण्यांविशसनादिकृत्वाग्रपथिकाअसंज्ञपनानोनमारणं अनभिसुतस्यतदंगंसमिष्टयोमाध्यंदिनार्थश्चाग्निष्टोहो

णकल्पेनाहवनीयेऽङ्गेहीति स्रुचेसोमेनचैव मिति नेडो याज्येन भगवतोऽङ्गेति मन्त्रेणाज्यस्रुवेनाभिघार्य स्रुचोनरेश्रवणमपि स्रुचेसोमेइत्यङ्गेऽपि नेनैवन्यायेनास्रुचेपिनयेदेवेति चाङ्गिकाधर्इति एवंकृत्वाऽग्निभिर्हवनमस्यकृत्वोराधरिसमाप्तिरनधिकारात् पि त्रमेधिमतस्यविदित्वातत्रिमन्नधिकारः अत्रचाग्न्यवसथ्यकर्मणात् अग्निंसुप्रक्षिण्यतेनतन्दक्ष्यायुष्णः यावाणंपेतमवसथ्येस्नान मंचैवरुहिरराजेत्यादिभिः सामानिकृत्वासोमपात्राणिचाभ्रक्षयक्षिण्य देवीराप इत्यादि अदितेदीक्षितइत्येतैर्दहनांतमेनमग्नेवृत्ते तवसीयइत्यादेर्लोपः स्रुचौतेचक्रुर्गृह्यइत्यादि पितृमेधवत् स्रुतेनवसथ्येतेकृत्वाचसथ्यकालेवसथ्यंनीत्वापितंस्त्रीप्रोक्ष्य च स्त्रीत्वस्त्रात्वापितंस्त्रीमानमुदाहरतिवृतेनारेपुरस्कृत्यतूष्णीमाहवनीयागारात्सागरकुंसमापयेत्स्थविनः यजमानस्यमरणाद्ध्वं आसुराद्वासइत्यादेर्लोपः सोमसत्राणांमाजालीयेपक्षेपःपुरोडाशादेरुत्सर्गेरत्यागः यजमानार्थत्वात् पत्नीदक्षिणादानि अ धीकृतानियाजमानानिनिवर्तनेस्रुक्काम्बारमादि समाप्तेकर्मण्यग्निभिर्यथापित्रमेधेज्यापारंगउनि मेनेमाल्यादित्यादि पत्नीपायेपेनदेवमेवेनिमीमांसकाः तस्यानधिकाधान्यात् मनसस्यइत्यर्थदेशः एवमेकाहिसुसोमेषु पत्नीनस्यविधिः अह र्गणीसुचस्रिषेचयः आहरहेतस्यधर्मस्यर्त्विजमानसामान्यात् अनिरूपणात् एकेनसहदहनेपेनार्थः दक्षिणाग्निरंगारंनिवर्त्य निमंत्रेनवासतस्यदहनेनस्त्रीमसमवेतःकर्मत्वं वर्तमानमहः समाप्यकृत्वाग्नि नेस्त्रीनिकृत्वाकुमेस्त्रीनिसंसरतिमाजी

लीयेस्थिकुंभंनिधाय प्रनिहारमकुर्वतउत्तरागारस्त्रिरग्निस्तंवरेषु मनोहाउ आयंगौरग्निभिःसंपराञ्जीभ्यक्षुःइतरेहोत्रयमान ग्निमःप्राचीनावीतीनोदक्षिणाजुकेशापसादुद्धृत्यसव्यान्यस्यदक्षिणानुरूणाप्राणाःस्त्रिग्निसंपराञ्जीभ्यक्षुर्धूमंतोस्याग्निभिःपस ज्यपरिगंतुंत्यपरःशोसुचदघमिनिपश्चाद्गामार्यमादाधारिमिविक्षुःराञ्जीभ्यक्षुरुग्निहन्मेनि दक्षिणाग्यसस्यसव्यानुरूप्ता सव्यानुरूप्तानाअनभिधूमंतःस्त्रियःप्रतिपद्येनि अपनःशोसुचदघमिनि एतस्तोदक्षुरत्यागउनि अथयजमानोदक्षिणेवेष्टते श्मानंपरिधेदधानि इमंजीवेभ्यइतिमानोलुगादिनिपितृमेधपाठः अपोवरस्याक्रीहीनसंसतयःरानोपरिस्तरणांतं महारात्रे सुध्यायत्प्राप्तमहस्तनक्रुर्वनि अग्निहोमःपूर्वकीतदिवसोममादायाभिषवः नैमित्तिकएवसोमः यस्यादर्शपूर्णमासप्रायश्चित्ते हिःपुनरन्वाहार्यमिरुप्यतेतथैवकेचिदस्यसोमंकथंस्तुर्वनि अग्निमग्नेवैश्वदेवागस्तुं अग्निमुख्यान्यसोमसोमेनि सोमोयमग्नि सोमोनेमिन्निकः इतरेषांयजमानांमृतस्यानधिकारःएवंतदासर्वेषांयजमानंस्तुर्वनि स्रुक्काराममिस्तुमृतस्ययजमानस्ययज इनि तदानुजपानांयाजमानांसंस्काराणांमासुराशास्त्रइत्येवमादीमांसकोयः अग्निहोमसंस्थःसोमःसोमःऐंद्रवायवाग्नो मैत्रावरुणाश्विनावा यामासुसर्वस्रोवाणिस्रोचेवर्तमानेस्थिरंनिधाय मार्जालीयेअंगप्रधानसंस्कारेनिवर्त्यमृतस्ययाग पक्षेअग्नआयूंषिपवसवहित्यवमानेस्यारंभः केचित्सर्वस्रोवाणिमिनि रथंतरएवायंसोमः तस्मिन्पत्नीसंया

DR. BHAU DAJI MEMORIAL

जोत्सृष्टेऽग्न्याधेयनाशेनेसमारोपेणाग्निर्मथ्यपित्रेमेधादियज्ञाश्रुति अस्मादहनेऽनेरुत्सृष्टेऽग्नेसमाधेयेति सत्रमहीनंवा अग्नि
होमोपि पत्नीसंयाजांत एव अहर्गणमध्येविहितत्वात् यस्यसत्रेणयजेतेत्यादिसमाधानं निर्हारपक्षएवविधिः अना
यस्यमृतस्य आहरदेहस्यकृत्स्नंदक्षिणाग्नेरग्निमाहृत्यनूष्णीदग्ध्वाकृष्णाजिनेस्थानिवध्यानिदधाति मृतस्यचःसौदर्शीभाना
युषोवास्यात्तत्क्यानेसदीक्षणे आत्मसंस्कारान्यपनादीनकरोति अथवासदीक्षणीयस्याहुतिःप्रेतस्याग्नेरोप्येतेप्रक्षिप्तएवभवं
ति आहवनीयसमानेः पितृमेधादिआग्नेयारंभेनिष्पद्यति तस्मिन्निष्पन्निकर्माग्निसंयोगेनप्रवाकसंगमनंन्यायेन स्वयंपितृमेधाख्यकर्मा
वंति यावत्कर्मणोःपरिसमाप्तिः परार्थमसोदक्षिणत्वात्तन्नित्यानिमित्तनिषेधेने मातावास्यपत्नीत्वेनपूर्वदक्षिणेव एतेनसहैनरे
यजमानाः अनुनिष्पद्यते नूदक्षीस्तस्ययाजमानानिसर्वाणिकरोति एवंकर्मणोःपरिसमाप्तिः समस्याहीनस्यचा ग्नेरयजमा
नाःसर्वेपूर्णेदर्वेभ्योमरणादवसानेभ्याद्विरभ्योस्थियज्ञःसोमयज्ञादिकत्वाग्नेरयजमानाआर्त्विज्यंकुर्वंति अस्थीनियाज्ञ
येषुरितिनिषेधनात् नदक्षिणादक्षीनदीक्षंते घृतनानियाजमानानिनिषेधं ने उद्देशाय्यांसंचीकरोति आसुराणामसुरत्वादीनांदो
षः दीक्षणीयादिक्रियनेरेषनापरियद्दार्थेन एवएवाग्निहोमः सोमेऽग्न्वाधानाग्निसमानरूपाद्यावा पूर्वाग्नियज्ञएवत्
अस्तुस्नेपिसाजंत्यांस्थानेयपशुत्यागः उत्तरेषुदीक्षणीयादर्शस्थानेदक्षिणा एवंविधिसूत्रकाराणामत्यां जीमांसकानां

यथैकएवैकएवशमानोयसौचामणीभामिक्षांचहरत्यायैवपूर्वाग्नियज्ञेसहैनेदक्षीनाभैषोनैमित्तिकोयज्ञःस्तस्याग्नयो
विधीयंतेयावदस्थियज्ञेनित्यानोग्निहोत्रेः अग्निहोत्रेनुस्तहोमन्यायेनहूयते केचिदहूयमानानग्नीधारयंति नत्वौधिकाग्नयेति
संवत्सरांतेस्थियज्ञेसमाप्तेस्वैरग्निभिर्दहनंपित्रमेधविधिनास्माभधिकारपक्षेइतरथायस्यारेषा सत्रमःपरतः यदिस
त्रायाऽर्यनयजेतसचेणयस्यमाणइत्येकोव्याध्यादिपीडितोनयजेतकामादयज्यतोमप्राप्यग्निं एवयजेतस्वैधानवीर्याय प्रा
प्तायांविश्वजित्सर्वपृष्ठःसर्वस्तोमः सर्ववेदसदक्षिणोविहितस्तेनयजेतोभेवसहस्रदक्षिणावासाग्निचित्येवं एवंविश्वजित्न्
मित्तुरुषवर्जंसर्ववेदसदानं सनेदक्षिणत्वासाम्युत्थाने अपरिसमाप्तेक्रतोविरोधादग्न्यस्माद्रोपपत्तेश्च उत्थानमिष्टेस्तोममयप
त्यस्तोममांगरहीत्वासर्ववेदसोविश्वजित्कार्यः अग्निचित्प्रसिद्धेनसाम्यस्थानेअवस्थानमाह सूत्रकारः यदिदीक्षाकर्त
मानात्थानमिष्टेत् स्तोममपमृज्यस्तोममांगरहीत्वा सर्वेषाम्नीस्समारोप्यउत्थायाभवलेस्वनेरुत्वा तस्तोमंगरहीत्वापस्वग्निरो
प्यएकदेशंगरहीत्वा आज्यपश्वादियज्ञार्थमिषावाग्निगरहीत्वादेशांतरंगरहीत्वाहविष्कृपाकमथिहत्वैरेवैकदेशंसंपिष्यअन्या
सुसग्निकासुक्षिप्तालस्वाकर्मस्थयमेवंस्तपशुशिरास्याहृत्यपशुएकदेशेनाभ्रुपयेत् साग्निकविश्वजित्कर्म यच्चूप
समूत्थानंयावितिःसनानतस्याःकरणं तूष्णीवाकरणं समग्रकंवाकरोति ज्योषपूर्वंचहिश्वजित् चितेग्नोयद्युत्थानं

पंचचयनेऽनेतनस्यनाग्निचयनंतूष्णीवाचयनंमंत्रवद्वाशेषंपूर्ववद्विष्वग्निन्प्रणीतेग्नेरुत्थानेतूष्णींप्रणयनंमंत्रवद्वातूष्णींचि
तिंकृत्वाकरणेभ्योवादद्दातिमद्वावेद्यादिभ्यःएकदेशंगृहीत्वापांसून्मध्यमेचयेत्ननेषांसुनराद्विःसर्वदाकरणेभ्योयज्ञांगेभ्य
इत्यर्थःराजीपरिस्तरणांतेऽनेऽनारभ्यमाणत्वेनयज्ञत्वानभिधेत्रा ग्नेवेशीयामग्नौचूविभज्यसमेप्यसोमविभज्यरवराहि
क्योग्रहीत्वादीहेकदेशंवसतीवर्यैकदेशंचगृहीत्वा कविष्वरणंगृहीत्वातूष्णीशालामुध्वेवसायचयनंकृत्वागार्हपत्यचितिंमति
ष्ठाप्याग्नीत्महागनीचयनं अग्निप्रणयनंचतूष्णींमहावेद्यादेःसंसर्गःवसतीवर्यादीनामन्यास्कंहेयुः अग्नेनयेत्यादिविध्व
अग्निजिह्विष्वग्निन् कृत्वास्फ्यवर्तमानाक्रयज्ञत्वानवर्तमानमहःपत्नीसंयाजानंकृत्वा अग्नीन्प्राग्वेदागतात्समारोप्यलोमसमपभ
ज्यकःविष्वरणंदेवयजनाध्यवसानादिपूर्ववदग्निप्रणयनंमैत्रावरुण्याःशारवाद्विकंप्यनेपनीतंकृत्वावसतीवरीःपरित्यज्य
पयसीपिशासनीतंकृत्वापरिस्तरणांतंकरोतिमहारात्रेषुभाविष्वग्निन् आग्निनंगृहीत्वा कपर्दादनादितस्मिन्नेवपशुनियो
जनादिकरणेप्रयुज्यमानादर्वीतेतियावद्वरुत्रमेवकेचिद्यज्ञसाधनप्रदर्शिनि यादिसर्वराविषयीयैरस्कनमग्निष्टुतेनयज्ञियै
र्द्वाभ्यांचाग्निहोत्रेस्कन्नेषुः निस्तप्तिस्तिस्तिरिनरेभ्योहोघकेभ्यः एवंहादस्कन्नेचेषुनिष्क्रीसः यदिद्वाभ्यामस्कन्नेज
ष्यादक्षयेनसत्रमध्यपर्याप्तस्यहोत्रेमंत्रावरुणयोःचमसगणोहोमवनःउन्नेरोत्यजेतउन्नरपर्यायस्यद्वासप्तायंस्य

ज्ञापद्वयोस्तोत्रयोःप्रहणंचमसगणोहोमवनःउन्नरोत्यजेतउन्नरपर्यायेयोग्वएवंवतस्रग्निस्तवनसुन्नमस्यपर्यायस्यपूर्वस्तोत्रश
स्त्रयोःरथासंयोगत्यागःयद्येकेनपर्यायेणास्कन्नेभिद्युर्वेतपंचदशाग्नीहोत्रेस्कन्युःपंचभिःपंचभिरितरेभ्योमैत्रावरुणादिभ्यःअ
ग्नेविवस्वदुषसश्चित्राग्निमस्यप्रेतिपदंदद्यादितिचाभिद्युरेयेएषापस्कन्दमग्निः छंदोगानामन्यथातुतत्रैवदृश्यं यस्याग्निहोत्रंस्यमा
नेस्कन्नेसोमाविभंवतिमेघातिथिःसंधिचमसेषुप्रसादितेषुसूर्यैदृशेत्रामावर्णमालभतेस्कन्नमादित्यपात्रेपंचकृत्वाभिघोज्यग्रो
स्यूपर्यग्निकृत्वापाव्यानिकृत्वायेवध्यमानमित्यादि नरयहाज्यविशेषणं संज्ञपनहोमादिपरिषमकृत्वावपाभागःमार्जनांतंपशुपुरो
डाशेनप्रचर्यस्रुवेणहवीरग्नामितिस्विष्टकृद्धोमार्जनांतंप्रयाजादिपत्नीसंयाजांतंकृत्वा आधनीहृयेनपत्नीसंयाजाःयेयादीक्षिता
नामाहवनीयउद्वायेदित्यादिपूर्वमेवव्याख्यातं हविर्यज्ञप्रायश्चित्ते अचार्यिकंचिद्वक्ष्यते दीक्षितानामाहवनीयओन्नरवेदिकःत
स्योद्वासेआग्नीध्रागुधरणं यद्याग्नीध्रशालायांगार्हपत्यावसथालासुस्रुत्योन्नस्योधरणंयदिशालासुस्रुत्योलुगस्तेतत् अतएवा
स्यमंथनं यस्मादोरोःपश्चादुद्वासयेद् अथुस्तेवतस्यदारोरणीयकर्तव्येऽग्नुवंतुपस्कन्ने धनुषस्तत्स्थानाज्ज्ञातःकस्तुक्
स्तेननस्येधनेमहर्त्विग्यश्चतुरोवरादद्यात्सर्वप्रायश्चित्तं उसर्वाग्निषुअसमर्थेचवक्षाणेषुलौकिकेऽग्नौहृयमस्म
नासंस्कृत्यमंथनेऽग्नुस्कादिपूर्ववत् उत्पन्नआग्नीध्रीयेप्राग्वंशगतानांअग्न्याधानात्प्रायश्चित्तंउन्नरवेदिप्रणयने

क्रतेशालासुरवोयस्यमंथनेअवहानोलौकिकेवाहत्यनूचाध्वानमायुश्चित्तंशालासुरवोयस्यालवशाणामावेलौकिकेयेवे
नियाग्निकावदंति अग्न्युत्पत्तीनास्तीतिकेचित्तन्न यदिसोमार्थंसमारूढेअक्रतावादीक्षणीयायांसायामग्निहोत्रहोमकाले
आसेयदिमथ्यमानोनजायतेलौकिकमित्यादिपूर्ववत्कल्पयित्वापुनर्मंथनंमिथादृयःयज्ञदृयानजायेतम्बोभूतेसत्याधानंह्यहेना
दायदीक्षणीयादिकृत्वासोमसमाप्तिः दीक्षितस्यसमारूढोमथ्यमानोनजायेतअरण्योर्यावच्छक्तिस्तावन्मंथनमेवअरण्योर
शक्तौअन्यैरादायाधायाअरन्यंयदीक्षणीयांकृत्वासोमसमाप्तिःएकस्मिन्नग्नावजायतेप्येषविधिःबहुषुप्येवंएषायज्ञेब
भूवुःगार्हपत्येनजायतेआधानमन्येषांमथ्नद्भिःपूर्वमेवोक्तं अग्नेजनित्रमसीत्यग्नेजायमानेआधानं अन्येषांमथ्यमाने अन्ये
आहत्याधानंकृत्वाअग्निमुद्वासनेनाधानवदाचरेयुरित्यर्थोस्यमाधूर्वजातेसोमसंस्थेनप्रयोगः पर्वणिकृत्वाकृत्वासोमसमाप्तिः यस्यसो
मजपदस्येत्यनुषंगेनसुवर्णहिरण्यंदेधाकृत्वाधर्मजोपिरस्त्याभिषुण्युयात् अधर्मासुवोयास्यात्सुवर्णप
क्षिप्यप्रक्षिप्यत्येवंषडाहुः नहर्त्विग्यज्ञसुरोवरादयासर्वसोमालाभेसुपदासनएतत्यायश्चित्तंदीक्षाकृत्वोआप्नुयुर्वा वि
यमनिन्यहरिष्यति यस्याकांसोमंसमपहरेयुः अक्रीतस्यापहरिष्यन्नःक्रयणमेवनाचाप्यायश्चित्तं यदिक्रीतमपहरेयुः यो
ने ८ क्षीसोमःसमीपतरोयस्तेनआहृत्ययावद्दर्शसोमसर्वंपायश्चित्तेकृत्वाभिषुण्युयात् यःसोममनुष्यआहरानितस्मै

वासोमक्रयिणेवायथाग्रहधानंसोमाभावेपूतिकानभिषुणुयात् सोमाभावेप्रतिनिधिनियमः आदायाच्छाक्तुनानीयपयसासोमे
नग्रयणंभेषावरुणस्यभयणंहूंहूंस्तेनमाध्यंदिनेसवनेसहाभिषुणुयात् दृभ्याचरतीयसवने पूतीकाश्चकजीषाम्लाभि
षुणुयात् आरभ्यकल्पिकप्रतिनिधिरस्तिएकांगादक्षिणांदातव्याअवभृथस्नानंकृत्वा अनवभृथादुदवसायोऽग्नयेचारिष्यमित्येत दं
तंकृत्वाविरम्यपुरस्ताद्दादशाःद्वादशाहादूर्ध्वंकृतस्नानएवकर्तव्यंपुनर्दीक्षितदीक्षाप्रभृतिसर्वंकर्मकर्तव्यमितिदेवभूतेपितस्मि
न्कल्पितोदक्षिणाविधिःसर्वत्रानुषंगेणअहर्गणेषुनेतस्याधश्चित्तं छंदोगसूत्रवचनात् एकांगामित्यत्रायंगदक्षिणादानमेव
अहर्गणेसुतसोमापहारेपूतीकादिप्रहरणंग्रयणादिवसर्वत्रसुरान्यायेनप्रतिनिधातव्यं क्रीतापहारादन्यत्रापिपूतीकादि
यवांतासुरान्यायेनोपोरयाःग्रयणादिचपुनर्दीक्षानभवति सानुक्रीतापहारएव सर्वापहारएतत्प्रायश्चित्तं किंत्विदंविशेषेन्य
माहात्म्यसंसर्गन्यायकार्यं रसस्यापहारेप्येवंसर्वापहारेसर्वंप्रायश्चित्तंकृत्वाचोभिनवत्यनिः सर्वापहारेत्वयंविशेषःकृतेव दक्षिणोर्ध्वम
पहारेपुनर्दीक्षादिनभवति तत्रापिपूतीकादयःभवंतिते दक्षिणोर्ध्वंपूतीकापहारेपयोवाहिरण्यंवाप्रतिनिदध्यात् छंदोग
वचनात् नोत्पन्नमिषवःकालेसोमप्रतिनिधि यद्धिपूतग्रहत्यवशेषः तंवर्धयित्वाकार्यं पश्चादिभिरन्यस्याप्यपहरिष्य
न्त्यभिषवः केचित्पूतीकादियवांताःप्रतिनिधयः क्रीतापहारएवेति यदिसदोहविर्धानाभ्यांदत्तेरन्सदोहविर्धाने

वाभिरेयेरन् यहानधर्युःस्याज्ञायेस्मेरन् एतावतोग्रहानाहरिस्तोमाग्न्युन्नानाशस्त्राणिहोता सोमस्तनभिरुधेपार्श्वतोदेवयजन
मध्वर्युसायुक्ष्णीक्षत्वाक्षतानाहारम्यप्रयोगः सर्वप्रायश्चित्तं प्राग्वंशादिदहनेनैतत्प्रायश्चित्तं आग्नीध्रीयेनैतद्रूपोपस्थानाद्
र्ध्वदहनेयूपंनवस्थएवरत्नयोर्विद्यमानएवसोदुम्बर्यौदेवकृतिरित्तोवसमाप्युन्नरकालेदहने अभिदग्धेतुसोमेअपहोमोयज्ञतं
तुप्रायश्चित्तंनतत्रायोनेर्दिष्टानि एकांगमित्यस्यस्थानेयत्रवगादधातीत्यादि अवभृथावुदेत्यपुनर्दीक्षा सर्वदाहएनत्सर्वप्रा
यश्चित्तं असर्वदाहेत्वेनंसंस्तुत्यरसेनसर्वदापयसादिभिः यदिप्रानःसवनेप्रावाणादिनाक्रियेतनाधीनाधिगमः अभिषुत्कालेप
लाशदंडमात्रत्यागेनभवंकुर्यात् स्याच्चान्यत्प्रायश्चित्तंविप्लवेपिसवनेष्वेवं यदिप्रानःसवनेप्रावाणोर्द्वेनत्राच्यांस्थविमस्थानमेदेएक
स्यद्रवोःपुरस्ताद्रुहिण्यवमालात्प्रावल्लारंध्रेनसिक्तकोशेपुनानस्यमालतस्यसाक्षाल्लवनं अथवापुत्रसामानेनवापक्षतोस्त्र
वनं एवमुत्तरयोरपिसवनयोःपुरस्तात्पवमानयोस्तयमाराक्षे यदिप्रानःसवनेकलशोदीर्येतनकलशोद्वीपाकलशःनपुनस्तदाध
वनीयेदीर्येतनभिद्येतनचेच्चावीसुधिपिधिवत्तापुरस्तवीरन्नुत्तरानारः अथैकेभाष्टाविनांयदिप्रानःसवनेकलशोदीर्येतनच२
मरुत्कारंनिधनंसामकुर्यात् असमेस्तोहेतिचयोदशाक्षरंनमः चतुरक्षंवाकेचिदेवंनिउद्गातुरपछेदेकृतोरदक्षिणंउदवसानीयांतंक
रोतिदक्षिणाहोमस्थनिकृतिः आनेयसदस्यप्रसर्पकचमसाध्वर्युभोदानं विस्रवःपश्यंममरुत्कोशनभवतः आगामिनियर्वणि
सएवकृतुनाहार्यः तत्पूर्वसंकल्पितादक्षिणादद्यात्तिउद्गातृणांयुगपद्यछेदेउद्गातुःप्रायश्चित्तं तस्यतुस्यत्वात् कृतोरदक्षिण्यं
प्रस्तोतुस्तुनवरणंब्रह्मणेवरदानं प्रतिहर्तुःसर्वप्रायश्चित्तं पूर्वापरापछेदेयदिजघन्योपछिद्येतकर्मणापछिद्येतदेप्रतिहर्तृजघ
न्यस्यात् तत्रसर्वस्वदानंप्रस्तोतुःप्रायश्चित्तस्यसतुल्यत्वःउद्गातुःसर्वप्रायश्चित्तं यदिपूर्वंविच्छिन्नःप्रतिहर्तापश्चादुद्गाताप्रस्तोतु
र्वरणमदक्षिण्यंउद्गातुःआहार्यंसर्वस्वदानं यदिमध्येहिनएतदेवप्रायश्चित्तं आग्नेयेपचमानेपछेदेसर्वप्रायश्चित्तमेव यद्य
ग्नाक्ष्याएवदैवोद्गात्रंणांकार्यंकरोति तदातस्यापछेदेप्रस्तोतुःप्रायश्चित्तमेवउत्तरयोरपछेदाभावात् प्रस्तोतुरपछेदेसिप्रत्य
क्षकृतत्वात् अथमःपटलः व्यत्कलशाउपदस्येकलशोद्वीणकलशः शीमनवर्धीहिरण्यंहूधाविछिद्यार्धेद्वीणकलशाद्
धायोदकमानीयपयआनयति अर्धद्वीणकलशाद्गृह्यमाणेषुन्यूहेषुचमसेषुस्थापयित्वाग्रहणं मर्हिगृह्यभ्रातुरो

वराव्दद्यात् अथैकेषांयुक्तग्रउपदस्येदाग्रयणाद्गृह्णीयात् यदिवाग्रयणाव्यपदस्सोमवतिनदाद्रोणकलशाद्ध्वर्वप्रायश्चित्तं तृतीयो
विधिःयद्ध्रुवोवाकलशोवोपदस्येदाग्रयणाद्गृह्णीयादन्यच्चुक्रामंथिनोध्रुवाद्ध्रुवंवर्जमन्येयहाःपवमानयहैःसहउपदस्ये
युःस्कंदेद्ध्रुवोआग्रयणाद्गृहणंस्यान्नेनमंथेनास्कादनेचनयेवंसर्वप्रायश्चित्तं अथवाद्रोणकलशादेवसर्वग्रहणंस्कंन्नानासुपदस्ता
नांचमसहस्रुक्रवाभ्यांग्रहणंदुष्येद्यैवविधिःउपदसनाद्विधन्उपदसनन्नाद्वःपदर्शनंस्यान्नाध्यकारणोक्तस्कंन्नंचनयैवविधानात्
चमसेषूपदस्तेसुपूतभक्षनएवोत्पतिःनयोनिवात् यदिध्रुवउपदस्येत्स्कंन्नेद्वीर्येनवानमभिमंत्रयेतानुर्वाअसीत्यादिनमन्त्रेण
मानमवदीय स्वाहादिव इत्यादिभिराग्रयणंद्रोणकलशाभ्यांमंथेन्नाआपिनमध्वर्योयंयज्ञइत्यभिमंत्रयते नयोनिवरदानंग्र
हिसमर्थः यद्यमसमर्थस्यदानमभक्षःस्यात्सोअग्न्याकोवीयुनर्क्रीनिनादविद्वान्नमानमित्यादिपूर्ववत्सर्वप्रायश्चित्तं एवंध्रुव
स्यव्यापन्नो भानःसवितेंत्यचमसगणेषुस्कंन्नेषुपूतभृत्यभृतिसर्वेषुसोमसद्भावेपिआग्रयणध्रुवदेवदित्ययहसंपातानि
त्याज्यांशोपणेस्कंदेद्वाअग्निमारादिद्धत्वासाध्यंदिनेधारांहुत्वानित्याद्ग्रयणाद्गृह्णाति आदित्यधाव्योस्कान्ना
त्रणोध्रुवंचस्कंदनविधानाद्गृह्णाति एवंव्यापन्नोयद्याग्रयणोविद्यतेनस्मिन्कालेनूनंदेवोदित्यस्यानियाद्याणांध्रुवस्य
धारांनएव सुकामंथिनाविद्यादिनिरभिन्द्यनयेहणं केचिदेवमर्थंमंतिनस्मिन्कालेशमस्कंदनंदुष्टंचयत्कामाग्रयणं

माध्यंदीनीयान्गृह्णीयादिरिक्तायामथाग्रयणस्यालंभनिसंयोगृह्णीयादपंचहोत्राभिमर्शनंकृत्वानरमादेवानियाद्याणांआदित्यस्था
लीगतानांचध्रुवस्यद्रोणकलशाद्अग्निंनरादित्यइतिएवंमाध्यंदिनेनस्मिन्कालेआग्रयणंध्रुवोःपूर्ववद्धारांतंकृत्वाएवंहिदेव
त्यग्रहसंपातानांतुयस्यसोमउपदस्येदितिवर्णयंति केचिद्धिदेवस्यग्रहसंपातानांयस्यसोमउपदस्येदितित्यादिनादितिधाग्र
यणध्रुवयोरपि आग्रयणस्यतृतीयसवनेधारायांरिक्तायामितरेषुचमसेष्वग्न्योगृह्णाति ध्रुवस्यकलशादेव अग्निंनरादिप्रायश्चित्तं
चमसेषूपदस्तेसुपूतभक्षनएवोत्पतिः यदिनाराशंसउपदस्येत् नाराशंसस्यस्कंदनेशोषणेच यमध्वर्युरित्यादि प्रातःसवनेऐंद्रा
ग्नंवैश्वदेवोचपूर्वयोर्माध्यंदिनमृतुस्तृतीयमाहेद्वोतृतीयसवनेवैश्वदेवएव तेनाध्वर्युस्तेत्याध्यायतिचमसाध्वर्युःनमस्तार्थम
वशेषयति तनःप्रकंपनंद्विःयदिप्रातःसवनादिषुसोमोहविर्धानंस्कंदेत्पूतनवनवेषुनक्तंराविपर्यायेषुनिरोअस्त्याश्विनचम
सगणेसुवक्ष्यमाणप्रायश्चित्तं आसोर्वामातिरिक्तायेषुनेतत्प्रायश्चित्तंनिरोअस्तीतिचैव तेषांपरिसंख्यानं वाजपेयेभवत्ये
व देवांजनमगन्निितिसप्तभिर्मंत्रैर्मनोजूतिःत्याइष्टानत्रयस्त्रिंशादिस्यादिपंच द्वितीयंस्कन्नप्रायश्चित्तंसर्वत्रलक्ष्यते
अतिरिक्तेष्वेषुलक्ष्यते यद्दुष्यद्देःमवरंतोसुहोत्रामंत्रविपर्यासेनुरव्यव्यत्यासेग्रहणविपर्यासइत्यादिषुप्रायश्चि
त्तं विस्रस्थेनाइति ऋतवोदेवताः आनःप्रजामित्यस्य पंक्तिरार्षीबृहतीमध्यमाअनुष्टुभंयजमितिचयोदशसंसर्पास्यंहः

स्यत्वा मस्यानइमंयज्ञमवंतु • विस्रब्धा धनाकः इत्यनवोदेवताः आनुःप्रजामित्यस्यप्रजापतिर्धानासंवत्सरश्च आदेवानामिति त्रयाण्णा
मग्निः मधुश्चेत्यादीनांमध्वादीयः मध्वादीनांचयोदशानांसंसर्पः कर्णयोर्नारश्चयथाविहितंभवति यदिसोमस्कंदेत् स्तनौयंसोम
स्कन्नमाग्नयश्चिन्नेनत्वन्यत्रहविषिलप्यते अत्रस्तोमोस्कान्निपूर्वमेवानुदेवांजनादिमनोजूतिरित्यंतंहविःसोमयोःस्कन्नेचय
स्त्रिंशादिनिपंचकंतूष्णीमेवहविर्जुहुयात् सोमेसोममिति यदिचमसमग्निनंस्त्रीचेणाभ्यक्तंकुर्यात् अग्निहिनेचमसमन्यंहवासोचा
भ्यक्तरणेनानेआरमतेस्कन्नात्तन्यत्रुक्चमसयोर्हवांषिदर्शनेजनलामः अदितिर्देवनाजनित्वादेव्याभिषजा अश्विनोश्रामग्नि
रग्निभिस्करत् अग्निःस्तुर्यवाचसः निस्तुआकुतारात्रीधीयेकृत्वानंमंसदग्निमहस्तियस्यभसथाग्नाभिः उन्नरवामसाप
ज्ञाद्यदक्षिणाहाबीकृसमीपंनीलालमाजीत्वाग्नेपुरस्ताच्चपूर्वयाद्वारा हविर्धानंपशाद्यजनदित्यदमित्यनेनचमसेसुचमधिसृज्य
हिरण्यगर्भइत्याहवनीयेजुहोति हिरण्यगर्भोदेवनाआप्यायस्वसमेदिनमेस्याप्यायंचयानि क्षुनभनआदायचयदिनाराशंसः
सर्वमासंचमसः आप्यायस्वसमेदिनमेस्कन्नेनोन्नयति उन्नयकालेचहस्तेनाप्यायनं सवनीयचमसगतोचन चस्यस्मा
इत्यत्राविंदुपानेनमनुमंत्रयतेन्नचमसंन्नाइदरिंदुमितिमसजनिभसमंचस्यपुरुषान्नायः हिन्वमइत्यादि यदिदीक्षि
तोवधिरेत् बुधिपूर्वेनस्कंदनेअवकिरेत् अन्यस्त्रीयोनावयोनौवापत्न्याचयोनौस्कंदनेनस्याअधिप्रायश्चित्तं नेय

मक्षन्नित्यादिपूर्णाहुतयः यावद्भिर्हूयते तावद्भिर्यहवेः पूरणंकृत्वाप्रथमांतेचरुदानेएवमुत्तरेषांहोमोवरदानेच षण्णामपिहोमा
नामग्निर्देवता यद्वादेवहेडनमितिवा यादृशाकृतीर्कृत्वाचषमानःस्वर्जनइत्येतन्मानुषाकृतिमभिधिंचेत् अनुधिपूर्वस्कंदने यन्मेऽन्
यत्रसः पुनर्मामैत्विंद्रियमितिवा स्मार्तंलोपाद्वातपतीत्वसमानंचेषणंअधूवाकृत्वासमाप्यस्रुचंकृत्वाचैव परस्त्रीगमनेसवर्णाया
चैवंकृत्वाकृत्वसमाप्यकृत्वैतस्मात्रिर्वोहितंप्रायश्चित्तं गुरुदारागमनेकृतोत्यागएव तथाधिकेचित्कृत्वसमाप्यपश्चात्प्राय
श्चित्तमिति एवंपशाम्यसुरादिकृतेनशोपनरेतस्कंदनेतथापित्र्याःप्रायश्चित्तं यदिवृषगमनेशोचार्यस्मानंकृत्वापूर्णाहुत्या
दिकृत्वैतेस्मानंप्रायश्चित्तंएवंदग्ध्वाग्नि यदिकृताकृतोसोमोसंस्रवेद्यातोवकुसुचमसेषुकृतशेषोआकृतोवाकृतेयदिपतेत्॥
कृतस्यचाकृतस्यचपतिप्रायश्चित्तं अंतःपरिध्यंगारंनिवर्त्यसंस्रवंयाज्ञस्यहिरण्यकर्त्रिजाविनिनस्मिन्नंगारेजुहोति इंद्राग्नी
देवता मायजमानमितिमहामंत्रः यस्यमूत्रप्राप्तिःमानोधूरितिभस्मयंतमभिमंत्रयतेधर्तुः यदाधर्तुर्भस्मयतितदाग्निप्रस्था
ताभिमंत्रयते यदिहिदेवस्यसंपातःस्रुक्स्रुवोवासाविच्यवग्रहणोवाग्रहीतेसुपतेत् अन्येयेवंभूतास्तमाप्येतस्माप्रायश्चित्तं सस्र
एसर्वमानीयपरिप्लवादिसुनिनीयांतः परिध्यंगानमितिकृत्वायज्ञस्येमंहोमः मायजमानमित्यधर्तुर्भस्मयतिग्निप्रस्था
ताभिमंत्रयते नदाग्नहाणांयोनितउत्पन्नैः उक्थ्यग्रहणभुवग्रहणपूतभृत्सुक्कानिमाहाणांस्वकालेपुनर्योगः केचिद

BHANDARKAR ORIENTAL RESEARCH INSTITUTE
DR BHAU DAJI
MEMORIAL

न्यदेवतार्थं गृहीतमग्निमिनेतेरिंद्राग्नेमवमवति नतस्यपुनरिज्येतिनत्वपुरुमेवंवादिनः आग्नेयणोक्तपूर्तभनाधवनीयादेउत्पत्तिर्द
ढातेनैवन्यायेनसुक्कात्तियाद्याचमसादीनांपुनरादृत्तिः सुक्कस्रुवस्यपुनरादृत्तिः अग्निंनराद्यएवाहिदेवत्यानांतुसंपातमाग्नेयणा
त्कलशाद्धात्पत्तिः नाशंशास्त्रपूर्तभनाश्चसंपाद्यादिवस्यत्वेत्यादिभिः संपादनवचनसोपेआग्नेयणात्कलशाद्धाग्नेयस्यसोमतत्पदस्थे
दितिकलादित्यमणहगावस्थानसूपं केशकीटादिभिः भक्षेव्यापत्तेसमर्पिजस्यभिमंत्र्यइंदविष्णुर्विचक्रमइतिमंत्रयोक्तउ
परवेवनयेन भक्षार्थमन्येनोत्पाद्यते यदातुनराद्यस्यव्यापत्तिः एवमवनीयपूर्तभनत्वात्पात्रकंपनं चमसनिर्वर्त्तस्वनंरोपवक्ष्ये
न यःसोमयागीस्यात् योयजमानोभक्षणंकृत्वासोमंक्रयमितिनस्यसोमेइंक्रयामाकंचनंनिर्वपेत् अनेनरसेवक्तिकृचमसेन
प्रायश्चित्तंनेच्छापशूनंपरार्थमिति अग्नीषोमीयविकारः स्त्रियस्त्वौत्पत्तिकेपयुज्यकृष्णाजिनादिपुरतःपात्नीप्राशित्रहरण
मिडापात्रमित्यादि यद्विचेकलाधानस्यत्वासोम्यादिसोमेंद्राभ्यांजुष्टमित्यादिस्रुग्भिघारणंसोमेश्वोरहंहनहा इडा
भक्षणांतेध्यानारानिरिनिष्कृत्यायजमानभाराप्राशनंस्वकाले पिष्टेषुपाद्रि केचिल्लक्षंति कचुदरेण प्राशनमस्तुरित्यादि
याज्यानुवाक्ये समाप्यआगामिनिपर्वणि सौम्यामणीचरकौलौकिकीवाप्राकृतसोमदर्शनात्तु नवमःपटलः अथपशुसं
ज्ञाकिंचिदुच्यते अंत्यचमसग्रहोत्पत्तेसर्वस्मिन्नाग्नेयेनेष्टकलशेत्युक्तेउत्पत्तानासोमाभाएकस्यद्वयोर्बहूनांवा

व्यापत्तादियदिस्यात् तदाअग्निमरादिकुत्वान्यंसोमंमाहृत्यकृत्वादिकृत्वाकलशादुत्पत्तिकालानंतरमादृत्तीयेयागःआग्नेयणस्यक
लशस्यादृत्तिःएवंमाध्यंदिनेसवनेसतीयसवनेशेषभूते एवंतृतीयसवनेशेषभूते एवंसुत्रसंस्थाकसोमो
हविर्देवतारस्थावस्थायांतथैवयोधायनमाहुः कौंडिन्यकल्पेवपूर्वमेवोक्तं कलशावस्थायांप्रक्षालनमेवद्रव्यमाह्यामलादिभिस्त्याग
एवअग्निहोमचमसग्रहोत्पत्तेभूवनादोच्यंहविर्योजनमस्यस्थाकसुनरुक्तेनदोषः यहनमाहिदेवत्यग्रहसंपातानामेकस्यद्वयोर्बा
बनयनेचैवभागः अग्निंनराद्यएव यद्विसदोहविर्धानाभिकृत्वाशकुनिरित्यादि सदस्यहविर्धानेचसदोहविर्धानाभि होमोनो
भग्निर्देवता यद्येवंहविर्धानमंडपेनहोमोनाद्रियतेतदाकुतोभूतेत्यादिव्याख्यातं हविर्यज्ञप्रायश्चित्तं च यद्यूनारयोर्वासरा
त्रमासहोहविर्धानेयातीवाद् गार्हपत्यायहवनीयायेरंतरागमनेपूर्वमेवोक्तं आहवनीयस्तुद्वाभ्यांगार्हपत्यादुधरेदित्यादिं दृढं
लौकरवेदिकेसुगतेसदोहविर्धानयोरंतरागमनेसदःप्राग्वंशयोरंतराच्च आग्नीध्रीयशालासुस्वीययोरंतराच्च सभ्यावसथ्ययो
रंतराचपथिकृत्कर्त्याइतिमाचाहवनीयासुगमनंपाथिकृत्याःपत्नीसंनिधानाद्वाहिः मानद्वारदक्षिणा औत्तरवेदिकेसुगतेतरागम
नेआग्नीध्रीयादुत्पाद्यदृषिः गार्हपत्याहवनीययोरंतरागमनेउद्वास्यशालासुस्वीयादेवप्रणयनं नाग्नीध्रात् यदिसदोह
विर्धानंपश्चेन हविर्धानमंडपंनद्वा ३उद्वसोमसदित्वाहवनीयेकृत्वादिविहरनेकपत्नीमनेसवित्तामिश्रोअर्थमाचरे

वना: यदि सदःपतेनउदस्तोसी०हीरचूर्तमित्यङ्गुष्ठाधिष्ठ्योवामदेव्येऽग्नयस्वस्वाहेतिजुहोति यदिहोत्रीयोग्निर्विपद्यतेनवेदाग्नी
भीयाहुतिहुत्वहोम: पूर्ववद्देवना दिविद्वहेतेत्यपस्तंभनं यद्याग्नीध्यंमंडप:पद्येतेउदस्तोसीव्०अंतरिक्षेद्वहेतिअग्नयस्वस्वाहेतिआ
ग्नीध्रीयेहोम: पूर्ववद्देवना दिविद्वहेतेतिपूर्ववद्प्राग्वंशपतनेउक्तेस्थिपिशालासुरवीयेकुलादिविद्वहेतेत्यादि यद्येनमार्त्विज्या
दितिपूर्वमेवोक्तं अपघ्नंतस्समग्नानि हरिरचूजलाः अनद्वाअसुमेत्याग्नीध्रीयेजुहोति यज्ञादयोदेवना: अस्यनित्यहोम: एवंकृत्वा
यथेष्टगमनं अभिचरनोदशहोमारग्नयेआहिताग्निरसोमयाजीय:परंसोमेनयाजयति तस्यैमित्तिकंपरिप्लवकर्मसोम
याजिनोपियाजयित्वैमित्तिकमिति शांखिहिरण्यकेशि: यज्ञंपरिसमाप्यपरिप्लवंकरिष्यन्निति संकल्प्यस्वाग्नीध्रीयहुत्वाप्रणी
यपूर्ववत्सोमेनिधिभिर्मंत्रै: अग्निरिंद्रोविष्णुर्देवना इतिकर्मणादेवनाकृत्वाकृत्वाज्यशेषमन्यत्रनिनीयचमसंसोमेनसंसृज्यो घमक्षय
ति अन्यद्राज्यमानीयदक्षिणाग्नेर्देवेभ्य: पित्रभ्यस्स्वाहेतिनिधि:पात्रीणावानिधानिसंचूर्ण्यजुहोति देवापितरःसोम्याःपितरः
कव्याःपितरइतिकर्मणादेवना: दक्षिणाग्नि:पश्चाद्दक्षिणाप्रागग्रेषु दर्भेषु दक्षौदानंदत्तासश्छर्दमादयित्वेत्यन्यत्तस्यापिकृष्ट
नेनन्यधानूमिनित्यूष्मामभिघार्य तंद्रोणकलशाभानीयज्ञाज्ञादीनांतेषामरणीभ्यांसंमथ्यसंजनित्वाग्निंप्रणीयाहवनीयंनीत्वाग्निंदक्षिणतो
ग्रपयित्वाद्रोणकलशसमधोग्नयेदत्तेत्यादिमित्याहवनीयेजुहोति अवदानहोमसोमयागेयेभागिनस्तेसर्वेदेवना: ॥

ततोग्नौसमारोप्ययथार्थंगमनं एतस्मिन्कर्मणिहविर्नेषुप्राग्यश्चिन्नेषुधानदीवाअग्नयेवसंतेपवीणितस्यकर्तोराहुतिःसोमयाग
कालइत्यर्थःयदर्धर्चीहुयेतानभिघारणीयाहुतीरधिकप्रतिगरोर्धर्चोलोपोवायदिस्यात् स्वनोअग्नइत्यादिभिःस्याहुतिभिश्चजुहो
ति देवताउक्ताःयद्यत्कइत्यादिपूर्वमेवोक्तं इहोक्तिरुत्तरार्थाअत्रावामनसाध्यायन्नासीत आहुतएवासोमएवध्यानं नहविर्यज्ञे॥
यद्योदुंबरीनश्येत् अपहरणेनवाकीटादिभक्षणेनवाभग्नोक्तिस्याउर्गसोस्यादिनायद्योक्तास्वयंपुरुषाउच्छयंतिदूर्ब्बीनिरुवा
यद्युतानश्येत्यैवाध्वर्युरभिमंत्रयतेयदिहविर्यज्ञेपद्येयातांशाकटे मंडपस्योपसदनेउदस्तोसीदित्यादि अनक्षराटयोःपत
नेप्रायश्चित्तं दक्षिणंशाकटमध्वर्युरुद्धरेत्तान् उत्क्षिपेत् प्रतिप्रस्थातोपरक्षणमनुकुर्यात् दिवोवाविष्णविनिमेथांनिहस्य
तस्यामीषांनिनत्यसि चावांकवेतिनिहवीकरणं अमेवाजस्यगोमतइतितिसृभिराग्नीध्रीयेध्रुवंजुहोति महोनइतितिसृभि:
कडुभिःप्रतिप्रस्थातानुहोति अपरणाग्नेर्देवना शिरोयज्ञस्येतिपंचगृहीतेनाग्नीध्रीयेहोमः उभेहविधानेदेवना केवि
दाहवनीइति केचिदेकस्यपतनेउभाभ्यामध्वर्युर्भांहोतव्यइतिपंचगृहीतइति यद्याग्निष्ठ्यस्वामाभिद्येत आमाअप
क्कासर्वप्रायश्चित्तंकृत्वासंस्कृत्यएवैकीहव्योदकेनपुनःकुर्यात् यदिपक्वाभिद्येतसर्वप्रायश्चित्तंकृत्वासंपिष्यकपालाद्य
न्यथाभ्रष्टासंस्कृत्योत्वाकर्तव्यादूर्ब्बांमेवी यस्याग्निरुच्छ्वासचेत् गार्हपत्यात्प्रणीयाहवनीयातमेत्याणाकुलायेे

नेत्यादिसीदत्वमित्यस्यानंतनकःकरणंवासरस्यादित्यानमानंवाधुर्यंवेदादानिभुवःस्वाहेतिदक्षिणाग्नेर्भेदेचसर्वप्रायश्चित्तं॥
उक्त्वाथःपूर्वेषमयस्याग्नेरेवमानंकामसंयोगेतदेवेदानींगतश्चित्वादेरप्येवंपूर्वेनिर्मथ्यमिहाधिनिर्मथ्य धनुरित्यादिनिरूपि
रूपस्यायमादनांतं यस्माद्दक्षीयस्यनाडीमवद्वाणमथनंतेनो किंयोवाभस्मनास्थाद्वाअन्वाधानवत्त्वायश्चित्तं चतूर्वस्मिन्न
हन्युत्तरस्याङ्गःक्रियतेअहर्गणेयज्ञायज्ञियेकालेचमसनीवरीणांग्रहणं स्रुक्रवाककालेश्वःस्त्यामितिपैष्पःमैत्रावरुण्याःस्वा
हाहरणंपत्नीहरणं वाचौमैत्रावरुण्यादीहनंपयसोंत्रविद्वासनंसवनीयस्यशस्त्राहरणं ऋभावर्हिषोराहरणं इत्येता
निपूर्वस्मिन्नहन्येवोत्तरस्मात्रक्रकर्तव्यानि अहर्गणेयेनेषांपदार्थानामेकस्यद्वयोर्वाकरणे नमोब्रह्मणेइतिऋक्हो
तृचतुर्थीनिर्दिष्टादेवताःसर्वप्रायश्चित्तंचप्रजापतिर्देवता नवश्लोकाःशाखासुस्वीयोत्तरवेदिवत्तत्रामध्येरथादेर्गम
नेतुपूर्वंउद्गात्रपध्वान्यनंपदिशेदंत्रविशानलमध्यानिशांतेरथाद्योत्तरवेदिकेतुरथादिस्थानिपथिरुद्रेणेशः
शांतस्यूवाग्नीधशालस्थलयोनिर्धुरिनिर्मथ्यगतस्ययोनिः दशमःपटलःएषाचैविघ्नहरैव•ग्रहीपिका इत्यापस्तंव १२५
स्तनयमोगह्रत्यात्तात्तंहंदनिवासिकृतावोसोमप्रायश्चित्तानिसमाप्तानि समाप्तःग्रंथः ॥ ७ ७ ७

॥श्रीगणेशायनमः अग्निंचेष्यमाणः अग्निरितीष्टकाकृतंस्थंडिलमुच्यते तत्संयोगात्कृतुरप्यग्निरित्युच्यतेलक्षणयानंचे
ष्यमाणःस्थंडिलेनाग्निगुणकेनकृतुनायस्यमाणइत्यर्थः सोग्निःसोमांगंप्रकृताबुत्तरवेद्यानाभ्यामग्निप्रणयनंविहितं तस्मेषरथो
लोकोयदुत्तरवेदीमाग्निरितिश्रुतेःसाग्निचित्येग्नौकर्तोस्वयमात्मप्रणायामग्निप्रणयनंविहितं तस्माद्दक्षतोग्निः विरूपमित्युत्तरवे
दीविकल्पः पशाप्यामित्यादिषुपुनर्विधानाद्पुनरग्निनियमादित्यर्थःप्रकृतावपिकेचिदिच्छंति व्यहादिदीक्षापदेशेउत्सवसंभरण
प्रकरणमिक्षापर्यंतमग्निकर्माणिवसंतेचयामविष्यंतिपर्वण्युत्सवसंभरणपक्षेएकाष्टकायांवेत्तस्यांसुत्सवसंभरणंकृत्वापश्चिम्या
दिसंवत्सरेचतुरोमासइत्यस्मिन्पक्षेएकाष्टकायांनलभ्यतेसर्वसंभरणं मासादिकल्पेषुचसंवत्सरेसर्वमेवसंभरणं पंचपशवः
एवंसप्तसोमाःकर्तव्याःसुत्याकुर्वन्वोक्तोपधानेनसाग्निचित्यस्यकर्तोःप्रयोगउच्यते पर्वणोरेकाष्टकायांवाप्रातरग्निहोत्रंहुत्वाप
त्नीभिःसहप्राणानायम्यसंकल्पंकरोति,ज्योतिष्टोमेनसाग्निचित्येनरथंतरसाम्नाद्वादशाहदक्षिणेनयज्ञेन
स्वर्गलोकमवाप्नवानिइतिसंकल्पः एवंउक्थ्यषोडसहस्रदक्षिणाईयेतनियमान्नदासहस्रदक्षिणेनयज्ञेस्वर्गार्थमितिसंकल्पः
ततोविद्युदसि ततःसोमप्रवाकवरणमधुपर्कीसोमप्रवाकसोमक्रयणादिसंज्ञेदानं सहस्रदक्षिणापक्षेसंकल्पश्चेधातवीया
तांसमाप्यसोमप्रवाकादिदेवतोपस्थानंकृत्वाअग्नीन्विहृत्यस्रुक्चतुर्गृहीतंगृहीत्वा बृहस्पतिपुरोहितादेवहूत्याऽऽस्वा

स्वाहेतिजुहोति देवादेवता जुहूरूक्चयोलक्षणंसंमार्गः अपरग्रहोतरग्रहौवाअंतर्वेद्यूर्ध्वंस्रिघ्वसुजानःप्रथमंमनइत्यामरभ्यरूक्वर्जि
तः स्वाहेतिजुहोति सवितादेवता अपरंचतुर्गृहीतंरग्रहीत्वारूक्चालोमभिरित्यन्वाजुहोति अग्निर्देवता हिरण्केशिमृत्वान् ऋक्चालोम
भिरितियजूषमंत्रइत्यपरेदेवाः अपरंचतुर्गृहीतंरग्रहीत्वापुष्पान्मनसस्पतइत्याहोमः ऋक्चालोमभिरितिजुहूत्वा देवस्यत्वेतिचतुर्भिरग्नि
मादत्तेदर्दृंगिरस्वदित्येवमंतैः अनुवाकशेषेणअग्निस्तूकोवोरत्वादिरीमित्याद्युक्तलक्षणा इमामगृभ्णन्नित्यचाभ्यवंधनार्थंर
शनामादत्ते घृतवतीमित्यचाभ्यवधानि वृक्षाजिनंदर्भमरशनामादाय वृजाआमित्यचारादर्भंवभ्नाति कृष्णाजिनंसुक्करपर्णमोजी
रस्तुकमंडलुस्रुक्चंजुहूमान्यहिरण्यंचरग्रहीत्वाचोगेयोगाइतिनिरभिपद्यजंति ब्रह्माध्वर्युंयजमानाः अंगिरस्वदेकहोतर्ध्वनेः॥
अभ्यःपूर्वोगाद्यंति ततोगादर्भःततइमेपुष्कराः अग्निंपुरीष्यमंगिरस्वदेकहोतिगाद्यंत्यध्वर्युंजपति अग्निंपुरीष्यमंगिरस्वद्
ध्रुवमपाग्नानमितिनिर्दिशति पापमेवमनुष्याणांब्राह्मणोनिपापमेवनिर्दिशति सूर्योदयेयस्यावत्मोचपायोऽयंप्रथंभव
ति वाह्निनेषुपथुमसमानयोगाद्यंतिनासुधत्यन्वृक्षोमपडपस्यस्य अग्निंपुरीष्यमंगिरस्वद्धरिष्यामइतिविलसुपनिषदे॥
विलेशयेदित्यर्थः अन्वग्निमित्यन्वाचष्टेवत्मोकचपायानदेशंगाद्यंति आगत्यवाजध्वनआकस्यवाजिनंपयोनिहाध्यास
म्धेनसम्धनमाक्रमयति योलोसद्यमित्यन्वस्यसद्यसमाप्ति अभिनिषद्यनन्यनः अभिधिनोसिमापमानमितियेदूषिनम

धस्यदेवमस्यमनसाध्यायतिउक्कामंमहतेसोमपीथायउक्कमीहितिहूयांग्रभ्यनादुंदुभमन्वमुक्कमयति आयोदेवीरित्यन्वपदे
अपामुपसर्गःपदेहिरण्यंनिधाय जिघ्रत्यग्निंआत्वाजिघर्मीतिहूयांमेकाकुमितिहिरण्यंजुहोति अग्निर्देवता मनसस्पतिश्चानकर्मा
गं हिरण्यमयाहायपरिवाजयतिरिंतपदंपरिक्रामति यदेवाग्रेदूर्घायसीभूमिंपरिस्राग्नइतिपरिलिखति नतोदूर्घायसीभूमि
मग्निर्युग्भिरितिपरिलिखति अपउपस्पृश्यदेवस्यत्वाऽऽशोतिश्चेतूंतेतिहूयांरवमंअपउपस्पृश्य अपांरसमुद्वयसंसूर्यायेत्यादृति
पुष्करपर्णंपूर्वमेवगृहीतमाहरति पुनश्चअपांरसमुद्वयसंसमिंदिवंस्वःकोशंदृत्यृत्वार्मंचस्रुचःसंवसानामितिहूयांमृग्याउत्तरेण
मत्वनंकृष्णाजिनमास्तृणातिउपरिशायपुष्करपर्णंकोशंयथास्यान्नआस्रवणाति पुरीष्योसिविश्वभराःअग्निंइतिभ्यनस्याभि
मंत्रणं अभिहरणमंदपात्रेगृहीत्वाकृष्णाजिनात्मग्नेपुष्करादध्यास्यंध्यनंजयंरणंरणंदृत्यंतामिस्रिभिः कृष्णाजिनेचपुष्क
रपर्णेचनिवपति यदाचनस्रुभिःपुरीष्योसिव्यारभ्यधनंजयंरणंरणंदृत्यंतैः यएवैनमभ्यपश्यन्नेनेवैनंसंमरतितिलिंगान्
उपदेशस्तृतीयाद्याआहुतिरिति एवंत्रिषुग्गीरात्मन्यस्यसीदहोतरित्यादिभिः स्रिस्रुभिःयदाचनस्रुभिःजनिष्यादृ
जेन्यइतिचतुर्थे एतयैवमदोभिमर्शनं देवमनुष्यौमैवारेमसंसन्नाम्यजनयतीतिलिंगात् उपदेशस्तृतीयाद्याआहुतिरि
रिति एवंत्रिषुग्गीरात्मन्यस्य जगतोभिर्वैश्यस्य जनस्यगोपाइतिनिस्रुभिः असावितिसोमइतिचतुर्थाचयदाचनस्रुभिः॥

यंकामयेतवत्सीयास्यादित्यमयीभिःस्तस्यसंभरेत् नषड्भिःतदापुरीष्योलीष्टारक्षयजनिधाहोत्यंतेः एवंगायत्र्यादिभिःस्वनस्र
भिर्वासंस्रज्यजनिधाहिनेत्यृतिमृदोभिमर्शनं स्तस्वनमस्यस्याग्रदाघूर्यतेन यथावदभिनिनद्यायते तथासंलोप्य संतेवायु
रितिमृत्पिनेषमानयति तस्मैचदेविचषडक्तत्वायभिनिनित्येनो रुपविकारेषु स्त्रेयनहिंसुयथाषाढः क्रव्याज्जिनस्यपार्श्वानि
क्रव्यासुद्यस्यसजानइत्यग्नीजिनद्राम्लावधानि क्रव्णामादायमदं उद्वनिषद्वुर्ध्वऊषणइतिद्वाभ्यांनिषद्यहरणं वसव
स्त्वाक्रव्यंवृणायेगायत्रेणछंदसांगिरस्वत्पृथिव्यसि क्रव्यादंधारयामिविष्णवेत्वासजातान्यजमानायत्रिष्टुभेनछंदसांगि
रस्वदंतरिक्षमसि क्रव्यादंधारयान्सजातान्यजमानायादित्यास्त्वाक्रव्यंवृणायेगायत्रेणछंदसांगिरस्वद्दौरसि क्रव्यादंधारया
सजातान्यजमानायविश्वेत्वादेवैरुष्णिहेनछंदसांगिरस्वद्दिशोसि क्रव्यादंधारयान्सजातान्यजमानाय॥
एतेस्रुवमुत्तरेधर्युर्महिषीमाज्यंचोत्करोति किंयमाणमेवैनंविशोदेवयजमानोनुमंत्रयते स्रुवादिगुणविशिष्टांवृक्षिः कां
डेयुक्तां अपरिमितोत्सेधंपंचसंधिकां प्रादेशमात्रीमित्यादिनापरिमितव्यायामांपंचमदेशांयंतरत्नःदृषुमात्रीवापंचपर्व
सुदृढनरंध्रिंधत्तोत्पन्यंते पंचपर्वसुषपिष्टयुक्तेविलाधस्तात् अदित्यैरास्नासीतिसारास्नाकरोति अधस्तनकरणं
यदाचतुरःप्रादेशमेकांयदाषडङ्गुलौद्वौ यदाद्वौनदाचनरंध्रपिष्टौद्वौ अग्रयोपिप्रतिदिशमेन अक्षाभ्यां

ऽसेधतिदिशंदेहेऽभिचरतवदीक्षांतिस्रोक्षयःअदितिस्त्वेविलंगऽहाउखिलिविलंकरणं कृत्वायसामहीसुरवामिनिकरणदेशा
दुत्तरतःसिकतासुप्रतिष्ठापयतिमित्रेतांतवस्वामिनिमित्रायादित्यायरक्षणार्थंप्रयच्छति अवरवाकरोतिसोढाढाकरोतिचतु
रश्राचतुश्राग्नेयासातुपंचमभागीयाआलिखितानश्येनादिषुचतुरश्रचतुरश्राएवनित्यइतिद्योतनार्थंसूत्रेऽनरश्यानवश्यत्रश्ये
नादिषुमध्यउत्तरकायथालक्षणाआलिखितानुनित्याअन्वस्यसक्रूरंहपत्येप्रदीप्यस्कंतांतरेप्रणीयतेनवसवस्त्वाधूपयंतुगा
यत्रेषाऽदेसेत्यादिगिरस्त्वदित्यंतैःसप्तभिरुखाधूपयतिननस्तमग्निंपरिक्षिप्य अदितिस्त्वादेवीऽखनत्वचेटिमंत्रेणगार्हप
त्यंमवदरखात्वातस्मिन्चूलोहितपत्रनैःसंभारैरवस्तीर्यदेवानांत्वापत्नीदेवीऽदधत्वेवसंभारैरुखांप्रतिष्ठाप्य त्वष्टारमग्नाहं
लोहितपत्रनीयैःसंभारैःगोचाऽदिकपर्णांतैर्दिग्भिःप्रक्षाल्य धिषणास्त्वादेवीऽअग्नीधनासुरवेत्नास्त्वादेवीऽछपयंतुरखे
वरूत्रयस्त्वादेवीऽपंचंतुरखेइतिचतुर्भिरुखायामग्निमाधादधाति चरूत्रयंखेतिसंचरुद्वयेनप्रमाणंछिद्रपंचंवित्वाहोति
स्रुवेणगार्हपत्यादेवाग्नित्रयंगृहीत्वामित्रेतांसुखायपंचेतिपंचभिरानीयमानांतिस्रोभिःस्विचन्नवत्नसमित्यंतनाभिरुपचरति अवत्ना
दिभिरापाकान्तपक्वासुखंदेवत्रासमिधोहपमित्रेतिमित्रंवर्धीकरुद्वास्य अपद्यमानाधुवान्वभिनिपादुदेशासुन
रतउद्वास्य मित्रेतांतवरखोऽमाभेदानिमित्रायपरिहरंतिवाग्यतेनैवाषाढायाउद्वासनं चसवरखाछंदेवित्रि

त्यसुवाकरोपेणाज्ञाहारेणोरखोछणानि पंचपशूनामालुभनपक्षेपुरुषशिरसाहरणं सप्तेरकविंशतिमाषान्हरीत्वापुरुषशि
रोभिमुखंवागछतिवैश्यायान्यतरस्योरुप्रकारमतस्योरुशिरसिमाषान्युप्यअर्धंवोसीतिछंदसत्वाएतेनतमंत्रेणसप्तछिद्र
वत्स्रोकवपांशिरस्थानिमिदधातिद्यौस्त्वेत्यादिनिरस्तिर्यगगायाभिःपरिगानेजपःशिरःप्रदक्षिणंकुर्वन् नमंगांतेनमति
रुद्रमस्राकमितिशिरसाहानंवदेत्सप्तमइत्याहरणमंत्रमुक्त्वायमगायाःजपतिवा लौकिकेनाग्निनापरिनिर्विष्यश्वरमि
तिनिरस्तैःसंसुरावनरुत्यंतानिःपर्याग्निकरणं कृष्णाम्रदाग्नेयस्थापयतिशिरः नाम्नावस्यर्क्षादीपःपत्यक्षविधानात्॥
केचित्सचेलंस्नानकुर्वंतिनत्वसुब्रह्मनस्लोकः व्याख्यातोवेषुमावावापंचयज्ञालंभेषुवा यदाग्नाग्निर्दिशिहूयेहूयेत्सूत्र
रश्मिन्नवत्नयं द्वितीयपटलः अग्निभ्यःकामायपशूनालभतेसुक्करान् पंचपशूनांकर्म अमावास्यांपौर्णमास्यां
वाप्रातरग्निहोत्रंहुत्वापशुबंधेनयजेत इतिसंकल्प्य नविद्युत् षडहोनादीनिरूढपशुबंधवत् अन्यमग्निंप्रणी
यषडहोनांतेपरिस्तृज्यप्रणीयपश्चिमेशालायांहरणंव्रतोपायनं सूपाकुल्यादिरकादक्षिणीवत्पंचयूपानांछेदनं नो
पन्नायपात्नीवतो वृषालकरणांतं वेदंकृत्वावेदिकरणं चतुरस्रांयंचोपरार्जुमीत्वातस्यास्तृतीयेनभागेनवेदिमा
नं किंचिदधिकांगुलोत्तरपंचाहाछतेनदंडेनवेदिमानं पाशुबंधीकीवेदिश्चतुर्भिःपश्चादित्यादिउत्तरवेदि

प्रोक्षणांतं अग्निप्रणयनादिपशुवत् यत्कल्पांतरेनेतरस्यांघ्रिद्विनिधाएकविंशतिपक्षेचतुर्विंशतिपक्षेएकोनद्विंशाधापान
प्रयोगकालेदशापूपरशनाःपंचपशुरशनाःपंचकृष्णेभ्यः अश्वर्षभयोर्महत्योवपाभ्रपण्योवपाभ्रपण्यौयुगलानिपंच स्थूला
पंच दर्भयुगलानिचनर्थेवउपाकरणकालेप्रजापतयेत्वाजुष्टमुपाकरोमीत्यं
श्वर्षभहस्तिनोवस्तानुक्रमेण प्रजापतयेत्वाजुष्टंनियुनज्मीति नर्थेवप्रोक्षणादयः एकादुहिनीचसर्वमूहेन सामिधेनी
कालेएकविंशतिंचतुर्विंशतिंवापराचीरन्वाहनाधेनूर्वसिष्ठवचनं प्रवोवाजाइत्येकादशीकासमाम्नानइतिदर्शनात्ववस
णइतिवसिष्ठराजन्यानामेकादशी इतरेषामानुहोनेतिसमाम्नाइतिसमीक्षाहस्यनेसविनर्वोधयेनमित्यनामया
विनोधसी असुन्वन्नित्यादिस्थानयाविनोधसी रायोअग्नइतिद्विचौ उहयमितिपरिधानीय एवमेकविंशतिपक्षे य
दाचतुर्विंशतिस्तदेकादशापाकनीरुक्काआग्निकीर्यज्ञनवपूर्ववदुक्काउपेमस्तोमितिसप्तसामिधेनीरुक्काउहय
मितिपरिधानीय हिरण्यगर्भःसमवर्तताय इतिस्कन्यमाघारयति वागसिपाजापत्यासपत्नक्षयणीस्तृणंचर्ण
ऊर्ध्वोअस्यसमिधोमहतीर्विप्रयाजानामादित्योमुखंतिप्रयाजानांनाराशंस्यइति आग्नेयीस्थिरुपमआग्नेयानां
याज्यानुवाक्ययोः संपरिस्तीर्यहानरिनिमित्तः तुरायशस्यैतिनिमित्तोयाज्यैन्द्रीत्वाः यःप्रोणतोयआत्मदा

DR. BHAU DAJI MEMORIAL

अन्यदेवत्यः पुरोडाशः यद्दाद्दाकपालः पशुपुरोडाशः तेनवैश्वानरान्नप्रच्यवतइत्येवंविधानात् वाचव्यस्यपशोः प्राजापत्यः पशुपुरोडाशोहादृदाकपालआग्नेयधिकारः उपांशुयाजवत्कार्यः वैश्वानरोपिपशुपुरोडाशोदेवतादिकल्पेनवैश्वानरएवास्येतिवचनात् सामिचिदेकनावग्नीषोमीयादिष्वपिवैश्वानरएवपशुपुरोडाशोदेवतेतिकेचित् पौर्वोन्नामिनिषङ्गोयाज्यानुवाक्यापशुपुरोडाशस्याप्राजापत्यपशोश्चयःप्राणोनोयआत्मदाइतिषड्डसाधारणमदृश्यं पूर्ववत्संयोगः एवंदृःप्राणइतिखड्गशिरः स्थेदनंपशोःमरदापलिप्यनिधायनोघसमाप्तिः तेनेष्टायाग्नेयेनैवंपशुभिर्वासंवत्सरंदर्शपूर्णमासचर्वाग्निचिद्भूतानांअस्य वनानाचसमुच्चयः पशुबंधइदृश्यस्यदक्षिणाविद्यतेबर्हिस्तृचवर्तिनात् उदवसानीयावत् पूर्ववर्त्यसंभरणमनस्तमि ते इतरस्यापर्वानरे पशुशिरसाकिमीदाद्युपहतिपरिहारार्थंवेनस्तदापलेपनादिवेनस्त्वमेवास्यपवेशनंरजावधा हरित्यालवणादीन्युदकेनसंसृज्यतस्मिंस्यापयति अननिपाकलक्षणमदापलेपनादि दीक्षितस्येष्टकाकरणंमास प्रकृतिषुदीक्षाविधानेषुपुरस्तान्मासस्यदीक्षापूर्वभागेसर्वाइष्टकाःकरोति यस्यचतुरोमासाःपूर्वयोर्मासयोःयस्य संवत्सरदीक्षइदृर्वसुमासेषुइतरेषुकल्पेसुअग्न्यादिषूपरिष्टाल्लाजापत्यान्ह्यायव्यान्ह्यपशोःदीक्षितस्येष्टकाः क रोति अथेष्टकानांकरणान्युच्यते चतुर्भागीयाःपंचमभागीयाःतयोश्चपाद्याःपंचदशभागीयाश्चकर्तव्याः॥ १३०

अष्टांगुलाश्चदृत्यर्धः चतुर्थभागीयानांकरणस्यत्रिंशदंगुलप्रमाणता तस्यादस्यपंचदशांगुलप्रमाणता पंचमभागीयानांकरणस्य तुर्विंशत्यंगुलप्रमाणतातस्यादानांह्यादशांगुलप्रमाणता पंचदशभागीयानांअष्टांगुलप्रमाणता तस्यैवंप्रयोगः यज्ञमानमूर्ध्वबा हुमवलंबस्यापस्थितायादोगुष्ठमारभ्यहस्तमस्तानरेमीत्यारज्जुंचतुर्धाकृत्वाचतुर्थांशेनचतुर्भागीयास्तदर्धेनतस्यादाः सारज्जुं पंचधाकृत्वापंचमांशेनपंचभागीयाःतदर्धेनतस्यादाःद्वादशांगुलेन सारज्जुंपुरुषमानपरिमाणांपंचदशधाकृत्वापंचदशां शेनपंचदशभागीयाःएवंकृतेनतस्यपुरुषविंशत्यंगुलेनकरणसिद्धिः दृष्टकानामूर्ध्वप्रमाणंषडंगुलप्रमाणंरज्जुस्थाने वेणुर्वा तद्दृतकरणानिएवंगार्हपत्यधिष्णियादीनां चतुर्भागीयानामरत्नीरेवाबाहुमात्रंदधिकंशतं दक्षिणाद्रोणाश्च त्वारिंशत् सव्याहृतमग्नयेत्वेव आलिखितावाहुमात्रं एवंषष्ट्यधिकशतदृयंचतुर्भागीयाःचतुर्भागीयपादानामरत्नीरेवा व्यःषष्टिः अष्टचत्वारिंशद्दक्षिणाद्रोणाःसव्याहृतमग्नयेत्वेव नआलिखिताःएवंषट्पंचाशदधिकंशतंचतुर्भागीयपादाःपं चमभागीयानामरत्नीरेवाबाहोश्चत्वारिंशदधिकंशतं षष्टिर्दक्षिणाद्रोणाःसव्याहृतमग्नयेत्वेव आलिखिताःपंचाशीत्य धिकंशतं एवंत्रिपंचाशदधिकंचतुश्शतंपंचमभागीयाःपंचमभागीयपादानामरत्नीरेवाबाहव्यःषट्षष्टिः आलिखिता स्त्रिंशत् नसव्याहृतोनदक्षिणाद्रोणश्च एवंषण्णवतिःपंचमभागीयपादाः पंचदशभागीयानांअरत्नीरेवाबाहव्यो

षादश आलिखिति मात्स्यमिंशतिःनदक्षिणाहनोनसप्ताहनश्च एवंसहस्रसंपत्तिःगार्हपत्यचितेःकरणास्युच्यंते द्वाविंशत्यमाणेपा
र्श्वमान्योत्रिपादाधिकत्रयोदश्यांगुलेनिर्यद्वनान्योएतेनपंचाधिकशतानिष्टकाःएतेनलिखःस्वेनेर्कनोःपरिमंडपहेतवश्चयंते अंगु
ल्याःअंशद्वयाधिकद्वाविंशत्यंगुलिप्रमाणानिचत्वारि पक्षयोस्तावत्यमाणमेकंकरणं अपरदशांगुलद्वीनत्रीणियवकंभवति अं
गुल्याःअष्टभागाधिकपंचविंशत्यधिकंप्रमाणं एवंप्रथमेऽध्यर्धेउभयत्रद्वेद्वेदशाहीनेभवतः धिष्ण्यानांकरणास्युच्यंते आग्नेअ
यस्यपादेशमात्राणिहोत्रीयस्यनवांगुलप्रमाणेनिर्यद्वन्योपादेशाप्रमाणेपार्श्वमान्यो मार्जालीयस्यपार्श्वमान्योऽध्यर्धा
देशौशिरसानाधिक्यानांपार्श्वमान्यावध्यर्धप्रमाणेनिर्यद्वन्यानवांगुलप्रमाणेआत्मणाचंसिनःद्वेधाकरणेहोत्रीयस्यद्वा
दशैकस्यपंचमभागोनपार्श्वमान्योदशांगुलप्रमाणेनिर्यद्वन्यानोपादेशौ एकैकस्य नवांगुलिमितिनिर्यद्वन्यो दशांगुलस्य
त्रयोदशांगुल्योपार्श्वमान्यो एवंच होत्रीयधिष्ण्यानां अष्टौचयःप्रादेशाश्चतुरधिकाः एवंमैकादशी होत्रीयस्यद्वादशी मार्जाली
यस्यमद्वे एकादशानांत्मणाचंसिनः शिरसानामध्यर्धेनचतुःपरिरिंकाः एनाश्चकाश्चकाः ।अनिर्मथ्येनमारंभः अन्ये
तुकल्पेषुमासादिषुवर्षसंतेपर्वणिकल्पयंत्याश्चाश्वयुजस्यचदशुमारेणदीक्षारंभः तस्मिन्मानसिद्धे होत्रंकृत्वा आग्नेयंपशुंवपु १३१
त्यादि रहस्यवदीक्षणीयाविहितपशुयजनविधानात् संभारयजुःसंधि सोमपरिवेषणं अग्निहोत्रागः विहरणं स

समहोता परिसमूह्यकल्पंप्रणीयस्रुवेद्वेसि हविर्विहरणीयां निर्वपति असंवत्सरसंपत्तेःगार्हपत्यचितेःकरणास्युच्यंते
दक्षिणायाःसंवत्सरसंपत्तेर्हिरण्मयीवैष्णवीःयानप्रयोगकालेचयीविंशतिकपालानिस्थालीसंयच्चहूंहूंकृतराणियथाप्रकृति अग्नयेवै
श्वानरायसप्तकपालंनिर्वपामि अग्नाविष्णुभ्यांसप्तकपालंनिर्वपामि अदित्यैचरुं अग्नेवैश्वानरहव्यःरक्षसांग्नाविष्णूहव्यःरक्षसांमहिमेह-
स्व चतुर्धेतिनवोद्वाणंउत्करेनिर्निनीय यथाभागंव्यावर्तध्वं हूंहमग्नेवैश्वानरस्याग्नाविष्णोरितिपुरोडाशार्थान् हूंहमदित्याइ
तिचर्वर्थान् अग्नयेवैश्वानरायसप्तकपालमधिषवणमिध्माबर्हिष्यग्नाविष्णुभ्यांसप्तकपालमधिषवणं धान्यमसि धिनुहिदेवयज्यायैधानकालेवैश्वानरस्थाहि
तीयचतुर्थषष्ठाष्टमानामहतिः अग्नीषोमीयस्यवपायैकादशोपधायध्रुवासानिस्थाल्यासादनं अग्नयेवैश्वानरायसप्तकपालंसंवपामि॥
अग्नाविष्णुभ्यांसप्तकपालंसंवपामि घिष्णानुप्रहरतंदुलानुप्रहरति देवस्यत्वासवितेतिषडनुप्रहृत्य वृष्णोंशुंभेत् घिष्णुंकृत्वाव
हन्त्यैंद्राग्नंहमग्नेवैश्वानरस्यैकमिहमग्नाविष्णोरित्येकं पुरोडाशावधिश्रित्यधर्मोसीतिसंदुह्यावाप:प्रथमादिपुरोडाशयोः॥
अंतरितेसर्वेषां उद्वासनकाले अग्नयेवैश्वानरायसप्तकपालमधिश्रयामि ततस्रुक्षणीमाग्नौवैष्णवं अदित्यैचरुं श्रिचोगेत्यासा
दनं चरोरासीमिवैश्वानराहित्ययोः अयंयज्ञोमयोग्निश्चतुर्होता प्रधानानासुपांसुत्वं वैश्वानरेणप्रचरति अग्नादः सन
आग्नावैष्णवेनप्रचरति स्वाहाकृतेनआदित्येन आदित्याअहं प्रथमजाऋतस्यवैश्वानरादित्ययोस्मेधाकरणं पत्नीसंयाजांता

दीक्षणीया मार्ष्टि कर्णं दीक्षाकृतीनांकालेपंचाध्वरीकृत्वा ज्योतिर्होमिकीकृत्वेत्यर्थः आपोदेवीर्हृतीर्हविष्कृत्वाआकृतिमग्निं
मिनिषूजानिकीर्षन्नेव स्रुवेणाघनस्रक्त्वाहइतिकेचित् स्रुवेवसर्वाहुतिकेचित् विष्णोरेवस्येनेतुहविष्पूर्णाकृतिःसमीक्षा
नस्याधीवसमाप्तिः वानंजाणमिनियजमानः अग्निकीनामग्निर्देवता पंचमस्यप्रजापतिः शिक्षानास्रुक्सुक्त्वाजिनास्त्रस्त्रणा
दिसंभारयज्ञेविधेनमध्वर्युवाचयतिस्वेनकर्त्राब्राह्मणाकृत्वायेनुजनकृत्वायेनपोत्रवाअन्येनरंपकाद्यमाकृत्वाइतिहाभ्यां
मन्त्राभ्यांआहवनीयमरणणि अधिष्ठवस्कर्त्तावित्रेणासुस्वानपेतिप्रदक्षिणमंगारैर्वेष्टयतिनिवर्त्तो ब्रह्मन्नुस्त्वाउस्त्वायोक्षसु
कमघहधानि क्रतुकोधनुरलक्षणाजानत्लक्षणेनभंजयित्वाहिपतिं तेजाक्षत्रियेण योगतमीस्त्यावलोकियेवारण्येवार्मयित्वा
उस्त्वायोक्षिपेत् नाहवनीयेप्रक्षेपणं तस्यघहधारणं वास्तुपोक्तानांयज्ञियानांनिः प्रसंहतीनांभूमिः नकाम्यमग्निंकुर्वा
णआहवनीयेप्रक्षेप्स्यन् स्रुवेणाहिंकुर्वन्केचिदुकाम्यमग्निमितिप्रदाआदीनांचहुन्नइतिस्रुत्यर्थोनर्थकः काम्येस्रुवेणाहिंकु
र्वन् आहवनीयेस्रुवायोक्षणीमवहधानि जानवर्षेवुरामयन्याहवनीयमित्युपूहे नतुनिर्मथ्यादिपूहे परस्याअधी
निधेकंकर्णीस्रमिधमादधानि परमस्याइतिशालामयी सीहस्यमित्यसुराक्षसीघणाध्वर्युरुपनिष्क्रमे नघश्लोकः ॥
यावच्चैवपत्नीत्वाधीः स्रामिधेन्यश्चवर्त्तन् हिरण्मयगर्भआधानेनसज्ञपितिरग्निहिः स्तनीयःपरस्तः

१३२

सुच्च तूष्णीसमीपमासंस्थामाहृत्य आत्मा हार्ष० अग्नेव्रतपतेव्रतमचारिषं तदशकं तदवाप्तवानस्मि तदिहाहं तदनेन व्रतपतेव्रतेनाशकं तदवाप्नवानीत्याह दर्शमित्याहरणमंत्रः अग्नये व्रतपतयेऽनुब्रूहीत्यनुवचनमंत्रः उक्तलक्षणमासंस्थासीदत्वमिति चतस्रोऽग्नेव्रतपतेव्रतमचारिषं तदशकं तदवाप्तवानस्मि तदिहाहं तदनेन व्रतपतेव्रतेनाशकं तदवाप्नवानीत्याह हंसवत्योपस्थानंचा चेनदेवाज्योतिषेति प्रादेशमात्रैः काष्ठैरुत्तरवेदावुपसमिधेयजमानएवास्यात्मानंतएतेचवनित्योज्वलति यजमानोचेनदेवा० उपसमिध्य स्वाहायजमानसेत्येतदाधानविधिमिष्टिकर्मएषोस्यइतिशेषेण अध्वर्युर्गार्हपत्येदक्षिणस्येत्येवमादिकरोति यजमानोव्रतंपतिरस्त्वित्यन्नपतेऽन्नमितीदंचूरीसमिधंचेतूष्णीमाधत्ते देवस्यत्वा० रात्रिमिष्टकामुपदधातीतरोक्तप्रकारेणोपदधाति अहर्हि कृष्णकामिनिमध्यंदिने नास्याभंजनं ननोदेवाधियमित्यादिनाग्न्यभिमर्शनांतं ततःपूर्णाहुतिसंज्ञेतिसंनीहाव्रतस्यापूर्णं जागर्त्यनोराधिं गानग्निचाहेः कामाग्निचिन्वतश्चत्वारोयामग्निहोत्रा परस्याधीत्याचमनं आहवनीयाग्निः प्रयुंगेवधार्यतेसन्निपापकालेसहसंनिपापः अगानग्निचाहेः कामाग्निचिन्वताहवनीयमुपरवाणाग्निहोत्रा परस्याधीत्यादि नचप्रयुंगेवधार्यतेतुरीयस्यलोपाकसंनिपाताद्गार्हपत्यप्रणेःप्रणीयप्रणःप्राणाकल्पयिनप्रजाकल्पयिनेत्यादि संज्ञिनांतं कल्पाधेनुःकल्पोवागोःकल्पणाद्वासम्यक्स्थानमानं हिरण्यं दक्षिणाध्वर्यवेदीयते ननोधुवत्वाहेतिसंवर्गायचश्चिनंच गानग्निचाहेरु० रत्यनाद्दोनिमंथ्येनेवयजनं एवमुत्तरोरनेरग्नाग्नियोनिनउ० त्यनिःस्थेनाहेः १३३

पथमदिवसस्योक्तजागरणंकृत्वाऽपोदयेवाग्यमनादिवाग्विसर्जनांते सोमपरिवेषणं दिवस्परीत्यनुवाकेनवाग्नेयेनोपस्थानं॥
येनदेवाःमध्यंदिनेव्रतंपतिरस्त्वित्यन्नपतेऽन्नस्यत्वाऽन्नेनुपुनेनखंदसाहरिष्कं० अनंतकाहेवीधियं नाग्न्यभिमर्शनांतं अधिरासरूर्यन्नोज्योतिषमतःमध्यंदिनव्रतंगृहीत्वा अन्नपतेदेवस्यत्वाऽग्नायत्वेषरायचिभिष्कं० नाग्न्यभिमर्शनांतं अग्नेत्वंसकलाग्रहिउरुव्याभिमंत्रणं त्वमग्नेव्रतपाअसि विश्वेदेवाःपुनर्मनइतिचकृत्वा उपोदयेवाग्यमनंवाग्विसर्गो सोमपरिवेषणंकृत्वा दक्षिणोरुक्रमइत्यादिहंसवत्योपस्थानांतं येनदेवाः व्रतेनाग्न्यभिमर्शनांतं तिस्रोरात्रीरापोसे अस्मिन्नहनिप्रयाणं इतरस्यापूर्वेद्युःप्रक्रमतीत्यादिउत्तरेद्युरुपस्थानंकृत्वा पूर्वोक्तेनप्रकारेणप्रयाणकालात् यद्युत्तरेध्रियमाणेइतियथासूत्रं यद्युत्तरेध्रियमाणेयजमानस्यनश्येदितियदाहिरण्यमाहासदाय्येतयोपस्थानं नग्निहविष्कैः केचित्समुच्चयमिच्छंति यदहः प्रयायादुदुत्यंविश्वेदेवाइत्यस्योद्यमनं सादयत्यभिचतस्रःशिपिविष्टाकंटमङ्गेसुरेवउरुव्यमासादयति सिंहभिरासादनं हंसवत्योपस्थानंच समोप्योत्तरोगार्हपत्यदक्षिणाग्नीहवीःसमोप्यारोप्यासादयति सप्तयावसत्योर्हवीर्रथयोःसमारोप्यशाकटेस्थापयति उदुत्यंत्वादियजमानएव पत्नीयजमानश्चशाकटमारुह्य प्रेद्धेज्योतिष्मान्वयाहीनिप्रयाति नभद्रादग्निश्चेयः अकंददग्निरित्यसद्गाहमुखंमयते देवीरापइत्यादिप्रकृतिवत् देवयजनंप्रा

एहमगन्म ननःसमिधाग्निमिनि घृतानुषिक्तामादधाति प्रप्रायमग्निरिति सविषस्याजनस्यगोपाइतिवैश्यस्य अग्निर्वै देवता
इध्मानोरुक्षमइत्याद्येतदहंतंयाजमानं यद्युरुवाप्रभूतमस्मास्यात् उरव्यस्रुचिक्ष्यमादायाध्वर्युरुदक्समीपंगत्वा इमंऽस्तोमेनि
मितिहाभ्यामुरव्यमग्निमन्वस्मिन्याचेउरव्यानपनीतशिक्ष्यंयोरवया आपोदेवीःपतिरहीनेतिनिस्राभिरक्षमस्रमवेशाय
नि क्षिप्तमस्मनःकिंचिदादायपणीरस्यसप्तधमस्मनेनिहाभ्यामग्निमस्तोरवायामवदधाति पुनरूर्जासहरय्येति पुन
र्दैवयजनंप्रतिनिवर्तनेउरव्यस्याधिनेयजमानोयेनदेवाइतिजुह्वत्यस्रुपतिष्ठते पुनस्त्वादित्याइतिपुनरुरव्यमुपसमिधेध्व
र्युरेवसोधानोमस्यःसवोधिस्रुरितिनिहाभ्यामुपतिष्ठतेध्वर्युःयद्युरुवामित्याद्येतदहंतमधिकृतस्मविषयमेवइतरंआह
नानुषिक्तामाधायासंद्यांशर्कराद्यांवोरुवामासाद्यगार्हपत्यदक्षिणाग्न्योरायतनेप्रतिष्ठापनं समध्यावसध्यौसंधित्वानि
धानं अधिवहासत्यैषास्यमनादिरासोद्यतं अग्नेनयसुपजारइतिनवर्चेनसूक्तेजारहोमे नवर्चोकः इध्मानोरुक्षमइत्यादिसमिधान्यनक्ति अ
ग्नेयसुपपाजनस्यनिराजोवैश्यस्यचकमान् समित्सुक्षांश्चसुशमिंचकाषायधीन्द्रियंवीर्यंवानया तंवृत्रस्यनयाग्न्यादिद
धिमधोमधीस्तभाः चतुर्दशानिलाग्न्याधेयगार्हपत्यानामेवचअस्मत्समुष्टकाश्चेवसुष्टकाराज्ञाहिशीर्षकातूक्त्वा
चिच्चयासोमःसुरुक्मायामिनचतुष्टयंअनुष्टुभंचासंद्योन्याधायाग्नेतुरेवच यहाग्न्यचमस्काश्चेवपवमान्याद्यास्तथे

वच नवसंपाताभिर्जुहोत्यधिषवणंचसंदंशंचैवलोगलंचतथैवच अभ्यञ्जनीयोरुक्मपात्रमानडुहंचर्मचे त्ये
त्यग्न्यर्थंप्रयाणंस्याद्भिःसहसंनिहचतुर्थःपटलः अपहतेदीक्षापरिमाणेउपादेयवाग्यमुत्सृष्टिदिनेवाग्निसर्गः इध्मानोरु
क्षमइत्यादिविष्णुक्रमाहिस्मदंतंतंतोवाग्नेयेणोपस्थानं यद्दःसोमंक्रीणायान्नदहतमयंसमस्यदिनिवचनात् वाग्नेयेणोप
स्थानेनहत्वासोमपरिवेषणं तंतोगार्हपत्यविसर्जनं आहवनीयायतनस्यपश्चाच्चतुरश्रंमानेशंकुः परस्याषडुर
क्रिमाणोमयतःपाशा सत्यमशंयुलविहीनंध्रुवक्रिमाणंनिरस्तं पूर्वापरशंकोपरिशंप्रतिमुच्यदक्षिणतउत्तरतश्चध्रुवक्रिमा
णेशंकुःएवंपाशोन्यस्यदक्षिणउत्तरतश्च स्यंयुवासमंतनीविसृजं एवंगार्हपत्यवेदिसायतनंचतुरस्रपक्षे परिमंडलस्थण
रलोशंकुः चतुरश्रस्यमध्यमइत्यर्थः अर्धव्यायामेनचतुरश्रमध्यमंचिकीर्षन्निति मिथ्यायिनवामंडलकरणं अनिशायतंतीचेन
सहेत्यर्थः अपेनवीतिनिरुप्तनं अपतुपस्तस्य यलाशाशास्वाशामीशास्वयावासंमार्जनं शास्वासुदस्यापउपस्तस्य
शान्तोदेवाश्चिरचोहणं अग्नेर्मन्मास्यग्नेःपुरीषमसिसिकतानिवपति संज्ञानमित्यूषानाधायवत् यद्दग्धंइमसीनि
मनसाध्यानं संवावइत्कमयोःसंसर्गः एकविंशात्यार्कराशिःपरिश्रयणं निरुप्तलिप्तःसंहिताः चितस्तुपरिचि
तः ऋषाःसीदन्तुरस्मादारभ्यदक्षिणतःपश्चादुत्तरतोपवर्गः समन्तमंचाहुतिः एतासामंतरालेचतुर्लिखो

नंपंचपंचाशदंगुलं वजंलक्षणमुधस्तिनिर्वेषामग्निमंचयंतनेन स्वयंचितिपक्षेप्यध्वर्युरेवोपदधाति प्रागायामाप्रागायताःप्र
थमेप्रस्तारेउदगायताद्वितीयेएवंव्यत्यासेनउदगपवर्गाःस्त्रियोरीतयः द्वितीयेप्रस्तारेप्रागपवर्गास्त्रियः प्रथमेप्रस्तारेप्रा
गायनाइष्टकाःस्त्रियोरीतयःएकैकस्यरीत्यासन्नसमेष्टकाःप्रथमेउदगपवर्गारीतयः अपरस्मिन्प्रस्तारेउदगग्नाइष्टका
प्रागायामारीतयः प्रथमेप्रस्तारेदक्षिणतआरभ्येष्टकागणनं द्वितीयादारभ्य द्वितीयेपश्चादारभ्य अयंसोअग्निःजाय
वेदस्तयोदेवतयेतिमध्यरीतोद्वितीयः सर्वतयादेवतया अग्निर्दिवइति नस्याउत्तरा अग्नेयमेइति नस्याउत्तरा सुरीष्या
सइति नस्याउत्तरा इडामग्नइतिनतीयस्याचतुर्थी अयंनइतिनस्यामेधपंचमी एवंपश्चात्रिदसीतिप्रथमायांचतुर्थी
परिचिदसीतिपंचमी लोकंपृणाताअस्यसूदोहसइतिद्वाभ्यांमंत्राभ्यांमेकैकांकरणान्युपदधाति चतुर्दशलोकंपृणाःदक्षि
णातआरभ्यपुरतआरभ्यवाउदगपवर्गालोकंपृणाःचात्वालस्थानान्पुरीषमादायदक्षिणोदिवानिधायानुर्यचीचितावतु
प्यइति अपरस्मिन्प्रस्तारेअयंसोअग्निरित्यादिभिर्द्वितीयस्यारीत्याद्वितीयाया आत्मनः इडामग्नेयंतेयोनिरित्यंतेयो
सेइतिदसितिपरिचिदसीतिदक्षिणातस्यांश्रोण्यांद्वेनतीलोकंपृणाःएवोदिवि संकर्षणकारस्तलोकंपृणातिसूर्य
मोपधानं उत्तरयाभिमर्शनंचाहएवंव्यत्यासेनपंचचयनंकरोति द्विर्वाहस्तेप्रस्तारस्यचिद्वाहस्तएकःप्रस्तो

DR. BHAU DAJI MEMORIAL

रः अनउर्ध्वमेकएव परिमंडलपक्षेशार्करांनएवं०स्वयंचितिपक्षेसएकचत्वारिंशदंगुलं मध्यतोनवचतुरश्राउपधायप्रागा
दिप्रतिदिशंप्रथिंचयं एवंशुल्वोपधानं अथमंत्रोपधानं अथयंसइतिपश्चिमप्रथिकस्यमध्यसआरभ्यप्रागपवर्गाध्वतस्रः इडाम
ग्नेयंतइतिदक्षिणप्रथिकस्यपूर्वोपूर्वस्यदक्षिणांमध्यमांवा चिदसिपरिचिदसीतिमध्यमस्योत्तरांउत्तरस्यमध्यमायपश्चिमावा
तनीलोकंपृणाः अपरस्मिन्प्रस्तारेकोणादिषुप्रथिनंचयंमध्येचतुरस्राः तस्यस्तकयःप्रतिदिशं एवंशुल्वोपधानं अथमंत्रोपधा
नं अथयंसोअग्निरितिदक्षिणपश्चिमप्रथेमध्याद्यतस्रःउत्तरपूर्वापवर्गःइडामग्नेयंतइत्युत्तरपूर्वप्रथिकमध्यमपूर्वचिदसि
परिचिदसीतिदक्षिणापरंपथिकस्यदक्षिणपूर्वप्रथिकस्यवा अथवापूर्वमुपहितस्योत्तरायाउत्तरावा तनीलोकंपृणाः एको
दीवातिकेचिद्व्याख्यिकाएवंवदंति महाग्निर्यदिचतुरश्रेएकाकृतिः तदागार्हपत्यचितिरथसैवसमचतुरस्राकृतिः तस्यक
रणानिद्वात्रिंशदंगुलंमेकंकरणंचोडशांगुलमेकंकरणं एवंप्रथमप्रस्तारस्य द्वितीयस्यचतुर्विंशत्यंगुलमेकंकरणं षोड
शांगुलमेकंकरणंउपधानेप्रथमेप्रस्तारेचतस्रपुरीषमध्येचद्वात्रिंशदंगुलप्रमाणाःपंचोपदधाति स्वयंचितिपक्षेचतस्रश्च
तस्रोउशांगुलप्रमाणाः एवमेकविंशतिःपूर्वोक्तन्यायेनमंत्रोपधानेइष्टकं एवंपंचचयनंकृत्वाएतोदिवीतिकृत्वाअ
जीजनन्निति हस्ताभ्यामभिमर्शनं समितःसंकल्पेधामितिचतस्रभिरुत्तरंसंनिषदति गनभियाहिरावनीरन्यो:

सहसंनिवापः चिनोउस्याग्नेःप्रत्यर्थः साकः हि चिनेत्कनयोरभिसंचणं चिनेरुस्यस्य च अथवा काम्योरुस्यो र्वा स्थूना देवेभि
रित्कस्याचाः पूरणं घृतेन दग्धामधुनासिकनासिकां वा मानेव उचमिनिधिक्याङ्खं स्वाभिरूत्य चरस्य परिएजसः इति शिरस्य रुक्म
स्रुचमासंदीशार्कशंचादाय्यैर्कः तोष्णुनिसचदङ्कंसचादाय्या धर्ष्णुनम चजमानागकंनि दक्षिणा परमयांतरेशायनि सक्थ्नड्
रिणेदेशाउत्तरइत्यर्थः मद्रेषालस्यमेव दीर्णेदेशे नमःकृतेनिर्कःनइति दक्षिणपाशास्थापयति शिक्यं शिक्यपाशस्योपरि
रिष्टाद्विष्कावपदधाति यस्यास्सङ्गतिनिसर्गिःपराचीः अनिवर्तयन संस्थाप्य दक्षिणा पवर्गाः ननचादेवतां दक्षिणासुस्थठ
पदधानीत्यपदेशः यत्रेदेवीशिक्यजातिर्नेनाङ्कःपक्षादयति रुक्मसस्रुचमासंदीचपरस्तान्निधायशार्कशंवा इत्यर्कानां
दक्षिणतइत्यर्थः अपरस्मादेवित्यग्निसंचणंचनसर्गिरिष्टकानां यदस्यपोरजसइतिवैश्यामर्गापरिमरः सूत्येनसइ
रुकपस्यानेनासामेव अपनीतसाणानिवर्तमे प्राग्वंशस्यबहिरेवश्रोणीदेवीरग्निष्टयइतिचयाणामपिसाजेने जुर्जेवि
अहरुकनिरिनिहाभ्यांप्राग्वंशमन्वेयधर्षुः नस्त्रामिनरौनिवेशनःसंगमनीवसमासिञ्चा इषमूर्जेयं गार्हपत्यदीपनिधं
ने राज्ञोनिवनादिकर्मणनिपद्यते स्त्रीनिसंकर्म अचादिदीपस्थानमितिवा अहंनदक्षिम भाजकुलान इत्यादि॥
प्राचणीमयापचर्य उदपनीयार्थेनिदधातीत्यनेकत्वादिसाने प्राग्वंशस्यमध्यमाद्धाराद्विकामित्यादि चतुःशि

१३६

रंवदेत्येतदेतंकरोति हिरण्यरुक्मेणनिपदरुक्मेणवा जीवानिशोभूवनपदमानं चत्वारोवैकाहायूपाः तथापिरुक्मेणमाने नर
थासमविण सतःप्राचणीवाचाग्नीवाहित्येतदादि सहस्रदक्षिणापशोर्निशाकृत्या अन्यहिरण्मिहरण्मिः आनिध्यावांसमाना
यामिहाभाजीर्गोतमिनिमानं हविष्कृतावाचंविरजेत्यग्नेहविष्कृतावाचंविरज्यशोमेधेश्यग्निराजानमितिरुक्मान्निमा
नादिसिकतावूहमांतरुक्माआतिष्ठापरिसमाप्तिः अथाग्निमानमुख्येनयूपावटस्थानशंकोःपश्चात्संचरन्रुक्मममवशिष्यशं
कुंनिहंनि यावान्यजमानऊर्ध्वबाहुस्तावानविष्णुर्नाग्निर्विमानंविष्णवेत्वेतिवोर्मेधेवशिष्टाणि अंतरगतयोर्मध्येपुरुषमात्रेणमवनि
अनुरुक्मंवेणुंनिधायशिक्यंपूर्वस्यशंकोःपूर्वस्ययूपावटस्यपश्चात्पूर्वउत्तरएवशंकुःएवंकृत्वामध्यमयश्चिमशंकोरु
त्तमेनांतेनदक्षिणाग्राक्परिलिखेत् पुनर्वेणुंनिधायपश्चिमंनिधायपूर्वमनुमुख्यपूर्वेणदक्षिणाग्रत्यक्परिलिखेत्
एवंपरिलिखत्यमध्येमंशंकोर्विष्वंतंप्रतिमुच्यदक्षिणावेणुंप्रसारयति उपर्युपरिलेखास्समरेखेस्वयोःसंधिसमरेखिस्व
योःसंधावुपरीत्यर्थः वेष्यंतंतिष्ठेत्शंकुंनिहंनितस्मिन्शंकौवेणुमध्यंप्रतिमुंचति लेखांतयोर्लेखांतंतिष्ठेत्मंतः तयो
स्तिष्ठेयोःशंकूसमंचतुरस्रइत्येकपुरुषः एवमनुरुक्मंवेणुतनःपश्चात्पुरुषमेकंकरोति पुनश्चानुरुक्मंवेणुंनि
धायरुक्मस्यायाउत्तरस्मपुरुषमर्धयंकरोति उत्तराग्राक्परिलिखेत् उत्तराग्रत्यक्परिखासमरेखोपरिउत्तराग्रसारणं

वेणोः एवमात्मानं पुरुषोपनयति दक्षिणेरेस्वासमरयोर्दक्षिणं शंकोः पतिमोकं कृत्वा दक्षिणपक्षं पुरुषमानं कृत्वारेरंवात्यं शंकोदु
त्तरतः प्रादेशमात्रेशंकुं तयोर्वेणुं निधायपुरुषस्य दक्षिणतोरश्मिनावर्धयति सुदक्षिणपक्षं उत्तरेरेस्वासमरयोः शंकोर्वेणुं
निधायउत्तरपक्षंपुरुषमानंमीत्वारेस्वानशंकोर्दक्षिणतः प्रादेशमात्रेशंकुं तयोर्वेणुं निधाय उत्तरतःपुरुषंतेऽपरश्मिंवर्ध
यति सव्यपक्षः अनुएवंवेणुंनिधायात्मनः पश्चात्पूर्वतशंकावेवं प्रतिसव्यमध्येवेचशंकुंनिहत्यपुछंकरोति पुरुषमा
नंपक्षायादक्षिणतउत्तरतश्च आत्मनः पश्चिमभागेऽत्यंपक्षायादक्षिणतउत्तरतश्चार्धपुरुषमानेशंकुं एवंपुछंतिपक्षा
यादक्षिणतउत्तरतश्च एवंकृत्वादक्षिणापुरुषस्य दक्षिणतोर्धपुरुषस्यत्यागः एवंसव्यरतउत्तरतस्यएवंपुरुषमानपुछं पुछ
श्रोणीगतशंकोः पुरस्तात्प्रादेशंकुं तयोर्वेणुंनिधायपश्चात्पुरुषस्योते प्रादेशेनविनस्यावा वर्धयति एवंसव्यविधो
र्निर्मंचति रश्मावाधिमाय पश्चाद्दक्षिणेनाधिमिनोति एवंमीत्वासमस्तं हरिनेदर्भस्तंबंमध्येनैर्निस्वायुक्तं शंपंचरत्नीनंरहो
सजूरह्नो यावभिर्यंतेनस्वाहासजूरुषाभिर्यंतेनस्वाहा सजूःसूर्येणएतशोनयंतेनस्वाहासजोषाधभिनादरंसोभि
र्यंतेनस्वाहा सजूरग्निर्वैश्वानररेवताभिर्यंतेनस्वाहा केचिंच्चस्वपिमंवेणुं रेवताभिर्यंतेनेत्यनुषजंति अहुतयाःसू
र्याग्निनो अग्निर्वैश्वानरस्य चयासस्य देवताः पूर्वंमहिरस्तुनामानं इदानीवेणुंनाकरोति वीणाचरत्यादि पूर्ववे

वेणुमाहतेपिइहानामथाभिकेचित् मानंकृत्वा स्वेनाहुतिविधिवद्धित्वापर्वतानांभितिहाभ्यांअधर्युब्रह्मयजमानाअग्निहोत्रमा
मंते तत्रश्लोकः हविष्कृताविरज्येवयदग्निर्मानमिष्यते अग्निराजानमित्येनंकृत्वाग्निर्मानमिष्यते पंचमःपटलः संवत्सरादधा
नेत्यध्वर्युःसंप्रेक्षते अध्वर्युपुरुषान् निष्टप्तोहावमवटमित्यवटात्उदकंप्राहरेषु सिंचति अध्वर्युपुरुषाः आहावमि
तिहावटं प्रत्याहावंमंत्राहुतिः मेषुबलीवर्दान्याययेति अनड्वाहःअध्वर्युः वैःउद्योजनं मेधिअंतर्यामं एणिदिराणि॥
ईषांदारुं रथगल्यं पंचेत्लालःशंकुं करकंकेपं उपुंतालंनाकोवृ प्रतोनाहं अडेकयरउपेमंडूक्यो एतानिहिरण्मयेएणि सु
जोअनड्वाहो इत्येतानिसंपादयंति सीरासुजनातिहाभ्यांसीरंखनन्ति उद्योजनादिभिःयदाषड्वेनदात्रीणियुगानि॥
सकृद्देवमंत्रःद्वादशागविषट् चतुर्विंशतिपक्षेद्वादशउशरयोरित्यनड्वेनानड्वाहोभिमंत्रणं अनड्वाहोर्वायुजाविनिविधा
नात् उदस्याग्नेजिह्वेतिलांगलंकर्षणार्थंमुखेपति ब्रह्मवर्माणिशालामुखीयेजुहोति ब्रह्मजज्ञानं ब्रह्मदेवता अ
नाधायापः आपोदेवताः ऽपर्यूषुप्रधन्वसोमोदेवता सहस्रधारेवतेसोमोदेवता मलिम्लुचोनामासिउषगस्तेमदे
वाइत्यध्वर्युः वलीवर्दाः कीनाशाध्वानंमंते पुण्यदेशो ब्रह्मादक्षिणत आस्ते लांगलंपवीरवं सुनेनःफाला इतिहो

प्राचीसीतांकृषतिपुरुषमारभ्यशिरःप्रतिकृषति कीनाशावलिवर्दान्ताडयंति कीनाशावलिवर्दीसंप्रेरकाःगोपाल्यावैश्यइत्यर्थः
अग्नेःपूर्वदेशंशिरःप्रदेशंप्राप्यदक्षिणमावर्तमानःकामंकामदुघंहलिनंजपति लांगलंसंक्षिप्यपश्चाद्भागेवायुनाभ्रलांगलंपवीरव
मिनिहाय्यापूर्ववदुत्तरेणसीतांकृषति पुनश्चपूर्वदक्षिणमावर्तयन् कामंकामदुघंजपित्वा पुनश्चलांगलमिनिहाय्या पूर्ववदुत्त
रेणसीतांकृषति नपदक्षिणंनकामं एवंनिस्त्रःसंहिताःसीताःकृषति मसंस्पृशन्तः लांगलमिनिहाभ्यांदक्षिणेपक्षेवपक्ष्मवत्त
स्मात्पक्षाकृषतिपदक्षिणमावर्तयन् कामंकामदुघंहलिनंजपति लांगलमिल्कन्नरत्नभारस्य दक्षिणात्पक्षाकृषतिपदक्षिणं
कामंजपति पुनश्चदक्षिणतआरभ्यउत्तरस्यलांगलमिनिहाभ्यासुत्तरतोपवर्गःनकामंनपदक्षिणंएवमेवपक्षादारभ्य
प्रागपवर्गात्सीताःलांगलमिनिहाभ्यांदक्षिणाग्रेणोरसाकृषतिपदक्षिणंकामंजपेत् उद्धिप्यलांगलं
श्रोणीप्राप्यनासुत्तरेणलांगलंपदक्षिणंकामंजपेत् पुनरेवोद्धिप्यलांगलंश्रोणीप्राप्यनासुत्तरेणोत्तरंद्रोपवर्गःनपदक्षि
णंनकामंउद्धिप्यलांगलंउत्तरतोश्रोणीप्राप्यउत्तरायेश्रोणीरारभ्यदक्षिणांसान् पश्चादारभ्यपुरस्तोपवर्गात्सीताः॥ १३८
लांगलंपूर्ववत् उद्धिप्यलांगलं एवंनिस्त्रःएवंह्यादशा विद्युच्यध्रमिनिसंकल्पंचतुष्का अनड्वाहोविसंचत्यधर्मुः

यजमानस्यान्नोर्वीनालाअध्वर्यवेददाति अध्वर्यवोवत्सावंहीतेददामिददाति बलीवर्दौवासाम्नातिगृह्णातात्यध्वर्युःदेवस्यत्वा॰
सवितायंगा॰इतिचतुरश्रमित्यादिविकल्पः पंचदशोदरपाणिनिगमयंति द्वादशाक्षेष्वानेष एकैकमुद्धरन्नेसर्वासुनीतासुनय
तिकर्षणक्रमेणएवमक्षेष्वान् यावानोषधयइतिह्यादशासुसीतासुतिलान्वपतिएवमुत्तरास्वपति शतंवोअंबेतिमा
षान्मुष्यावतीरितिमाषान्हीन् ओषधीरितिमाषान्त्रीन् अम्बयेवोनिषदनमितिप्रियंगून् यद्देवाजयंतिस्यष्टून्
यद्दोषधयोधूमान् एतास्याम्याक्षेसप्तारण्याअक्षेनिष्कलिनीमवइतिवेणून् अम्योवोअम्यामवतीतिश्यामाकान्
उतत्यादइतिनीवारान् अतिविध्याःपरिष्ठाइतिजार्तिलान् यालजाततस्थुरितिगवीधुकान् साकंयज्ञमग्नपतेतिमर्कटाका
न् अम्बावतीरितिगार्ष्टान् सप्तअक्षेएतासांनामानिद्यावित्यादिमाषयोर्मंते अल उलंड नेलु स्यमै - - -पुल्वरि
शिगोदुवै सुंगिलरिशि शामे कोल्लचल् नेलुकुणलु चणकाद् एलु सुख्येमणि येन्यत्नमडंकायिपुल्लुअरिशि नरिषय
एतासांयानलक्ष्यानिवपनकालेतस्यास्यातेनेनमंचेणमधुयवान्मिश्रान्वापेत् यवानामग्नावेवैतत्प्रावेसीतिवाचनमा
ध्यायेत् अम्यासामथेषविधिः अग्नावपत्नीःकृतयोःपश्चाल्लांगलेतस्याः भग्नयेओषधीरुप्तेग्नयेस्विष्टकृतेग्नयेस्विष्टकृदेव
सम्नहनाद्विकुर्यात् येवनस्पतीनांफलग्रहयोवशोदुंबराद्यः मानपीमेग्नयेस्विष्टकृतेनिरुप्यंति मेमिनिकएवविधिः॥

औषधानामप्याधानमग्नेर्वनस्पतीनांपशुकामस्मरणंकृत्वासुहवंधनंकर्षणाकालेअग्निसेचानुहिर्मृतायेलोमशाःमानोहिं
सीदितिपञ्चाङ्गुलानांसमासःअप्यावर्तसेत्यन्तरमूलानांअग्नेयन्नइतिबाह्यमूलानांइषमूर्जमितिदक्षिणभूतानांयदिद
क्षिणतोहोष्यन्नेदंकरमायस्यांदिशिहोष्यन्नस्यांदिशिभूतस्यलोकस्यानेसमासःघृतेनसीतेतिसक्तूनचसुक्कासीनांनूरा
न्यभिमशतिसर्वाणिसीनानरान्वानि अथोनरवेदिमुपवपति चित्रायनीत्यादिसपुष्पपुष्पानामप्युपलेखनंस्योनिष्ठो
मवच्चात्वालस्यपरिलेखनंअप्यादानादिहतेषमेतेनिरस्तुहूर्णानमुन्नरवेदिकरणंअग्नेनवमोवयइतिंप्यादिसानसि
रथिमित्येनःवंनाभिःपङ्क्तिभिःसिकतानिवपत्यन्तरवेद्यांचितस्यपरिचितःध्रुवासीदेत्यादिहवनीयचितेःपुरस्तात्सि
कताःसार्कशरिदधाति एवंपदक्षिणंनिरस्तंनिरस्तःसार्कशरिदधात्याग्निपरिसमाधेःअन्योन्यानरालंगार्हपत्यचितिवत्कार्य
उन्नरनःपुरस्तादासमाप्तिःआप्यायस्वसमेतुतेशुष्मसिकताःसिकताव्यूहनिसंतेपत्वाःसीनिराजन्यस्यअसमाधिसोमर
निधेयस्यनतोन्नयनपदानंयदिपूर्वेद्युरनकालीनंगोकृत्वानाभिमशनंकृत्वाअनिरस्याग्नौवादित्यादिमंत्रेणोभि
मर्जनंकृत्वाभवत्यर्मेणापसुरंतइत्यादिकृत्वाहस्याङ्गानांतंतावान्विद्योषःइषेत्वेतिनाभित्यादिआहिना
रुक्समित्कृत्वाग्नौवाधानंनैमित्तिकमेतत्कृत्वास्याङ्गानांकृत्वाग्नेयाग्नावैष्णवंहविर्निरुप्यचमणीत्यादिपच

स्याग्नियेशिरसःसादयति अथविधानिरुःस्वयमातृण्णास्विन्द्रविष्णुभ्यांसादयतिचतुर्भागीवाइत्यर्थःकस्तुलेरवाधत्यः
पथमाहिरावतीयेचेतिलक्षणाद्युक्ताःमाध्वर्मणिसंस्राव्यदर्भयुतेहिरण्मयेपात्रेसुतेहिःसमुद्रस्यत्वाक्षित्यग्निंपयःप्रणीय
मानेवृहतिसंपेष्यमिस्वयंविनिषदेचर्मास्तरणादियजमानएवप्रथमायोनिरमूत्रोवाहिरण्यगर्भइत्यध्वर्युश्चात्मयजमा
नायोगंकरोतिइषकामिःसहवृत्वादक्षिणतएतमित्येतेनाग्नेःपूर्वेणकरोतिसमस्तुकृष्णःसंश्चेतमन्वध्वर्वादयःप्रजापतिस्तो
मरवेदेरभिमर्शनंमथिष्यन्तंवाग्निरितिहाभ्यांस्वाग्निंहृदयस्थंस्वात्मनिगृह्णातिवाग्नेजम्नइत्यभिमृश्यध्वर्युः॥
यदियजमानश्चिन्नोतिनस्वयोभोवातेजम्नइतिमंत्रस्यस्वंचिन्नितिनाम तस्याग्नेःसुत्योपधानमुच्यतेयोऽयंस
योरस्रावशेषाद्देकाग्नुर्भागीयानांपात्रयोरस्रावशेषाद्देकाग्नेयसंध्योश्चतयाआत्मानंषडंगुलीपेताःयोऽयंनरालं
चतुर्दशाग्नुर्भागीयानिःषष्ठाद्यतिर्योसयोरंनरालंसंध्यंनरालंपंचमभागीयासपादाःपंचचत्वारिंशात्पंचमभागीयाः
पादाश्चदशासर्वासाग्नुरनःपरस्तेषडशानिषोडशानिश्चतुर्भागीयानिःषष्ठाद्यंगुलीउत्तानोदक्षाग्रादेशाउपदधाति॥
त्रिसंधीउशानिश्चतुर्भागीयानिःषष्ठाद्यतिसंध्यंनरालंपंचमशीर्षाद्वितीयानाभेयोत्यंनवनवपंचदशाभागीयाःपंच
मरीत्यंडपार्श्वाश्चतुर्भागीयाग्नेयसंध्योःपादानिधेयाःपंचदशभागीयानासुन्नरनःपादेशारीत्यातृतीयच

तूष्णीमुपोत्थायनिदधाति अर्धपुरुषमात्रं [illegible]नःप्रादेशारीत्यामधैष्टकामात्रंहीनंत्र्यत्रंप्रादेशाद्वयमुपरिहीनंतन्मागंतुपंचममागीयार्धे
नपूरणं आकृतिसौकर्यार्थंचयोजनं [illegible]हिस्तानःप्रस्तारः नस्तूकारोयोनौ तूपिपंचदशभागीयाःनाम तस्मिन्प्रदेशेकिंचमाणा
मितिचेत् अनुपपत्त्याऽतरध्यानं [illegible]र्यते संख्यापूरणार्थं त्वेनान्यत्रदर्शनात् अनयकाःपंचदशभागीयाःनंस्थानइति
वक्ष्यतिच एवंसतिमितेनजायते [illegible]दंसहामःस्वकरिणाबंधनात् भेदपरिहारस्यचोप्यंसयुजाःपादाःउपधानका
स्तेश्रोणिगताःपार्श्वीरूपधेयाः अनसंगताःपनाभीस्तन्मितिप्राच्योदशारीत्यः प्रादेशपंक्त्यासहसंख्यानांगणनं निरीक्ष्येन
नचैवरीत्यः नस्याःप्रादेशमितिमितिरिमाणापक्षे उदीच्योरीत्यः [illegible]प्राच्यएव भिन्नाःप्रत्येकंकल्प्यंते दक्षिणतःत्वे
नोभयस्मिन्नितमात्रयाःमितिसमानमरीत्या [illegible]विष्वाअवीवृधंपतिंसप्तादेवतयास्कपदधाति उपहिताःयाःसिक्ताःयोपि एके
नचिक्रकरणं उपधानात्पूर्वंकेस्थानचयनेरंतालक्षा एवंलक्षणेन प्रथमपक्षः तत्रायामतिरिक्ताःस्वयंजातीयकाहीनाः चस्तोदेव
ना वाक्यशासन्नित्यारोहतिनासाग्रहिंसासिनिमंचांतः जपःस्वरेण अरिष्टहणमग्नीसहाग्निनाऽभ्युदयः अभ्यस्याद्दिश्याः
अभ्यस्यदक्षिणापादेनदर्शनंचयनाकमयति प्रदक्षिणमावर्तमित्या यदक्रंदइतिनैवाकमणं उपस्कृतमितिन
दर्शनंचैवशिल्पिनोभवति अपोऽवमसिमोनिरंतः प्रथमस्तन्मात्रकरणमग्नेस्यपादेनप्रज्ञानमुपदधाति॥

१४०

DR. BHAU DAJI MEMORIAL

दक्षभागीयासेनादक्षिणतउत्तरतश्चाग्नेयकूर्मस्यैवमग्नेरवास्तानस्मिन्नूर्ध्वेषकासर्वाउपधेयाः दर्भस्तंबमयश्चिदेशोपूर्व
मेवनिरवांतमवनि ध्रुवासिधरुणास्तेनेनिरस्यमात्मणामग्निरंस्यस्तूर्णीमग्नेनोपधापयति अविदुषाब्राह्मणेनसह अविद्वान्
प्यग्निएवभजापतिरासादयतिनित्यादि अविदुषश्चानेनेनयादेवतयाशिरस्यकवासीद्यद्रिनिसमाप्तिःतयादेवतयं
तेभूरिनिधासीनएव अविदुषमध्यापयेदन्यः चितिंजुहोमिस्वयमात्मण्यांजुहोतित्यध्वर्युः विश्वकर्मादेवता अध्वर्युक
स्यसीति यजमानइत्याहुहोत्वा अविद्वानध्वर्युवेरहानि चीवृद्धराद् ब्रह्मायणासिनिग्रनियह। स्वयमात्मण्यायांसास
गायत्रीतिसंपेष्यति यदिमन्येनेतिकाम्यं तेजोसितेजोनेयजुषश्रियौमयिधेहीमेयमापाहीतिप्रेषः तयादेव० हिरण्येषकांस
चकृतचिदेशोहिरण्यशकलंपरिलुदपुरमन्नेनेति आत्मानमरीरात्मापुरुषधानि संउलेषकांपरिलिखन्यसिनस्य स
रसिकवनस्पतिहाश्मन्वारोहेसप्तस्यांहितीयतृतीये कांडात्कांडा० आज्ञानेनेतिहाप्यां सत्तोंहरितंदूर्वांस्तंबमुपर
धानि स्वयमात्मण्यायाःसमर्पिअयंस्यमास्वस्वानि अपरएवाहूर्वेषकादक्षिणतउत्तरतश्चाहिरण्यशकलेनिधाय या
सैअग्नियावतीदेवाइतिहाप्यांचामहतंमंडलायाःपूर्वमुपरधानि विशारुजोनिरितिपंचममरीरयांसक्राडिति
पंचमरीरयांहितीयायाएवंचतेः चमसिंशाहूर्वोत्तरभागः स्यविनस्याचैकामुपरधानि हहस्यानिसासादयतिनि

डॉ. भाऊ दाजी लाड पुरातत्त्व संग्रहालय

चिच्चयोतिषंसप्तम्यांसुपर्णास्यालुपरधानि अग्नेर्वाव्यसितवा० देवानामग्नेयान्यसितवा० अग्नयेत्वासंयोमोमधुमत्वमाधवभवासं
तिकाहूर्वअग्नेरेतन्मेपरलोकादिवासंतिकाहूर्वअग्निसंविशंतुवा० ध्रुवेसीदतंसकेदेवसकाहूर्यहस्ताभ्यांतूतोयरीत्यादिग
तेषतुर्थीअवकाध्रोपरधानि अषाढासि० शिंशपवा अन्नंवैपंचमीयंपंचममरीयांउपरिष्टाआसिरक्षतावकाउत्तरतूना उदस्यसु
आहिनिधर्मेषकांजषाढावाःपूर्वो यातेअग्नआर्द्रोवानयोइतिकुलायिमीतस्यपूर्वो मधुवाताऋतायतइतिसरिनकूर्माभ्यांजने
महीद्योःपृथिवीचनइतिपत्न्यूःसुस्वकूर्मसुपरधानि प्रोरुःसुस्वएव घृतस्नाआशाःइमिषा अवकाभिःपरिलोवेस्यजालेनप्रहाद्य
शंतुभिःपरिलानिहव्यात् अपागग्नारंचवायवेमित्रस्यहितमग्निमन्वयंतकूर्मोमोवमस्यादिप्रतिनिधिस्तेन नमस्कोको एकस्य
वोहयानस्यवाचस्पतिरुक्षेत्रपतेनइंद्रायाहिवीतयेइतिवाजिनंवसिषेत् सुपधानंस्कंधोरस्तूणीमंत्राभ्यांचोपधीयते तूष्णी
समंत्राणाएपस्यांगातेयध्यते सप्तमःपटलः यश्चिद्धिसंमिस्कृतलक्षलक्षमुलूखलमुत्तरेसेपयुनक्ति अपरिमितंसुस
लमोदुंबरंप्रयुनक्ति एषीकस्यस्तूर्यस्यसादनं आग्नेयाधिषूरणंमंत्रकं उतस्मनइवहस्यस्तूर्यंपरापूयंतनुस्पूर्णासुस्तूस्व
लंवृहंविष्णुरित्यपदधाति नहिस्तोःपरमंपदमितिसुसलं दिवोवाविष्णो सप्तधाहिमित्यूर्ध्वं स्थूतादेवश्रिरितिस्तेनोस्वापू
रयति दध्याहिमिवोसर्वैर्वामिश्रितं नरिष्टमवसेनं अनपूर्वमेवसिकतापूरितामिदानीमानीतासपत्यस्कासुस्वां ध्रुवा

सिरश्चिति अग्नेनेनागाइत्यपदधात्यवदे नतयादेवतं अनिष्टकावाद अग्नेयुक्ष्वाहियेतवयुक्ष्वाहिदेवहूतमानितिह्याभ्यासुक्वायांजु
होति उभयोरग्निर्देवता तनूःपुरुषशिरसिहिरण्यंवाकलाग्न्यस्यसि दूषमक्षसंकेत्यादिभिर्हिरण्यंवाक्ष
सूत्येसनांतं समिल्कवतीतिदर्भापूरणंनखिल्कपर्णइत्यादाय आदित्यंगर्भमित्यु
क्वायांसुरुक्चमुपदधाति चिर्मदेघानामाप्राइत्यर्धर्चाभ्यामक्षिकटयोर्होमः चित्तमिति दक्षिणेक्षिकटेआप्राइत्यन्तरे
उभयोःस्रुचोर्देवता वातस्यध्राजिमित्यस्यशिरः अजस्रमिदमभस्यवक्रविमितिकक्षोः योअग्निरिति वस्तस्य अभ्यादी
नामहुतोःनेहोमः तेषामुत्सर्गःस्वपत्स्यानं॥ इमंमाहिंसीर्द्विपादंपशुमस्यइमंमाहिंसीरेकशफंपशुमं इमंसप्तपदे इमामू
र्णायुं अजाह्यग्नेरितियथाकर्मसर्वेषामुपस्थाने यदिवायत्यस्यात् पुरुषशिरोदूषमक्षसंकेत्यादिभिर्हिरण्यंवाक्ष
सूत्येसनांतं समिल्कवतीतिदर्भापूरणंनखिल्कपर्णइत्यादाय आदित्यंगर्भमित्युक्वायांसुरुक्चमुपदधाति चित्तमाप्राइत्यक्षिकटयोर्होमः चित्तमिति दक्षिणेक्षिकटेआप्राइत्यन्तरे उभयोःस्रुचोर्देवता वातस्यध्राजिमित्यस्यशिरः अजस्रमिदमभस्यवक्रविमितिकक्षोः योअग्निरितिवस्तस्य अभ्यादी नामहुतोःनेहोमः तेषामुत्सर्गःस्वपत्स्यानं॥ इमंमाहिंसीर्द्विपादंपशुमस्य इमंमाहिंसीरेकशफंपशुमं इमंसप्तपदे इमामू र्णायुं अजाह्यग्नेरितियथाकर्मसर्वेषामुपस्थाने यदिवायत्यस्यात् पुरुषशिरोदूषमक्षसंकेत्यादिभिर्हिरण्यंवाक्ष सूत्येसनांतं समिल्कवतीतिदर्भापूरणंनखिल्कपर्णइत्यादाय आदित्यंगर्भमित्युक्वायांसुरुक्चमुपदधाति चित्तमाप्राइत्यक्षिकटयोर्होमः चित्तमिति दक्षिणेक्षिकटेआप्राइत्यन्तरे उभयोःस्रुचोर्देवता वातस्यध्राजिमित्यस्यशिरः अजस्रमिदमभस्यवक्रविमितिकक्षोः योअग्निरितिवस्तस्य अभ्यादी नामहुतोःनेहोमः तेषामुत्सर्गःस्वपत्स्यानं॥ इमंमाहिंसीर्द्विपादंपशुमस्य इमंमाहिंसीरेकशफंपशुमं इमंसप्तपदे इमामू र्णायुं अजाह्यग्नेरितिनिसर्वेषुत्सर्गरूपनिधने अन्याक्रचस्तिस्रोद्यवसाना

काःअपिवातस्यतनूस्तेनस्मिन्क्षेपुरुषशिरसस्थानस्थेवाक्षिकटयोःहोमःउक्वायामेवशिरसासुपधानं वाथव्यस्यवा सर्वेषामित्य
स्मिन्क्षेनमोअस्तुसर्पेभ्यइतिसर्पाहुतिभिर्दक्षिणेसेदक्षिणापार्श्वस्वसुपदधातिसर्पशिरसेनाशोअन्यस्मिंस्तोपदधाति अथांतरा
तेषामभावेगोधादिपशुशिरसानाशोभ्यादिभिर्वाग्निं क्षितेपुनरालंभःपशोःपुरुषशिरसस्तादवास्यछेदनं तस्याप्यभावेसर्प
शिरसोपभावेपशुशिरसांवाभावेसूत्रांतराभ्यर्णकर्तव्यं सदाक्षस्तोपदधातिबौधायनेनभागवतीतांक हिरण्येनवाअ
थाडातस्याआत्मन्यथाक्षकपधानं स्तनायरीत्यंतावत्यूर्ध्वंगायाचतुर्थीरितिसर्वा अष्टकपूर्यंअरत्निपूर्यंअङ्गुलित्रयं
दक्षिणतःअर्धारत्निअष्टकपूर्यं एवंद्वादश अथपंचमरीत्यांचतस्रोष्टकपादाःपूर्वगताःअरत्नित्रयंअङ्गुलानांपंचकंए
वंद्वादश अङ्गुलानामुत्तरारीतिमध्यमाएवशिष्टा एवंद्वादश अथसप्तम्यंतीत्यापष्ठीसर्वाअष्टकपूर्यंअरत्रित्रयं अथ
पादेशंअङ्गुलानामुत्तरारीतिमध्यगताअङ्गुला अथपादेशं अथपंचमी अथचतुर्थ्यैवंद्वादश अक्ष्मःपटलः माछं
दइतिद्वादशाग्नीदशाग्नीरेवैकंगणंसर्वत्रेतनार्थेणेत्यनुषंगः पुरुषशिरोस्याःशिरोभवतिवायस्यशिरोवाएवमुपहितो
सहस्रशीर्षापुरुषइतिपुरुषसूक्तेनविष्णुनारायणेनोपतिष्ठते यजमानःपत्यऽउत्तरतः अथापस्याजपदधाति अपांवे
मस्मादयामातियेचभिरुन्नयेरेसेचतस्रःपादाःसंधावेकाप्रत्यगपवर्गाः अर्णोवेसदनेसीदेतिपंचभिर्दक्षिणेपक्षे

अंत्यरीत्यादक्षिणतोत्यपादमारभ्यपंचोदपवर्गाः अपांत्वासदनइतिःपंचभिःपुछेप्रथमरीत्यांपंचपश्चादंत्यप्रारेदेशमारभ्यप्रागपवर्गाःगायत्रीछंदइत्यन्तरेपक्षेप्रथमरीत्यासुत्तरतोत्यपादमारभ्यपंचदक्षिणापवर्गाःयेयज्ञमितिपंचभिःपंचहिरण्मयेष्टकाःमनिदिवामेकांमध्येउपदधातिकृष्णोष्टकाआयवइत्याद्याः आयवइतिप्रथमास्वाहाकारेणनत्यादेवतंआयोष्णवइतिद्वितीयाआयोष्णवइति—तृतीयायांविष्णवइतिचतुर्थीकृहस्पतयइतिपंचमीअग्न्यइतिषष्ठीदक्षिणास्यांश्रोण्यांचतस्रःपादापवर्गाःद्वेचतुर्थ्यौकृतसदसीतिसप्तधामानिधर्त्रेवेत्याद्यभिसप्तमंसप्तभिरेतैर्मंत्रैश्चतस्रःपादापश्चाग्रपवर्गाःअप्यष्टकाहयेअप्यपादाएकासप्तिरसीतिषट्सूर्योसीतिषड्वोमंत्राःएतैःषड्भिःसंधत्तइतिप्रथमायांपंचविंशतीनामेकासंचयपाहीतिषड्डूहमसीतिसंचायत्तेतिषड्भिःएतैःषड्भिःसंधत्तइतिद्वितीयायामेकानत्रीयायामसीत्यादयःषड्विंशेषुत्रयोदशसुछंदसांनवपादेशाःएकाचतुष्पादीगायत्र्यभिदस्यन्तिकादशाअष्टंतांमंत्राःषड्भिरेकादशचतुर्थ्याःसप्तपत्न्यइतिसप्तभिःसप्तसप्तवाहनमितिसप्तभिःसप्तसप्तवाहनमसःसप्तसाम्यंनात्सप्तएतैःसप्तभिःप्रदिशारीत्यासमीपगानारभ्यनासहसप्तचद्वादेकादशाउत्तरपक्षेपादाश्चतस्रःप्रागपवर्गाःअप्यष्टयपादाःसप्तएवमेकादशाइमेसीदेतिदशादक्षिणेपक्षेअप्यपादाःसप्तअनेनराज्ञिस्त्रीपशूकाःएवंदशासंवत्सरेसीदेतिषट्दक्षिणेपक्षेषट्चतुर्थ्यःएकस्यांसीदेतिचतुर्दशोत्तरेपक्षेद्वादशाणूकाःद्वेयोद्वेअग्नयगतेएवंचतुर्दशापिचमानासीतिषट्सप्तमरीत्यासप्तकसूनाश्चित्रस्तंपंचम्यःषष्ठीसप्तम्योर्वकेतुश्चयंचम्योसप्तम्योतृतीयांचएवंषट्एवंशान्तमघोरेणकाःनवमःषट्लःकेचिदघोरेणकाअपोह्यप्राणक्षत्रादीनासुपधानंकुर्वंतिदशाप्रतिदिशामेकेयस्यादिकल्पेनतन्नतासांसाहस्रेअहरहराविरोधात्द्विधाहस्तादीप्रयोगःइष्टकाउपधायस्वामग्निरिन्द्रयमिस्योषमंउपदधातिउत्तराउपरिअंगुलानांपञ्चात्अष्टाविंशतिर्लोकंपृणाःसर्वासुवर्णानिष्टकानांकुर्यात्इतिनीलपीतानिधादःश्रोणेस्वाधादःआदक्षिणाद्वृतइतियथास्वंतन्त्रोपधानकालेकार्यंलोकंपृणाउपधायत्रितोहिरण्यंनिधायत्रिन्नमत्रिन्निमितित्रिधिकृत्यामिमशर्नयेनेत्रितमिहधृतिःयास्तेअग्नेसमिधोयानित्रिन्नमत्रितिनिवयमग्नइतिपंचदृक्षिणिःअग्नेरक्षिरसोउत्तरतःस्थितंवोअप्सुअंतरग्निःयःसोमेपशोहविषियेमेदृक्षयंकृतादंउक्षान्नायवशान्नायेतिषड्भिर्जाकृतीर्जुहोतितृतीयस्याग्निर्वैश्वानरःषष्ठस्यग्निःशिरसानामग्नयःअग्नेमूरीणांतिसप्तमीजुहोत्यपतिष्ठतेवाअग्निर्धामछंदेवतानाअग्नेदेवानित्यग्निमन्नातितंतआपरहूर्वेयोप्रवर्ग्योपसदोसूक्तवत्यृचंतेअभ्यपरिणयनंप्रागारभ्यप्रदक्षिणंअधिक्षमसूर्येअग्नौज्योतिष्मतःनक्षत्रोहयेवाविसर्गःरात्रौचतुस्तनंरात्रौजागरणंतत्रश्लोकोवायव्यस्थापिवापसेस्यान्नस्यात्सार्ङतिस्रयाशिरसानांतुसर्पस्यशिरोनित्येव्यथायजुः ऋषीरुक्सूक्तसाहस्रेद्विधाहस्रेत्वयंसुरः॥

केचिद्विकल्पःसाहस्रेलेष्वावत्योनपीनकाःदशमःपटलःएषाचेविंशद्वक्षेनतालछंदनिषासिक्तायां प्रथमाचितिःसमाप्ता ॥
समाप्तःषोडशमःप्रश्नः श्रीसांबसदाशिवः ॥ श्येनचितौपौर्वाह्णिकीषांप्रथमचितिंद्वितीयांचितिंचिनोति श्येनचितेर्विस्रष्टचाचितयजमा
नेपवर्ग्योपसद्भ्यांचरित्वासत्रमण्याङ्गानांते चितिअग्नेयाग्नेयेत्यष्टमहाहुतिः तस्याश्चितेःस्वयंवोपधानमुच्यते अपरस्मिन्यस्मा
देवदशपवर्गारीतयःपंच एवाक्षतिःपंचमारीतिः अथदशपंचमउदशपवर्गरीतिः अस्मारीत्या सुरनोदक्षिणानउत्तरतश्च
चतस्रश्चतस्रोषट्कोःप्रागपवर्गाःवपनमचाक्षावक्षाविन्यर्थः आसांमध्येपंचविंशतिःपंचम्यः आसांसुरनोस्त्रिंशात्पंचमाःउद
गपवर्गोस्त्रिंशरीतयस्तुल्यार्थः मध्यमपंचममागीयानामन्यतमामपोह्यनवपंचदशमागीयाःसुरुक्पंचविंशतिपंचम्यस्तथो
त्तररीत्यामेकांपंचमीमपोह्यचतस्रःपादेशाःएवंद्विशतःपरस्परःएवंवोपधेयाःएकांपंचमीहित्वापादे एवंअर्धांगुलानामस्युप
धानं सुरुक्त्रेयेएकांपंचमीमपोह्यचपंचमभागीयाश्लिस्रःश्लिस्रःसुरुक्सक्तिद्वयमध्येच पक्षयोस्त्रिंशात्त्रिंशात्पंचम्यः एवंहि
शतपरस्परः एवंवोपधेयाःएकांपंचमीहित्वापादेहिःएवंवानाआत्मन्यष्टशतिःपादेर्यथायोगंपूर्वोपधान्यदक्षिणानउत्तर
तश्चपंचमीसूयसूपधायचतस्रःसुरनोदक्षिणानउत्तरतश्चाप्नूकरिणिहंसउत्तरयोपिशाचयोःसुधीपंचविंशतिःपंचम्यः
सुरनश्चतस्रोरीतयउदशपवर्गाःपंचम्यश्चत्वारिंशत्पूरीषंपूर्वेषांतुल्यं अथमंत्रोपधानमुच्यते दक्षिणानश्येनाश्वसा

स्म्यवादत्तआसन्नित्यादित्यधवासिनिरितिपंचभिर्मंत्रैःसुरनोत्तरीत्यादशनायाःपंचपंचम्यउदगपवर्गाःआग्निनाशिनिध्याय
उपदधाति सजूर्देवैस्त्रिभिःसजूर्विधाभिःसजूर्वसुभिःसजूर्वयोनाधैरग्नयेत्वाधैरग्नयेत्वाधैरग्नयेत्वाश्वानराय इहत्वातया सजूर्देवैस्त्रिभिःसजूर्वि
धाभिःसजूर्देवैर्वयोनाधैरग्नयेत्वेत्यादि सजूर्देवैस्त्रिभिःसजूर्विधाभिःसजूरादित्येभिःसजूर्देवैर्वयोनाधैरग्नयेत्वेत्यादि सजूर्देवै
स्त्रिभिःसजूर्विधाभिःसजूर्विश्वेदेवैःसजूर्देवैर्वयोनाधैःरग्नयेत्वा॰सजूर्देवैस्त्रिभिःसजूर्विधाभिःसजूर्देवैर्वयोनाधैरग्नयेत्वा॰।एतैः
पंचभिरग्निनोमांपश्वादुपत्वायोपंचममागीयाकृतव्याः नोत्तारीत्यांपंचकोपधाने प्राणंमिपाहीतिपंचप्राणाहुताः अंतर्यामो
पश्चिमाःपंचममागीयापंच पदव्यायामकाश्चत्वारोमंत्राः चक्षुर्मेत्यक्षिणीहीतिपंचपदचतुर्थोमंत्रः अपस्थिम्वेतिपंचपदस्या
अनुपरिहारेद्विपदामंत्राः अंसयश्चसुव्यदःआग्निनोमांदक्षिणापूर्वादक्षिणेपक्षेदक्षिणापरकोणगतापंचमासुरुक्त्रेत्तरापरकोण
गता मध्येपंचमीएताःपंचपंचम्यः अनुपरिहृत्यसादयति सर्वमनसादेवतया वाचोर्याव्यसितया देवानांयायोव्यसित
या ईसंज्ञायो आत्मन्निदक्षिणतः सुरुक्सुचिमध्येधाहुत अग्निरस्मैप्रेषइत्यादि अग्नेसीदतमित्यंतेन कर्तव्यआत्मन्निदक्षि
णतोहि दक्षिणेपक्षेवेतिकेचित् अथकोपधानंकर्तव्यं हस्तइत्येनकृतोपधानंकर्तव्य अविर्वयइतिपंचभिःपंचदक्षिण
स्यांश्रोण्यांछंदइत्येतामंत्राः षड्वाइयइतिपंचभिःपंचोत्तरस्यांश्रोण्यां असोवयइतिदक्षिणोंसे हस्तिर्वयइत्यूरुनरं

से व्याघोचयश्चितिदक्षिणेपक्षे सिꣳहोचयश्चुरुपोचयश्चितिमध्ये विकंसोचयश्चितिचतस्रश्चिरश्विनीनामुच्चरामारभ्यचत
स्रःप्रत्यगपवर्गाः आत्मनेऽयस्यश्चितिःपक्षाएवचयस्याःअविर्वयश्चित्याद्याःविष्कंसोचयश्चित्येनाःकूर्माचयश्चुरुपधाय त्वामग्नेह
मनुंस्त्रीकंपणाःघृतूपचात्तादधिकृत्यातं चित्तेहिरण्यमित्यादि अग्नेभूरीणीत्यंतपूर्ववत् अगन्मसहामनसेतिविशेषःआपरा
श्चिचयोऽपवर्ग्योपसदोऽयाश्चाया श्येनाश्चपरिणामनं पंचमस्याश्चितेरिष्टकासंसादनपक्षेसर्वचितिषुचित्यग्निप्राणयुगे अ
पिवानिरुच्यसिंपक्षेतपणयनं स्त्रीभूतेविस्रष्टचाजियुजमानेपोर्णमासिकीभ्यो रजाशाया रुक्मत्वप्रयोते पंचमचितिवर्जंशोपधा
नं संध्यंतरालगानपदिशारीष्याचयस्यतदक्षिणेनापोहनं दक्षिणतोऽरीत्यामेकांचत्वार्यग्निपोऽयपादचतुरश्रयंएकापादानंयेकापादा
वयैकेतिचित्यासेन चाऽऽस्त्रआसन् अग्निचित्यासहस्रयमाऽऽपोऽग्नासुपदधानि इंद्राग्नीअव्ययमानामित्यादि ऊर्ध्वंउरविहांश्च अ
ग्नेनोपधाय विश्वकर्माव्यासादयत्वंतरिक्षस्यछइत्यादि ऋचासीदस्रुवःसंध्यंतरालेमध्ये त्रिभिंजुहोमानिअधर्जुस्रुचय
मानःप्रणीताऽऽहवनीयेतिपूर्ववदुररीनं स्रुचयमानःप्रणीतायांसामगायन्नोतिरसिज्योतिर्मेयच्छेतिदेवानिर्दशप्राणान्मनःआत्मनःपूर्वार्धे
त्मन्नुपदधानि अधियोरंतरिक्षंमंडलेऽकामात्मनेचमध्यमवयस्कःस्त्रचयस्त्रिश्चदूर्ध्वंचयमारभ्यमध्यमेचितूर्ध्वप
र्यंतंविराडूज्योतिरित्यादिभिःस्त्रिस्त्रीरेनःसिंचआत्मन्येन सम्राडितिमनसा विश्वकर्माव्यासादयत्वंतरिक्षस्यछइत्यो

तिविश्वज्योतिर्यदक्षिणश्रोणिपादानामुच्चरतः अंतरिक्षायान्यसिदेवानामंतरिक्षायान्यसितिद्वेसंध्येपूर्वस्याःसमीपे नमस्त्व
नमस्यश्चवार्षिकाहस्तूत्पुच्छाभ्यसमधिकृतेधेनवेसादनं अवकीर्यधानं रयस्पोषोजमश्वारोहतूत्तरेवसीदतं अवकीर्यधानं
राज्ञसिप्राचीदिगितिपंचदिश्याःप्रतिदिशमिकामध्ये आयुर्मेपाहीत्यादि ज्योतिर्मेयच्छेत्यैतेदेवानिर्दशप्राणान्मनःआत्मनःपूर्वार्धे
दशदक्षिणांसयोर्दोःसहदश दक्षिणासंपादानांप्रत्यगपवर्गाता मांदृंहतिद्वादशभिर्द्वादश दक्षिणेपक्षे सक्थिचांडंदृंहतिद्वादशभिः
पुष्टेअग्निर्देवेभ्यइतिद्वादशिःश्रोणीरेपक्षे मूर्धासिराडितिसप्तभिरात्मनिदिश्यानासुत्तरतःपुरस्तादारभ्यसप्तचालखि
ल्याःप्रत्यगपवर्गाः आदित्यश्चिद्यदास्त्रयः अन्येद्विपदायंचीराडितिसप्तभ्रात्याचीचतुर्थीरित्यपश्चादारभ्यप्रागपवर्गाः
सप्त द्वितीयस्तृतीयमंसौत्रिपदो अन्येद्विपदाः प्रसवायत्वेतिद्वादशाक्षरेतेरुक्म यजावकोरा स्त्रामग्नेहपमभित्यादिद्वादशा
नंलोकंपृणाः चित्तोहिरण्यमित्यादि अग्निभूरीणानिरुक्तामेधाकारमितिविशेषः अस्मिन्नहनिसूपकरणं अग्निमुपचयमानमि
त्यादि एकीवा व्रतकालेविस्रष्टेनत्रसंराजौच श्रोणीरेविस्रष्टेवाचियजमानेपवर्ग्योपसद्भ्यांप्रचारः रनाशाश्वमुल्वोपधानं
द्वितीयचितिवत् तत्रविशेषः पुच्छस्यदक्षिणश्रोणीरेपक्षेमूलमोषधयश्चतस्रःपादाःएकापादावयैवेतिचित्यासेनअ
श्वमालभ्यचतुर्थीचितिः चाऽऽस्त्रआसन् आतुस्त्रिरग्नेर्भागोसीत्येताभ्यामनुवाकाभ्यांयजाज्ञाह्मणमुपधानं संध्यं

नरालस्यपुरस्ताद्दक्षिणेपक्षेपुच्छेचोत्तरेपक्षेचोपधातव्याः एवंप्रतिदिशंचोदग्यांसर्वत्र आसुद्यौमधरणीमांतःपद्मर्षिरक्षिवतोर्व
र्चस्वपोयोनिर्गमौओजःसंभरणःकुलर्वेभस्यप्रतिष्ठानाकःअग्निश्चअनुष्टुबेकयास्पर्यायाःप्रतिदिशंचतस्रइष्टकाः अग्नेर्नसेच
स्तांमित्रस्यैदस्यवसूनामादित्यानामदित्यैदेवस्यसवितुःसावित्रवनीआवानास्पद्मजाविवर्तनःअस्मिन्ननुष्टुबेकयःपर्यायाःप्रतिदि
शंचतस्रइष्टकाःएवमनुष्टुबेकद्वयेनोपधाय अंतरिक्षमसिनयाद्विसप्तयाय्यो सहस्रसंहस्यश्चहेमंतिकाश्चत् अग्नि ऋषेसादनं॥
मध्येअनुबेकोपधानेएकयास्तकयेतिसप्तदशास्तरीर्यथावकाशं इत्यनेनसामान्यमाय्योऽतिरिक्तोऽष्टाच्युत्तरीर्यथावकाशंईषु
कृतिर्योऽग्नी लासग्नइत्यनेनोपधाने पंचचिंशाकृतिर्लोकंपृणाः चितोहिरण्मयीत्यादिपूर्ववत् अग्निमुखीरुक्त्वा मनुष्यवेति
विशीमः चित्तंनंत्रनेनमध्येहिते आपराह्निकीर्योपचर्यंचेनाग्यपरिणयनेरात्रोहिरुनं अग्नेवयंसजागृत्वोनित्यादि नचभ्यो
कः विधाभिरंनंपंचानांपुरस्वादीनामयादितः दैवैरिनिचपंचानांदुपरिष्टाच्चलायते पथमःपटलः श्रीश्चतेविरुरुवा
चियज्ञमानिमोवाग्निकीर्योपचर्यंपंचमीचितिंचितेनीति तृतीयवपुर्व्यल्वोपधानं नचचितीयः पुरोहिनीचरीत्यामेकांचतु
र्थीमोक्षचनस्यान्याः एकापादावयवैकेनिपादिन्यारीनिरानन मोहणंहसिणनः सकृत्तमर्यानेहरायाश्चा अग्नयमास
पयवाऽग्नआस अग्नेजानानिपंचस्यन्या सहस्रसाजानानिनिचुकेमाहेशानीपंचमी चतुश्चत्वारिंशदृतिदक्षिणेप

DR. BHAU DAJI MEMORIAL

क्षे अग्नपादानांचतुर्थीचोऽष्टासेोमइतिउत्तरेपक्षेतथैव रथिष्यापुरीषमसीति अक्षांगुलानांपूर्वापंचमीतस्याःपुरीषमालिंग्योपधा
नं अथविराजः एवंषंडद्वयादिभिःसप्तिसंषंडद्वयेनेतिदशभिरक्षांगुलानादक्षिणापंचमी तस्याःपूर्वातस्यादक्षिणातस्यापूर्वातस्या
दक्षिणातस्याःपूर्वातस्यादक्षिणातस्याःपूर्वापूरुका अथदक्षिणोंसपादिद्वे एवंदशानुपधानकालेअक्षांगुलानांदक्षिणपंचम्यांसमाप्तिः
असंगतस्यप्रतीपालपधानसंपत्तयेदक्षिणेपक्षेसंयत्षंडद्वयादिभिरनुष्टुपूषंडद्वयेनेतिदशभिः दक्षिणापश्चाद्विद्वे अनोत्तरापश्चा
त्का तस्यापूर्वातस्याउत्तरा अथाश्वयपादाएका एवंदशानुष्टिकृतिषंडद्वयादिभिःपक्षंडद्वयेनेतिदशभिःपादिशानुत्तरतोविशिष्टद्वे
तनःपूर्वाश्चत्का तस्यापूर्वातस्यादक्षिणापादा तस्याःपूर्वातस्याद्विपूर्वद्विपादे तस्याःपूर्वातस्यादक्षिणा एवंदशा एवंषंडद्वयादिभिः
रेकांकंषंडद्वयेनेतिदशभिरुत्तरेपक्षेदक्षिणाप्रत्यंगपुलाश्वयपादामारुपदशा अथमाश्वयपादातस्याउत्तरातस्याःपूर्वातस्याउत्तरा
तस्याःपूर्वातस्याउत्तरातस्यापूर्वा तस्याउत्तरा अथाश्वपादिद्वे मातृदोन्यामेवंदशा रक्षिमरसीत्यादिप्रवासीत्यंताभिःसप्तभिर्दशा
म्यानवम्यांचद्वे अथपुरुषे अंसोपांसे एतान्यवतनःउपाश्याःप्रत्यंगपुवर्गाःएवंस्तोमभागाःसप्त अनुवासीत्यादिएतनाषाडि
त्येनेः सप्तभिर्विराजांपश्चाद्वसप्तदक्षिणेपक्षेपंचाष्टका अथश्वपादेद्वे एवंसप्त रेवदसीत्यादिचित्रदसीत्येतेःसप्तभिः
पुच्छेविराजांपुरतः एकाग्नीदेवोऽकाषड्चतुर्थ्यः एवंसप्तपद्दसीत्याद्यनुरोहासीत्येतेःसप्तभिर्विराजांपश्चात्उत्तरेप

क्षेपंचाग्नयका हूपादेऽन्नरापरकोणवर्जेऽग्नयोवा एवंसप्तपञ्चदसानिचस्कोसीत्यादिभिः स्तिस्रः संध्यंतरालेषष्ठ्यांनिस्
आथाः अथनाकसदः राज्ञ्यसिप्राचीदिगित्यादिसामप्रतिष्ठित्याअंतरिक्षायर्चयश्त्यादिसादयंतुतया०चतुर्थ्यरीत्यांवा विराडसिद
क्षिणादिगित्यादिअंतरिक्षायेत्यादिपूर्ववत् दक्षिणेपक्षेन्तीयायपादा संम्राडसिप्रतीचीदिगित्यादिप्रतिष्ठित्याअंतरिक्षायेत्या
दिपूर्ववत् पुच्छेप्रादेशानासप्तमी स्वराडसि दिचीगित्यादिप्रतिष्ठित्याअंतरिक्षायेर्चत्यादिपूर्ववत् उत्तरेपक्षेअन्यपादानांचतु
र्थी अधिपत्न्यसीत्यादिप्रतिष्ठित्याअंतरिक्षायेत्यादिपूर्ववत् सादयंतित्रिसप्तमंचांनाः संध्यंतरालेसंतरीत्यांहिनीत्या एतानअ
र्धेष्टका एतानुष्टकाकरणे अर्धप्रदेशान्सद्यःपूरयित्वाकर्त्रीलोपचाहिनिधायतस्मिंपरिस्तृत्याचस्करणी एवंपंचेष्टकाः नासकसुरीप
मध्यूत्थायपुरोहरिकेशइतिपंचभिः पंचचोडाः अथपुरोहरिकेशइत्यादिपहेनिस्तेभ्योनमस्ते०तंवोजेभेदधामिपाषानंत
या पूर्वनाकसदुपरि अयंदक्षिणा०पहेनिस्तेभ्योनमःइत्यादिपूर्ववत् दक्षिणानाकसदुपरि अयंसुत्तरात्संयद्रुक्षः०पहे
निस्तेभ्योनमइत्यादिपूर्ववत् उत्तरनाकसदुपरि अयंसुपरिनेभ्योनमइत्यादिपूर्ववत् मध्यनाकसदुपरि अयंपश्चात् १४७
पहेनिस्तेभ्योनमइत्यादिपूर्ववत् पश्चन्नाकसदुपरि पञ्चमान्याचीमुत्तमामिनिवचनात् पाषधामिपाषानमिनिसंधानः
अग्नेयोक्षासाश्यामीतिस्वयमात्मण्यामग्निमुपेत्यादिअधिदुग्धासहपरमेष्ठीत्यादिनिधीनो नयादेवतयागिरस्वधु

वासीदस्वः पुरोधिण्याउपरिस्वयमात्मण्यांपधानं चिन्निंशुहोमिअपांन्यवरदानंस्वयमात्मण्यायश्यामगायप्रोथदश्वइत्यन्तरे
णेअंत्यपादाविकर्णीस्वरसिस्वर्मेयजदिंयजहिरोमापाहितयासंध्यंतरालेहिरण्मयेकोशेपराजितेतिमंडलेषष्ठानुपद
धाति आत्मानंपंचम्योहूतावास्थविरस्यस्वराडूर्ध्वातिशिनेतः सिकूपंचम्याद्या प्रजापतिस्त्वासादयतुदिवःस्कंभेज्योतिष्मती
मितिविश्वज्योतिषं प्रणातानामन्यतमायष्ठ्याद्या तपश्चतप्तस्यमेशीराइवाग्नेरंतइत्यादिध्रुवसादनं तृतीयस्यांतृतीय
चतुर्थ्यो देवानांयाज्यसितया देवानांदेवयाज्यसितया संयाज्योहूतीयस्यांहूतीयचतुर्थ्योविरस्यत्वष्टामवरत्यहिस्तनमन्नं॥
आपराह्णिकीष्यांप्रचर्यनाग्नुपरियंणं रात्रिषिहिस्तनमन्नं औदुंबरीस्तिस्रः समिधोधत्तेवासयति हिरण्यः पटलः ॥
उपोदयेवाग्यमनादिधोवाह्निकीष्यांप्रचर्य हरांशावासऊन्नाम्यांतेसूर्णामारुत्यर्चम्याश्विनेःहोष्यंयाज्ञसेनी चितिंचिनोति
अग्निमूर्धात्वामग्नेपुष्करादध्यथमग्निःसहस्त्रिणइतितिसृभिःस्तिस्रोगायत्रीः तृतीयचतुर्थ्योः उपांशोपंचस्युपांत्या
चत्रिष्टुभोदक्षिणःपक्षे सुवोयक्षमवोचमितितिसृभिस्तिस्रोविराजांपुरोष्णिकाः जनस्यगोपास्त्वाग्नेअंगिरसःयुञ्जस्य
केशुमित्येतानिर्जगतीभिःपुच्छे प्रजापतेरित्यनुष्टुभोष्णिकाः अयंविश्वरूपःसंज्ञकाः एतावोअग्निंसंयोजते उदस्यशोचिरि
तिसप्तहोतीभिस्तिसृभिःरथंतुलानांतिस्रः अग्नेवाजस्यसप्तधानःसपोराजन्नित्यस्तिसृभिस्तिसृभिःअसंशुलानां

सिस्त्रातेअग्नइधामहि त्रातेअग्नऊचाहविरुपेसऽभ्यंहसऽरिष्पइतिनिरुक्तिः पंडिऽभिरष्टाशुक्लानांनिस्त्रः अग्नेतनूत्वा मयाह्यग्ने
आभिरेऽअग्नेयेतिनिरुक्तिः रसरूपऽइतिसंध्यंतरालेपंचम्युपांत्यासंध्यंतरालेषष्ठ्यंतावेतेनिस्त्रः एभिर्नोअर्कैरितिविकल्पः ब्रह्महत्या
दीनांविपुरूपाइतिसंज्ञा अग्निर्होतारमितिअवसानयाअतिच्छंदसंज्ञयासंध्यंतरालेसप्तम्यांतृतीयाया अग्नेत्वन्नःतंत्वाशोचिष्व
दीदिवःवसुरग्निरितिद्विपदाभिस्तिस्रभिःपुच्छयेपादास्तिस्त्रआद्याःअनवानंवृहद्भानिंघ्यासयुजाऽयुजाऽयुनज्मीत्यष्टोसयुजःआ
देवारीत्यामूर्द्धाआघाराभ्यांत्रासयुजाऽतेजसात्रासयुजाऽवर्चसात्रासयुजाऽउर्जेत्रित्रासयुजाऽस्तोमेत्रित्रासयुजाऽछंदोभिस्त्रा
सयुजाऽरथंवेपाःयसजातानांमध्यमस्थेयाःयमयात्रासयुजाऽयुजात्वेनत्रिनया ॰केचिच्छंदोमिरादिपदंपंचकमितिनदाम
मालेयेकः नन्नऽरोहितेषुत्रा अरुणेषुत्राकृष्णेषुत्रानक्तिंत्रात्राकृष्णेषुत्रासितेषुत्राजाऽसंतेषुत्रौसादयामीतिसर्वत्रानुषंगः
अग्नेतनूदेवतया एतैःपंचभिःसंध्यंतरालैरेतेस्यांपंच अंकानामासिषजापतिनात्वाविष्णवाभिधीभिःरूपदधामिनयादेव॰
वुलानामासिषजापतिनात्वाविष्णवाभिधीभिःरूपदधामिनया॰ सितनिर्णामासिषजाप॰दधामिनयादेव॰ अग्नयंतीनामा॰
नयादेव॰ मेघयंतीना॰ वर्षयंतीनामासिषजापतिनात्वा॰ क्षुपणीकानामासिषजापतिनात्वाविष्णवाभिधीभिः नया॰ एवं
सप्त उत्तरस्यांश्रोणयांतिस्रोऽरुंधत्यनसः पाहिः पागपवर्गाः ध्रुवोवानसतिरसीतिपंच द्वाक्षिसतिरनुपरिहार चतु

ध्यंतापुरतः दक्षिणोपक्षेयपादानांपंचमी पुरोऽग्नादेशानांद्वितीया उत्तरेपक्षेऽग्रयपादानांषष्ठी संध्यंतरालेपदः अन्येद्विपदःघृते
सकाःघृतपिंडाःपंच ऋचेत्वेतिपुरस्तात् रुचेत्वेतिदक्षिणेपक्षेघृतेत्वेतिपुरोऽग्नासेत्वेत्युत्तरेपक्षे ज्योतिषेत्वेतिसंध्यंतराले प्रतिदि
शमिष्टकानामुपधानायशोदामात्वेतिपंचभिः पंचसंध्यंतरालेअष्टम्यांपंचसादयति तेनर्षयोनिसर्वत्रानुषंगः भूयस्कृदादीनपो
त्यस्यामग्निरुषसमित्यादिभवतिसाहस्रेरानानिरिकात्स्यामग्निरुषसमित्यंगुलानांपश्चात्संवत्सरस्यप्रतिमामितिपाजापत्यामर
पमस्यदक्षिणापंचमी शतायुधायऽयेचत्वारःश्रोणीहेमंतःऋतवेत्वरायऽमहान्मेयजुनिपंचभिःपंचप्रदिशःमिकांमध्ये पंच
संध्यंतापुरतः दक्षिणेपक्षेअणूकाअग्रपादापुरोऽग्रयपादानांषष्ठी उत्तरेपक्षेयथूका संध्यंतरालेपंचम्याद्याचरुंद्वस्यवज्रोसिवा
चतुरस्रोवज्रिणीःअशमनःप्रतिदिशामिषुहस्तऽउपधानिरुंद्वस्यव्यानःपुरस्ताद्धायुःप्राणोदक्षिणतोधायुरपानःपश्चाद्धायुः
योनऽउत्तरतोधायुःयोनऽउपरिष्टाद्धायुरितिसूचकारेणपादतोविकल्पः पथिदेवेतिनिस्त्रिःसंध्यंतरालेप्रथमाद्यानिस्त्रो
लोकेषुकाः अग्नेयेपवमानायेतिनिस्त्रःपावमानीः दक्षिणपक्षाग्रयपादास्तिस्त्रः ऋचास्वाऽछंदसासादयामीतिसप्तभिसप्तऽछ
दस्याऽउत्तरपक्षाग्र्यपादाः अग्नेयन्नास्त्वेतिचतस्रोरात्रिकृतोरदक्षिणांसपादिहेप्रत्यंगपवर्गौ द्वेचाप्येके अथवासाहस्रे
यशोदाऽउपधायघृतस्रुदादिधाधाअयाधाइत्यंताऽउपधायऋषभोवीयधानंसंवत्सरस्यप्रतिमामित्यादिअस्मिन्पक्षेया

देव्यसीत्यादीनां हिङ्काहस्तेतिविशेषः राष्ट्रमदंनावायाइत्यंतावाचपधायहिरण्येष्टकाभिःसर्वतोसुस्वरुपधानिअग्निर्मूर्धेतिनिरस्ता
सुवोयज्ञस्येतिदक्षिणोपहेजनस्यगोपाइतिनिरुप्ते त्वाचित्यवस्तमेष्कनरेपहेअग्नेतमद्याश्वमितिसंध्यनरोले पंचभिःपंचभिर्वा
मतिहिंअग्नआयाहिइत्यादिभिर्वासर्वतोसुस्वरसुपदधाति लोकंपृणाहिर्वासर्वतोसुस्वरसुपधायलोकंपृणाएकविंशतिपूर्वस्मि
न्पक्षेउत्तरस्मिन्पक्षे मद्भिरूनाःपंचदशोत्तरार्धः चितोहिरण्यमित्याहिचित्यंत अग्निर्हिपाशिनमित्तिविशेषः नद्वादशीमेवापरा
द्धिकांप्यपचर्यमकृत्वाप्रयतिन्यपरिणयन तूष्णींसमित्यवरोहेत्प्रजापतेस्त्वाहेत्यग्निहोत्रहवणीं अग्नेसुस्त्वाहिरण्यमयेनस्रुचा
हिरण्मयेनस्रुचाहिरण्मयीमग्नेमातरंपितरंराज्ञःपितरंयमराजानमग्निं
दक्षिणतश्चात्तेअग्नेगार्हपत्येअग्नेगार्हपत्यवसवस्त्वाहिंसुरक्षान्तांत्रिणिसुरक्षान्तस्त्वसुस्रुवः पितरंत्वायमराजानमग्नि
दक्षिणतश्चदक्षसुस्रुवः नपाचीनाग्नीनि अग्निसंस्कारत्वात् पत्नसंयमेत्यत्राहिणास्त्रीविशेषेवैःपरिनिपद्यात्मात्वासुस्रुवः॥
पुनातक्षात्मानंनोमरुद्भिरित्यक्षत्रेणोदक्षिणासुस्रुवः देवाश्चैहसंयेषांवरुणराजानोधनहृतिपद्यात्मात्वासुस्रुवोमधोर्मित्रे
सर्वेसेचानाः अग्निरधस्तात्त्रियेनएवकर्मणि स्तीर्यःपरस्तः अयसाहस्राहिरण्मयाल्कोशेण सर्वपुरोडाशवत्
त्वं सहस्रस्यप्रमाअसीति दक्षिणतोद्वाग्न्याधानाभ्यांउत्तरतोदक्षिणासुस्रुः सहस्रस्यत्वाविमाअसीति दक्षिणतोद्वा

भ्यांशताभ्यासुस्रुवःप्रसव्यमेत्यपश्चात्सुस्रुवःसहस्रस्यत्वाविमाअसीतिद्वाभ्यांशताभ्यांउत्तरतोदक्षिणासुस्रुवःसहस्रस्योत्मा
असीतिद्वाभ्यांपश्चात्सुस्रुवःसाहस्रोसिसहस्रायत्वेतिद्वाभ्यांमध्यदेशे यजमानःप्रजामेअग्नेकृष्णाधेनवःसंतित्यनुवाक
शेषेणोपहिताःसर्वाइष्टकाधेनूःकरोति मंत्रोच्चारणेन एताधेनवइतिस्तुतिः अधर्युःअग्निरसिवैश्वानरोसीतिअनुवाकेनाभि
मृशति एडिकाचितिरितिसंज्ञामत्रस्य अधर्युःशतरुद्रीयंजुहोति अग्निंत्रयंबाम्बालीनामव्यतमेन कुसर्पिसर्पिर्जागसर्पिः म
गासारंमहिषाहारं एतेषामव्यतमेन उत्तरस्यपक्षस्यउत्तरापरकोणसमीपेलोहितःअग्निरिहकाभिर्यातेहेतत्वात्तत्रस्थएवदक्षि
णेहस्तेनार्कपर्णेनजुहोति तस्मिन्मध्यःपवमानमयति एवंमाभिरद्भादिसंपत्तिः स्वयमातृण्णांवेहेस्वंडंदीर्घमित्यंतर्ग
तपर्वस्थत्वाभिष्टुत्वायनार्कपर्णेनधारयमाणोजुहोति तस्मिन्मध्यःपयःस्रावयति शतरुद्रीयस्यरुद्रोदेवता संतता धा
रा अपरिवर्गमेवैनंशमयतीतिश्रुतेः याजमानेअग्निमंत्रस्यइदं नमस्तेरुद्रमन्यवइत्येताननुवाकांस्त्रेधाविभज्यजुहोति नम
स्तेरुद्रमन्यवइत्यारभ्यसप्ताभ्यःसमाप्तिभ्यस्त्रिवीनमस्त्वाहा एतदंतंजानुदघ्ने अतनुर्धनाभिदघ्ने नमोअस्त्वेभ्योयेदिवि
नमइत्यारभ्यनमःपार्याययवाचार्यायचस्वाहा नमःपर्णायचेत्यारभ्यजुस्वाकधिस्वाहेत्यास्यदघ्नेसहस्राणिसहस्र
शइतिदशा सेषांसहस्रेत्यनुषंगः आस्यएवदभभवतामानामंतेस्वाहाकारः धन्वासिसंमसिस्वाहाइत्यनुवाकांते॥

नमोरुद्रेभ्योयेऽधिक्षेत्रियेषामग्निषवइत्यादिदधामिस्वाहा नमोरुद्रेभ्योयेंऽन्तरिक्षेयेषांमन्नचानइषवइत्यादिदधामिस्वाहा न
मोरुद्रेभ्योयेदिविषेयांवर्षमिषवइत्यादिदधामिस्वाहा नमोरुद्रेभ्योयेऽधिक्षेत्रियेत्यनावयजमानेचावचष्टेऽधिक्षेत्रियेण ह्यस्मा इ
षवःसन्त्यनमस्तेरुद्रमन्यवइत्यादिजानुदघ्नेनमोरुद्रेभ्योयेंऽन्तरिक्षइतिनाभिदघ्नेनमोरुद्रेभ्योयेदिवीत्यास्यदघ्नेऽन्तरेणानेचयज
मानेचावचष्टेएतानेवविपरीतावजुहोतिनमोरुद्रेभ्योयेदिवीत्यास्यदघ्नेनमोरुद्रेभ्योयेंऽन्तरिक्षइतिनाभिदघ्नेनमोरुद्रेभ्यो
येऽधिक्षेत्रियेभ्योनिजानुदघ्नेहोमः संवोजभेदघ्नमाज्यंतंचचषालोनसचुरंनिनयेदर्कस्यत्वागःउपयोरधिपर्वणोर्यूस्थइडइ
त्याद्ययजमंसुरुक्कल्पयतीध्रुवेणजुहोतियेनिसंकल्प्यचरुंश्रपयित्वाघीरुद्रोअग्नाविष्णूचरुंगृहीध्रुवेचरुंजुहोतिदेवत्यौहं
रुद्रायेतिनिरस्तेलौकिकेऽग्नौनवेतानुद्रीयोहोमस्थानीयेयत्काष्ठंघीनिधापयति विधिमास्थाप्यावाजुपस्पर्शनं निरश्नन्न
यजमानोब्राह्मणायाध्वर्यवेददातिनिरुप्तिरिषमिर्वुकंधनुरिवार्जः अजमानोमनेरुद्रपुरोधत्तेशिपुरस्तात्मा
त्यङ्गुस्रुवः यत्तेरुद्रदक्षिणेतिदक्षिणतउदङ्गुस्रुवः अथदक्षिणागत्यावत्तेरुद्रपश्चादितिपश्चात्प्रङ्गुस्रुवः यत्तेरुद्रो
त्तरा धनुरित्युत्तरतोदक्षिणाप्रङ्गुस्रुवः यत्तेरुद्रोधिधनुरितिपश्चात्प्रङ्गुस्रुवः एतेनैवाविंशतिप्रणेसर्वतनमस्का
रोभवतिनमोनमः उरङ्कमसादायाध्वर्युः अश्मन्नूर्जमित्यश्मानमभिमन्त्रयतेदक्षिणागात्रनिक्रमंस्थापयित्वा

अश्मंश्रुक्रदंतेमितिनामग्रहणाद्वाचोःअश्मंस्तेहक्त्याभानेनेतुगतत्वयेहिमइत्यापरिषिच्यत्रिःप्रतिपर्येति केचिदंमहस्त
एवंयद्यभिचरन्प्रतिपर्येत्यस्यइदमहंदेवत्रस्यगार्ग्यायस्यासुःप्राणोमानिस्तस्यांप्रहेपःकोणेभिक्षेपक्षेप्रतिपर्येति अवकाशोवा
लाःवैनसस्यवंशुलस्यशार्ङ्गंमूकंवदीर्घवेणुमयंध्यसमुदस्यनाशाकंयेतिसप्तभिरक्षाभिर्वास्थलमग्नेविकर्षणेति नैर्ऋत्यैदिशि
रेवद्भंडूकंमारयित्वानासिकास्थादनिसर्वाणिसक्थ्नोयथानशायतेइदंमासिकाइमेअक्षिणीशिनिसथाकृतोत्करेउदस्यति
अथरथंरुद्रपनिषदेर्ध्वुर्वाजसनेयिमशावउद्गातावागायेद्यत्रविधानात् छंदोगानांशाखेप्रस्तोतावागायेदिति गायत्रेणसु
रथादितित्यादिप्रजापतेःसामरथंगायतीत्यंतंप्रजापतेर्हृदयमित्यर्थः अथयावप्रस्तोतास्यविधिनावा अग्नआयूंषीत्यादि॥
रुक्मस्यरुक्मनमसोत्यध्वर्युर्व्याचष्टेस्तोमांतेहोतासंचितोयज्ञेनसंदधातिपितामातरिश्वात्वारभंतेपदासुनक्षरितिविरम्यजुहू
हस्तेनिरुक्त्यामदानिहारंसिषोमिकंतंचिःअथयावत्स्तोत्रविधिनावा पञ्चादग्निंपुरुस्तोपविश्याग्निरश्मीत्यादिनाजेत्यं
तंचिःहारुक्मस्यशास्त्रमसीतियजमानंवाचयति अग्नेसुस्वाहोत्याद्येतुदंतत्रस्रादक्षिणतआस्ते एतत्संचितकर्म अथध्व
र्युसुहासयति ध्वर्म्यसुहासयिष्यन्नित्यादि दृष्यदृष्यंतं तत्पश्लोको यादेव्यस्यादिसाहस्रेनहिषाहस्रकादिषु॥
अग्नेश्चक्रुश्चिकावास्याद् विकल्पेनतथाविधिः अग्नेसुस्वाहियेत्यादिसंचितोक्त्यानमेवतु त्रस्रादक्षिणआसीतेप्रव

र्यो ह्रासनंतथा चतुर्थःपटलः सुरूंगारहीनंरहीनास्वयंकृपवानुस्रुवेनस्रुवेणहिनिहू अनिसर्गःआवर्तमानःप्रजांददातुरनिमंचाणा
मादत्यः अन्वारोहानिनिस्रुत्वाघाल्यासुस्रुचावेहोपःप्रथमहितीयपोरग्निसंस्तुमान्देवनास्तीयस्यमस्रुवस्यध्रुवस्यसंवत्सरःपूरमे
णाचकेचित्परमेष्ठीसंवत्सरस्यविशेषःमेन पंचमस्यपरिवत्सरोधानाच अपरंपंचरहोनंरहोत्वाकृष्णाजिनकृतेउपानहोप
निस्रुचनेएकांवाचिनेतिदक्षिणपदासनचिनेतिसव्येनपदा एवंयजमानउपानहोमनिस्रुंचने चिनेत्वासनचिनेतिअपा
मिहन्यमनंनमस्तेहरसेहतिहुआमन्लिमधिरोहत्यध्वर्युः अथवीनाकृमिमसिनियजमानःस्रुवरागमेनाः अग्निमधिरोह
नि चिनोहिरण्यस्तुपास्रुवन्नरोदिवदनिःस्वयमानःपणाथवाआधारयनि नमदेवडिनिपंचभिर्दक्षिणासंमित्यादिनस्रुवा
हाकारःकेचित्वाहाकारंकुर्वंति चतुर्थेनपदोक्तदेवना येदेवादेवानांयेदेवाहेवेभिनिहाप्यादंभामधुमिश्रेणदर्भसुचि
मानिन्यधीहानि अनुपरिचारंगत्वापदेदांमधीहनि यमाकूर्मस्यवदर्षंपूर्णमसीतिस्रुवेणसुचिःपाणदाअपानदाअनि
मत्यचरीहनि शिरोभवेत्संनोमंत्रः अधर्यारेवावरोहणमंत्रः लक्ष्मीयजमानोवरोहनि उपालहावुमावुत्सृज्य अग्निस्तिमेम् १५१
नशोचिषाकेसानादेनेनिहाप्यामन्लयेनाकवनएकामाकूतिंजुहोनि शालास्रुवेचि अग्निरनीकवादेवना चोउशग्रहो
नेनस्रुवंघृतस्यिनाचेत्यकर्मणाभिजुहोनि अग्नेविश्वायुवनानिविद्वान्हिरण्मयेनपात्रेणसत्यस्यापिहितंमुखं यो

देवता अग्नेनमस्वाहेत्यनेनौमेः ओंहे स्वाहा अग्निर्देवता द्वादशगृहीतेनस्रुचंपूरयित्वासमिधेअग्नइतिपूर्णाहुतिंजुहोतिजुह्वाम्
चंथ्यायेत् योदिव्यग्निरिहलोकइतिमनसाध्यानं ततोनिस्रुक्कानोहोमः पूर्णाहुत्यनिस्रुक्कानंदेवताबलाः तत्रश्लोकः न्यूषदेवदि
तिहोमेषुहिरण्योपासनंननः नस्वाहालक्षनिरिक्षालुकूर्मपद्मनिवालक्षनिः पंचमन्यटलः आवेहिपोह्यान्नक्त्वाअनिस्रुक्कीकृत्वाउत्त
परियाहाद्यनुवाक्यांतंकृत्वाभैषाचरुण्याःशारवोक्तेदनादिकंभ्यालेपनांतंकृत्वालौकिकाग्निरग्निर्वृहिसोवेद्याभ्यपोक्षणं ततोवैश्व
नरस्यतेवपक्रमयनि तुसरेणागाहपत्यमित्यादिदेवंगमनमंत्रांतंपरिस्तरणादिपोर्णमासंतंचैकोनविंशतिदारुपरिधयः एकोन
नविंशतिधाचीन्यरिधीनेकांश्समिधंयज्ञायज्ञियंचरालिखेत् ध्रुवमग्नेध्रुवंनिधनानिधानहितवर्हिषांतापरिस्तरणं पाणि
पक्षालनादि वैश्वानर्यसद्वादशकपालं मारुतानामेकोनपंचाशत्स्थालीपाकेनसहपचंत्येते पक्वनिवदिनराशि सुरुनःप्राशित्रेहो
पाचान्वाहार्यानीवर्जानि भविचकरणादिनक्तस्तरणं अग्नयेवैश्वानरायक्रव्यादेस्वाहेत्यादिवैश्वानरव्याप्तावापंतंकृत्वातस्मिन्नै
वश्वर्यंपूर्वस्मात्स्थंडिलाच्चकपालानांसप्तानांनिर्वापः अभ्यावापांतंसमाप्तंकृत्वाएवंसतिसहस्रसंवत्सरंस्वर्गेनरकाभ्यर्गेमदः॥
इदंदेवानामित्यादिवैश्वानरस्योपसादनांतंकृत्वामारुतानांवृक्षाणांस्रुवेणोपसादनादमः हविर्होमश्चाग्न अग्नयेवैश्वानरायवइ
तिपोह्यमारुतानांवृक्षाणांपोहणंकृष्णाजिनादानादिसंडुलप्रक्षेदनांतंकृत्वावैश्वानरस्य वृक्षाणांहविरावपनादिमारु

DR. BHAU DAJI MEMORIAL

तानामेवमंतेवैश्वानरस्यारंभेनवइत्यादि अग्नयेवैश्वानरायक्रव्यादमग्नयेस्वाहेत्यादि मारुतानांवृक्षाणांवैश्वानरास्यकपालोपधान
कालेहिनीयचरुर्यथाहीपमानोमंत्राहुतिःमारुतानांवृक्षाणांचरुपधानं अगाराध्यूहनादिमारुतानांवृक्षाणां अग्नयेवैश्वानरायक्रव्यं
संवपामि मारुतानामन्यस्यांपाप्योसंवापः वैश्वानरस्यमरुत्स्वेतिपिंडंकृत्वा वृक्षाणांमारुतानांविभज्यसक्षणंकरोति प्रथमोहिनो
यस्तनोचइति एवंकमतन्नरेषुकर्मसुसप्तानामाहोमात् वैश्वानरमधिधिस्यमारुतानामधिभयणं पर्यग्निकरणादीनिसर्वाणि
वृक्षाणांमारुतानांआज्यलेपंनिनीय ब्राह्मणारासादयेत्यादिनवेदिकरणं चारुकर्मायामिनिवचनात् पत्निवर्जसंप्रेषः अग्नेगरहपत
इत्यादिशालामुखीयेमेधपत्न्युपनिष्क्रमंते आज्यलिप्तायामिनिकृत्वा सक्थ्यशास्यायेनिध्रुवायां आयोहेवोरित्यादिहविर्धानिकल्पनां
तंकृत्वा वीतिहोत्रमित्येकासमिधं ततोविधानंवत्सप्रक्षेपणं वृक्षाणां वृक्षैवोसादयेत्यादिवेदावुपरिसादनं वर्हिषोसि क्रव्यादोसि एतावत्सदतां सोमि
क्षणोपाहि विष्णोसिप्रेषणंधामासिप्रायणीयं इदमहंसेनायेत्यादि अग्नयेवैश्वानरायक्रव्यमभिधारयामि वृक्षाणांमारुता
नामलंकरणंच प्रियंवोत्यासादनंवैश्वानरस्य वृक्षाणांमारुतानां यस्त्रोस्यंयज्ञोममाभिवतुहोता वेहमिधायवर्हिषोपरेणहोत्र
मुदनकल्पनं सोवमाघार्याघायनं नसंप्रेष्यमिनसंमार्ष्टिकइडाभक्षणमपिस्रुजनीत्यंतं नप्रयाजान्यजति
नस्मात्सुचाघारस्थलोपः आवाहनकालेदेवाःआज्यपाःआवहेत्यस्यलोपः प्रयाजानूयाजाभावात् आज्यभागाभ्यांपर

जुहूकासुपस्तीर्यत्रूष्णीकमग्नेवैश्वानरंमनिष्पाद्यजुहूंहिरभिघारयतिजमदग्नीनांवित्तमयापिपंचहोतान्नैवैश्वानरस्यानुब्रूहीत्यादि
वैश्वानरोननुब्याख्येहिवानिवाम्यानुवाक्येअग्नेवैश्वानरस्याहमन्नादःपत्याकम्यअन्यत्रस्कन्नमासादयित्वाहस्तंप्रक्षाल्यमानुनानां
होमःईदृङ्चान्यादृङ्। समानराज्यनुदुत्यसुकन्यैनिश्चमिनासश्चसंचस्रुस्वाहा एवंगणमनुदुत्यगणेनजुहोतिस्रुक्कन्यैनिश्चै
त्यनुहत्यकनजिच्चमिनासश्चैनिहोमःकनजिच्चैत्यनुदुत्यध्रुणिश्चैअरण्येनुवाक्येनहोमःनवाधिमितासःध्रुणिश्चैत्यनुदुत्यक
नश्चसत्यश्चमिनासश्चैनिहोमःकनम्यसत्यश्चैत्यनुदुत्यस्तनवांश्चमघवासःचमिनासश्चैनिहोमःएषवैषआम्नातःस्तनवाःश्चैत्यनु
दुत्यईदृक्षासःऐतन मिनासश्चैनिहोमःईदृक्षासइत्यनुदुत्यईदृङ्मिनासश्चैनिहोमःयद्वागणेनगणेनजुहोतीतिपक्षस्तदेवयो
गाःईदृक्षाएनादृक्षासःनवाधृणिश्चैनिचतुर्थःस्तनवानिनि यदिकामयेतेनिकाम्यं कंचिदेवंचर्णंयेनिमध्येरण्येनुवाक्येनेतिविधा
नात् अरण्येनुवाक्येनहोमःकर्तव्यःपूर्वस्मिन्पक्षेअनुदुवगणमेवमध्येतस्मादेवंप्रयोगाःईदृक्षासइत्यनुदुत्यईदृङ्निहोमःईदृ
ङ्सुकन्योनिश्चिनिहोमःसुकन्योनिःकनजिच्चकनजिन्नुध्रुणिश्च । ध्रुणिश्चकनम्यसत्यश्चस्तनवांश्चस्तनवांश्चईदृ
क्षासः मिनासश्चैनिसर्वचानुषजति एवंमानवानुदुत्यानुवाकापनादिनाशिष्टावृङ्होमि नश्चित्रकृद्वैश्वानरेहविरिदं॥
स्तनोनिधायघोषानूनानामिनीश्चसनहनहोमः नसंमार्जनानूचाजाघृतंजनि वाजस्यमेत्याहि अग्नेवैश्वानरस्याहंतु

जिनिंयजशंचमहिषंजं वाल्मणमोजनंसंमार्जनाघृताजाघृतंजनि तेयहाश्वावश्लेषेनसाधयते अधिवानुहूमेवमस्येकल्पना
मित्यनदाइहनपस्तरःएवंप्रयोगःनिधनाग्नेयवत्सुत्वादेववर्हिःशतवल्शमित्यादिस्कंसंपरेतिनिसंपरस्य इंद्राण्याइत्यादि सूक्तानेयंधि
विष्पत्निविस्वस्य गंधर्वइत्यादि विशोयंत्रेस्यइतिकृत्वा श्रवत्सीत्यादि अवदानावदायवर्हिष्येवसमंजनं योमूनानामितिकृत्वा श्र
वत्सीत्यादि अन्यच्चांगपूर्ववद् वैश्वानरस्यैवश्वानरोदेवता मारुतानांमरुतःअग्नाविष्णूसजोषसेतिचतुर्गृहीतंजुहोति अग्नाविष्णू
देवता अथवसोर्धारांजुहोति औदुंबरीस्रुक्संव्याघारमघवीमल्यदेडांपश्चाद्धोमेसंचनवतीपश्चाद्धागस्यबृहद्धोमेसंचनवतीदीर्घस्रुचौवि
लोम्नदाग्रलेपनंकृत्वाघृतेनपूरयित्वाबाजश्चप्रसवश्चप्रसेवश्चाधपतिश्चैतेषडृचाःसर्वेमंत्राःबाजश्चमरुत्याद्यविधि
स्तोधारायाम्याज्यमेपशवःस्तोहोतिचतुष्पदःआरण्याश्चमेपशवःस्तोहोतिचतुष्पदःमेदुवाइतिचतुष्पदःशाकरीरंगुलयइतिसप्त
पदःकल्पंतांमंचांतुःअहोरात्रेद्यावापृथिवीइतिसप्तपदःकल्पंतांमंचांतुःबाजश्चप्रसवश्चेत्यादिहविषांमंत्राःअधिपतिश्चैतेषडृचाःएवंवसोर्धा
रांजुहोतिबाजाद्योदेवताःनवुकंमाध्यकारणकंपहिलाआधारेधारायामित्यनसूत्रेउपदेशस्कंवसोर्धारायामंतेस्वाहाकरोति॥
अधिपतिश्चस्तोहोतिसूत्रकारवचनात् स्तोहेत्यारभ्यसंतनधारयेतिमीमांसकाःतांधारामनुमंत्रयतेसमुद्राद्ऊर्मिरितिनिसृजि
राज्याधेयिकीभिःविधाहिनमित्यादिमधुमंतमूर्मिमित्यंताभिर्ऋतसूक्तस्थाभिस्तांधारामनुमंत्रयतेकुतशिरुमाज्यमादायत

दाग्नौलौकिकेऽग्नौचतुःशरावमोदनंतस्मिन्घृतेनाभ्यक्त्वाऽभ्यक्तंचत्वाणंहोतारंवृत्वाग्नावंचभोजयेद्यजमानः अथवापूर्वमेवचतुःश
रावमोदनंपक्त्वापतदाज्यंव्यंजनस्थानीयंकृत्वाभोजयेत् प्राशितवत्यन्नेतोधेनूर्दद्यात् अभ्यक्तुधेनुर्नेतरदामीतिएवमितरेभ्यः
प्रतिपुरुषंरुद्रायगामितिप्रतिग्रह्यः नचश्लोकः वैश्वानरस्यनंतस्याद्वसिष्ठादिक्षितोऽभवत् विकल्पेननवेहिस्यात्वात्मनस्यचन
र्षणं षडङ्गपदवल्लः वाजप्रसवीयमितिकर्म होमविशेषानांनाम यत्रयत्रांगेईद्धेसमिध्यात्मानंओषधयःसमारभ्यतेवक्ष्यतेऽधिचत
नेनाभिसंकुलंभूतमितिषडङ्गपदंव्याख्यास्यामिवक्ष्यतेवैश्वानरस्येमेसमिध्यचानिलंयवागूंजुहोमि कुलायकृतेवाजस्येमंसमिध्यचानिलंयवागूंजुहोमि
पाप्मांसंपानमवनयामि वाजप्रसवीयानांसर्वेषामग्निर्देवता वाजस्येमंसमिधमाहरयवागूं वाजस्येमासमिधंजुहोतिदध्यवागूं अग्निर्भव
वैश्वानरियवक्तनांप्राणोयवऽएवस्वयमेनंसमिधंसंतनुतेयवागूं अर्यमणंसमिध्यैकृतांसोमश्रवसंसमिधंवरुणंकृतंवायोर्नःसोमंसमिधंवैश्वा
धान्यकृतांविश्वेदेवांसमिधंसाध्यकृतांवाश्वस्यपदंसमिधंनिधनंवारकृतांवाजोवाजंसनिजितंसमिधंकृतांवाजंपुरंध्रिंसमिधंकृतांवाजंपुरंध्रा
कृतांपथ्यांस्वस्तिंसमिधंकृतांसंमासरजसांसमिधंकृतांदक्षिणाश्चपक्षस्यान्नभसंधौपश्चिमायोस्तक्यांभ
गोधेनुंपूषणंसमिधंकृतांसनीनामसइदंनरेमेस्वाहेतिसनीनांसर्वेषांसमिधंवरुणंप्रचेतसंसमिधंकृतांसनीनामसइदंनरेमेस्वाहा नाभ्यःस्वाहेत्यन्नं
मरुत्वतीयं अग्निंस्वाहाकृतेवाजेनाभिषिंचामीतिपत्न्यऽऊरुचक्षसंमित्रंधियंसमिधंकृतांसनीनामसइदंनरेमेस्वाहा नाभ्यःस्वाहा

स्यासुरवास राजन्यस्यैवस्यसेत्यादि इंद्रस्यत्वासाम्राज्येनाभिषिंचामि देवस्यत्वासवितुरित्यस्यनेत्रासाम्राज्येनाभिषिंचामिनिवैश्यस्य
अथवाभिषेकार्थंमवशेषयति होमंकृत्वा कृष्णायैश्यैनवत्वायेपयसाऽऽहुतीर्जुहोति मनोघासेति अग्निर्देवता अथाश्विनंहादशाक्ष
रंजुहोति ऋतावाहृतधामित्यनुष्टुप्स्यनरेमेस्वाहेतिपथमाऽऽहुतिंजुहोति नाभ्यःस्वाहेत्यक्षरं संहितेविश्वसामासूर्योगंधर्वनामस
इदं नरेमेस्वाहा नाभ्यःस्वाहा सुषुम्णःसूर्यरश्मिर्वृक्षरयोनामसइदंनरेमेस्वाहा नाभ्यःस्वाहा सुज्योतिश्चर्णी स्तवानामसइदं
नरेमेस्वाहा नाभ्यःस्वाहा प्रजापतिर्विश्वकर्मा वरूथंनामसइदंनरेमेस्वाहा नाभ्यःस्वाहा इषिरोविश्वव्यचाःसइदं नाभ्य
रेमे स्वाहा नाभ्यःस्वाहा एवंहादशगंधर्वानरसश्चदेवनाःपूर्वपदविशेषविशिष्टाःएवमाहवनीयंकृत्वाभुवनस्यपतइतिऽऊहो
ति एवंत्रयोदशंभुवनस्यपतिर्देवता अथभुवनस्यपतइतिरथमुखेपंचाहुतीर्जुहोति भुवनस्यपतिरितिप्रजापतिःप्रजापति
र्वैभुवनस्यपतिरितिलिंगाद्परमेष्ठ्यधिपतिःभुवोनामसइदंनरेमेस्वाहा नाभ्यःस्वाहा रुद्रोतिःरुद्रोतिरवोनामसइदंनरेमे
स्वाहा नाभ्यःस्वाहा पंचपदोसुमाप्रिः दक्षापदेदूरेहेतिरस्यऽऊरवोनामसइदं नरेमेस्वाहा नाभ्यःस्वाहा चारुरुक्षपणाका
शा शोचयंतीर्नामसइदं नरेमे नाभ्य देवतापूर्वमेवोक्ताः सनीभुवनस्यपतइतिदशमी प्रजापतिर्देवता अभिरुद्रंनरंयमध्व
र्योर्यंहनयंतियजमानपरिचारकाःनीनश्वाग्नेतुरोवा यद्विप्रविद्वाहीचिसुमद्यः नाक्नोनूचनुरोवाचतुर्रुक्षंवत् वरुणा

याश्वमित्यश्वान्यनिरङ्क्तानि वैश्वानरायरथमित्यादिवैश्वानर्यर्चारथंप्रतिनिरङ्क्तीयात् रथःपतियहःपूर्वमेवोक्तःसमुद्रोसिनमस्वानि
त्यंजलिनाहस्तहविषैवानन्नामानिऋक्होति वातमेवहव्यं कृत्वाजिनपुत्तेनवावमामानिऋक्होति मूर्वेषुचिरुषुप्रथमानयदोक्तादेवनाः
केचिद्धानएवेति उपदेशस्वंजलिनानिऋभाज्याकृतानीति अथाज्येन अग्नयेवधेयानइषुर्वानामित्यादिभिःपंचभिःपंचाज्याकृतीर्ऋ
होति अग्नेइधयानइषुः अग्नेरुत्थानइषुः अग्नेकिरःशिलयानइषुः अग्नेवन्ययानइषुः पंचानामग्निर्देवता तनूदधामथुमिऋ
णाश्च इसमीकृतीर्ऋहोति अनुपरिचारं स्रुवेणजुह्वांगृहीत्वाअग्निंपरिहृत्यसमावानामासि जंभेदधामिस्वाहा सुरस्यात्यत्यइषुस
रवः उपविश्यऋहोति उत्तराअप्येवंपरिहृत्य अग्निरसिनम्बदेवना औजस्विनीनामासिदक्षिणादिक्कनस्यास्तइषुरधिपतिःएतद्
रू रक्षिनाय्यम्बाधिपतिरिति आदि दधामिस्वाहा दक्षिणानवदुःसुरवः इंदएवाऋम्बदेवना पाचीनामासिपत्नीचा दिक्कनस्यास्त
सोमोधिपतिस्वजोरक्षिनाय्यम्बाधिपतिरित्यादि दधामिस्वाहा सोमस्वऋम्बदेवना यम्बान्यादुःसुरवोऋहोति अवस्थावानामास्यु
दीचा दिक्कनस्यास्तेषऋणोधिपतिर्जिरारम्बराजीरक्षिनाय्यम्बाधिपतिरित्यादि दधामिस्वाहा उत्तरतोदक्षिणासुरवोऋहोति च
ऋणाजिरारम्बराजिम्बदेवना अधिपत्नीनामासिऋहनीदिक्कनस्यास्तऋहस्पतिरधिपतिश्चित्रोरक्षिनाय्यम्बाधिपतिरित्या
दि दधामिस्वाहा यम्बान्यादुःसुरवोऋहोति ऋहस्पतिश्चित्रम्बदेवना वशिनीनामासीयंदिक्कनस्यास्तेषयमोधिपतिःकल्मा

षग्रीवोरक्षिनाय्यम्बाधिपतिरित्यादि दधामिस्वाहा अधिपतयोदेवता ऋक्यानामस्तइषवोभिमेघोवात
नामनेभ्योवानमस्तेनोमृडयतइत्यादि दधामिस्वाहा वातनामभित्यादिनवोऽनेन दधामिस्वाहेति सर्वत्रालंभनंगः ऋक्यादेवताःपूर्ववत्सुव
रिचारं स्रुवेणघर्मःस्वाहेतिपंचार्काकृतिराज्येनैव मंत्राणामंत्यपदोक्तादेवताःअर्काइत्यन्ये यावत्तेअग्नेसूर्यस्यत्वइतिनिरुक्तःयावत्ते
अग्निसूर्यइत्येका अग्निर्देवता योवोदेवाःइंद्राग्नीहवहस्पतिम्बदेवता स्वक्षोधिहि अग्निर्देवता प्रजापतिरित्यन्ये आज्येनैव वेद्यास्त
रणादिसोमिकंकर्मप्रतिपद्यते अथैनांवहियावद्गुलंभित्वाग्नीषोमवत्त एकवलपरवमन्नाःउपरवोऽन्तरावसुरम्बरंकरोति।।
अथाग्नीध्रीयनवशर्कराभिःअयति मथित्वयवपनं होत्रीयंहादशिनोऽर्कराभिःपरिम्रयति एकादशिनीत्रिणाछंदसांयवड्भि
र्जालीयं अक्षाभिरक्षाभिःशिलाम्बधिष्ण्यान् अंगुलिभिरमांनं।। षड्विंशादंगुलिसंमिताधिष्णियाः पंचशंकुनाहोत्रीयंकृत्वा शिला
नांकरणंदक्षिणातउत्तरतम्ब तस्माद्दारव्यंकरोति शर्कराभिःपरिम्रयतीत्येषकोयधानं अथाग्नीध्रीयं ममाग्नेवर्चइत्यग्निरक्षाघ्न
घायचेनःस्पलाइतिपूर्वेनिहितमम्मानसुपदधाति सर्वत्रनयादेवतं अथपुरीषं अथहोत्रीयेहादशोपदधाति ममाग्नइति
दशभिर्दशदेवीःपदुवीरर्चाचमितिहवोरप्यासः स्वस्मिन एवंहादशाग्नीन्हादश प्रशास्त्रेहयेममाग्नइत्यादिभिरष्टौ एकादृ
शआत्मणाछंसायेममाग्नइतिदशाभिर्दश अर्वाचमित्यभ्यासः एवमेकादशममाग्नइत्यग्निरेव चोदनेनकृतावाकाना

मशास्त्रोचस्य दक्षिणतः संचरमवशिष्य मसाग्न इतिपंचभिः पंचेर्यथाम्नवभिश्च इतिसूक्तेपहितानिः स्रिस्रुचिः स्रिस्रः एतद्वत्समदने
कहस्तेनभनीतिप्रतीकं मसाग्न इतितिसृभिरुपधाय चमोदाधारेतिसूक्तेपहितानिः स्रिस्रुभिः स्रिस्र एवमशोवान्तोले स्रुवान इतिप्रतीकं
हव्यधीणाहोतिसूक्तेपहितानिरङ्गारानिरशोवाभिरेहिपदानंचः भवभेत्यस्यानदेशंगत्वाजले अङ्गाभिःवार्करीभिः परिषिंच्य मसाग्न
इतिपंचभिः पंचोपधाय अवभेहेत्यवभृथं नत्वायामीतितिसृभिः स्रिस्रः एवमशोवान्तोले सर्वत्रोपधाय पुरीषोपधानंतूपदेश
सहवचनत्वकालेवसत्येवकार्यमिति अवभृथेग्नेरिडाहवनीयकाभिधानात्संस्रावस्यचाभिधानेनकरस्यतदस्यति विष्णुरसीत्याहितनीध्नामभृथ
नइस्रुक्पलाशादिकंमग्निष्टोमादिवत् एकस्मिन्नग्नौकृत्वाअग्नीषोमीयस्यपशोरालंभकमस्यति आज्यानिसंचरणंतं आज्यान्यभिमं
त्र्य अग्निमाग्निंवरुणमभिमातिमित्यादिएकस्यसूपसेयेकादशानांवाएकादशस्रुवः एकादशिनीपशो नूरध्वासमाधाग्निंवरुणंनराजानमिमो मि
त्रंयजेतिवैष्णवानेकादशिनीमानव्यासाग्निंविश्वकर्माणं सूपानामंनराजमन्वग्निंवृत्रहणं एकसूपस्यैवैकादशीनानामामंत्रणेयदिमेवेत्॥
नचमेयज्ञायपालीहवनीयो अग्नीषोमीयस्यवपयाप्रचर्याग्नीषोमीयस्यपशुपुरोडाशामेष्टीदेवसुवाहवीष्यतिनिर्वपति तस्यप्रयो
गःपात्रसादनकाले द्विपवित्रंशाकपानिपंचस्यात्मा मवभृथीस्यस्यचहविः स्रुस्यमध्यस्यसर्वाणिपशुपुरोडाशवत् महतीपात्री
नवपदवत्सुक्रा नस्याअग्नावेनवपाचः भवेदाप्यवइतिसवानाम्नर्णामारा नं प्रकृतेसर्वाणिकीजानिपाठ्यांसमीप्यधूरसीत्या

दिभिरस्रभिनितेनैणसर्वेभ्योग्रहोत्वाअग्निमंचरंनवनीतेनसूपेणविनिधायान्नोमाग्निरुग्रअग्नयेवैश्वानरायपुरोडाशमष्टाकपालं
यैजऊंसिदंपामित्रिकृष्णान्त्रीहीन् अग्नयेग्न्यधिनिधाय सौर्यंचरुंसत्यप्रसवायऊंसोमायवनस्पतयेजऊंश्यामाकान् अग्नयेग्न्यधि
नेनिधाय सवित्रेसत्यप्रसवायऊंसोमायवनस्पतयेजऊंआनुश्रीहीन् आनुपाकान् अग्नयेग्न्यधिनेनिधाय रुद्रायपशुपतयेजऊंगवीधुकान् उक्ताः
पूर्वमेव अपजघनस्यस्य अग्नयेग्न्यधिनेनिधाय कृष्णलयतयेवानस्पतयेऽजऊंनीवारान् अग्नयेग्न्यधिनेनिधाय इंद्रायज्येष्ठायऊंऽ
महान्त्रीहीन् दार्षदान्तासूपाकान् अग्नयेग्न्यधिनेनिधाय मित्रायसत्यायऊंऽगोधूमान् कुरुविंदजातिं अग्नयेग्न्यधिनेनिधाय वरुणाय
धर्मपतयेऽजऊंऽयवान् अग्नीषोमाभ्यांहविर्धानाभिमातृनृदृंहस्वमाहिंसिष्टमित्यादिभिः हविर्धानेनोपसादनं॥ अं
शुनासंभरेति अदित्याऽउपस्थेसादयाम्यग्नीषोमौहव्यंरक्षेथामग्नेर्गृहपतेहव्यंरक्षस्व सोमवनस्पतेहऽसवितःसत्यप्रसवहऽ
एतंदेवसुवेहऽअपजघनस्यस्य कृष्णलयतयेवानस्पतेहऽइंद्रज्येष्ठहव्यंरक्षस्वमित्रसत्यहव्यंरक्षस्व वरुणधर्मपतेहव्यंरक्षस्वेत्य
पसादनंप्रोक्षणीःसंस्कृत्य अग्नीषोमाभ्यांवोजुष्टंप्रोक्षामीत्यग्नयेग्न्यधिनेगृहपतयेवोजुष्टंप्रोक्षामिसोमायवनस्पतयेवोजुष्टं॰सवित्रेस
वित्रेसत्यप्रसवायरुद्रायपशुपतयेवःअपामुपस्थेदेवाकृष्णलयतयेवानस्पतयेवःइंद्रायज्येष्ठायवः मित्रायसत्यायवः॰वरु
णायधर्मपतयेवोजुष्टंप्रोक्षामीतिप्रोक्षणं पात्रप्रोक्षणे सर्वासासुपयोगः कृष्णाजिनादानादि अधिषवणमित्यंतंनेत्वा

अस्मेस्तनूरसीत्यादि पत्नीसंदनांतं प्रतिबीजमावर्तते हविष्कृदेहीत्याह्वानेनैव चात्वालिरज्य चारुणमोप्य आग्नीध्रेषः पंचमबीजे
अश्वमाहननंचतनेन शुंदमानिद्वेषी: अन्यविशाम्ननंहरश्चमपणांते वरुणस्यधर्मपतेरवहननादिकर्म आदधीनचरशिनंचेन त्रि
कलीकर्तव्याइतिच देवेभ्यस्त्वधर्म्मिनिद्वेषेण निनयने उपलाव्यादानादि अग्नयेगृहपतयेजुष्टंहि अग्निंगृहपतिंयज अग्नयेगृहपत
यइदं अग्नेर्गृहपतेरहमन्नादः सोम्यवनस्पतयेजुष्टंहि सोमंवनस्पतिंयज सोमस्यवनस्पतेरहंहुन्नहा केचिदग्नाइतिनन्न
सवित्रेसत्यप्रसवायजुष्टंहि सवितारंसत्यप्रसवंयज सवितुःसत्यप्रसवस्याहमन्नादः सरस्वत्यैपशुपतयेजुष्टंहि सरस्वतीपशुपतिंयज॥
रुद्रस्यपशुपतेरहमन्नादः उद्धकायैभानुपत्नीवोःहृहस्पतयेवाचस्पतयेजुष्टंहि बृहस्पतिंवाचस्पतिंयज बृहस्पतेर्वाचस्पतयेर
हमन्नादः इंद्रायज्येष्ठायजुष्टंहि इंद्रंज्येष्ठंयज इंद्रस्यज्येष्ठस्याहमिंद्रियावान्नादः मित्रायसत्यायजुष्टंहि मित्रंसत्ययज मित्र
स्यसत्यस्याहमन्नादः वरुणायधर्मपतयेजुष्टंहि वरुणंधर्मपतिंयज वरुणस्यधर्मपतेरहमन्नादः त्वमग्नेवृहद्यइतियथालिं
गंयाज्यानुवाक्याः पशुपुरोडाशपत्नीसंयाजदानादि समानंतु मित्रंवृहदिंद्रंसवनीयस्यपरिस्तरणांतः सप्तमःपटलः महाराजे
नुधेत्यादि तूदेत्यासोमराजानिनिहत्य अग्निंचुनध्वमितिनिस्तीर्याग्निंचुनन्ति अग्निस्थलमभिमृशत्यध्वर्युः सोग्नियोगः प्रा
नर्यावभ्यङ्गेत्यादिकृतुकरणंयथासंस्थं पशुकालआग्नेयःपशुरेकादशिनाः एकयूपेचैकादशिनीसाग्निचित्येषु समाधि
प्रतिपशुस्तरवः एकयूपेचैकादशिनीपक्षेसाग्निकधर्माद्वैरथानादयः सप्तकारेणाग्नेयंपशुमितिकतुपक्षेनाप्रदर्शनं

DR. BHAU DAJI MEMORIAL

ष्यति अग्निरस्यङ्गाभ्यारभतामाभ्यां परिष्यजस्वेमिति के चित् दिवःस्तनयस्येत्यादिस्वनायेषो वस्तोपविचमसीत्यस्मिकाले पत्नीम्
मित्यादिसौमिकं महाशौल्वाचम्यसदस्यवर्जाऽन्विजो हिरण्यमाक्षिणोमनेति यजमानश्च हिरण्यमाक्षीतिके चित् केचित्समो द
स्युस्यचेकेति सदस्येनित्यः सदस्यससदशान्वध्वर्त्विजोऽध्वर्युणानुक्तिं कुर्वाणानुक्तिं कुर्वाणवचनात् अथैहीवसुविनःपक्षव स्वदानिनःस्वाहासवि
तादेवना अग्निनेत्यादिरेंद्रमनित्याद्यमपात्रेपसुज्यनस्तोशतेराणिपत्रेद्राण्यनित्याद्यमपात्राणिनेषांकोशेसुनक्तिनिसौर्यपयोगा
दिसोडशपात्रेपसुज्यनक्तमीषेसमंतनःसप्तदशप्राजापत्यानिरथादिरपात्राणिचषुरक्षक्तिलक्षनामिपसुनक्तिकोशेसुनक्तिनि
रुपरस्मिन्नरेपतिप्रस्थानासप्तदशोपयामगृहीतोसिप्रजापतयेत्वाजुष्टंगृह्णामिएषतेयोनिःप्रजापतयेत्वाजुष्टंगृह्णामि कराहस्यपात्रेपसुनक्तिसुवाकोशाक्षनामिकराभ्यांडवहिष्यर्थः॥
सोमविकारपक्षेकोशेसुनक्तिनिमनिपात्रेकोशइतिमंत्रान्तरेनिःपयोग्रहपक्षेहस्तरथाक्षरूपाः पत्नीसंयाजादिएकादशाचमसाःसद
स्यस्यैकादशोयजमानाचमसानंतरंअपांहस्तमानेसोमिकं सवनीयमसुपात्रपयोग्रहकाविंशत्यःचमसोविंशतिःहृदयशूलोऽथ अ
ग्नीषोमीयपशुकेमसहननेवपाम्यपणीसुरालानिचएकादशरशनाःपत्नीरशनाश्चपयोविंशतिरेकविंशतिर्वोस्तरवः सक्थशा
खेकादशविष्ठापत्नीशाखाश्चपयोविंशतिरेतंसुरालामित्यादिकर्तृकरणाकालिनऊर्ध्वहोनि नोपस्थानानिचयऊर्ध्व १६०
नमेव दधिग्रहपत्नीरणादिरेंद्रमनित्याद्यंगृहीत्वाजाद्य उपयामगृहीतोसिमरुद्भ्योत्वौजसइंद्रमनित्यंचषेणेतिनित्याद्यंचषिमंमे

र्दहाति आदित्यस्त्वाग्नेयंयथाधानमेवयज्ञहणसादनेपुरस्ताद्दधिग्रहपत्नीः सयूदत्वाअक्षयंदत्वाऽधिविष्णवेदत्वा चेत्यहोत्समन्यानुपत्नी
मगृह्णोसिएषतेयोनिरिंद्रायत्वा अथाध्वर्युःसोमस्यहंगृह्णामिसादनाद्यस्माज्जातइति कृत्वासप्तदशसोमस्यहाल्यगृह्णाति अथाधिष्ठा
मैरथेन उपयामगृहीतोसिप्रजापतयेत्वाजुष्टंगृह्णामि एषतेयोनिःप्रजापतयेत्वाजुष्टंगृह्णामि एषतेयोनिःप्रजापतयेत्वा यस्माज्जा
तः पाणिस्थानीयेनसप्रजापतिरितिकेचिन्मंत्रेण सर्वोडशीत्येवमाहाध्वर्युरेषवत्रस्तायकःत्रियः प्रजापतिर्नामस्तुतागणेकेचिद्दि
रोनामस्तुतागणइति मंत्रेणमेहप्रजापतिर्नामस्तनयःकेचिद्दिरोनामस्तनयइति हरिवर्षस्यशिरइत्येवमंत्रेणभिमंत्रणं अपरस्मिन्व
स्वेपतिप्रस्थाना सप्तदशाभिरुपयामैःसरावमहाग्रहंगृह्णाति येनकेनचिच्छ्रेणायःपक्षपक्षीयहाव् अथमपात्रेकृविदंगोसि सोम.
विकारपक्षेउपयामगृहीतोसिप्रजापतयेत्वा त्वयैव एषतेयोनिःप्रजापतयेत्वा इत्तरवासकरांतेनैवयज्ञहणं अथवातृणांसादने
अथद्वितीयपात्रेध्वर्युःसोमस्यहंगृह्णामिसादनाद्यस्माज्जातइति अथप्रतिप्रस्थाना द्वितीयेनपात्रेणसरावमहणं अथाध्वर्युस्तृ
तीयेनपात्रेण अथप्रतिप्रस्थाना एवंव्यतिषंगेनयज्ञहणंविरमतिधरित्र्याहि स्कृतेवहिष्यवमोम अग्नीदग्नीभिहरप्रतिप्रस्था
नःपशुभिरेहीति आश्विनंयहंगृहीत्वाविहृताग्नंरिधीरादित्यःस्तनयरेतिस्वरूणांसहादानं संज्ञेनगृह्णंसर्वस्वरूणां अं

तरिक्षवःसानाववग्रहाभ्यां निअवग्रहेण अवत्तपनेपक्वनां आग्नेयमुपाकृत्य बर्हिषापजानेनिदधाति सैवदक्षसाग्रवासर्वत्र अन्येव
हिषीएहान्नेपुरुसुपाकृत्यैं दक्षिणेयमुपाकृत्य वशायंध्यागोःस्कामीनांसरस्वत्या सुपाकरोमीति गोप्रतिनिधिवेनस्कामा
वैध्या नदनावपस्तनावत्साजातामेषाइत्यन्योन्यस्यप्रतिनिधवइतिवोधायनवचनात् गोशब्दोस्त्रादाइनेचानिगमाः आश्वलायन
सूत्रात् मेषीमपक्वदनासरस्वत्येवाजकमुपाकरोमीति मेषंसरस्वतेत्वाजकमुपाकरोमि प्राजापत्याःश्वेतगृहीताःस्मामानवर्णाःतान्
प्रजापतयेत्वाजकमुपाकरोमीति कर्मेणासमवदानानां पाशेवोपकरणानांतत्कर्मेतु अग्नियंवैशान्तइत्यादिप्राजापत्यानांपशूनां
नीयइत्यादिचित्रकानिकृत्वापादेवधोपाकरणंपवंकृत्वोमूलवधाअपपयादीनांचित्रकृत्वापचंकरोति प्रजानंनःकर्मेणोत्थानप
थिभिःओमधाइतिलिखाद्वारोरैःयेवानोदेनिर्कीलाइमेवधिभिःयेवानोदेनिर्कीलाइमेवधिभिःयेवाध्यमानमनुवध्यमानाःयवारव्याःप्रसुचमा
नाःउपाकनावदाशानानावृत्यदस्याज्ञोयंदेवाबालामिपंसुपायः अग्नेर्जनित्रमसीत्याद्यग्निहोत्रमानं सावित्रेणारण्यानमाहरेत्यादि
अग्नयेत्वाजकंनिरुन्धेइत्यग्नियोगात् इंद्राग्नियोगात् इंद्रायत्वाजकंनिरुन्धेनिरुन्धेनिरुन्धे

हः अध्वर्युःनानाघर्मोयजमानस्यपशुभिः अधिवसुपाथः यासास्थधरुस्यस्यनोहः हुंहस्यभागः योनोद्वेष्यवृतऽरत्वध्वं रत्वस्वेवैकस्य
रत्वेजोहुवोःमदस्यपारे वाशिंदुं न्यपदन्तवेपिंदुं पलायिंदुं समज्ञाध्वं निमेहध्वं वाकस्करस्य अमनयंकृतसर्वाभ्योमऽउयतं नमोकरा
मस्माइषे इतिवऽउरु वाशिमाधां न्यपदंतवे पिमाधां समज्ञासाधां निमेहध्वः शाकस्करस्य अमनयंकृतं सर्वाभ्योमऽउयतं इतिहू
योः एकस्ययद्यापरुषि वऽउरुनिमर्णेषु स्कमेणोत्वापृणंयद्याजानिउदागानिषु उन्मोषनिषु वऽउद्वासनिषु अन्यत्रोमाद्यूनस्कमेनोरो
सिषापरिहरामसे अग्निर्मादुष्वनोहः निषत्तमिनिसर्वचपाम्यपणीनांनाप॰रूपसंज्ञास्वयासह शमिनास्वपेतन पाशेभ्यःपरिमुञ्चत
अदितिःपाशमिनिस्कमेणविमोकःस्यावाक्तानिहिनेषु पाशेषुत्वेकमलयामेचेणाबुदास्य ननःप्रनिपस्फानापत्नीसुदानयनिन
मस्फानान् अमनर्घपेद्वीआवृणिः पत्नाअकृतेजानीदेवीःस्वधाउपहूतिकल्पा वाकआप्यायतामिन्द्राहि स्वधाअरिचाइत्यनमे
कस्यकल्पाकमेणेनरेभ्यो औषधीभ्यस्त्वेनो रुद्रेभिर्नेमनाऽहिरसीनिस्त्रीपशोःउपमयोसिहिनेनंत्वेनिवृंत्यनमेकस्यकल्पा
कमेणेनरेभ्यो वाशेभ्योधाम्नेधाम्नेत्वयैनंपशोरनुसंमाभागायैनिवोहिनानांनंचेणानिरमनं वृचेवेत्यादि अ
क्षिन्नःअमनमेत्याऽकृष्णाऽसुक्तानामि इंवृत्रखादयत्वा इंद्रायत्वा मरुत्वतेत्वा मरुत्वतेत्वा सुरस्पतेत्वा पूजापतयेत्वा ऊर्ध्वऽसु
क्तानामीनिसर्वैत्र शमिनाऽसुक्तिनाचषोऽहराणांपिधानंकरोनि कमेणानेचेण पत्कंकमेणासमंत्रारभेयजमानस्य निर्ऽ

१६२

दिकर्म नीवाराणांपक्वंदनंतरत्वाद्धिषवनीवाराणांक्वेणचविःफलीकरणं सर्वावद्यकृष्यकृष्णाव्यतंत्रेणनिनयनं
ग्रहिनंदुलानामधिषवणः अग्नयेजुष्टंसरस्वत्येजुष्टंधानार्थंमूदूखलं सरस्वत्यैजुष्टं अथदृषदीमैंद्रं सरस्वतेजुष्टं इंद्रस्यतये
जुष्टं सारस्वत्यैतानुद्धास्यप्रकृतिवदवनीयंद्विद्धास्य सारस्वतनैवारयोर्नासादनं सोमप्रक्षालनंनिधाय यज्ञोसीत्याग्नेयसारस्वत
लाजांश्च अथैंयज्ञइति कंसेनयोनःकनीयः अपनमिद्दाग्नीध्रवनंनुदंतां पयसपुरोडाशेो योनःकनीयः अपनमिद्दोध्रुवनंनुदं
तां योनःकनीयः अपनंमरुतोध्रुवनंनुदंतां योनःकनीयः अपनमिद्दोहरिवाध्रुवनंनुदंतां योनःकनीयः अपनमिद्दःपूषण्वा
ध्रुवनंनुदंतां योनः॰ अपनमिद्दःपूषण्वान्ध्रुवनंनुदंतां योनः॰ अपनमिद्दोध्रुवनंनुदंतां ममाग्नेपंचहोतातेरध्वर्युःप्रचरति
अग्नयेपुरोडाशस्यानुब्रूहि इंद्राग्निभ्यांपुरोडाशस्यानु॰ इंद्रायपुरोडाशस्यानु॰ इंद्रायपुरोडाशं मरुत्वःपुरो॰ हिरित्यादिपयसपुरोडाशानांसारस्वतमे
वारांचर्यानां माध्यंदिनस्यसवनस्यैंद्रायपुरोडाशानामनुब्रूहीत्यादि आग्नेयैंद्राग्नयो॰ प्रकृतिवदनुमंत्रणं इंद्रस्याहमिं
द्रियाव्यन्नादः मरुतामहमिंद्रियाव्यन्नादः सरस्त्याअहंवाचमन्नाद्यं सवनीयानांप्रकृतिवत् समानंनुस्विष्टकृदिडंउ
न्नीयमानेभ्यइत्यादि दिवंगच्छस्वःपतेति हिरण्योद्धरणांतं अथेंद्रस्यवज्रोसीतिरथवाहनादनसारथमुपनय
ति अधोनयति धर्मसाविषदिति मंत्रांतः अक्षंतरित्यश्वाननुपतासक्षस्नापयंति पक्षवनंस्नानं प्रत्यक्षंमंत्रा

डाक्टर भाऊदाजी स्मारक
DR. BHAU DAJI
MEMORIAL

घर्मोसीति प्रथमादिपुरोडाशांमंतरिंसर्वेषां आध्वर्यवेपवित्रवतादिपसुपुरोडाशवत् एतागेहि उद्वासनकाले अग्नयेजुष्टमभि
घारयामि अथचयाणांदृषदी सरस्त्यैजुष्टं धानार्थंमूदूखलं सरस्त्यैसारस्यैजुष्टं अथदृषदीमैंद्रं सरस्वतेजुष्टं इंद्रस्यतये
जुष्टं सारस्वत्यैतानुद्धास्यप्रकृतिवदवनीयंद्विद्धास्य सारस्वतनैवारयोर्नासादनं सोमप्रक्षालनंनिधाय यज्ञोसीत्याग्नेयसारस्वत
लाजांश्च अथैंयज्ञइति कंसेनयोनःकनीयः अपनमिद्दाग्नीध्रवनंनुदंतां पयसपुरोडाशेो योनःकनीयः अपनमिद्दोध्रुवनंनुदं
तां योनःकनीयः अपनंमरुतोध्रुवनंनुदंतां योनःकनीयः अपनमिद्दोहरिवाध्रुवनंनुदंतां योनःकनीयः अपनमिद्दःपूषण्वा
ध्रुवनंनुदंतां योनः॰ अपनमिद्दःपूषण्वान्ध्रुवनंनुदंतां योनः॰ अपनमिद्दोध्रुवनंनुदंतां ममाग्नेपंचहोतातेरध्वर्युःप्रचरति
अग्नयेपुरोडाशस्यानुब्रूहि इंद्राग्निभ्यांपुरोडाशस्यानु॰ इंद्रायपुरोडाशस्यानु॰ इंद्रायपुरोडाशं मरुत्वःपुरो॰ हिरित्यादिपयसपुरोडाशानांसारस्वतमे
वारांचर्यानां माध्यंदिनस्यसवनस्यैंद्रायपुरोडाशानामनुब्रूहीत्यादि आग्नेयैंद्राग्नयो॰ प्रकृतिवदनुमंत्रणं इंद्रस्याहमिं
द्रियाव्यन्नादः मरुतामहमिंद्रियाव्यन्नादः सरस्त्याअहंवाचमन्नाद्यं सवनीयानांप्रकृतिवत् समानंनुस्विष्टकृदिडंउ
न्नीयमानेभ्यइत्यादि दिवंगच्छस्वःपतेति हिरण्योद्धरणांतं अथेंद्रस्यवज्रोसीतिरथवाहनादनसारथमुपनय
ति अधोनयति धर्मसाविषदिति मंत्रांतः अक्षंतरित्यश्वाननुपतासक्षस्नापयंति पक्षवनंस्नानं प्रत्यक्षंमंत्रा

वृत्तिः वाजिनवृत्तिमंचांतः अधोनपादिनिरराल्यानिरोधयंति तत्काले देशमित्यर्थः वाजसेदिनिमंचांतः प्रत्यश्वंमंचावृत्तिः वायुर्वा
वेतिप्रक्षिवाहिनंरथंवृनक्ति प्रत्यश्वंमंचावृत्तिः आदधृतिमंचांतः प्रक्षिवाहीविभिरश्वैर्युक्तः चयोम्नामूर्वनातिलिंगात् तूष्णी
मिनरान्मोडुम्बरान्यानूचानस्तनःस्तनंजुंजनि केचिदध्वर्युरेवेनि रूपिणवरस्यादि अभ्येत्यरथादीन्वुत्थोवरूति चतुर्धाधि
भज्यददानि दक्षिणाकालरूपादिदक्षिणाविभागःगवांचानानाडुत्सुभ्यंनाम्नाददानि निष्कम्ग्रीवःसौवर्णकःखुंखुंमयोसरवाः
अनुहिरण्यांगानांनिष्कयणीस्तनेयज्ञर्युक्तरूपमध्वर्यवेददानि प्रक्षिवाहिनमित्यर्थः अध्वर्योस्त्रभागोनियम्यतेनाधिको
भागः भागादधिकवृत्तिकेचित् शेषःसाधारणः ऋत्विजांसर्वेषांशेषादधिभागोलभ्यते अध्वर्योर्यावानभागःपूर्यते अधि
कपक्षेतुशेषःपूर्वनिवहिनभ्यनेयावदध्वर्यवेवृत्तिरूपसशेषाविभागः समएवविभागइत्यर्थः छंदोगवचनात् नाःसम
मन्त्रिण्योविभजनेदिनि नपक्षनिवहिभागः अधिवसमविभागपक्षेसप्तदशासप्तदशस्योचित्यलक्ष्यते सस्मात्सप्तदशोनि
ष्यः सोधिमहर्त्रिरूपंचमंमहत्त्रिजंहणानइतिमरुद्भ्योनभराजनीके रथप्रतिग्रहमंत्र आधारिवक्रः अध्वर्युश्च देव
स्यत्वेनि देविदक्षिणेवुन्नारायांगारसायानइत्यनसः देवस्यत्वादेविदक्षिणो हिमवतोहत्त्रिनं नेनासतत्वमिनि हृ
त्त्रिनः अन्नंदत्तापतिग्रहः अग्नयेहिरण्यमितिनिष्क्रम्य मन्त्रेणत्यमितिदास्याः प्रियवचनंकृत्वाप्रतिग्रहः॥

१६५

त्वष्टेजामित्यस्यजायाःपूष्णेविमित्यैवैःग्नास्थाकृतन्नपसस्नातन्नतवसूनथस्तावयत्नोमायवासइतिवासस्तागंवांतस्यरुद्राय
गामितिपतिग्रहःअनोसुक्तस्ययत्राजानि सप्तदशंदुंदुभीनाउन्नः क्षेति अधारेणाहवनीयंस्थापयति प्राङ्मुखाउदीच्य
रात्यास्थापितामवंतिरथः आद्योदक्षिणोरथःपक्षिवाही अग्नेणाग्नीधराजपुत्रोवस्तिनोमवति सइषुंधनुषिसंधायास्य
ति हेपर्णंकरोति सइषुर्यस्मिन्देशेनियतंतिनन्नदेशंगत्वापुनरस्यति एवंसप्तदशाकृत्वोभ्यस्यति अन्यजघन्यंनिपतति
तन्मोडुंबरीकांडलक्षणमितिनो हिरण्यपाणिरश्वेणागार्हपत्यमित्यादिप्राङ्मोहंदग्रहणात्पूर्ववन्नारांशंसस्यादनोतंतन्न
विशेषः अग्नेनयेतिजुहोतिवसोःपवित्रमसीतिपवित्रंप्रजापतेनत्वत्वनाभिरसीत्यस्यवरुणोदेवता शिरश्चोरुक्ष एवंसादितेषुमारान्नो
सेषुनेवारिलोकिकंसर्पिरानायचात्मालेस्थापयतिराजपुत्रोरक्षति चात्मालेनयाक्षतिकांडनिरवायतस्मिन्मोडुंबरं
रथचक्रंसप्तदशारयुक्तंप्रतिमुंचति उत्तरस्यांदिशोर्ण्यासप्तदशंदुंदुभीन्प्रवदंति विष्णोःक्रमोसिविष्णोःक्रांतम
सिविष्णोर्विक्रांतमसीतिरथंयजमानोन्येति रथसमीपंगछति यजुर्युक्तस्यंकोन्यंकावित्यनुवाकेनेषणारथचक्रे
अभिमृशति इंद्रायत्वाजंवदंते अजयदितिदुंदुभीस्करवास्ताडयंतिवाजसनः नाध्वर्युः देवस्याहंजेषमितिपूर्वप्र
मारथचक्रमोडुंबरंरथचक्रमारोहतिवत्साआरूढेवत्सेणिवाजिनांसामगायेत्यध्वर्युःसंप्रेष्यति नस्यगानार्यव

वर्तयति आवर्तमानेचक्रे देवस्याहमिति साम्नोगानंवैकल्पिकं यज्ञुर्वा अभिचरति जघनिरूहे यमिति मंथनः सामगानशाक्वस्य
आविर्मर्याइतिगानं आवाजंवाजिनोअग्मंदेवस्यसवितुःसवे स्वर्गोअंवृतोजयनःस्वर्गोअंवृतोजयनो निवाय दिक्सामनाधीया
त्रिरेनामवेजपेदित्यर्थः अस्यायनः अध्वर्युर्वुक्के यजमानःआरोहति देवस्याहेत्नाक्रूहेयमिति वाजस्तनइत्तरेर आनारो
हंति दक्षिणो वाजिनोवाजजिनोवाजःसरिष्यतोवाजंजेष्यतोवाहस्पतेर्भागोसिमरुतामिति पत्नीयेषुत्वदेवेषुतेपाः अवघ्रा
पयेत्यस्यालालक्षणानि अध्वर्युःअध्वाजनिवाजिनेयेति अध्वाजनीकवासासावाध्वर्युः यज्ञुर्वुक्केतत्सर्वं मधिरूढ्य अर्वासि
सप्तिरसिवाज्यसानि कवायातानध्वांल्लाडयसि दूतरेवैरयाःस्वाध्वरस्यसंगाताजपयंति यजुर्वुक्कस्यपत्नीसंगठनेतरे
रयाः वाजिनोवाजंधावनेतिचतस्रस्तिस्रोवाधावनेध्वानमनुसंचरयंते अध्वर्युःवाजिनोवाजं धावत वियोजनायसिमी
धं वाजेनाजवत नेनीअर्वंतइवश्रवाद्यः अग्निरेकाक्षरेणेति धावन्तमेवैनमुत्तिष्ठति रिपिध्यास्वा यजमानेवाचयत्य
ध्वर्युः औदुंबरीकाष्ठासाजिपाप्यपरिहिणसावर्तनेसिन इवहनिवतनसिः अस्याधावस्यआगछतोध्वानमनुसंचरयंते
ध्वर्युः जघिरइतिपश्यसायाकचौनः रोनोसनेतु रयस्यवाजी उतस्माइंद्रस्यगाद्यः इतिवतनस्यः प्रत्यागतेषुवैषु
आमावाजस्यप्रसवःजगामेति ध्यायन्पत्नीदेवनी प्रत्यास्तनेषुनेवारमन्ये ध्वर्यवेवघ्रापयति वाजिनोवाजजिनो

वाजःसप्तिरासःसोवाजंजिगिवांसोहस्तेभीगोमिरुमरुतामिति सुरवलेपामिमाहि दूयेवःसासस्त्यनुवाकःशेषेणदुंदुभीवि
मोचनायमिति ध्यात्वाजुहोति इंद्रोदेवतासवाशोपस्थास्यति नहोमःसेवासरक्षीणाःआस्यांतःकृष्णलंकृष्णलंवाजस
ज्यःप्रयछति एकस्यवाजसरजएकंकृष्णलंप्रयछति एवंचोडशभ्योदत्वा तानिपुनरादायशूल्येदद्दाति यजमानःमधुना
पूर्णेशानशुजाफलपरिमितंसक्थंहृतस्यालूनस्थिदद्दाति अग्निवत्फलेमाहेदूयहंगरहाति ततःस्तोचोपाकरणं अस
जिंउक्तारसएहः अपस्तेअक्षेतप्रस्तरिहवल्गोस्वोल्वमसीति तार्ण्यघृताक्तंवस्वंयजमानःपरिधत्ते सवस्थोनिरसीति
दर्भमयंपत्नीपरिधत्ते जायएहिकुवोरोहावेतियजमानःपत्नीमामंत्रयते रोहावहीतिपत्नीप्रत्याह एवंचिः अहंनावुभयो
स्कवोरोह्यामियजमानेनांतनोवदति वाजप्रसवस्वाहाप्रसवस्वाहेत्यादिभिर्हुत्वावाजप्रसवीयानीति ध्यात्वाजुहोति
वाजादयोदेवता आयुर्यज्ञेनकल्पतामिति दशभिःकल्पाइतिध्यात्वा सप्तदशकृत्वआहुति ध्यात्वायुक्तयानिमेध्या
यूपंयजमानआरोहति आजिधावनोस्थितरजस्यनुपरेतकालेसक्थंदक्षांअगन्मेतिचूपायंप्राप्यजपतियजमानः अ
ग्नेमेनिमंत्रांतः समहंपजनयेतिपत्नीप्रेक्षते चोपस्तृतिमंत्रांतः अस्त्यपत्नेकृष्णमृतिकाउत्पाचाउत्पत्नेवीवंशायेपुराह
तिंकृत्वातमारूढंयजमानंग्नेतिअभ्यायत्वेत्यादिभिर्मैत्र्यर्चासूक्तेनसुस्वनोसिग्नंतिसुरवंप्रत्यभिघ्नंतीत्यर्थः हंतारं

हंनारंभमिपर्यावर्तनेन यजमानःदृंघेनेरा दृ पोधाये तिधूपाधाय्यवरोहति यजमानःपश्याअथारोहणावरोहणेदृंहंणी अथाग्नेरणार्
पंचस्ताजिनंप्राचीनग्रीवमुत्तरलोमास्तीर्यतस्मिन्दृंहतनमानंहिरण्यनिदधातीत्यध्वर्युः अमरतमसीतियजमानोहिरण्येदक्षिणा
पादमवदधाति सुहिरसिमयजननमसीतिवस्ताजिनेसव्यपादंनस्माच्चर्मणोन्तरमित्यस्यशान्तंदीर्घंदुश्चरीचदक्षिणायतापागा
यतावाआरोहति दिवंपृथिवीमारोहतामितिआरोहतयजमानमंचयतेध्रुवुः सप्तर्षिःपृथिवीमेधयास्याआरण्याग्नेधीसंस्र
ज्यसमाहाय्यवाजस्यमभिनिसपमभिमेधेनसमग्रभीत्सनहोमाऊहेति अग्निर्वैवनाःवाजस्यमभिप्राहय्यःपूर्वमेधोक्षाःकृताऊता
पाचांसंपातमवनयति अथप्रवास्यन्क्षेतिदृंघेत्सणःपक्षेपुस्तयमानेदक्षिणाहवनीयमासंधाकृष्णाजिनउपविशत्युत्तरवे
दिमन्वारब्धंयजमानमभिषिंचतिसंपाते दिवस्पर्येत्यादियतुर्यजेयानिवासात्साम्राज्येनाभिषिंचामिपुनर्दैवस्यनाथंतुर्यजेयेन
कृष्णाजिनस्यवासात्साम्राज्येनाभिषिंचामीपुनर्दैवस्यनाथंतुर्यजेयेनाहरस्यनेवासात्साम्राज्येनाभिषिंचामीतिनिभिर्मंत्रैर्वा
त्सणंराजन्यंचाभिषिंचति नवैरंयनवैरयस्यवाजपेयःसर्वाएवाक्षत्रियस्यैवराजन्यस्यचयज्ञःदृंहतिसुनः शिरसुःआ
सुरवादस्यवस्वायमितिस्रुक्तनस्यस्रुक्तनमसाप्यादि अग्निमाद्यहोमकालेदृंहोजस्विनिनिपक्षासअग्निमंचुणंनंचेयाभिदेन १६५
वा ध्रुवतिवादृंहेतंपक्षमाश्रित्यप्रयोगः देवसवितरेतत्ते मध्यमउत्तमयमर्यादेवत्तमसासत्यसवाक्तेसारस्वतेनेवा

रथोसादनं प्रियेणेतिसादनंयज्ञोसीत्यादि तृचोःप्रचारःसुब्रह्मण्यस्तोर्चेत्यादि सरस्वतेसुरोडाशस्यसुब्रूहि सरस्वतेप्रेष्य सरस्वं
तंयजेतिवा सरस्वतोहमग्नादःवृहस्पतयेप्रेष्य यजेतिवा बृहस्पतेरहमग्नादःउभयोःस्विष्टकृतंविरूप्यप्राशित्रसमयोःमा
र्जनंतेमहत्विजोहविःकृतिष्वाशासतेवसुःकामिवेत्येवंयजमानमित्यप्रयोगःदेवसवितःप्रसुवासात्यादि सवमाकृत्यंतंनिःसर्पणं
तंचदृतिमार्ष्टिदिंसवनं अथत्तीयस्यसवनकर्म देवसवितःस्वदानिमःस्वाहा सविता कल्पेतामृतंनत आदित्यग्रहादि आ
ग्रयणग्रहीदित्वाउक्थ्यग्रहणं ततःपोडशिग्रहणं पुरोयमइत्येतेवीर्यावमेस्तुत आग्नेवैष्णवमेकादशकपालंपुरोडाशं
स्व विष्णोत्वंनइदंपरस्यांतेप्रतिष्ठस्थासाष्टसंहवीःशमितरित्याद्यनूहेनसंतेमनसाअग्नयेत्वाऊर्जंजुहोमिअन्य
स्मैपदाज्यमानयति एवंक्रमेणसर्वेषामभिघारणं इंद्राग्निभ्यांत्वाजुष्टंप्रोक्षामिमरुद्भ्यस्त्वाऊर्जंजुहोमिअभिघारयामि सरस्वतेत्वाऊर्जं
सरस्वतेत्वाऊर्जंप्रजापतयेत्वाऊर्जं एवंक्रमेणसप्तदशानांसर्वत्रअभिघारयामीत्यभिघारणं यस्तआत्मेत्यध्वर्युःक्रमेणस्वा
हेषमणइतिनंचेणदृंहेस्कंदासंक्रमेण स्वेनत्वेपृत्दयशूलेनसह पंचहोत्रासादनंक्रमेण वषाचदासन्नाभिमृशतिनंक्र
मेणसर्वेषां चतस्रश्चपरुरणीतइत्यादि आग्नेयस्यैदःप्राणइतिकृत्वाआत्मावृणादिकृत्वा अर्धर्चेचसाहोमः अन्यत्रशोषमा
मयति ततोवषट्कृतेहोमः ततोमनोतायेंद्राग्नप्रचारः अर्धर्चेचसाहोमः होषमन्यत्र अपुनर्ममोत्यादि इंद्राय त्वेतेहि

विषः एवंपेष्य अर्धर्चेवसाहोमः अन्यत्रेडोपंसुनर्मनोत्यादि मरुत्स्तोमोहविषः एंदः प्राणः देवचायंतीएवंपेष्य अर्धर्चेवसाहोमः सुनर्मनोतादि एंदः प्राणः देवचायंती सरस्वत्येमेष्याहविः एवंपेष्य अर्धर्चेवसाहोमः अन्यत्रेडोपंसुनर्मनोतादि सरस्वतीमेषस्य हविषः प्राजापत्यानांनंचेणमनोतासुब्रह्मासुपत्नीर्यहिरण्यशकलंप्राजापत्याःसर्वान्सहावदाय अंगानिपिसर्वान्सूर्वच्यंगैः सहावदायसमवत्तधान्यांरेडावदानान्यधिपुर्वंडेःसहावदायप्राजापत्यमेदोभिःप्रोक्षत्यरेडानपि हिरण्यशकलमुपरिष्टात्तूष्णीमभिघारणंवसाःसर्वाएकस्मिन्पात्रेआनीयनस्रुचाहुतीर्जुहोति ननरेंदः प्राणः सर्वानवदानैः देवचायतीवसेसरस्वत्यैसुवो प्राजापत्यइत्यंशूंस्तंत्रागानांहविषांसुब्रह्मोत्यन्यत्रेएवंपेष्य अर्धर्चेवसाहोमः उद्वेकावसर्वावसूर्वस्यापिनामसमवनीयदि क्षुयागः वषट्कृतेनंचेणप्रेषःजुह्वाअधस्तात्सूर्यादिनिधनं अवदानपर्यंतंपुर्वमेवकरोति सर्वेषांपशवदृतुमत्व णंनंचेषमिवरूपंगागाणिपाठेणोतिनमेदसा नहिरण्यशिपेत्रनवाज्येनाभिघारयेत् अर्धर्चावसायोक्त्वादीर्घायाश्चरि स्तुपस्थितिं अन्यत्रैवंवसायोंधाचेत्यभिनिधिंचनि प्रजाकाम्य नारिषादिवनस्पतियागः उपर्यांहवनीयेजुह्वामि त्यादिसिद्धकृत्यचारः पत्न्याकाम्यवैष्णवनरेहविरिदं इडोपाह्वानादि सवनीयपुरोडाशप्रचरणादि शोभिकंचोड शिनंमसालनींते अग्नयेहोत्रचमसमसुरेभ्यानदशचमसान्नेमनि उन्नेनःसर्वेभिनिर्णेयः कृहनःस्नाचमुपाक

रोति अभिजिद्दसोतिसोमभागः प्रचरणकालेहोत्रचमसमधर्युनादत्तेचमसाध्वर्युनाध्वर्यवेकृत्विजइतरेसोमग्रहान् कुरुग्रहा णांमुख्यप्रतिग्रस्थानादत्तेषाजस्तनइतरान्कुशग्रहाच् संप्रचरन्तएडःत्यध्वर्युः सोमग्रहैःसहग्राङ्स्वागच्छति उन्नरेवंदिंग्राव दक्षिणानिष्क्रम्यउद्ङ्प्रत्यङ्तिष्ठति कृत्विजोपिसोमग्रहैःसहनिष्क्रामंति तंयेचमसाध्वर्यवेःअसंभवेयथावकाशं विप्रचरंत्येतिग्र तिप्रस्थातासुरासोमग्रहैःसहप्रत्यङ्प्रत्यङ्स्वागच्छति अपरयाद्वारानिष्क्रम्यसदःप्रविश्यापरयाद्वारासदसोनिष्क्रम्यमार्जालीयंगत्वा वैश्येसहउदङ्प्रत्यङ्तिष्ठति वषट्कृतेसोमग्रहाणांचमसैःसहप्रक्षेपः प्रजापतेधिपतिस्त्वंदेवानामस्यधिपतिंमामायुष्मते वर्चस्वंतंमनुष्येषुकुरुस्वाहा इतिपोडशिमंचमसंकृत्वाहृत्विजोध्वर्युंब्रह्मसाध्वर्यवंआग्नीध्रंमनुवषट्कारंचहोमः सर्वेषांचसुरा ग्रहाणांवषट्कारान्तेवषट्कारयोरनुमंत्रयंतेसोमग्रहाणांचमसानांचप्रजापतिर्देवता सुरायाग्रहाणांचतंयेवा विभाडितिसो र्यंयाज्यायामग्नियंत्रानिहूतिरितिपक्षेविराडूर्ध्वंदसइतिचमसस्य प्रजापतिंब्रह्मसंभाङ्रुणद्धसोमयग्रहाणांभक्षणं सुरायादिसो मविकारातदाग्निमार्जालीविहतेष्वाधानपरिस्तरणादिहोमश्च दक्षिणस्योदिश्रोज्यांविमाथीकृत्वाछिद्याछिद्यचमसणं इ ष्टिविकारायदिसुराङ्डोपाह्वानवदुपहूयभक्षणं मारुतशोषभक्षणं राजपुत्रेणकृङ्कृक्षणं सर्वेषामाचमनं अग्नाहोप यजानित्यादि गुदकांडैःसर्वैःसहासमुद्रगछतस्वाहा सर्वत्रगछतेति स्वरुहोमःसर्वान्समुद्रयांवोधूमोगछातंनरिक्ष

मन्विःसूर्यिवीमस्मनाऽग्ने ध्वंसाहा सर्वजाघनीव्यमतुरवदानं श्लोदासनकाले सुवस्तंपाप्मानमभिशोचन स्कमिवानआयः सूपोय
स्थानकाले सूपवस्त्राण्यादायाध्वर्यवेप्रयच्छति रशनामध्वर्यवेप्रयच्छति छंदोगवचनात् अथाध्वर्युरुपदृष्टेतानिवस्त्राणिददातिस
नाःसोमप्रवाकायेतिवचनात् येनयेनयाचाहिरण्यमाज्यप्रयुक्तांश्चानानमेतमेददातिब्राह्मणतर्पणानकृत्वा अग्निनराष्ट्रइव
सामीमांतं संनिष्ठनेवाजपेयः नेनुवाभोगामण्याचजेत मैत्रावरुण्याचभिक्षया प्रत्यवरोहणंयदिकरोति नदाहरस्यनिमवे
नयजेत येनकर्मणाहरतिचेयजमानोयावज्जीवं समानआग्नेवाजपेयः अथक्रतुवाजपेयस्यकर्म पूर्वस्योक्तकाले क्रतुवाजपेयेन
यस्मे पूर्वपूर्णपात्रमित्यादिदक्षावयसोवयमइत्यादिदानंसप्तदशसप्तदक्षावयसं सहस्रंचतुःशतंपंचचत्वारिंशदृदातिए
कस्मैकहायनप्रहत्यापंचहायनेभ्यः चमसाध्वर्युदानंकृत्वाचमसंपंकाणांचदत्वाएतेअग्नइत्यादि अग्निनयएवंवयमइत्यादि
दानं दक्षिणाविभागःसमस्तएव नयावदर्भूरसि सहस्रमित्यःएवमशाक्तस्यसप्तदशोवगादत्तानि छंदोगवचनात् सप्तदशोवि
विभागास्याःसप्तसप्तछिन्नयोविभजतिनिछंदोगवचनात् कस्मिंछुनमस्कारंकृत्वाविषाणाघासनकृत्वा यज्ञपुनिमित्यादि माहंद १५९
यहणान्तंसर्वंकृत्वानेवारं सर्वेरानीयचाग्नौसमवदधाति अथयूपंकपोतेनाहरंति अयंजि अयूपंकृत्वा सचस्योच्चुमसी
निमूर्धवत् अचनाजिधावनं रथसंस्कारकृत्वात् रथादीनामभावात् केचिदेकेनरथेनाजिधावनमिछंति क्रतुवाजपेये॥

नदाविश्वायुरवाध्वनेणाः शिरंसंवप्रथमेनमुख्य नयक्षोकःसंकल्पादिवरूपेणवयआदिवेनहिकमोहंद्रादित्यरेसर्वशिरंसंवंतु
पूर्ववत् इतिकृत्वाजपेयेसमाप्तः स्थितायूपटलः आपस्तंबस्तूपस्यकपर्दिस्वामिव्याख्यानुसारेणराजसूयमारभ्यविश्वस्रजामय
नपर्यंतानामभिषेचनसुदर्विहोमानामेकाहाहीनसत्राणांप्रयोगउच्यते राजसूयमितीष्टयश्चसोमानांसमुदायेनामितिमीमांसकाउप
दिशंतिदूर्विहोमसोमानांसमुदायमात्रमेनिकेचित् अथप्रयोगः वसंतादौफाल्गुन्यांपौर्णमास्यांप्रथमायांवाराजाऽभि
षेचनीयाभिधिक्षोवाइष्टप्रथमयज्ञेनअमावास्यायहविर्यज्ञायज्ञियैःसहप्राणानायम्यसंकल्पंकरोति आपस्तंबेनभगवतोक्तफाल्गुना
दिकालस्यकथमुपदिश्यइतिचेत् नचप्रमाणमुच्यते आश्वलायनआह अथराजसूयपुरस्तात्फाल्गुन्यांपौर्णमास्यांइति दाक्षा
यणेनभगवतामुख्यश्रुत्या राजसूयेनयजेतफाल्गुनपूर्वपक्षस्यप्रथमायांदीक्षेतेति तस्मादेतास्यांचत्रमास्यांकालोपसंहारःक
र्तव्यइतिसन्निधिर्विधेर्विधीयतइतिवचनात् अथसंकल्पः राजसूयेनयक्ष्येशतंसहस्रंदक्षिणाःस्वर्गलोकमवाप्नवानीति
संकल्प्य ततःपवित्रेणाग्नेविष्णुरसीति ततःसोमप्रवाकवरणंमधुपर्कोसोमप्रवाकोराजेंद्रवर्मणोराजसूयोभविष्यति तत्रभ
वताआध्वर्यवंकर्तव्यमिति कश्चिन्नाहोमइतिसूत्रेणाहीनोराजसूयइतिप्रतिवचनं नचुवाहर्गणत्वसामान्यादहीनत्वप्राप्तउ
च्यते नचप्राप्तायणेनविरोधःप्रकृतयज्ञाहर्गणाअस्यनराजसूयचातुर्मास्याग्नेयक्रतूनां होत्रवरणकालेमार्गवहो

सारंहणीते कांस्यमोजिन्यायात् दशपेयेमार्गोहोतामवतीतिवचनात् पविनेयेकलिये एवकल्पस्यराजसूयस्य अथवाकर्मणिकर्मणिहय
ग्वरणं दशपेयेमार्गवंबौधायनवचनात् दशपेयएवमार्गवइति देववयजनयाश्चापसेराजादेवयजनमित्यनेन विधिना समारोपणकाले
सर्वाग्नीनांसमारोपणं सप्तावसथ्योक्त तौनियतौ पक्षिर्वाएषेतिश्रुतेः संभारयज्ञंपिङ्कत्वासोममाहृत्यपरिषेचणं ततोऽन्यत्रोधस्ति
भिनीराहृत्यपरिषेचणं न्यग्रोधफलानि सप्तहोतृपूर्वेसप्तहविष्कृत्यानं अथदीक्षणीया अग्न्याधानेअजस्रत्वात् अजस्रंचं अग्नम
वसथीय चनकालेवायोरुपत अवहननकालेलविष्कृदाहोत्याङ्गाने पुरोहितप्रवरेणप्रवरणं अवदानकालेपूर्वपथमान्यवधित्व॥
गतश्रीत्वात् एवंपत्नीसंयाजांते आवेदनकाले अदबीलिशामंत्रात्मणोराजेहःचोलवर्मणाएचइति यथाग्रहणे पायुणीया सोम
क्रयकाले दक्षिणेचर्मपक्षेराजानंनिवपतितत्समानेन्यग्रोधफलानिनिदधाति सोमाभिधायमंत्राणांफलेषूहेनप्रयोजनमिछं
तिमीमांसकाः नैमित्तिकंतुव्यत्वादसमानविधानत्वाच्च इतिन्यायेन ब्रह्मकारस्यतुमंत्राणांनिवृत्तिः तत्प्रयोकंसंस्कर्त्यंचेतिव
चनात् निवृत्तिपक्षसमाश्रित्यपयोगाइहउच्यते अंशुनोतेअंशुसोममभिमंत्र्य वल्गीफलानि अभिषवेदेवमितिमीत्वासोमं त
द्वल्गीफलानि अभिषजाग्न्यस्वेत्यादि सोमंतेक्षीणामीतिजपित्वा गवातेत्यस्यामात्रा ब्राह्मणराजसूयस्येतिवचनात् ब्राह्मणाना
म्योक्तयः द्वात्रिंशत्यस्यसप्तसोमानांसप्तधाविभागः एकैकस्याजाविंशतिः एकस्यद्वाविंशत्या कस्यांनकाद्विन्यायेनांतेनिवेशः॥

DR. BHAU DAJI MEMORIAL

सानाणांघतौ अन्यतरद्विंशत्याएकोगवीतेकीणामीत्यत्रं तस्याःपांसुग्रहणासाद्विसंख्याः द्विरूपयाराजन्यस्येतिवचनात् अथसप्तविंशत्यागोमि
र्वेतकीणानीति अस्तेजोयानिरसीति अभिमंत्र्यापवर्त्य यथासूत्रंतं प्रवर्ग्यसंभरणकालेदृदमृदमलुप्तायणं द्वितीयत्रविभक्त्या यजमानस्य
राज्ञोनामग्रहणं आसुष्यायणइतिपितुर्नामयुवमस्यांतेद्वितीययाविभक्त्यारोजेंद्रवर्माणंराजेंद्रचोलंविशाययूहामीतिसिकताव्यूह
नं महावीरप्रतिष्ठापनकाले धर्मासिसधर्मामेव्यस्मेक्षत्राणिधारयेतिवा आध्यायंकलानामपि उपसद्यंतस्तनकल्प एव मह
रानेषुधाध्रुवंप्रयुज्यषोडशियांचप्रयुनक्ति अत्यग्निरोमवत् केचिन्नेछंति यत्कल्पेग्निरोमेषोडशीति द्रोणकलशद्वयं पूतभृद्वयं
आधवनीयद्वयं द्यावत्वर्मणोरधिसेदःवहुचवचनात् वसतावरीणांअपोग्रपादनकालेपूर्वयाद्वारागतश्रीत्वात् उपांशुभिषवका
लइंद्रायत्वाजुष्टंप्रोक्षामीतिकृत्वा प्रत्यवेक्ष्य फलान्येवंकुर्वंति महाभिषवंकुर्वंतिकृत्वासंस्कृत्यचर्मण्यावृणेपोह्य अपरंचर्मण्यावृण्ण
ोत्यासद्य अपांक्षयंकृत्वाकालेवासहस्रकृत्वाफलान्युपरेन्युप्यप्रागपागित्यादि नाधावीरधं आमास्कानितिद्वाभ्यस्कंदेनिभव
तः केचिन्नेछंतिएवमभिषुत्यप्रपीड्यलौकिकेनद्रोणासस्रज्यान्यस्मिन्नाधवनीयेवनयति ध्रुवंगृहीत्वाषोडशिग्रहणं ततो
न्यग्रोधग्रहणंकलशंप्रतिष्ठाप्यसंमार्जनंकृत्वातस्मिन्प्रक्षिप्तंक्षितस्फलरसाक्षिंचिदापयति एकधनायायथार्थमिति सोमस्य
कृत्वापश्चात्फलानामैन्द्रावरुणंचमसान्द्राक्षमयंचानेनःपवमानेग्रहादिफलानामपि द्रौसमुद्रौ द्वेद्रधसी स्मृतास्य विरोधा

रिंद्रस्यविष्णोर्देवानामितिदक्षिणेचरुत्वासोमस्वामिनिरुप्तेस्तास्थापयत्यापेरिंद्रस्यविष्णोर्देवानांशान्तस्वमितिभवतिसोमस्य
स्तत्स्वमितिएवमेनंसुप्तंप्रबुद्धंवाप्रत्यक्तानांएवंदृष्टयानिएतद्वैरूपंभवतिययाग्नीहिमंचस्यवपयोगेनिहन्ति तद्वदिति चमसोन्नयनकाले
यजमानचमसमुन्नेनाफलकरसेनोन्नयति द्रोणकलशादुपस्तीर्यस्थादिचमसेषुह्रियमाणेषुसध्यनःकारिणांचचमसिनांचयाणांऊ
नेऽन्तःपरिध्युगानंहुतंनिवर्त्यदर्शानरूपेणसरहोत्वाअहंत्वदस्मीति नस्यचमसोध्वर्युरंगारेचमसंजुहोति अनुचपदूरुतंतद्वृणी
ष्वेणकोलमसंहोत्र्यैवस्त्वचसंस्वदनुशिष्यमितिदूर्वंतदस्मीतिभक्षयति यजमानःशान्तएधीति अपःवरुचवचनात् सर्व
त्रयजमानचमसेषिवंपेयोगःदक्षिणाकालेपंचमहत्स्वाणिददाति दक्षिणानयनकालेयथापधानोत्कर्षोमाभूत्तथानयनेएतदु
क्तंभवति दशवाविंशतिवानिनियच्छिद्रायनकुतश्चित्क्षिप्तानःददाति स्तनायसनेनुकजाघमभिषुव्यफलकजाघमभिषुवंति॥
यिष्यन्त्याशिरावनयनं पर्वताद्वारापवेशानमाशिरस्य अग्निहोत्रचमसेनःपचर्यपोऽशिहोमःनवा अवरुद्धेतद्वृणाफलकजाघि
पोसपं तंचेणपवेसपः केचिद्वैनेदेन विंपुस्यशांतफलस्यतद्वृणी अनुवध्यायाःपशुपुरोडाशामेधो देवकृतान्हवीःष्यसुनिर्वपं
नि राज्ञाराजसूयस्येति अन्यत्सर्वमग्निहोत्रवद् पविष्यमेकादीक्षानिरूढपशवःपंचस्याःपशवतः दीक्षोसुनेछमोपसद्या
नुमतामिरक्षाभिरिडाभिर्यजति नारसार्धाभ्यस्वारमणीमादीनि यद्यंपानरनिहोत्रंकृत्वाऽऽधायस्ये विष्णुहृषीकर्मणि

१७१

कृष्णोवास॰ कृष्णम॰ ध्वर्यवे ददाति होमदेशमनवेक्षमाणआयंति स्वाहानमोयज्ञंच॰ कारेतिगार्हपत्येजुहोति स्रुवेणनस्वाहाकारो
नेऽर्धहोमायेअयंवेदइत्यादि अनुमत्याअनुमन्यहि अनुमतिंयज अनुमत्याअहमन्यादः धेनुर्दक्षिणा चातुर्मास्यपार्जन्यवद्
हः यज्ञश्चाचमवर्जं ब्राह्मणोजानाति श्वोभूतेमिहोंकृत्वाइत्याद्यस्यइत्यादि आदित्यंचरुं चातुर्मास्यादित्यवत् श्वोभूतेसं
कल्पादि आग्नावैष्णवमेकादशकपालंवामनीवहीदक्षिणा पिंडाकृतिः संयंवोढा कृष्णायगामिनिपनियहः श्वोभूतेसंक
ल्पादि अग्नीषोमीयमेकादशकपालः हिरण्यंदक्षिणा अग्नयेहिरण्यमिनिपनियहः श्वोभूतेपूर्ववत्संकल्पादि ऐंद्रंरैं
द्राग्नम्बह्वृचेकादशकपालोक्रमशोदक्षिणा समाप्याग्नीन्यरित्यस्यनवानीमेचसंकल्पादि हिरण्यविकाअन्वाधायशारवाहर
णंइंद्राय देवभागं अमावास्यंतंचनदानीमेवसायंहोमः निशायांसोहनं इंद्राय हविर्हिरण्यं अजक्षुरंधीद्राय दे
वस्यत्वेत्यधिप्राप्तदर्शपूर्णमासप्रयोगः अष्टौकपालानि सर्वाणिपात्राणि दोहपाचान्वाहार्यस्थालीचर्म्मानि अग्नयेजुष्टंनिर्वपामी
त्यादि नवप्रातर्दोहः संयंप्रकृतिवत् क्रमशोदक्षिणा वरुणप्रघासाश्चवत्सहश्वोभूतेहिरण्यविकापूर्ववत्संकल्पादि शुद्धापूणा
नेवद्याधानाधिक्यवर्जं सर्वमाग्नेयवत्एंद्राग्नोवैष्णवदेवः सौम्यःश्वोभूतेरेसंस्थेसरस्वते श्वोभूतेचातुर्मास्यान्यात
मने चातुर्मास्येर्यक्ष्यइतिसंकल्पादि नयंचहोमानामारंभणीया वैश्वदेवेनयक्ष्यइत्यादिशेषपूर्ववत् नस्नुना

सारीयंप्रतिसमस्यति अहादशोमासंतादिकल्पानभवंति चतुर्थंचतुर्थंमासेषेवनियमः आगामित्याफाल्गुन्यांपौर्णमास्यांसुना
रासीयेणकृष्णवपनंकृत्वातस्मिन्नेवाहनिश्वोवापश्चिमसूत्रमनात् ऐंद्रतुरीयस्यकर्मऐंद्रतुरीयः हविः शारवाहरणं वत्सापाकर
णंप्रकृतिवन्निगमाः अमावास्यंतंचनदानीमेवसायंहोमः संयंवोढारातनंच विष्णोर्हव्यमिनिकृत्वानवत्सापाकरणंपात्रप्रयोगपू
र्वंत्रयंपात्रीत्रयंभूर्यंपवित्रेनिधाय आग्नेयमष्टाकपालमिनिश्रीहीन् अभ्यस्मिन्नावीघृतवत् कृष्णायजुषं पुनरस्मिन्यवान्वरुणायजु
षं एवमिष्ट्वात्मनाभोजनोतं ऐंद्रतुरीयंकर्म यस्मिन्नहनिकिंचित् तस्यांरात्र्यांसायमग्निहोत्रंहुत्वापंचधायेनयज्ञेद्
तिसंकल्पः चतुरोभागानाहवनीयस्यकृत्वाग्नेदिशमुध्वरेत् मध्येपंचमं आहवनीयस्याधिष्ठ्यएव पंचमागात्समिद्धिर्व
लवतः कृत्वाजुह्वांपंचगृहीतंगृहीत्वाग्नेरंतरादुपरःसहाग्निनेत्यारभ्योहणः यैर्वाउपरिषदोहहस्यतिनेत्यारभ्योहणः स्रे०भ्यः
स्वाहा इतिप्राच्यादिषुयथालिंगं मध्येपंचमेनहवाहवता सर्वानाहवनीयभागान्समूहः रस इतिमंत्रेण मध्यएकीकृ
त्यसमिद्भिः प्रजास्त्वापरंपंचगृहीतंगृहीत्वा अग्नयेरक्षोघ्नेस्वाहा यमायरक्षोघ्ने सवित्रेरक्षोघ्ने वरुणायरक्षोघ्ने बृहस्प
तयेऽदब्धस्तेरक्षोघ्ने प्रक्षिवाहारयोदक्षिणा अभ्यवयजुक्रुत्यर्थः चोरक्षोघ्नयज्ञसंयुक्तः कल्पः ध्रुवामंसंध्या
कालेअपांन्ययनादपांसमीपादपामार्गमादृत्याध्वर्युरवसक्तृन्कृत्वादक्षिणाग्नेयेरेकोल्मुकमित्यादि उत्तरमपरमिति

विशेषः पालाशेनस्रुवेणापामार्गसमिधो जुहोति देवस्यत्वा सवितुर्हस्ताभ्यां रक्षसोवधंजुहोमि स्वाहा हनू रक्षइति स्रुवस्याग्नेः प्रक्षेपः॥
अवधिष्मरक्षइत्यभिघारयति राजायत्वाऽधन्नेतदधिपतयेददातीतरेषां कात्स्न्यायपौर्णमास्याःपूर्वप्रतिपदिस्तथा आग्नेयःपशुश्च
कर्मादिपंचम्यास्तुतस्यतेन अनुमत्याश्चेष्टकर्माणि चिह्नविकाहुतसमी चेष्टेष्टमोहिहविकोयेद्याग्नेयोचातुर्थपंचमे स्तोमयःषष्ठः
अन्यस्यसत्यवाहिनःपुण्यकृतोराजसूयःयद्वाऽधिष्ठिरादिभित्यं अग्निहोत्रंहुत्वादेविकाहविर्भिःयजतेदेविकाहविर्भिर्यस्ये
देविकाहविषांहविरिदं केचिद्दिस्यणिकंहविः धानेपुरोडाशंमिश्रादिमिश्रोगावोदक्षिणा समाप्तेधानःपशुःपशुबंधेन
यस्येत्यादिकेविनेतंनि पशोवाऽदवसायपश्चिम्यादिधानेवाऽकृतप्रयाजेसोमत्येवंनिगमाःउत्तराणिवाणिहवा हविर्वैश्वा
नरद्वादशकपालेन समाप्तिपशोर्नास्तिमन्हन्येव पशोरभावेदेविकानंतरं अथवापंचाग्न्यन्हंपक्षिस्रुचमुन्नान् नामामिष्टीनांकर्म॥
इत्याधेयस्येत्यादि पौर्णमासंनंचं अग्नावैष्णवमेकादशकपालं इंद्राविष्णुभ्यांजुष्टंइंद्राविष्णुभ्यांजुष्टंविष्णवेशिपिविष्टवतेशिपिविष्टवतेजुष्टं वामनकपालोवहीदक्षिणा पूर्ववत्सं
कल्पादिपंचम्यहविः पौर्णमासंनंचं अग्नावैष्णवमेकादशकपालं इंद्राविष्णुभ्यांजुष्टंइंद्राविष्णुभ्यांजुष्टंविष्णवेशिपिविष्टवतेशिपिविष्टवतेजुष्टं वामनकपालोवहीदक्षिणा पूर्ववत्सं
नदानीमेवपूर्ववत्संकल्पादि सौमापूषभ्योजुष्टंइंद्राबृहस्पतिभ्योजुष्टंपूष्णेजुष्टंउक्षभ्यांविनिर्मानीयचरुमधिश्रयतीध्मंबर्हिः १७३
जुहोत्यधिश्रयामिसंश्रयामिचतुर्हायनधिश्रितोवोग्नाविष्णोपिंडंस्काल्यांक्षिपति श्यामोगौर्दक्षिणा नक्षत्रेष्टीवत्संकल्पादि अग्न

ऐवैश्वानरायजुष्टं हिरण्यंदक्षिणा तद्वत्संकल्पादि वरुणायजुष्टं प्रादेशप्रमाणास्थाली मूर्ध्वलेनिर्यजेच्च अश्वोवृ
सयवहः विशार्षवहः वरुणायाश्वेतवत्सोनड्वान्दक्षिणा उन्नरणिहवी धिरग्निनावहनीनंतरमारंभः अग्निनाहविर्निर्यजेये अग्निनाहविः वरुणानंतर
संकल्पयअग्नावैष्णवंएकादशकपालंसमारोप्यचरुं स्रुवेणोमहत्तिजोगृहंगत्वादार्शिकंविरोकमाजायतेनेत्युपाधायउपावरोहणंएतासामिष्टी
नांचयस्मिन्हविर्निर्वापः तस्मिन्नाग्नेयपुरोडाशोवाद्दक्षिणाब्राह्मणभोजनमोर्यनीतस्मिन्नाहुतंव्यानिपौर्णमासंतेषाः ह हस्पर्तयेजुष्टं
शितिपृष्ठोतद्वायगं श्वोभूतेग्निहोत्रंहुत्वासंकल्पादिपूर्ववत् राजन्यस्यग्रहंगत्वा रौद्रंएकादशकपालमृषभोदक्षिणा श्वोभूते
संकल्पादि महिषीक्रय्यमोडातस्याग्रहे आदित्यंचरुं धेनुर्दक्षिणा श्वोभूते संकल्पादि उहयोःप्रियतमावावाता मगायचरुंविनि
मगर्भाच्यकृगर्भा श्वोभूतेसंकल्पादि पश्चिमेहविर्धानेनिर्वपतेअंगुष्ठपर्वमात्रंपुरोडाशं अंगुष्ठपर्वमात्र श्चतुर्वोर्ध्वश्चेतिनिर्यजेच्च॥
पुरोडाशोद्वादशकपालः नवस्फूस्वलसुसलयोःपयोगः निर्ऋतेयजुष्टं नस्त्वंपूतुस्वलधर्मासुसलधर्माध्वकरोति रुक्मोवृक्षाग्रं
ग्नश्रंगागोः श्वोभूते सेनानीःसेनापतिः आग्नेयमष्टाकपालंहिरण्यंदक्षिणा श्वोभूतेसंकल्पादि स्तनःसारथिः वात्सप्यंवास
विशेणजातःतस्यग्रहेवायूणंद्वादशकपालंमहामिरोदक्षिणा चोदितहयवर्णोगौः श्वोभूतेश्यामशबलाग्रहेमारुतंसप्तकपालं
एकादशिनीदक्षिणा ऊराटःकराटोवागोविशेषः शुक्लोविचित्रइत्यन्ये श्वोभूतेपूर्ववत्संकल्पादि सेनामंत्री अंतःपुरस्याध्य

शोवा सावित्रंवाद्दशकपालंउपध्वस्तःअन्वेनवर्णेनाभिभूतवर्णेन श्वोभूतेसंकल्पादि संस्रवहोमासारघिःरज्जुभिर्मिथुनावा तस्यग्र
हे आग्निसंहृदिकपालं सवात्वोदक्षिणा समानरोवत्सो श्वोभूतेसंकल्पादि प्रागधुकचोराजःपङ्क्तागंगरक्तानि पोष्णंचरुंपिंडंक
त्वाचरुभ्यपर्णं श्यामोगोर्दक्षिणा श्वोभूतेसंकल्पादि तक्षावधंनिः रथकारः रथकर्ता नचोत्साधारणग्रहं गाव्यावेष्णवंत्रिकपा
लं सर्वायसानिसर्वौहमयानिपात्राणि श्वोभूतेसंक० धृतकर्मणि अक्षावापः संभायांअक्षसंचयनकर्ता रौद्रंगावीधुकंचरं
शावत्वष्ठारोदक्षिणा उद्धानउद्धननवालोगौर्दक्षिणा कैसरपाशाद्यावित्कल्पाः रौद्रकर्मणिसमाप्तेरग्निर्नाहविषांसमाप्तिः ॥
अथैनंरथाक्षाकलस्यरहेकरोति अथनद्धनःतस्यरहंगत्वा आहवनीयंप्रणाय्य अभ्येत्यहोमिष्यन्नुध्यवाणंवनः होमिष्यन्ते समारोप्यान्ना यजमानरहंगत्वा ऐंद्रंकर्म समित्वायतनेनिधायजुहोत्यास्यजुहोत्यादि अमावास्यनेनं
द्रायसकपालोक्तंनिर्वपति इंद्राग्नाश्वीद्रुचे नाभिदाकृत्वा अथैनोदक्षिणेत्यभ्यर्जजपति चरुभोदक्षिणा ऐंद्रंकर्मणिसमा
प्ते स्वयमवभृथायाअभ्यवयाराद्वाक्षंपरिधायाभ्यवयाराद्यःस्थविष्ठोमेकदेशोनमेचस्यचरोःपात्रेकरोतिच
जुह्वत्किंचनसाकनिः आसन्येहनोजुहोतिना अंतर्धिनर्दुहोअसंधाहनोश्वेनचक्षुक्षाश्वेनागोः तत्सर्वंसंभ
मानक्षं अर्तनिभवति संयोगेनपरिवेष्टनिपापयंनित्यंसर्वंध्वारयमाणस्याचक्षथावस्थापयति तेनोपायेनस्वयं १७४

स्वयंमथितंहरेत्तु दर्भस्तंबंतमातपेस्थापयेति तत्रचंथिलीनमाज्यंभवति एवंकृत्वावसति श्वोभूतेग्निहोत्रंहुत्वा अभिषेच
नीयेनयज्ञेय विद्युत् वैविदिहापिहृतामथिवरणमिछंति तमपरेकर्मणिकर्मणिपरिलिखन्नरुणकर्मवहवोस्थापयंतं नस
मारोपणं आज्यंयशावदित्यादिसंभारंचंहविष्कृत्वासोमपरिषेचणंकलानामपि चथिन्नवद्फलंचमसप्रयोगः अभिषेचनीय
दशपेययोःचर्यांमाहरति नसमहोता वैविदिहंछंति दोषार्थत्वात् सैरसंहरूपस्यार्थमिनावाहैस्यत्यादीक्षणीयापश्चासंया
जंताअन्वाधानादि पौर्णमासंतंचस्वयंदिनंवाहः अग्निमानछिनत्ति स्वयंछिनाहरति स्वयंकृतश्रृंगमश्वतंवेव तयोःसहसं
महनादयःक्रियंते शुल्वस्तरणादिवर्हिषस्तंबेवास्यपात्रासादनकालेवा हैपस्यंचरुंमेनंदारुपात्रेस्यंचहंहैहरहस्यते
ऊर्ध्वमिन्नायज्ञर्क्षं त्रिकलीकृतांसंडुलायवागेव्यावेनवाग्निं विधिनक्लिकर्णानुच्छिन्नान् अकर्णानछिन्नान् क्षोदिष्णवृक्ष
दृनरान् स्थविष्णवस्थूलनरान् एवंविधिन्य एयक्षएयकपालेनिधाय धरुणादानादि ध्रुवोसीतिवा हैस्यत्यसुधायमंत्रे
णोपदधाति श्वेताश्वेश्वतवत्सोयेपयसआनयतिदुहेनोत्सूयपर्णासीतिवा हैस्यसंचरुमधिश्रयति स्याल्यांपयसिस्रियतो
स्यर्थः यदाईषछिनत्तिहरंत्रेणादारुपात्रेणाधिदधाति दुहेनस्वयंथिलीनमाज्यमुत्सूयमेचपात्रेचनोयेरुकमयानीय
न स्त्रिम्काकलेघर्मोसीत्यावपति कर्णान् नावुन्नयतिधरुणंकरोतिवा हैस्यस्वमधरुणंस्वेनसुपरिणान् रज्जुभिःसंवेष्टयन्न

अस्मेज्योतिःदेवकुर्णीस्तके एकाग्निचेचनीयस्य एकादशोपयस्य अग्निणाग्नंदशस्थापयति अतिदृषन्नःप्रजाःस्कभ्नाचहत्य वि
भज्याग्नेसोमस्यफलानांवध्वर्युरोहितस्युग्रहदशोपयाग्नेनिदधाति अर्धसुवेनरिक्षमित्यादिनग्नेहनंतक्ष्यस्यात् पंचदशाक्तंदो
षि अग्नीषोमीयस्यपशुपुरोडाशमेवदेवत्यंवाहवींष्यनुनिर्वपति समानंतुस्विष्टकृदिडं पशुपुरोडाशस्विष्टकृतःपुरस्तात्
सविताग्नसवानाःसुसवितामहतेजानराज्यायेति त्रीन्याययमानहस्तंगृह्णाति अध्वर्युःक्षत्रियःजानपदेभ्यःप्रकाशयति॥
एषवोमरुतोराजेत्येतेनृतीयोजानपदेभ्यः तेषांवैराजाशायस्तूपधायीएषवःकुरवोराजेति कौरव्यंकुरुन्योजानपदेभ्य तेषां
वैराजाएषवःपांचालाराजेतिपांचालेभ्योजानपदेभ्यःएषवःकुरुपांचालाराजेति कुरुपांचालेभ्यःउभयेभ्योवैराजाशावरादन्यतरे
णकुरुवर्गमयापांचालाहतिवाउत्तरोवैश्वेयांमिषवोमरुतोराजेति सोमोस्माकंब्राह्मणानांराजेतिवत्साजपति अनिस्थेआन
क्षिहिनियजमानोसुरंवित्सइतिविक्षोवैसोमोसाक्षादेवाधिष्णुकमावत्कामनेति पुरोडाशस्विष्टकृदादि यायजमानस्यैवेष
दधिघर्मस्यलोपः महाराजेतुश्वोभूतेसादनकालेअनिष्टात्याणामप्रयोगः मधोऽशीर्षाणं प्राङ्मार्हपात्रेसमामारुतमेक
विंशतिकपालंनिर्वपति वैश्वदेवीवामिक्षा तस्याःकर्मएकविंशतिकपालानिस्युश्च सवनीयानांसुत्कर्मपशोसवनीयानां
शास्वास्वाःशास्वा इतरथाशास्वाहरणादि मरुत्वतीयंनिर्वपति कपालोपधानकाले ईडेऽग्न अग्नाइडेऽग्न एजाइडेऽग्न॥

पतिरद्भ्य मितभ्यस्मितभ्य स्मशानेभ्य शुचिभ्य शौचेभ्य कपर्दिभ्य ऊर्वरितभ्य खलतिभ्य विलिपभ्य विलिप्तीभ्य विरूपेभ्य
स्व कज्योतिभ्य विश्वज्योतिभ्य सत्यज्योतिभ्य ज्योतिषाꣳभ्य सत्यभ्य कृतपाभ्य अत्यꣳहाइतिसमन एवैतदुपधायवैश्वदेवा दोह
नेऽपुरोडाशमधिश्रित्यौदुम्बरीकंदध्यानयंत अंतरिक्षं संज्ञपयाप्यचरेतिकल्पा ओषधयोहानस्कानि अभिषेकार्थायाप्यानि॥
समुद्रज्येष्ठाःसलिलस्यमध्यात्पुनानायात्रमापोदेवीरुपयंतिविश्वतः वक्ष्यमाणाआपस्तत्तदेशाहानीयस्कानि सरस्वतीजलं वहंतीजलं समुद्रजलं घनःकृतश्चि
न्नद्योवृषभःपशुर्वानिष्कानि तन्त्वयमिस्रोतंयतस्तिर्भिध्यमितुयोरुमौज्योजलान्यानयति घृतंकृपयन्कृपस्यमानयति घृतिरसी
तसजलंच पल्वलोदकंचानयति यत्रकृत्रचिद्गाना आपस्तत्रैवस्यंदंतेतत्तआनयति महानदीर्नाससरेघत्तनदीमहानद्योप
नितत्तआनयति आहित्येहरयसोनेयद्वावर्षतिनस्माइत्यंतेनोसुनामिसमुद्रंविशिरूपंदेवाः तदाशुकावःशुकेणोसुनामिस्वाहारा
घृतंमधु आग्नीध्रेऽध्वर्युरुपसमीयं यद्दभ्यद्दभ्यासमीयं कमवच्यते अर्थेतस्यापोदेवीर्मधुमतीरित्यादिरादायराद्दंदत्स्वा
हा सारस्वतेकलशेपवित्रायत्रेणाग्नेयेनजुहोति तस्मिन्नवजलेवायत्रेणनयत्कानि अर्थेतस्यापोदेवीःशुद्धादायशुद्धमसु
मेदधेतिरात्रीनामयद्दभ्यां राज्ञेदत्तंमीढ्वोदकेनिगृह्यात्मन्यभिद्यातिपवस्वसरावति पवस्वजनराणि पवस्वजनानिनयत्कानि॥
समुद्रज्येष्ठिरा सुनवोयथाभुवः तेषामन्यतमजले अर्थापतिरस्मादेवीः आनयतिवर्षमसि वर्षमस्मादा॥पवस्व

DR. BHAU DAJI MEMORIAL

पवस्वमित्यूर्णामृदुस्योनमसिताक्ष्यं सुश्लक्ष्णस्योनिरसिपांडुरंवासःपरिधत्ते अथवाचीर्णिवासांसिधत्ते परिधानार्थंपां
डुरंनार्थंचएकमुत्तरीयं अथवाशिरोऽस्यापं एवंकृत्वाथैनमेकशतेनदर्भपुंजीलेपवयति एकशतेनांके यजमानस्वयमे

जनधाइनिरूक्षाविषाणाचामार्ष्यादिवृंसंसयत्यध्वर्युःनाप्युत्करेत्यजति अनिधिवस्याहोत्यस्मिन्कालेहाचमनिगरमानिर्यहिस्यान्न
धाप्यकृत्वामनिगरंपार्थान्येषेणीमनुहोनि इंद्रायत्वाहनिषदूपार्थानि अन्नस्त्वाहनिषदूपुरुषमानामनेषिः अन्यमनिगरंतुकस्यचाचीत्य
तं रूक्षोसमानायामनचापवेकहोमः यस्यापुचोराजास्यादिनिकामयेतनस्याओपासनाग्निस्मन्नुहिनेवानंमनिहिनंतस्यासुचम
न्वारंभयित्वापाल्लाशादिपानस्थलिपानदुक्षुक्कारहोत्वाप्रजापतयमदूष्यचक्षुक्कारोजंहवर्मीराजंदूचीलवर्मणापुचोहिनिदाराजंदू
चीलवर्मापुत्रत्वाहा एवंहिनाग्यहोमः अन्यमानस्यनिषजनि प्रजापतेःमनोअक्षित्यंनस्रुक्कारोजंहवर्मीराजंदूचीलवर्मणःपुचोव
यःस्यामपतनोरयाणांनिनि स्वाहेनिषदमा एवंहिनाधानस्नोअक्षित्यंनस्रुक्का अहिनिदाराजंदूवर्मापुचोनवयःस्यामपतनो
रयाणां यजमानस्तः दूंहस्यवजोसि०वध्याहिनिरथवाहनादनसउपावहत्यभिमावलणायोक्षा०योगेनेनिषदिवाहिनंर
थंप्रजनकि विकोःकर्मोनिरथसकाहांगाकनि यजमानअरिहनिरथंसारथिस्तंरहीनाधनिहिनोराजपुचोरथनस्वारभ
नेपसमाहिमेधियेनयर्वादक्षिणानोक्त्वागाकनि रथस्थएवयजमानोमकनां०जघन्यिनिगाकनि सारथिर्धावयनि चाणाहुक्को
राजापुरस्तात्पुरुषरनोवाहुपुषाचमाचिनिकनिनस्मिन्दूराज्याभ्येनानिषद्यन्तिषेनू आयंमनहनिहूंपनिहूंपनिमं
चाहनिः नंजिग्वाउपरक्षअक्षोजिनिनाधनि समहवाचैयोनिपदक्षिणामावनेने यस्माद्रथाम्मानि संपत्यवनि

षुनेहूंहस्यवध्याहिनिधनुःषःकोत्यापत्नाम्योश्रोपवहति एषवजमइनिकल्पेजेमध्वनुपत्नीप्रयच्छतिषश्वनामनुसरसि०
पत्याहिनिवराहवर्मममध्यावृधानेहोरथएवप्रतिनुचनि अवरोहन्त्स्वधृतस्थिन्मनोमानेः हिंकृंसीहितिएथिवामग्निमंत्यराजनताम
सोवर्णाग्यणाग्यनिसुंचनि हृदयदर्शनिप्रतिमंनं अग्नयेगृहपतयेस्वाहेनिचतुर्भिर्मेकतामोजूमेत्याहस्यनेरथविमोचनोयंजुहोनि हूं
संःहहरितिसहसंयूहीवारयवाहनेरथंस्थापयनि स्थापितेवृरोहनि रथावृसारथिश्चकार्यहनि एतदंतयजमानउपनवाकुर्म
वनि मित्रोसीतिवरुणोसीतिवदक्षिणंसव्यंचवाकुसुपावहरनि यजमानःसमहविर्भिर्देवेरनिवेष्वदित्याअनुमतावुपा
वहरनेआग्नीध्रागारस्यपुरस्ताच्चतुरस्रांवचतुरश्रयनाहिकंचतुर्धारकमितिकेचित् अन्यस्मिन्स्थानेविमितमिहगृहंविमन्व
तिहर्म्यंस्थापयंतीत्यर्थः श्येनासिसकपेदानितस्मिन्योक्त्रंक्षणामासंदीप्रतिष्ठाध्वानस्यनाभिरसिनाभस्थोयोनिरसीनित न
स्योचर्मवरमास्तीर्यअवनत्यहनिविधिमाहः हितेत्यवनत्यनिवभाति आसंद्यांपादेषु श्येनामासीदस्कपदामासीदेतिनामा
संदीमासाद्यनस्यसमीपंगत्वायजमानोमात्वाहिंसीन्मानाहिंसीन्मानिस्कपविशति निषसादधृतव्रतःसकतुनिस्कपविशन्म
नुमंत्रयतेध्वर्युःराजानंप्रत्यत्रिब्रिजोध्वर्यवादयोरग्निमभ्यपूर्वोस्कउपविशंतिपुरस्ताद्ध्वर्युनित्यादिरक्षिनामनियमः॥
उपविष्टेषुसर्वेषुयजमानोध्वर्युंब्रह्मानित्यामंत्रयतेस्वःराजन्ब्रह्मासिसविताप्रसवानामनुमतयेत्वाप्रसुवामीत्याह एवंब्रह्माणं

मिनि वत्सानित्याह संराजन्वत्सान्सादयसीत्याह एवैनान्तारमिवोसादयति वत्सानां वरुणोसीति ध्रुवस्यवज्रः नेनमेरध्येति
वत्सानाकृतेस्वयाराज्ञिप्रयन्ति राजानमिनिहितयेत्यादिपुरोहितोरश्मिनामन्यतमाय रश्मिनंपुरस्यंरक्षितारमनियमोनंतोक्षायापाय
मयन्ति अक्षावापलिनस्येत्यनाधिदेवनंद्यूतस्थानंनक्षिकंडपेवस्थाक्षानिवपेत् अक्षाःसोवर्णाःअनियतपरिमाणाःपरःशता
भवंति शतादुर्ध्वंत्रिंशत्चतुरोनियतपरिमाणान्वत्सतरानामानाअपरेसंज्ञकान्वत्सरस्यस्त्रिकोणाकारोधनुराकारोवृत्ताकाराः॥
वत्सानाद्योधूतकर्मण्यनिवृक्षःपंक्षोहीनलाघणेनविधाय ममकर्मायोत्मसंविषाणस्य ममरथस्य ममयुक्तस्य इ
त्यहिंसनःमनसाकल्पयित्वाविदेयेनविदेवनंकुर्वंतीत्यर्थः ओदनमश्नुवते अक्षाधियवान् नयाविजितयापणोक्षाओदनंक
र्वंतीत्यर्थःएवंविदेवनप्रकारःवात्सानाम्वत्सरस्यावरस्यानि राजन्यस्त्रिकोणान् वैश्योधनुराकारान् शूद्रोवृत्ताकारान्॥
एवंवरहीत्वानियतपरिमाणाक्षाणांकलिपयाक्षानादायनिवपति चतुरश्चतुरोविभजेत् नवाविभजेत्नवापिचतुरोभवति
अथसंगृह्यनाक्षीराजानंकुरुतेति वक्ष्यमाणाःस्तुवःस्रुक्कोकामिन्यादिहस्तारभित्यनानाहृत्य स्रुत्रुवान्हविर्धानंचसंनयति
नि चत्वारःपादाभवंतीति अथयाचतुर्भिःवलीवर्दैःवत्सानसहरथेनंचूत्सानीदयति संगृह्यसामानीदीयमानस्य
हविरुपहरतीतिभवंति अथवेतीतिःवापमारभ्यापयति एतस्मिन्मंडपेस्थितः कृष्णाजिनेस्थितः कृष्णाजिनेस्थितोयथाविधीयः शी

नःशेपःवाग्यमाइत्यादि ॐ मित्रस्यचर्षणीतिगायत्र्याहिरण्यकशिपावासीनोहोमाशासति हिरण्यकूर्चंयोनिमित्यनुष्टुभा
र्चुःप्रतिगृणाति अवृषेत्रशीलःशपिरास्यस्यशस्यं हिरण्यकशिपुहोत्रे हिरण्यकूर्चावध्वर्यवे अभिचनीयोबलंमोदयति अथह
विर्धानंपरिस्तरमारुतंवैश्वदेवोमचारः ऊर्ध्वासुपस्तीर्यत्यादि समानंतु स्विष्टकृदिडंमार्जयोतेपूर्वंप्रतिसुक्कामणीन्त्रयेणेद
दाति सप्तमःपटलः महिद्यूस्यत्रचरणादिकर्मनित्यं अतिरात्रहोमाःपूर्ववत् फलत्वमसहोमाःप्रयोगाःगुणफलाश्चत्र च
मंते समानभावत्वाद् अवभृथेहिमन्यायांतंकृत्वा अवभृथात्स्वमेधायनश्रेस्वाहेतिहोमः यत्रेष्ट्वावृणीतेतिपविनवंत्
अवभृथेदशविहारयोरंतरालेऽजोनामेस्वाहेतिदर्भस्तंबादिपुञ्जेहोति विहारदेशाप्राच्यौअन्यत्राप्यभिस्कंपस्थाय॥
अग्नयेगृहपतयेस्वाहेतिगार्हपत्येऽवसानीयादि इंद्रदेवत्यास्तृतवशामनूबंध्यामालभते इंद्रायगोर्वपायामेदस्वू
ति तस्यानीकारेण्यःपशुपुरोडाशंनेषारचतुष्पद्याःस्तूपायानिर्वपति यद्यांचतुष्पद्यांफलकायांमांसमिष्टंयेतेतस्यानी
कारेभ्यःपशुपुरोडाशनिर्वापः एवंपशुपुरोडाशंनिरुप्याहीदेवस्कांदवीधिराज्ञोराजसूयस्येति एवमभिषेचनीयेसमा
नेपक्षामागामिनोदर्शपेयस्यदेवयजनस्यपश्चात्सदःस्तंभंहविषामुक्तमायदूरेराहवनीयायतनंदर्शपेयस्यप्राग्वं
शोगार्हपत्यस्थानेयथास्यात् एवंपश्चात्सप्तदार्शिकाविहारामनेयुः अग्निहोत्रंकृत्वासंस्तरंहविर्निर्वप्स्ये इतिस

वैषां संकल्पः सं॒ सर्पा॒ꣳहविरिदमेषां मध्यानि सर्वेषां आग्नेयमष्टाकपालं हिरण्यं दक्षिणा आग्नेयस्याहवनीयस्यायतनेउत्तर उत्तरस्यगार्हपत्यायतने श्वोभूतेसारस्वतंचरुं वक्ष्यन्तरादक्षिणा श्वोभूतेसावित्रंपूर्ववत्प्रविहारः उपश्वस्तोदक्षिणा श्वोभूते पौष्णंचरुं श्यामोदक्षिणा श्वोभूतेबार्हस्त्यंशितिपृष्ठोदक्षिणा श्वोभूतेरौद्रमेकादशकपालमष्टगोदक्षिणा श्वोभूतेवारुणं हायनिरोदक्षिणा सर्वेषांपूर्वस्माद्धवनीयमुत्तरस्यगार्हपत्यं चारुणेनेध्मानद्दृंहेद्वाद्वारयामपराह्णेदशपेयेनयजेत्यादि पशुमोघसंदंशनदहरेद्वरद्रणमिदर्भेषुमार्गंवेहोरात्रमस्मिन्क्षणेनसमहोरात्रेसोमपरिवेषणो दीक्षणीयांकृत्वाव्रतं कृत्वा आपोअस्मानितिस्नात्वाद्भिरात्मानंशुद्धवस्त्रेणनिर्मार्ष्टिदशापवित्रेणेत्यात्मानमात्मनिशरीरे॥ नमंचेणवेत्यंगानि अग्नावैष्णवंत्रिकपालंनिर्वपेत्यादि आसनीहारप्रत्याप्तनात् व्रतहीनांस्तेन्यायेनविभज्यनक्षत्रेहविस्त्यंनकरो ति देवसूयेत्यादिप्रजाप्यमेवंस्तेनुष्यते पूर्वमेवकीनपुरोहितरहगतसोमफलान्याहृत्यक्षीरेणावसोपसंस्रवेत्यादि विष्णुसंज्ञंनकृत्वासोमविक्रयिणेप्रदायवक्ष्यमाणंपुनस्तस्मैमेवदत्तानिअसौस्वाहेतिः क्रयंजपन्नाहाग्नीध्यादाग्नीध्रीयेतेनस्तान भाजाल्लक्ष्यानुज्ञांसंदंशयोःप्रदानंसिनीवालीत्यादिअग्निरूपत्वंहरण्यंनोच्यते यत्रेषुत्वेनरिक्तमित्यक्षीणांचंधनं कर्तव्यं हरिणेनराज्ञीनयनमाघारंवेगान् भार्गवहासमाधेयंचकृत्वाचित्रं सोमपलेस्थापयित्वा आहित्यंहविष्कृदेतं

कृत्वाऽन्तर्वेदिनरिक्षमितिप्रवृजति प्रस्तातिप्रस्थापूर्वंप्रतिपद्यतइत्यादि आहित्यंयाग्नचर्यमदेतांत्रिर्मार्जनंतेसोम्यस्यकर्मास्तार्णंपवित्रे उपसादनंकृत्वाप्रस्तरंदर्भैरेवपरिधयश्च सौम्यश्यामाकमृतुः वक्ष्यन्दक्षिणा पौर्वाह्णिकीभ्यांप्रचर्यनदहरेवापराह्णिकीभ्यांप्रचर्य विरामःत्रयोदश्यांश्वोभूतेपौर्वाह्णिकीभ्यांप्रचर्यकृतेसंभरन्ति अंतरात्माऽग्नशाकपालंसुतोदक्षिणा सोमोसूपाहृत्यादिश्वोभूते चतुर्दश्यांपाकयज्ञैर्यावत्संभरणंकृत्वाविष्णवेत्रिकपालंवामनोदक्षिणा दृषदोपोऽजनांतःदृंहांताऽक्षपदेशाःप्रवर्ग्योह्वासनादिय दासरस्वतामदीसमाधेदेवयजनंनदानवसनावरीःअभ्यथानलंमाहृत्यवसुयाजिनंकृत्वाग्न्याधानादि मद्वारानेषु ध्येत्या दिपरिसमूहनासादनांतेदशवमसानधिकान्यूनक्षीरंवाब्राह्मणःसोमयाजिनःवक्ष्यमाणःगुणविशिष्टाःसदःप्रसर्पति एवंसदसो ऋषिःचमसोन्नयनकालेप्राकृतानुन्नीयेतारानुन्नीयेति चमसाध्वर्युऋषिः भक्षणकालेप्राकृतेषु चमसेषुभक्षितेषु अपूर्वेच मसानूशंतंब्राह्मणःसोमयाजिनःएकैकस्मिन्दशदशसोमयाजिनःआवृत्तासासुरूपाद्विछिन्नसोमपात्राःदशपुनश्चाक्रयया रन् ईदृग्भूताइतिनप्रतिज्ञामात्रेणतेषिविद्यांवेत्तः प्राकृतपरिमाणादधिकांस्थविष्ठांश्चमसान्नोन्नयंति दक्षिणाकालेविंशतं दशपेयंछिनत्तिददातिप्रतिहर्तृदानंतेहिरण्यप्राकाशावध्वर्यवेददातिइत्यादि कस्मादि हिरण्यस्नजमुष्णीषेस्थरियवा विनंएकैकोसुक्कोरथः चमसाध्वर्युदानादि अग्निष्टोमचमसैःअवर्यैःषोडशिहोमः नवा दशपेयोग्निष्टोमसंस्थः अव

अथादित्यानुवेष्याः पशुपुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपति वपोषणं कृत्वा पंचाग्नास्समारोप्य दिशामवेक्षयोदवस्यति नपूर्णा
कृतिः नोदवसानीया धर्माः पंचकपालवद्यः इदमूलुमित्यङ्गुलिकृत्वा निमथितोपावरोह्याचमनेनिधाय दिशामवेक्षयेत्याय दिशामवेक्षयेत्
ऋषिः शास्त्राहरणकृष्णाजिनेषु नांते अमावास्यतंत्रं अग्नयेजुष्टं इंद्राय जुष्टं विश्वेभ्योदेवेभ्योजुष्टं बृहस्पतयेजुष्टं
मानदोहकर्मनिधापूरणाभ्यामितिनिरामाः धर्मोसि लौकिकध्यानयुतं दक्षिणाकालेशिरण्यस्यमुष्मपथोद्वा नशाग्निरुद्वासनि वा
ब्धानर्पणांतं दशपेयसमाप्तिः एतमेवविद्वाराजसूयादकामसंयोगोद्वासणादयः कुर्वंति यस्मिन्दशपेयसमाप्तिः नस्मिन्न
पराङ्कपशुबंधेनयजेत्यादि नपदोतापश्चिकिश्चयथाशेषेनसहरूपनयस्यकेवः अग्निष्टाद्विसंज्ञकहूयं वैदिकलौकिकरूपैकाद
शीवत् अग्नेपणाहवनीयमेकः दक्षिणासंस्थानएकः तस्मादग्नाहमानत्वेकस्योपरहरस्यूनाधिकभवति एकस्मिन्यज्ञेरूपद्वयस्यो
समोस्थितिर्भवति नदोषः अग्नेपणाहवनीयमेवमानत्वेकोरूपः तस्मादग्नाहमानद्वयस्योपरहरस्यूनाधिकभागेनचतुर्भिः
षड्भादित्याद्यंशन्यूनाधिकभागानिरिक्तनाधिकसप्तदशुल्यासंमितेनवेदिमाने कैश्चिद्रूपन्यासयोस्थितिर्नासाद्यएकस्य
रथाहवनीयोपरहरस्यन्यूनाधिकभागेन कैश्चिदर्धाशुल्याः न्यूनाधिकभागानिरिक्तैकविंशत्यादिदशांशुल्यासंमितेनवेदिमाने १८१
दक्षपदोत्तरवेदिरितिकेचित् एकादशिनीपक्षनिवृत्तौ केचित्तस्यामानमितिवदंति पानपत्नीयोषडरूपरशनाः द्वेसप्त

रज्ञानेहेतुर्मोहिन्मूलेचतस्रवपाश्रपण्यदर्शपुरोडाशेषु पशुपुरोडाशेदेवसुवांहवींष्यनुनिर्वपति वपोषणं कृत्वा पंचाग्नास्समारोप्य दिशामवेक्षयोदवस्यति नपूर्णा
कृतिः नोदवसानीया धर्माः पंचकपालवद्यः इदमूलुमित्यङ्गुलिकृत्वा निमथितोपावरोह्याचमनेनिधाय दिशामवेक्षयेत्याय दिशामवेक्षयेत्यृषिः शास्त्राहरणकृष्णाजिनेषु नांते अमावास्यतंत्रं अग्नयेजुष्टं इंद्राय जुष्टं विश्वेभ्योदेवेभ्योजुष्टं बृहस्पतयेजुष्टं
मानदोहकर्मनिधापूरणाभ्यामितिनिरामाः धर्मोसि लौकिकध्यानयुतं दक्षिणाकालेशिरण्यस्यमुष्मपथोद्वा नशाग्निरुद्वासनि वा
ब्धानर्पणांतं दशपेयसमाप्तिः एतमेवविद्वाराजसूयादकामसंयोगोद्वासणादयः कुर्वंति यस्मिन्दशपेयसमाप्तिः नस्मिन्न
पराङ्कपशुबंधेनयजेत्यादि नपदोतापश्चिकिश्चयथाशेषेनसहरूपनयस्यकेवः अग्निष्टाद्विसंज्ञकहूयं वैदिकलौकिकरूपैकाद
शीवत् अग्नेपणाहवनीयमेकः दक्षिणासंस्थानएकः तस्मादग्नाहमानत्वेकस्योपरहरस्यूनाधिकभवति एकस्मिन्यज्ञेरूपद्वयस्यो
समोस्थितिर्भवति नदोषः अग्नेपणाहवनीयमेवमानत्वेकोरूपः तस्मादग्नाहमानद्वयस्योपरहरस्यूनाधिकभागेनचतुर्भिः
षड्भादित्याद्यंशन्यूनाधिकभागानिरिक्तनाधिकसप्तदशुल्यासंमितेनवेदिमाने कैश्चिद्रूपन्यासयोस्थितिर्नासाद्यएकस्य
रथाहवनीयोपरहरस्यन्यूनाधिकभागेन कैश्चिदर्धाशुल्याः न्यूनाधिकभागानिरिक्तैकविंशत्यादिदशांशुल्यासंमितेनवेदिमाने
दक्षपदोत्तरवेदिरितिकेचित् एकादशिनीपक्षनिवृत्तौ केचित्तस्यामानमितिवदंति पानपत्नीयोषडरूपरशनाः द्वेसप्त

रज्ञानेहेतुर्मोहिन्मूलेचतस्रवपाश्रपण्यदर्शपुरोडाशेषु पशुपुरोडाशेदेवसुवांहवींष्यनुनिर्वपति वपोषणं कृत्वा पंचाग्नास्समारोप्य दिशामवेक्षयोदवस्यति नपूर्णा
धानंचैकादशीवद्द्वाभ्यांप्रशानाभ्यांपरिव्ययणं पशुपुरोडाशेतिकेचित् मल्लोमणिलोमांसपिंडद्वयंचस्याग्रीवायाःसामलूहा पृष्ठिं
षष्ठीहोत्रगर्भिण्यापूपद्वयउपाकरोति उपशयआस्तृतपाकरोतिनिर्देशः पंचहोमेहिवचनिनोहः निष्क्रांतेइमंयज्ञियंभागमितोरु
वंगयातंउपाकृतेशशामाले अथोतोस्वाग्नेहिवचनमेव तेषांयेवयजाते तेस्तराट् अमायुंकृण्वंतोसंज्ञपयत स्वर्विदोस्थःस्वरितमि
त्याहिहिवचनेनैव लोकविदोस्थोलोकमितं नाथविदोस्थोनाथमितं गातुविदोस्थागातुमितं मयोभवेतमित्येयेनशिष्योदेवा
ऽनूद्दिशः आशानांत्वांतनवा नानाप्राणःपशुष्यामपातं रक्षेथांवाशिषांयेवियाथांवा पत्नाविषाथांवा समश्नासाथांवा निमेहथःश
कृत्कृतस्थः अमायंकृतं सर्वाभ्योमडुभ्यंत यत्सुमायुमकृथतां आहनीते पाशाक्ष्यांपशून्समंचन ओषधिन्नायस्वेनां हिःस्व
धितिर्मैनांहिनिव यौवामात्मानोपसुप्रयिष्टो यौवितस्थामीं आत्मन्वंतौ यतवंतौ गछतं विदतं ऽऽहतंगाऽऽहतं ओष
धीःकृतं आदित्येभ्यस्त्वागावपायमेदसः उच्चैरादित्याश्च मरुद्भ्योगोर्वपाकमेदसः उपांशु मार्ज्मित्वाचरदाने धीःकृतं
ऽऽकृंगर्भिण्याःवपणपदीत्यादि पशुपुरोडाशादि देवयंतीमवंसे वषावत्सचारोगानां शोचमेकादशिनीवत् समुद्रंग
छतंस्वाहा त्वानोधूमोगछतु परोक्षंस्वाहा सुवोस्यंतपाप्मानमभिनीचतं ऽऽपोपस्थानीतेत्रासणांतं श्रीभूते

DR. BHAU DAJI MEMORIAL

हियाधायासात्यदूतानांहविर्भिर्यज्ञेसात्यदूतानांहविरिदं अमावास्यंतंत्रं अग्निर्व्यापूष्णेऽजरुं सरस्वतेसत्यवाचेऽजरुं सवित्रे
सत्यप्रसवायऽजरुं अग्निनोपूष्णेहव्यंरक्षस्वेंसरस्वत्यसत्यवाक् सवितःसत्यप्रसव अग्निर्व्यापूष्णोहमिंहिराज्यन्नादंपशु
निधीयपशवोपसुभिरितिजनरोरमादंनिरस्थन्नंसुकृतेनिरुद्दक्षिणाउत्तानस्यादंडादीन्वाधिकल्पेरन्कात्स्न्यतर्पणांता
नस्मिंदक्षिणाइत्येउपरिशादासीनोराजास्तोनंकृत्वादक्षिणाइत्याणिपूनहस्तस्थानिकृत्वाहूनाम्यनिराजभ्यःपृहियोनि तचरु
स्थालूनाआवेदयंतिप्रकाशयंति अभिषिक्तवानस्महाजनिमैरेवमाहितेपुनरागनेसुदक्षिणाइत्याणिकृत्विग्भ्योददाति सात्यहू
तानांहविर्विसमोनंतस्मिन्हव्यपराकेपशुजांहविर्भिर्यज्ञेपशुजांहविरिदमेषां अग्नयेऽजरुं सोमायऽजरुं सवित्रेऽजरुं सर
स्वतेऽजरुं पूष्णेऽजरुं अग्नयेवैश्वानरायसोमवर्जमनादंरथवाहनस्यदक्षिणोयुक्तोगोदीक्षिणा कात्स्न्यतर्पणांता श्रौ
कृतेग्निहोत्रंकृत्वाप्रयुजांहविर्भिर्यज्ञेत्यादि यदूचरन्सरस्वत्यैऽजरुं पूष्णेमित्रायवरुणाय क्षेत्रपते अदित्यै पूष्णेऽजरुं
मित्रधिचापादिकृत्वापिंडंकृत्वा घर्मोसीतिस्थाल्यांक्षिपति रथवाहनस्थानसत्रेरोयुक्तोबली चरुर्दक्षिणा रथस्य
उत्तरपूर्वेचक्रेनिषदः ततःसंवत्सरमग्निहोत्रंकृत्वाकेशश्मश्रुवपनीयेनयजेत संवत्सरमग्निहोत्रदर्शपूर्णमासप्रभृत्यय
णादीनिप्रवर्तंतेनित्यानि नकाम्यानि संवत्सरादिरादित्यामल्लासिसिषस्तुवैधकल्पः तदानीमागामिन्याः पौर्ण

स्याउपरिणदमावास्यांसंवत्सरसमाप्तिः एतदंतंनित्यानिकर्माणि श्रौतेप्रथमायांवपनंकृत्वाकेशश्मश्रुवपनीयेनाति
शयेनयस्यइत्यादिपवित्रवदेकादीक्षातिरात्रउपसदःपंचम्यांप्रसृतःतस्यप्रयोगोदर्शेनयजेतयांकृत्वावपनकालेस्वधितेमैनमि
तिकृत्वायेकेशिनइत्यादिनावपदिशंतिच आदित्यपदिशंतिसरसिर्वपनंदिवमूरित्यस्यस्थानेदंतधावनादि अतिरात्रसंस्थ
केशवपनायःसप्तविंशत्यागोमिस्तेक्रीणातीतिविशेषः षोडशिमानू अष्टाविंशत्येतिकेचित् सर्वमतिरात्रवत् पूर्ववत्कल
पमंत्रप्रयोगः अनूवंध्यावपायांकृतायांमातेकेशानित्यादि यत्तामंतमित्यादितैरतप्तादिवपनंकृत्वात्मात्मायसुप्रयोगः
सर्वमहीनहादशाहवत् देवसोपस्थानांतेसाविचमग्नेचेत्यादिशर्कराणामुपसत्कल्पंसनीहारप्रस्थापनांतंकृ
त्वासमन्वारंभणहोमः अपेतुमृत्यूमित्यादिहादशाहदीक्षितोभवति अथागामिन्यांतृतीयायांप्रायणीययागपर्यंतो
मक्षयणकाले गवातेक्रीणानि तस्यआत्मा सूयोवाअतःएकोनशतागोभिस्तेक्रीणानि षष्टूपंचाशद्गोभिस्तेक्रीणा
नीतिकेचित् अहोरात्रंतद्विरधिपौर्वाह्णिकीम्यांप्रचर्य सेनेंद्रस्यंतेसंभारयजूंषिव्याचष्टे एवंसर्वोपसदंते यूप
छेदनकालेनिष्प्रयमांत्रयोदशयूपाग्नेत्रेयीत्यादि वैदिकालेएकादशिनीवत् दशरथाक्षमित्यादि उपसदि
पंचम्यांपौर्वाह्णिकीम्यांप्रचर्य वैदिकरणेविमिमेत्यत्वासिमेमणं चतुःशिरंवेडेति तत्तउत्तरवेदिदेशमध्येश

कमित्यादिदध्नामधुमिश्रेणशर्कराभिश्रितेनाज्यैरवांसंपूरयंतंकृत्वा आपराह्निकेयोपवर्ग्योपसदौ श्वोभूतेपौर्वाह्निकीष्यां
प्रचर्य प्रजापतिस्वासादयत्विति त्यादिसंचितोक्थांतंकृत्वाआपराह्निकेयो द्वादशोहनिप्रवर्ग्यसुद्वास्याग्निषण्यंतंकृत्वा निमु
ल्यंतेकाउकाउतयः अमावैस्याहेत्यंतः एकविंशतिउदसदः संस्तरणेअधिषवकफलकै आग्नीधीयकाले अग्नेवासनो
नं श्वोभूतेधर्वेषमुज्यशोउशिषांचेवानपरिप्लवादि पशुपाचाणाकाले त्रिगुणादशद्विपंचदशद्विगुणाःपंचकृष्णाःपंचम्
नावपाम्यपणायुगल्मानि रेहचायवाशं पशुभिरेहि आश्विनंगृह्णीत्वाषडूपामिनोति अग्नि
स्यादक्षिणउत्तरापवर्गः ततउपशयनिधाने कार्ये यैकादशिनी आग्नेयमग्निष्टादक्षिणोउत्तरेरोहोउत्तरेसारस्वतःपशुःदक्षि
णोसाविंद्रः ततउपशयेआरभ्यनिर्देशः दक्षिणाकालेदशसहस्रंददाति अग्निष्टोमचमसैःपचर्यषोडशिहोमः अग्नि
ष्टोमसंस्थायांयज्ञायज्ञियेस्तोमयमोनवत्तरस्यान्होवसतीवरीरुद्धाति स्तुवाकेउच्यमानेभ्यंक्त्वाभिनिधेषं पत्नी
संयाजानंतमहःसंनिष्ठते मैत्रावरुण्याःशास्त्रायाउदनादिकेभ्यालेपनांतंदिवाकरोति रात्रीःवसतीवरीःपरिहृत्यदोहःप
शुशास्त्राहरणादिपरिस्तरणांते महारात्रइत्यादि अतिरात्रसंस्थः सवोउशिकः पशुपाचप्रयोगोद्वादशस्यूपरशनाः

षड्यूपरशनाःषड्वंक्र्यःशूलाग्रवयाम्यपण्योदर्भयुग्मानिच युक्तग्रःपशुरेहि आश्विनंगृह्णीत्वाषडूपामिनोति अग्नि
ष्टादक्षिणोत्तरयोर्दक्षिणतआरभ्यव्यत्यासेनउदगपवर्गात्यर्वाचीपृष्ठ्यंतंचेणस्थापयति मैत्रेणवाः ततउपशयस्यछेदनं॥
रशनाद्वयपरिव्ययणंमित्राणांजुषाणस्यचअस्मिन्नहनिमित्राणांआग्नेयेश्वेदेवमुपाकरोति द्वितीयेउत्तरेसौम्ये स्तोमे दक्षिणेमा
रुतेउत्तरेचतुर्थेषोडशिनं पुनर्वोत्तरेपंचमेत्राहस्त्यं अथदक्षिणेषडवीरणं ततआरभ्यनिर्देशाःदक्षिणाकालेदशसहस्रंददाति॥
कादकदक्षिणापूर्वैःपुःप्रसर्पणंतंचेणतिरोअह्नांतं अग्नीषोमीयपशुनित्याद्यवत् अनेनेणअमावास्यांपूर्वंध्रुवयायांकृताय
कर्मपशुपुरोडाशादिदेवसुवाहवीषिउदवसानीयांतं पौर्णमास्यांपूर्वमहरित्यादिविकल्पाः अमावास्यांपूर्वमहरित्यु
त्पत्तिप्रयोगउक्तः आपूर्यमाणाइतिविकल्पेपक्षमासांपूर्वेहितीयायांवासुत्तरे दशमीएकादशीवा यस्मिन्युक्तिहिरात्रसमाप्तिः
तस्मिन्नहनिएतेरारंभाहितीयायांवा उक्तप्रयोगस्य हितीयायामारंभः सन्नाणांघृतिनायह्येइत्यादिपक्षेचवत् एकादी
क्षास्तिस्रउपसदः यंचम्यांचमसैः सोमक्रयणकालेगवांतिकीर्णानांस्तुत्काएकविंशतागोभिस्तुकीर्णाःनीति अथवाअष्टावि
शत्यादक्षिणाकालेपंचसहस्राणिददाति अग्निष्टोमचमसैःपचर्यषोडशिहोमः अग्नीषोमीयपशुनित्यादि राजसूये
सिद्धोत्रूर्ध्वध्रुवाविकल्पेनउदवसानीयांतं संनिष्ठतेराजसूयः अमेतरेपर्वणिसौत्रामणीभैचावरुणीचउत्करे

Digitized with financial assistance from the
Government of Maharashtra
on 11 June, 2017

रेतिवयाधा - - - -स्रस्तोगिरं समसूर्वयथाते - - घग्नाधिवदोदने चस्यामासंधिशस्यंनेफल्कायांघ्वनुच्यदा ॥
अष्टमाष्टकः समाप्तोराजसूयः मीमांसाचस० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ० ०